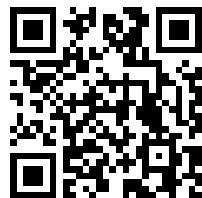

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

AD ACTA
COLLOQVII
MONTISBELGARDENSIS

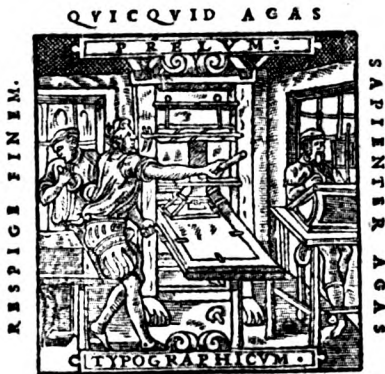
T V B I N G Æ E D I T A ,

T H E O D O R I B E Z Æ

R e s p o n s i o n i s , P a r s
A l t e r a .

* *
*

E D I T I O P R I M A .

G E N E V Æ ,

Excudebat Joannes le Preux.

M. D. LXXXVIII.

REVISED

1910

THE

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

3

IN RESPONSIONEM
ad Acta Colloquij Montisbelgardensis
Tubinga edita, Theodori
Bezæ præfatio.

P A R S A L T E R A.

LONGAM narrationem D. Andreas hoc loco inseruit, nonnullis suo more ad suas responsiones adiectis, & meis contra non paucis detractis, minimè certè necessariam, quàm nihilominus in Colloquij continuationem consenserimus. Sed voluit ille nimirum hanc quoque tum nostri suggillandi, (quasi causæ diffusi disputationem subterfugerimus) tum suas grauissimas calumnias, quibus tunc nos affecit, publicè spargendi occasionem arripere: certum scilicet procuratæ ab ipso pacis Ecclesiarum argumentum. Res autem ita se habet. Quinquè & amplius totis diebus in ista ineptissima disputandi ratione inutiliter consumptis, quum D. Andreas, non iam disputatoris, siue alterius partis, personam sustinens, sed ipsius Illustriss. Principis nomine nos compellans, præter omnem expectationem petiisset, ut de Prædestinatione deinceps disputaretur: nos contra dimissionem ab Illustriss. Principe modestè postulauimus. Primum, quòd in ijs literis quibus ipse nos euocarat, nullam aliam causam huius conuentus attulisset, quàm infelicè illam de Cæna Domini còtrouersiam: neque à nostris Ciuitatibus aliam ob causam missi aduenissemus. Deinde, quòd hæc grauissima quæstio publicè in illo cœtu, allatis vtriusque contrariis sententijs, disceptari, absq; nonnullorum offendiculo non posse videretur, nec etiam breui tempore absolui: nos autem, instante iam Paschæ festo, à nostris Ecclesijs commodè abesse non possemus. Ad-

A. ij.

dini, nostram hac etiam de re sententiam diuini verbi testimoniis confirmatam, priuatim apud ipsum exponere: & si quas nobis Theses D. Andreas proponeret, domum eas referre, & commodum ad illas responsum domi meditatè parare. Et sic quidem solutum est eius diei colloquiũ, quæ fuit Martii 25. Postridie verò, quum rursus conuenissemus, oblato supplice libello, partim easdem recusatæ à nobis amplioris colloquutionis causas repetiimus, partim postulauimus, vt quum in præcipuis & essentialibus doctrinæ de Coena Domini capitibus, nempe de Signis & rebus significatis, tũ aduersus Transsubstantiatores, tum aduersus eos qui nuda signa constituunt inter nos conueniret; & de sola per fidem vtili corporis ac sanguinis Christi perceptione satis constaret, omni acerbitate sublata, & abrogatis illis sectarum appellationibus, mutuam fraternitatem, sic præparato ad plenioram de præsentia modo & indignorum manducatione concordiam aditu, sincerè deinceps testemur. Iussis autem ad hæc nobis, itidemque auditoribus, paululum secedere: manentibus autem apud Illustriss. Principem, idque nouo prorsus exemplo, V. v. v. bergicis, & vnà cum ipso deliberantibus, paulò post reuocati, (perbreuis enim fuit deliberatio) D. Andream rursus duplicem personam sustinentem audiuimus, multis verbis suo more differentem, quorum hæc fuit summa. Quòd Illustrissimus Princeps nullam aliorum trium capitum mentionem in suis literis fecisset (duo enim D. Andreas tum quoque primùm adiecit) idcirco accidisse, quòd nos in istis quoque dissidere non intellexisset: & paratum quidè illum esse neque labori neque sumptui vlli parcere, adferendo malis istis remedio. Quòd si nobis non placeret de istis quoque tribus conferre, sibi tamen videri expedire vt Theses de his capitibus, à nobis, (inquiebat, D. Andreas) conscriptæ audietibus omnibus recitentur, domum à nobis postea, sicuti petieramus referendæ, ad quas prout & quando visum esset responderemus. Et hæc quidem ille Principis Illustriss. nomine,

qui-

quibus ipse postea de suo quicquid voluit adiecit, veritas, ut res ipsa ostendit, ne si *Ἰσχυρῶς* suarū publicæ recitationi nō assentiremur, præclarā, ut sibi videbatur, nostri in istis quoque capitibus in omnium odium adducendi occasionem amitteret. Quam autem partim absurda, partim manifestè aliò detorta sint quæ tum in nos, non minus acerbè quàm impudèter, dixit, velim Lectorem ex edito ipsius scripto cognoscere: quæ tamen paucis comprehensa, visum est nunc additis ad singula refutationibus subiicere.

1. *Doctrinam de Prædestinatione non utilem modò, verùm etiam necessariam esse, ac proinde requiri ut auditores in concionibus rectè de hac quoque instituantur.* Quis verò istud ignorat? Et ostendat, si potest D. Andreas, hanc Christianæ doctrinæ partem, aut à nostris siue scribendo, siue concionando prætermittam, aut à suis rectiùs & accuratiùs quàm à nostris pertractatam.
2. *Nisi hac doctrina rectè & ad fidei analogiam explicetur, fenestram ad Epicureorū vitam aperiri.* Ita est omnino. Num verò secundum analogiam fidei docent qui manifestè, vel cum Pelagianis præuisionem fidei & bonorum operum, constituunt æterni electionis decreti causam *αἰτιον*, vel seipso in altero diuini decreti membro explicando, necessariò refellunt, nihil illa Pauli tonantis verba vetiti, *Antequam boni vel mali quicquam fecissent?* Quos ego ad D. Lutheri scholā amando, Et num Epicureorum vitam suadent, qui immutabile quidem Dei decretū esse contendūt, quòd in Deū nulla cadat mutatio: sed interea docent, nunquam separanda quæ Deus indissolubili vinculo coniunxit: id est ab ipsius æterno, & infallibili, siue electionis siue reprobationis suo tempore exequendæ decreto, nunquā esse seiungendas medias ipsius executionis decreti causas: salutis videlicet in electis, fidem Iesum Christum amplectentem, & eiusdem Spiritum in electis agentem: damnationis verò in reprobis, corruptionem & putres ac mortiferos ipsius fructus?
3. *Tertiò, illa malè explicata doctrina desperationis occasionem,*
A. ij.

afflictis & à Satana tentati conscientias præberi. Consentio. Sed utri faucias conscientias, tum eorum qui vel nunquam adhuc fuerunt, ne exterius quidem, vocati per verbi prædicationem, vel oblatam Euangelij salutem nulla dum fide apprehenderunt: tum eorum quorum fides aut per negligentiam aut grauissimum aliquem lapsum est consopita, certis & commodis remediis adhibitis sanant? An qui diuinas illas firmissimas consolationes illis admouent, putà vñdecima etiam hora vocari & fide donari nonnullos: externam quoque vocationē, nisi per nos steterit, esse diuinæ voluntatis de nobis seruandis pignus: pulsandas esse Dei misericordis fores, etiam si repetitis primis pulsibus non pateant: baptismi effectum, etsi interdum baptifatorū culpa, ad extremum halitū differatur, tamen resipiscitibus euanidum fieri non posse: non simpliciter peccato, sed incredulitate perire, quibus Dei misericordia per Euangelij ministerium, singulari Dei voluntate præbeatur: veram denique fidem electis irreuocabiliter donari, ac proinde, quantum interdum penitus abolita videatur, tamen amissam non esse, sed oportere precibus & tum seria detestatione peccati tum veracis Dei promissionibus incumbendo. *αυαζωπυρπειθαυ.* Annon verò potius iurbaris conscientias pessimè caueant, qui lapsos peccatores ad prima fidei & spei principia reuocantes, & quod docti theologi de Spiritus sancti energix & sese exercitantis efficacix intermissione temporaria scripserunt, ad ipsius totius gratix amissionē trahentes, postquā iusserunt conscientias ad verbi Dei veritatem, & Fidei *καλνεοφορίαν* recurrere, perseverantię promissione à fidei dono, perinde ac si *αμυσταμυστων* nō esset separata, vnde & ipsius electionis incertitudo, & fidei fundamenti vacillatio necessariò consequitur; id ipsum quò lapsos ærigere, & stantes inniti volunt, mox ipsimet euertunt?

Doctrinam de predestinatione non ita esse ad scholas ablegandam, ut non opus sit eam rudi & imperito populo proponere. Nos verò neque ab auditoriorum pulpitis, neque à templorum

plorum cathedris vel illud, vel aliud vllum religionis nostræ caput excludimus, sed aliam esse docēdi & in vtrāque partem disputandi, quàm doctrinæ publicis concionibus proponendæ, & auditorum vſibus applicandæ, siue (vt loquitur Paulus) rectè secādæ rationem quis neget? Nā sic quoq; in domo Dei distincta sunt Pastorum & Doctorum munera. Deinde quis sapiens hac in re non maſit Apostoli consilium & exemplum, de lacte ante solidum cibum adhuc in Christo infantibus præbendo, potiùs quàm tam confidentem hunc Doctorem sequi, sufficere sibi vnius horæ spatiū ad explicanda tam arduæ ac multiplicis quæstionis mysteria existimantem? *Nemo prudēs*, inquit Christus, *vinū nouū mittit in vtres veteres*, quātō, minùs sapit qui de præstātissimo vino priùs in vtres fecibus adhuc & vappa obſitos immittēdo, quàm de repurgādis illis & apparādis cogitet? Sed & illud demiror, venire in mentē potuisse D. Andreæ, vt rudibus etiā ac imperitis, doctrinā tam arduā & humanæ rationi repugnantem, proponendam existimet, qui tantam infirmorum, quos vocat, habendam rationem, post Euangelium, septuaginta iam annis & ampliùs in Germania instauratum putat, vt ne nunc quidem imagines, quæ vera sunt manifestæ idololatriæ fomēta, è templis facillè tollēdas censeat. Saltem verò D. Lutherum audiret hac de re in præfatione ad epist. ad Rom. sic differentem, *Neceſſe est*, inquit, *veterem Adamum priùs esse mortificatum, sensum carnis detritam, lactantes in Christo primùm adoleſcere antequàm meracum hoc bibant. Nam & hic est sua quedam pueritia, cui lacte interim opus est dum solido cibo assueſcat.*

5. Nos, quos aduersam partem D. Andreas appellat, de Prædestinatione docemus, Deum æterno, occulto & immutabili decreto, maximam partem hominum nolle seruari, & ad agnitionem veritatis peruenire. Quid si verò decreuiſſet Deus nullos profus seruare, sed, perinde vt malos quotquot exciderunt spiritus, æternis semel pœnis omnes nascituros homines addicere? Num istum D. Andreas cuiquam iniuriam facturum fuisse dixerit, quin sua ipsius illum

conscientia redarguat. Humano certè generi non est aliquo necessario vinculo magis adstrictus, quàm tot animantibus, quorum laniena viuere concessit hominibus: nec propterea crudelis ille in bestias, sed in nos beneficus cum gratiarum actione prædicandus est, vt ab Apostolo monemur. Quòd igitur aliquos ex humano genere penitus, sua ipsorum vnus culpa perditos Deus excipere ab æterno decreuit, gratiæ salutis in Christo destinatos, insignis est gratiæ: quòd cæteros in suis peccatis relictos iustis pœnis afficere ab æterno constituit, iusto iudici conuenit. Decretum autem hoc diuinum negari non potest, quin electionis quoque decretum, id est fidei & salutis nostræ fundamentum aboleatur, quum eligere dici quisquam non possit qui omnes assumit: sed is demum qui vnos accipere, alteros reicere decreuit: quorum neutrum dari sine altero potest. Et rursus hoc decretum, quia Diuinum est, necessariò quoque æternum est, & quidem immutabile, nisi Deum, vel in tempore aliquod cõsiliu cepisse, vel in incertum quæ decernit decernere, vel mutabilem esse cum insigni blasphemia censeamus. Vanum est enim, quod de præscientia perinde docent, ac si ea vel decretum illud summum ordine antegrederetur, vel ab eo separaretur: quum è contrario, si ordinẽ rerum existentie spectes, necesse sit prius decretum esse aliquid futurum quàm illud futurũ Deus præsciat: quod nisi concedatur, incidemus in alteram aut vtramque hanc blasphemiam qua dicuntur res vel à seipsis vel fortuito existere. Quod autem hinc nonnulli existimant effici, Deum igitur esse malorum auctorem, pessimè colligitur, vt suo loco declarabitur. Occultum illud verò, duabus de causis vocamus: vna, quòd humani non sit iudicij, ad quas singulares personas horrendum illud decretum pertineat definitè & sine exceptione statuere, sed iubeat potiùs Christiana charitas de maximis etiam peccatoribus bene sperare, & pro illis preces apud Deum concipere, quum alioqui quicumque extra Christum moriuntur, esse iræ vasa vniuer-

vniuersaliter sit constituendum. Altera causa est, quòd executionis quidem huius decreti, id est tum salutis electorum, tum exitij reproborum causæ nobis patefactæ sunt, illorum videlicet salutis, Christus per fidem apprehensus electos gratis iustificans: istorum verò reatus & corruptionis à primo parente in omne humanum genus deriuata propagatio, cui sunt ipsi quoque in utero matrum infantes obnoxij: ac deinceps putres eius corruptionis fructus. At cur hos quidem in Christo eligere & seruare, alios verò extra Christum relinquere, & tandem iustè damnare decreuerit, & quidem cur potius hos, quàm illos: causa nobis est inscrutabilis, sola videlicet ipsius voluntas: nobis quidem in permultis rebus occulta, vt inquit August. semper autem iusta. Grauius igitur in hoc mysterio hallucinantur, qui decretum hoc æternū ab ipsius executione, quæ in tempore fit, non distinguentes, in eligendis quidem præuisam fidem & bona opera, in relinquendis verò, incredulitatem & peccata præscita vt causam decreto *προηγυμένω* falsò statuunt. Illi verò grauius & magis ridiculè peccant, qui prius quidem illud rectè tollunt aduersus Pelagianos, istud verò posterius amplectuntur, præposterè veriti ne si aliter statuunt, Deo tribuatur damnationis reproborum causa: quum tamen eadem sit necessariò contrariorum ratio communis, & Paulus, sicuti de Iacobo loquens dilectum illum fuisse dicit, id est dilectioni suo tempore secururæ destinatum, nondum nato ipso & antequàm boni quicquam fecisset: sic etiam de Esauo exoso, id est ad odium & exitium destinato, itidem dicit, exosum illum fuisse antequàm natus esset, & quicquam mali fecisset. Ergo, inquit D. Andreas, *non vult Deus omnes ad agnitionem veritatis venire, quod tamen affirmat Apostolus.* Imò verò vult, si ex Apostoli mente, O M N E S, non singulos generum, sed genera singulorum cum doctis & peritis omnibus interpretibus, & vt ipsa illius loci sententia flagitat, intelligas. Alioqui doceat nos D. Andreas, possint ne aliqui, vel nolente & inuito Deo ad

B. j.

hanc veritatis viam peruenire: vel volente Deo vt eò perueniant, eò tamen non peruenire: quorum duorum prius scio quidem illum negaturum: sed vtrumuis dixerit, peræquè Deus non esse Deus, id est impotens esse censetur: quia vel sic nolet quod tamen fiet, vel volet quod tamen non fiet. Nec causa est cur hîc quispiam excipiat, necessariò quidè fieri, quæ Deus sine conditione vult fieri, itidè quæ non fieri quæ sine exceptione nolit fieri: eorù verò quæ sub conditione vult vel non vult Deus, exitum à conditionis impletione pendere, cuius generis sit istud de quo nunc quæritur. Deum enim velle O M N E S ad agnitionem veritatis venire, sed sub conditione, *Si crediderint*. Istud autem etsi quandam habet veri speciem, tamen absurdissimè dicitur. Primùm enim non sine blasphemia suspenditur ab hominum voluntate. vel aliis vllis intermediis causis consilij diuini firmitas, quum è contrario ad primæ causæ determinationem omnes intermediæ; contingentes quidem sua sponte, necessariæ verò necessariò conspirant. Deinde quinquam conditio hæc, *Si crediderint* ab illis exigetur qui potestatem illius implendæ non habuerint? Aut igitur vana est omnis illa exceptio, aut liberum credendi vel non credendi arbitrium, id est in vtramuis partem flexibile, omnibus tribuetur, id quæ vel ex natura, quod merè Pelagianum est, vel ex gratia, quod esse falsissimū res ipsa conuincit, & præterea sic demonstratur. Veritas certè de qua nunc à nobis quæritur, non illa est cuius vestigia in hominum mente supersunt, & quam ait illos Apostolus in iniustitia detinere: sed illa saluifica veritas nobis in Euangelio patefacta, quam caro & sanguis non nouit, siue de qua homo *ψυχικός* ne cogitare quidem potest. Quod quum ita sit, si vult O M N E S Deus, id est sine exceptione singulos homines vniuersaliter ad salutem peruenire; vt isti locum Apostoli, & similes alios interpretantur, consequitur necessariò hanc veritatem efficaciter, & cym facultate credendi coniunctam, vel extraordinario afflatu, vel verbi prædicati mini-

ministerio singulorum mentibus insinuari, quorū neutrum arbitror ab vllō sanæ mentis affirmari posse. Saltem enim ex eorum numero excipiendi fuerint tot infantium, extra Ecclesiam, vel in ipso partu vel ante rationis vsum intereuntium, myriades. Nec aliud fuerit de longè maxima populorum multitudine statuendum, quos priùs interiisse, & quotidie interire constat, quàm vel ipsum Christi & Euangelij nomen audierint. Relinquitur ergo particulam illam *Omnes*, minimè de singulis hominibus intelligendam, sed ita significari, ex quibusuis nulla nec ætatis, nec sexus, nec conditionis, nec gentis habita ratione, Catholicam quam vocamus Ecclesiam diuinitus eligi & colligi. Quemcūque igitur Deus ab æterno decreuit veritatis suæ cognitione non dignari, (nulli profectò facturum iniuriam, etiam si singulos in vniuersum perderet, quum omnes in peccatis concipiamur & nascamur,) is nunquam ad veritatem perueniet, nec volet etiam peruenire, siue exterius vocetur, siue non vocetur. Contrà verò quemcunque Deus seruare per veritatem suam ab æterno constituit, is vel ab ipsa vtero, vtpote in Ecclesia natus & in fœdere comprehensus, Christo datus, seruabitur, vel suo tempore à Patre ad Christum trahetur, id est, vt illud Christi dictum August. rectè & scitè interpretatur, Ex nolente fiet volens. Et tamè hanc doctrinā, licet tum *νομις ἐυολου* de Deo, tum scripturæ testimoniis penè infinitis, rationibus denique inuictis confirmatam, damnare se testatur D. Andreas *tanquam erroneam, falsam, que perturbatis consciētis omnem consolationem adimat, & vsum totius Ministerij verbi & Sacramentorum prorsus tollat.* Sed benè est quòd hæc non sunt Dei Omnipotentis fulmina, cui vt & clementissimo electorum suorum in Christo seruatori, & vt iustissimo peccatorū in reprobis extra Christum vltori, summa laus & gloria sempiterna tribuatur: sed sunt D. Andree fuliginosa fulgerra, cui ab eodem Deo Opt. Max. plus scientiæ & minùs confidentiæ precor.

6. *Nos negare Baptismum esse lanacram Regenerationis, sed eius*
B.ij.

duntaxat sigillum & obfignationem, quibus ad marginem apposita est noua obseruatio. *Summa doctrina Theodori Bezae de Baptismo.* Immò verò inter tot alias D. Andreæ falsissimas calumnias hæc est non infima. Baptismum enim esse lauacrum Regenerationis, quod expressis verbis testatur Apostolus, ecquis vnquam Christianus est inficiatus? Sed vt isti videtur sacram Domini Cœnam abolere, & panem esse corpus Domini pro nobis traditum inficiari, qui corpus In, Sub vel Cum pane, imò vbique sua essentia adesse & à quibusuis ore ipso manducari negat: ita censet Baptismum ab eo non haberi lauacrum regenerationis, qui aquæ Baptismi, & externæ quoque abluitioni aliquatenus saltem non tribuat, manifesta cum infamia, quod ne Angelis quidem sine impietate concederetur, nempe vnus Sancti Spiritus opus, vt suo loco fauente Deo plenius declarabitur.

Nō omnes infantes regenerari qui baptisantur, sed infinitos pueros baptisatos in aternū, occulto Dei decreto damnari. Saltē verò D. Andreas, adultos Catechumenos hypocritas exciperet. Quod si faseri cogitur, ceddō ex quo tandem Scripturæ loco, vel quo fretus argumento conditionem infantium quàm adultorum dixerit esse potiolem? Et cur minus existimare liceat inutiliter aliquos baptisari quàm ab aliquibus sacram Domini Cœnam ad exitium sumi? Quod si excipiat D. Andreas, quod ipse inter disputandum contendit, Omnes videlicet infantes in Ecclesia ad Baptismum oblatos, vera fide esse præditos, quod regeneratio fidem præsupponat quæ Christum amplectatur, rursus vnde istud colliget de baptisatis pueris omnibus, quod de adultis omnibus affirmare non ausit? Sed vt illud ipsi nunc quidem largiamur, quid iis fiet qui scelerata sua vita se non esse regeneratos apertè postea demonstrant, quales certè nimium multos esse constat, nomine Christianos, re nihil minus, vt & olim multò plures Iudæos fuisse carne quidē circūcisos, re ipsa verò Christi hostes? Respondebit nimirum D. Andreas illos à fide & Regeneratione postea excidisse. Quod si verum est

7.

est, ergo nec certa est nostra electio, nec fidei *προφορία*, quibus sublatis, ubi spes, ubi consolatio Christianorum? Sed de istis suo loco plenius. Ut autem de istius calumnia penitus liqueat, nos ita de baptisatis, siue pueris siue adultis, nec sentire, nec loqui didicimus. Immò docemus ritè baptisatis integrum semper baptismū, siue credant, siue non credant diuinitūs præberi, & quamuis non necessariò (non enim, inquit Apostolus, quia sunt omnes semen Abrahæ, ideò sunt omnes filij, sed ij demum in semine censentur, qui sunt promissionis filij) probabiliter tamen, & ratione minimè vana, relictis penes Deū arcanis ipsius consiliis, præsumi Dei & promissionis filios qui in Ecclesia nascuntur, & proinde foederis adoptionem in iis obsignari, quod certius postea in adultis ex Sp. sancti effectis perspicitur. Ista si D. Andreæ nõ satisfaciunt, an propterea prophani sumus, & baptismum esse lauacrum regenerationis Beza inficiatur, ac non ipse potiùs in calumnia manifestissima deprehenditur?

8. *De Imaginum quoque, inquebat D. Andreas, demolitione inter nos controuertitur, an priùs ex oculis, quàm ex animo remouenda sint Imagines, quæ Idololatriæ occasionem præbere videantur. Abolèdas enim esse Imagines, quæ apertè ad Idololatriam profertant, nulla controuersia est.* Egregia scilicet controuersia & veterano Theologiæ Doctõri conueniens, An Idololatriæ sint inter infirmos habendi: an illis medeatur qui huius Idololatriæ fomenta retinenda censet: an secundum prioris tabulæ præceptum ad Iudæos tantùm pertinuerit, quod D. Lutherus & D. Brentius, malè affirmant, D. aut Andreas rectè negat. Item an Deus hoc secundo præcepto non tantùm adorari, sed etiam vllius Religionis causa fieri Imagines superuacaneè prohibuerit: ac proinde Imagines tantùm adorari pro Diis vetuerit, sese verò in vllis Imaginibus coli minimè interdixerit: & rectè fecerint an secus, qui quatuor plus minùs ab Apostolorum prædicatione seculis, primùm picturas, ac tandem etiam statuas in religiosa loca, quamuis de Ido-
- B. iij.

Idolatria mox secuta nihil cogitantes , introduxerunt. Quòd si tollendæ statim non sunt Imagines à Christiano Magistratu , sicut D. Andreas affirmat : quærit Beza quod spatium isti infirmitati præfigi velit : & annon sexaginta anni & ampliùs Imaginibus ex animis Idololatrarum tollendis sufficere debuerint. Quærit præterea, vnde potiùs quàm ex manifestis adgeniculationibus & eiusmodi gestibus iudicari possit, quibus statuis homines ad cultum abutantur : ac proinde quas Imagines iam pridem in plurimis Germanicis Ecclesiis aboleri oportuerit. Quærit denique Beza, Si ex animo loquitur D. Andreas, cur non Cruces & Crucifixorum Idola sustulerit, immò cur alicubi sublata vel curauerit ipse, vel sit passus restitui, quum nulla idola magis propensos ad Idololatriam homines reddant.

Controuertitur etiam, An in iis templis vera Euangelij prædicatio & Sacramentorum usus celebrari possit, in quibus Pontificij suam Idololatriam exercuerunt, an verò potiùs sint euerfeda: quo nomine magnum odium sustinetis, quòd superioribus annis tot templa in Gallia & Belgio funditus sint euerfa. Meræ calumnie nec aliam ob causam, eo tempore & loco à D. Andrea commemoratæ, quàm vt nobis suggillandis animum expleret. Nec enim verisimile est tam insigniter mendacem quenquam esse potuisse, vt confinxerit Gallos vnquam dubitasse de vero Dei cultu in ipsis templis Papistarum instaurando, quum in primis semper apud Regiam Maiestatem vrserint, vt aliqua sibi templa concederentur: & vbi superiores nostri fuerunt, Pontificij nihil ferè magis quàm sua sibi templa restitui postularint, Neque verò de Belgis aliter censere possum. In tota verò Heluetia ignorare non potest D. Andreas non alibi quàm in illis Templis Verbum Dei doceri & Sacramenta administrari. De Templorum autem euerfione violenta, cuius nos libenter D. Andreas, contra suam conscientiam, auctores vel suafores fecerit, suo loco respondebo.

Et hæc tum ille, quibus à me, ne ignem foderem, diffimulatis,

9.

mulatis, petita rursū dimissione, respōdi bona cum Principis pace, nobis æquam non videri publicā *Σίσωυ D. Andreae* recitationem, ne auditorum animos aliqua subiret suspicio nos illorum dogmatum esse conscios, quæ nobis iam obiecisset, & quæ proculdubio in suis illis Theſibus esset repetiturus. Ad hæc autem ille, pari rursū pudore, Principis Illustriss. personam sustinēs, multa præfatus de Celsitud. ipsius pietate & zelo, de quibus nemo sanè nostrūm fuit qui dubitaret, quæ probra in nos non coniecit? Etenim, si verbis ipsius creditur, ipse quidem *in asertione doctrina sua, perspicuum, apertum & manifestum Dei verbum protulerit, nos autem nihil præter humana rationis argumenta, & humanas glossas. Hoc infaustum & perniciosum certamen de Cæna Domini, & de Christi persona, non aliunde quàm à nobis ortū fuerit. Ipsi simplicem sensum verborum Testamenti Christi semper retinuerunt & adhuc retinent: nos autem Christi Testamentum corrumpimus, & planissima eius verba in alienum sensum detorquemus.* Denique quid non? Et mox ludibriū etiam ad hanc contumeliam adicere nihil veritus, *studebimus autem, inquit, paci & tranquillitati publica: Gallicarum Ecclesiarum miseria serio & vehementer afficimur. Pro illis sedulo præcamur, & precabimur quoad vixerimus, nec unquam ex parte nostra nos illis defuturos pollicemur.* Et quis hîc tibi, vel tuæ factionis vlli credat, D. Andrea? Annon enim is es qui paulò ante hoc ipsum Colloquiū, virulentissimum illud scriptum edidisti, in quo D. Brentij testamentum secutus, aduersum Gallos Euangelium amplexos, non tantūm vt perniciosissimos hæreticos, sed etiam vt seditiosos & suis Magistratibus rebelles, classicum cecinisti? & qui nos in hoc ipso Colloquio ausus es Mahumetanos appellare? An non ij estis ex quorum ore nihil quotidie auditur præter ZV. vinglianorū & Calvinistarum nomina? quibus summa Christianæ Religionis est, nos vt Testamenti Christi corruptores, vt in ipsam Christi personā blasphemos, vt Deū constituētes & scelerum, & malorū damnationis auctorē, omnium hominum odiis obiicere? quibus solenne est, tot sanctissimos

Martyres, qui vobis securè in hypocaustis vestris quiescentibus, Euangelij veritatem suo sanguine obli-
 runt, Diaboli Martyres appellare? Et vnde, quæso, tam
 repentina hæc mutatio? Sed benè est, & Deo Opt. Max.
 gratias agimus, quòd apud religiosissimos pleròsque
 Germaniæ Principes (inter quos Illustriss. principem
 Mompelgardensem legatione pro nobis Lutetiam vs-
 que obita celebrem, absit vt non numeremus) & veri-
 tas & pietas & æquitas plus ponderis quàm Tribunitij
 omnes vestri clamores habuerūt: quibus tãdem, vt spe-
 ro, & artes vestræ patebunt, & tum causæ nostræ boni-
 tas, tum etiam innocentia, manifestæ fient. Vt autem ad
 rem redeam, quum sic nobis amicè & humaniter valedi-
 xisset D. Andreas, & ita discessissemus vt abutum in
 posterum diem pararemus: postridie tamen quum intel-
 lexissemus D. Andream & Osiandrum, quasi nobis sub-
 terfugientibus, victores triumphum canere, & Illustriss.
 ipsum Principem, sic abruptam hanc colloquutionem i-
 niquissimè ferre, nec discedendum nobis cum mala ip-
 sius gratia putaremus: veriti denique ne Gallis exuli-
 bus, qui magno tum numero Mompelgardum ab Illu-
 stris. Principe humanissimè excepti refugerant, fraudi
 esset huiusmodi discessus: quãuis quòd euasura essent re-
 liqua satis prospiceremus, manè nihilominus, mutata
 sententia, Illustriss. Principe salutato, in reliquam
 sequentem collationem consensimus: ea tan-
 tùm conditione addita, ne propter pro-
 ximum Paschæ festum ista discepta-
 tio longiùs protraheretur: &
 ita demum ad audien-
 das D. Andreæ de-
 clamationes rur-
 sum proces-
 simus.

THESES THEOLOGORVM VVIR-
 TEMBERGENSIYM, DE TEMPLIS PAPI-
 sticis, de Imaginibus, Organis Musicis in
 templo, & eorum reformatione.

EXTRA CONTRØVERSIAM SVNT POSITA.

I.

EMPLA diuino cultui destinata, ut in illis verbum
 Domini doceatur, & audiatur, Sacramenta distribuantur
 & percipiantur, cum Idololatria contaminata fuerint, iux-
 ta verbum Domini purganda esse.

RESPONSIO AD THESES
 de Imaginibus
 Ad L.

*Annotationes marginales
 D. Jac. Andreae quibus ad
 Thef. D. Bezae, post ab-
 solutum colloquium exhibi-
 tas, breuiter respondetur.*

ASSENTIMVR.

I. Furor ergo, non zelus,
 aut saltem zelus non secundum scientiam fuit, quòd passim in Gallia & Belgio,
 quàm plurima Tempia amplissima diruerunt, & funditus euerterunt.

Th. Bezae Responsio ad Annotat. marginalem D. Andreae.

IMMO furiosos non esse indefinitè & statim iudicandos, qui-
 cunque ita sese in confringendis auctoritate priuata imaginibus
 gesserunt, liquet ex eo in primis, quòd à furore proficisci non po-
 test serius idololatriæ detestandæ zelus, quo ductos fuisse non
 paucos, & tota antea acta vita, & sincera nominis diuini in mediis
 flaminis confessio demonstrauit. Deinde constat non paucis in
 Belgio locis Magistratum mandata istis euerisionibus præiuisse. In
 Galliis autem agnosco, non tantùm imprudentia, sed etiam non re-
 cto impetu, atque ad eòdè variis aliis modis fuisse in his rebus peccat-
 um, ut in bellis euenire solet. Sed omnes qui modum quem oport-
 uit non tenuerint furiosos, sanguinarios, homicidas, Lutheranas
 hyperbolas sequutus, nolim quidè ego appellare, quia certò scio sic
 fore ut multis verè piis iniuria fieret, qui non peruerso, sed impru-
 dèti zelo deliquerunt. Veteres certè Episcopi, quàm talis quidà zelus
 Dei, sub Constantino, Christianos eòvsq; aduersus Paganorù idola,
 abriperet, eos qui fortè in euerisione idolorù essèt à Paganis occisi,
 neq; ut furiosos, neq; ut alicuius sceleris reos damnarūt, sed dun-
 taxat inter martyres numerandos non esse statuerunt. Can. Elibe-
 C. j.

rinæ Synodi 60. Templorum autem ipsorum euerfio, etfi minùs excufari potest, nec mihi sanè probatur: tamen, vt probè noui, & vt ciuitates ipsæ postea testatæ sunt, nec impetu, nec temerè plerifque locis accidit, sed quòd ita in tristiffimo illo bello, ad quòd nostri aduersus publicæ pacis violatores tutandæ suæ salutis causa sunt adacti, ipse templorum illorum situs, istud necessariò postularet. Quòd si tibi, D. Andrea, furiosi sunt semel omnes isti quorum zelus, feruente bello, hæctenus non fuit secundum scientiam, quòd temporis & ordinis quam oportuit rationem non habuerint: quo tandem nomine illos appellabis, qui non feruente bello, sed rebus pacatis, Illustriffimo beatæ memoriæ Principi & Duci Vvirtèbergenfi Vlricho, huius nunc Ducis auo, persuaferunt, vt Monachorum Tubingensium templum in equile conuerteret? Quòd præfens spectauit, nunquam autem à vobis reprehensum audiui.

Thef. II. Vvirtemb.

Imagines, sine pictas, sine sculptas, quibus historia, & res sacra representantur, adisaphoron esse.

Antith. I I. Th. Beza.

- Picturam & sculpturam agnoscimus in rebus ciuilibus magnum usum habere: qua de re hic non agitur. Vsum autem historis sacris representandis, etsi per se est à diaphoron: magis tamen nocere, quàm prodesse, si in sacra loca inferantur, propter humani ingenij ad Idololatricum cultum propensionem, ipsa experientia ostendit.² Nec temerè & sub veteri fœdere, & amplius quàm trecentis annis post³ Christum, hic mos non fuit, vt ista alicubi quàm in sancto Dei verbo scripta, vel sculpta, vel picta extarent. Imò cum Paulinus⁴ Nolanus Episcopus istum morem pingendorum parietum simplici zelo inuexisset: videmus, quòd res euaserit, vt hoc fuerit merito ab⁵ Elibertino Concilio expressè prohibitum. Et extat Epiphaniij Epistola a b Hieronymo è Græcis in Latinum translata, ex qua apparet, intolerabile fuisse illi o seculo in ade sacra extare Christi vel sancti ullius imaginem.*
1. Fallacia accidit est Id enim non fit vitio picturarum aut sculpturæ, sed negligentia Episcoporum & Ministrorum Ecclesiæ, quorum fidelè opera hæc omnia facile caueri possunt.
 2. Vbi non est lex, ibi nulla transgressio. Picturæ & sculpturæ non aliter prohibentur sunt, quàm ad cultum profant, Exod. 20.
 3. Nullo præcepto diuino prohibiti fuerunt hoc facere: sed ijs temporibus omnia persecutionibus perturbata erant, vt de his non cogitarèt.
 4. Mos ergò fuit, non præceptum.
 5. Nolanus impietatis arguendus non est, sed accusanda negligentia pastorum & Episcoporum in docendo: qui hæc omnia facile caueri potuissent, quæ secuta sunt mala.
5. De Elibertino Concilio, & Epiphaniij Epistola, infra in Colloquio videantur acta.

Th.

Th. Beza Resp. ad marginales obseruationes D. Andrea.

Adi. Distinxi vsum imaginū in ciuilibus & aliis licitis huius vitę negotiis, siue ad honestā oblectationē, siue ad res alias multas, interdum non tantū commodas, verū etiam necessārias comparatum, ab vflu suapte natura religioso, quem per exiguum esse dixi: & si picturę in sacra loca inferantur, cum maximo, & vt ipsa stultorum magistra experientia tot seculis docuit, superstitionis, ac tandem etiam manifestę idololatrię periculo coniunctum. Respondet D. Andreas, fallaciam esse accidentis, quoniam istud non fiat picturarum vitio, sed ministrorum Ecclesię negligentia, quorum opera facillē id possit caueri. Quasi verò picturę ipsę, quantumuis suapte natura mutę, quodammodo tamen sua illa externa forma non loquantur: immò verò sæpe magis quàm res ipsę viuę mentem spectantiū non permoueant. Itaq; si obscęnę sunt, obscęnitatis & omnis turpitudinis, si falsę, falsitatis magistrę sunt. Primum igitur istas excipi à D. Andrea decuit, nec statim furore percitos existimare quicūq; tales quāplurimas in Christianorū templis non tantū prostare, sed etiam omni & interno & externo cultu adorari, impatientius quàm ipse faceret tulerunt: cessante ab officio Magistratu, & falsis Baaliticis sacerdotibus hoc scelus non modò non reprehendentibus, sed etiam sedulò adiuuantibus. Sed quid si res veras & sanctas nobis istę picturę sanctę quoque representent? Absit verò à nobis vt istas per se reprehēdamus. Sed quū hic præcipuē, vt ipsa experientia docuit, incautis conscientiis insidietur Satan: & in hoc maximè imaginum genere sit peccatum, dixi & dico, nullis imaginibus minùs quàm istis oportuisse sacrorum locorum, id est ad publicum Dei cultum designatorum aditum patēre: quemadmodum etiam apparet ex historia Ecclesiastica, Spiritum illum erroris non potuisse statim istud obtinere, sed picturas eiusmodi primū penè nullas inter Christianos fuisse, nec foris, nec in templis conspectas: deinde quum in parietibus depingi martyrum historię cępissent, tandem picturis ad ipsas statuas esse peruētum: quo facto omnes simul superstitioni & idololatrię fores patuerūt, quas nūc quoq; iubet cum suis D. Andreas non nisi prudenter, cautè, circumspēctè, haud aliter dimitti quàm Homerum non penitus dissimilem ob causam Plato ex sua Rep. non extrudit, sed reuerenter amandat vnguentis delibutum. Sed hæc inquit, D. Andreas Ministrorum Ecclesię diligentia caueri facillē potuerāt. Scilicet. Det igitur vbiq; D. Andreas magis fidos & diligentes pastores, quàm summos illos prophetas: & cordatiores, ne dicam minùs timidus quàm sit ipse: det etiam magis obedientes greges suis illis Saxonis & Vvirtembergis

C. ij.

quorū nunc adhuc infirmitatis post annū sepragesimū à restituta Euāgelij luce, tantā habendam rationē putat, vt, nisi saluis manentibus imaginibus, locum non fore audiendo puro Euāgelio clamat. Ridiculè id quidem. Quānam enim imaginum euerſione offenderētur, qui nunquam in templis illas aspexissent, si nondum natis istis fuissent sublatae? Immo, quum tam exiguus sit istarū picturarum in sacris locis vsus, & vt miserabilis euentus docuit, tam procliuis & sanè ineuitabilis illarum abusus: quantò satius fuerit, & est, eliminatis semel illis, & penitè extrusis, & pastores ab hac cura & solitudine liberare, & greges ipsos tanto periculo eximere?

Ergo, si D. Andreae credimus, Ecclesia illa, vt prima, sic purissima, Ad 2.3. siue doctrinam ipsam diuini cultus, siue externam ipsam cultus for- & 4. mam spectemus, non idcirco in sacris locis, per trecentos & amplius annos, omni imaginum specie qua possunt ad idololatriam abduci, caruit, quasi Dei praecepto simpliciter vetitis, sed more quodam, quod persecutionis temporibus sic essent omnia perturbata, vt de istis rebus cogitare ipsis non vacaret. Ista verò ex Pontificiorū libris à D. Andreae descripta, quis Christianus æquo animo ferat? Apostolos scilicet Spiritu Dei plenissimos homines, quorum fundamento superstructa est & interna & externa Dei domus, id est à quibus omnis de interno & externo Dei cultu doctrina plenissimè fuit tradita, qui & de rebus etiam adiaphoris, certissimas regulas tradiderunt, ita terruerunt vel obstupescerunt persecutiones, vt de recto in Christianorum catibus imaginum vsu, (siquis in Ecclesia iam tum erat constitutus, aut postea constituendus,) nihil praeceperint: aut res ista tam parui fuit momenti vt eam ne leuiter quidem attingendam putarint? Et vnde quæso mos iste nullas in sacris locis, immò certè ne domi quidem, habendi sacrarum historiarum imagines, (quem non potest D. Andreas, negare & vniuersalè & trium etiam ac amplius seculorum perpetuū fuisse) profuxit, nisi ex Apostolorum & Apostolicorum virorum doctrina, & vniuersali omnium Ecclesiarum consensu? Et istud rursus vnde, nisi ex illo prioris tabulae secundo praecepto, perpetuo & immutabili profectum est? Hoc autem praeceptum sic fuisse iam inde ab ipsa *voimo d'vltq* in vera Ecclesia Iudaica semper ita intellectum, & accuratè obseruatū, vt imagines non tantum adorati, vlloue religioso cultu coli, sed etiam in templo collocari prohibeantur, perpetua Iudaicæ gentis historia testatur: nisi quum à vero Dei cultu, frustra reclamantibus Prophetis gens illa defecit. Vt autem ad Christianam Ecclesiam veniam, agens scilicet Paulus de idolothytis, præteriisset idolæ Gentilium ab idolæ Christianorum distinctionem? Et Ioannes ab idolis ipsis cauedum *d' d'axpirtuc* monuisset? Origenes autem lib. aduersus Celsum 7. Non
patimar,

patimur, inquit, *Iesum apud aras & simulachra & templa colere, quia scriptum est, Non sint tibi dii alieni &c.* Et lib. 8. *Sunt, inquit, nobis simulachra non per impuros aliquos opifices fabricata, sed per Dei verbum in nobis edita & formata, Virtutum videlicet exempla, & structura quae imitatrices sunt Christi.* Et ne existimet D. Andreas, cultum tantum prohiberi, non autem ipsam Christi crucifixi in sacro loco collocationem, audiatur Clemens Alexandrinus in Parennetico, ipsam penè plasticen in vniuersum damnans, *Nobis, inquit, aperte vetitum est artem fallacem exercere. Scriptum est enim, Non facies vllius rei similitudinem.* Epiphanius certè Hieronymi *ὁμοιομορφος*, quum iacta eius tempore, non quidem statuarum, sed picturarum vsus laicis historicis, circiter annum Christi 380. in loca sacra, ac praesertim in martyrum *μνημεία* irrepsisset, per quam primùm rimam Satan mortuorum inuocationem in Ecclesiam introduxit: in illa insigni ad Ioannem Hierosolymitanum epistola, non ex more aliquo, sed contra auctoritatem scripturarum esse testatur, *videri in Ecclesia pendentem, siue Christi, siue cuiuspiam sancti imaginem, aded quidem vt velum in quo imago illa depicta pendeat, manibus suis consciderit.* Et hunc quidem, mirum ni D. Andreas furiosum etiam appellet. At contrà Epiphanius, si superstes esset, D. Andream non modò perpetuo tum Iudaicæ veræ, tum Christianæ totius puræ tot seculorū Ecclesiae consensu, verum etiam scripturarum auctoritate coargueret: quum ipsius Constantini magni tempore, neque pictæ, neque sculptæ, vllius vsus sacri causa, ne extra templa quidem cruces vllæ extiterint. Citantur præterea eiusdem Epiphaniij hæc verba aduersus Enkratitas, Synodo septima Constantinopolitana, citata, *Estote memores, dilecti filij: ne in Ecclesiam imagines inferatis, neq; in sanctorum cameteriis eas statuatis, sed perpetuò circumferite Deum in cordibus vestris, Quin etiam neque in domo communi tolerentur. Non enim fas est Christianū per oculos suspensum teneri, sed per occupationem mentis:* de prophanis illis prophanorū hominū idolis minimè differens: quæ etsi nunc in Epiphaniij codicibus non leguntur, tamen prorsus consentanea sunt iis quæ ex ipsius epistola citauimus. Sed & Iconiensis Amplochijs Basilij *ὁμοιομορφος*, *Nobis, inquit, cura non est corporales sanctorum vultus in tabellis coloribus effigiare, quoniam his opus non habemus, sed conuersationis & virtutum illorum memores esse debemus.* Quæ verò Hieronymi sententia fuerit, partim ex eo manifestè dignoscitur, quòd illam ipsam Epiphaniij epistolam tanti fecit, vt etiam in Latinum sermonem conuertendā putarit: partim quòd malā causam, id est sanctorū inuocationem aduersus Vigilantium defendens, imaginum tamen in sacris locis collocatarum nullam faciat mentionem. Augustinus autem in Psal. 113. perspicuè satis declarat suæ diæcclesioe tēpla, nullas imagines habuisse: & quamuis non prorsus, nec satis liberè de

Sepulchr is & picturis martyru, vir interdū immoderatē modera-
tus loquatur, satis tamē apertē quid de iis rebus sentiret ostendit,
lib. de Moribus Ecclesiæ cap. 34 Quæ quum ita se habeant, con-
cedo quidem D. Andree prohibitam imaginum adorationem, & hoc
esse illius secundi præcepti fundamentum: sed hoc addo, sic perpe-
tuò fuisse hoc præceptum in Ecclesia vera, tum Iudaica, tum Chri-
stiana, à fidei sacerdotibus & Prophetis, itidēque Apostolis & fi-
dis pastoribus ac doctoribus tunc, & à piis populis explicatum
& accuratissimè obseruatū: nēpe vt à sacris locis omnes imagines
quibus paulatim à vero spirituali cultu ad superstitionem, ac tandē
etiam, vt tristis experientia probauit, ad manifestam idololatriam
homines abduci possent, à sacris omnibus cōuentibus arcerentur:
& sapientissimè, aduersus hunc abusum pij cuiusdam affectus specie
gliscentem, in Eliberina synodo sub Constantini magni tempora
cautum fuisse, non modò ne adorarentur istiusmodi picturæ, (nec-
dum enim ad statuas ventum erat) sed ne tale quippiam in ipsis pa-
rietibus pingeretur.

Paulinum, & eos qui primi parietes sacrorum locorum apud
martyrum *μνημεία* historicis sacris picturis representatis marty- Ad 5.
rum certaminibus exornarunt, absit vt tāquam superstitionis, nec-
dum quasi idololatrias reprehendam. Dicere tamen illos ausim, su-
perioribus testimoniis fretus, hac imprudēte audacia grauitè illos
in Ecclesiam totam peccasse, qui si hodie superstites essent, qua fue-
runt alioqui pietate præditi, & ipsas imagines, & omnes earum
propugnatores animaduerso errore suo conspuerent.

Thesis III. Vvirtemb.

Imagines quæ ad idololatriam prostant abrogandas & abolendas esse.

Antib. III. Th. Beza.

Non tantūm imagines quibus manifestè a-
butuntur homines, sed etiā quibus allici pos-
sunt ad Idololatriam, cuiusmodi sunt quæ in
locis sacris spectātur, tollendas censemus, Et
in genere, expresso Dei verbo, asserimus, qui
de cultu suo loquēs, nō tantūm adorari, sed
etiam fieri imagines vetuit. Præclare enim Au-
gust. Psal. 113. Plus valent, inquit, simulachra
ad curuandam infelicem animam, quòd os, o-
culos, pedes, aures habēt, quàm ad corrigend-
dam, quòd non loquuntur, neque vident, ne-
que audiunt, neque ambulant.

Respon-

1. De his imaginibus
nulla inter nos contro-
uersia est, Idē enim pro-
fus nos quoq; sentimus.
2. Consecutus est etiā
in hoc, quòd ad cultum
Deus eas non solum a-
dorari, sed etiā fieri
prohibeat.

Th. Beza Responso ad annotat. marginales.

Adt. Si ex animo loquitur D. Andreas, quæ tandem imagines in templis relinquentur, quibus & prioris seculi homines non sint ad horrendam idolomaniam pellecti, & adhuc hodie pellici non possint? *Vitabitur*, inquit ille, *hoc periculum, pastorum monitis ac diligentia*. Sed quid si pastores negligentes fuerint, quales hodie quoque nimium multi sunt? Et cur pastores in inculcanda surdis idololatrarū auribus veritate laborare tot annis maluissent olim, & tu nunc tuique similes post annos septuaginta mauultis, quàm re semel, etiam *ἀναίπως* ex Apostoli monitis peracta, declarandis illius iustissimi facti causis vnū fortassis mensem occupari? Tantine, quæso, momenti res ista est? Et quinam tandem ex ipsis imaginibus fructus percipi potest, cuius causa cum tam certo & manifesto idololatriæ periculo, contra totius Ecclesiæ puræ perpetuum morem retineantur? Et cur non isti lapides, ad quos tam multi impingunt, & nemo non impingere potest, semel amouentur, potius quàm pastoribus hic assiduus labor imponatur, vt suos moneant ne ad præsentis istos lapides impingant? Dicam etiam aliquid amplius; vt crepet Satan à quo vos adhuc video, partim nescio qua falsa pietatis specie, partim præpostero offensionis infirmorum, quos in illa infirmitate fouctis, metu præpeditos fascinari. Cruces & Crucifixos retinuistis. Atqui nullæ magis imagines fuerunt eliminandæ, vel ipsæ vos Constantino docente, cuius matri inuentio veræ illius, quam vocant, Crucis tribuitur, quum nullo magis in simulachro sit peccatum. Nam quò plus honoris exhibitum Crucibus & Crucifixis illis fuit, quàm reliquorum, quos vocant, Sanctorum imaginibus, tantò grauior hæc impietas fuit. At enim, dicit D. Andreas, ad Pontificios, Crucis & Crucifixæ imaginis adoratores, non ad nos ista pertinent. Immodò saniores Pontificij interrogentur. Respondebunt, hunc cultum à se non Crucibus illis vel Crucifixi imaginibus, sed mente ad ipsum, vt loquuntur, *πρωτότυπον* subuecta, ipsi Christo attribui. Vos autem, præcunte vobis, vt antè dixi, ipso D. Lutero, annon ipsi quoque ad vestras Cruces & Crucifixi imaginé procumbitis? Annon etiam alicubi venerationis causa, cereos media luce illi accèditis? Nescio an etiam thus aliquibus locis adhuc illis adoleatnr. Et hoc quicquid & quātulumcūmq; est, obsecro, annon est externa adoratio & quidem religiosa? quæ quum apud imaginem fiat, quicquid de *πρωτότυπον* & subuectione mentis prætexatis, annon secundum illud præceptum transgredimini? Nisi fortasse existimatis illo interdicto Deum internam tantum adorationem sibi totam vendicare: quum tamen constet, non modò non adorandam esse imaginem vllò externo interno-ue cultu, sed ne in imagine quidem Deum coli se velle, ideòque ex sa-

cris locis abactas semel omnes imagines, quod illis ibi exstantibus externa saltem adoratio vix ac ne vix quidem possit exercitari.

Si diuinum præceptum, ita esset explicandum vt vult D. Andreas, superuacanea foret pars ipsius prior. Satis enim erat adorationem prohiberi, quum satis intelligatur vetari ne fiant ad cultum, quæ semel facta adorari prohibeantur. Res autem aliter se habet. Deus enim, cui notissima est hominum ad idolomaniam propensio, vt illis caueret, præmonens futurum vt si vllius religionis causa (huc enim prior legis tabula, non ad civilem hanc vitam spectat) & quasi hoc opus Deo gratum esset, vllas imagines rerum creatarum siue pingerent, siue arte vlla effigiarent, sensum diuini cultus aliquid illis imaginibus decideretur: ne fieri quidem illas voluit, nedum in iis locis collocari, qui religioso omni cultui propriè sit consecratus: picturam alioqui & sculpturam ciuilibus vsibus accommodam minimè condemnas. Huic autè diuino præcepto quoniam non est obtèperatù, & somniarunt homines, se posse, neglecta priore huius mandati parte, alteram obseruare: videmus quò tandem res reciderit: eò quidem certè, vt veterum idololatriam longè lateque superarint qui tamen Christiani præ ceteris videri volunt. Quid amplius? potest ne pati D. Andreas quasi suo ipsius ore redargui? Ecce illi D. Brentius, toridem verbis ista scribentem in 20. cap. Exodi. *Hoc simpliciter prohibetur in polistia Mosaica, nec locus publicè in Ecclesia imagines insinuere, etiam si non adorarentur, nec colerentur. Nū verò D. Brentius quoque in ista huius præcepti explanationis parte fuerit Caluinista?*

Thef. IIII. Vvirtemb.

Queritur autem, An propter Idololatriam, qua passim in Templis Papistis exercetur, ipsa Tempia & altaria Imaginibus, sacris historijs minimè Idololatricis exornata, & dispensationi corporis & sanguinis Christi in Eucharistia destinata, diruenda: Itè, an Organa Musica tēquam à Deo prohibita essent, ex Templis eliminanda sint? In hac quaestione negatiuam amplectimur & defendimus.

Artisbef. IIII Th. Beza.

1, Hac euerfione, quam plurimi infirmi in fide offensi sunt, vt abiecta veritatis doctrina, quam gustare ceperant, iterum ad vomitum redierint, & hostes veritatis in idololatria propugnanda pertinaciores facti sunt. 2. Idola tollenda esse consentimus. In his verò quæ ad representandas sacras historias, vel picta, vel sculpta sunt, edificatio Ecclesie spectanda, & consideratè agendum. In primis verò infirmorum perpetua ratio habenda est.

Aliud est euerfio templorum, quam minimè probamus, quàm manifestorum idolorum sublatio, quibus vel nunc abusi fuerint homines, vel probabile est non posse non abuti.

Et

Et quòd attinet ad Organica musica, Musicen
 minimè damnamus: sed vbi cantatur harmo-
 nicè³ quod mente non intelligitur, res ipsa
 ostendit quid inde consequatur: nempe vt
 paulatim magna pars cultus Dei in cantiun-
 culas mutetur, & non Dei verbo⁴ mētes pas-
 cantur, sed inanibus sonis aures mulceantur.

3 Harmonia Musica
 singulare Dei donū est,
 cuius præcipuus vsus ad
 cultum Dei destinatus
 esse debet: sicut exēpla
 piorum Regum docent
 4. Immo maximè mē-
 tes piorum ad pietatem,
 & deuotè debitum Deo
 cultum præstādum ex-
 citentur.

Th. Beza resp. ad marginales annotationes D. Andreae.

Ad 1. Nostrum non est præstare quod nostra culpa non accidit. De
 infirmis verò suo loco dicemus.

Ad 2. Si seridè tollenda censet idola, D. Andreas, ex sacris videlicet lo-
 cis, & inde tamen excipit quæ ad repræsentandās sacras historias
 vel picta vel sculpta sunt, definiat prius oportet quid Idolum ap-
 pellet, & nouum aliquod Lexicon proferat, ex quo intelligamus
 has siue picturas siue sculpturas, non comprehendi Idoli appella-
 tione. Doceat præterea quid sacras historias appellet. Imagines e-
 nim quibus testatæ Martyrum perpassiones repræsentantur, à qua-
 rum picturis cæpisse in Oriente certum est picturarum in sacris lo-
 cis vsum, negari nulla certa ratione potest, non esse profanis pictu-
 ris vel sculpturis annumerādas. Historicum autem, & alios ciuiles
 picturarum vsus, longè aliud est à sacris locis ex perpetuo Domini
 præcepto, & perpetuo puræ Ecclesiæ vsu, propter idolomania certis-
 simum, vt tristissimo tot seculorum exemplo docemur, pericu-
 lum arcere, quàm simpliciter illas fieri prohibere. Theologiā cer-
 tē D. Andreae non nouerat Ezechias, quum æneū illum serpentem,
 ipsius Dei iussu fabricatū, & ipsius Christi typum, nec, vt verisimile
 est, in loco sacro collocatū, penitus confregit, nihil infirmos veri-
 tus offendere, qui multò speciosiora, cur abusus quidem tollendus,
 non autem res ipsa penitus abolenda videretur, afferre poterant
 quàm nunc possint quos D. Andreas infirmos appellat, nec idolo-
 latras timens exasperare. Quid autē illis temporibus apud æneum
 illum serpentem, & in locis excelsis patrarunt Israëlita, quod hodie
 qui excitatæ Euangelij luci aduersantur, suis imprimis Crucibus
 & Crucifixis prolixè non exhibeant? Et Ecclesiæ scilicet ædifica-
 tioni consulunt qui tam execrandæ idolomania fomentum reti-
 nendum, in dè etiam, vbi sublatum fuit, restituendū censent: quum
 tamen ne Constantinj quidem magni, qui tanti signum Crucis
 materiatum fecit, vllus fuerit in sacris locis Crucibus, nedum cru-
 cifixis locus, tantūm absuit vt tunc Christiani ad illorum simula-
 chrorum pedes procubuerint.

D. j.

Musices absit vt legitimum vsuum, tum ad honestam oblectationem, tum in primis ad canendas Deo laudes comparatum reprehendamus. Sed neque talis oblectationis causa sacros habent conuentus Christiani, neque nobis vnquam persuaserit D. Andreas, vt ipsius monitis potius obsequamur, quam Apostolum audiamus, qui si merito peregrinarum linguarum vsuum absque interprete in Ecclesiastico cætu prohibuit, multò minus sonos illos Musices Harmonicos, quibus aures solæ, iis quæ cantantur nullo modo, ne ab iis quidem qui cantant plerumque intellectis feriuntur, in Ecclesia tolerasset. Et quid amplius? Annon expressis verbis, sicut precari lingua à circumstantibus non intellecta prohibet Apostolus, sic etiam psalli eadem prorsus ratione, rebus quæ psalluntur non intellectis, vetat? *Precabor, inquit, Spiritu, & precabor etiam intelligentia. Psallam Spiritu, sed psallam etiam intelligentia.* Qua de re rursum infra ad Antithesin 8. dicemus.

Thesis V. Vvirtemb.

Fundamenta doctrine & assertionis nostræ hæc sunt.

Christus in templo Hierosolymitano docuit, quem locum aliàs ^{loh. 10.} speluncam latronum appellat. Et legimus facta esse Encæniam, non Templum dirutum esse.

Paulus Athenis ad altare Deo ignoto consecratum, Gentibus ^{Act. 17.} Christum prædicat. Neque in Actis Apostolorum vsquam legimus, quodd vel ab Apostolis, vel ab illorum auditoribus tale quid tentatum sit.

Thes. VI. Theol. Vvirtemb.

Imagines, siue sculptæ, siue pictæ, non absolute, sed ratione cultus diuini in lege prohibita sunt, ne ad Idololatriam profectarent.

Si enim Deus in lege sua omnes Imagines (etiam extra periculum adorationis & Idololatriæ) prohibere voluisset quum dicit, Non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem qua est in caelo desuper, & qua in terra deorsum, nec eorum qua sunt in aquis sub terra: Exod. 20: certe non præcepisset fieri duos Cherubim aureos in arca fœderis, Exod. 25. & in velo, Exod. 26. sed & in Templo Ierosolymitano iussu Domini edificato, fecit Salomon in Sancto sanctorum duos Cherubim, 1. Reg. 6. Et in iustis sacris erant in latere Cherubim, & Leones, 1. Reg. 7. & sub marius fusi duodecim boues, ibidem: qua omnia in templo conspiciebantur. Neque tamen his Imaginibus peccatum est in legem Dei, dum nemo eas Imagines coleret. Et Moyses aneum serpentem in deserto Israelitica inspicendum proposuit, Num. 21. quem Ezechias non contriuisset, nisi populus Israeliticus ^{2. Reg. 18}

raë liticus ei serpenti thymiana adoleuisset, eoque ad idololatriam abusus fuisset.

*Et, quantum à pictura Imaginis Dei distat, quod Isaias dicit: **V**idisse se Dominum sedentem super solium excelsum, & eleuatum? Isai 6. Es, annon Daniel pingit nobis Deum Patrem antiquum illum dierum? cuius vestimentum candidum erat quasi nix: & capilli capitis eius, quasi lana munda. Deinde pingit filium hominis, venientem usque ad antiquum dierum, Danielis 7. Annon haec sunt pictura? Quare si eas Imagines remoueamus, qua coluntur, satis factum erit hac in parte legi diuina: à caeris Imaginibus & picturis, nihil erit periculi.*

Antistef. V. & VI. Th. Beza.

Rectè docetur templorum euersio minimè esse necessaria, nec temerè probanda. Sed quod dicitur de templo Hierosolymitano, nullo modo huc spectat. Tàtùm enim abest, ut, quum Christus in eo doceret, vllis esset idolis vel sculptis vel pictis contaminatum, ut Iudei postea extrema quæque potiùs pati maluissent, quàm aquilæ simulachrũ in eo statui. Et disputari posset, an Christus passurus fuerit tale quiddam in tẽplo spectari, qui tanto zelo vendètes & euentes è tẽplo eiecit, & numulariorum mensas euertit: quum tamè prætexitur aliquem speciosum haberent, qui præteti nullis simulachris poruit.

Quòd autè dicitur, imagines non absolute sed ratione cultus in lege prohibitas fuisse, si sic intelligitur, quasi ceremoniale fuerit secundum præceptũ, ut obseruatio Sabbathi, negamus: idq; probam⁹ perpetua & accurata eius præcepti secũdi in veteri purè Christiana Ecclesia obseruatione, quæ tamè cæremoniales leges aboleuit. Quòd enim ad⁴ Cherubimos attrinet, perinde id fuit, ac si in tẽplo non fuissent positi, nimirum extra omnium etiam Sacerdotum conspectum, & propositi etiam ut typi Maiestatis illius Messæ ipsi Angelis dominantis, cuius nunc veritatem habemus.

non aspexit. Sed queritur: an liceat illarum exemplo imagines pingere aut sculpturá exprimere? An id per se impium sit? Ad quam queritionem hæc exempla accommodantur, contra eorum errorem, qui arbitrantur, simpliciter à Deo prohibitum esse, imagines pingere aut sculptere.

1. Nos nullo modo probare possumus illos furores populi: quum a brogario ad cuiusq; loci Magistratũ pertineat. In quo tamen etiã prudentia cum pietate requiritur, nequid intempestiue aut cum offensione piorum fiat.

2. Imò maximè huc spectat. Euersiones enim templorum magis propter impiam doctrinã & Missas Pontificias, quàm propter idololatrias imagines in Gallis & Belgio factæ sunt. Quo nomine Hierosolymitano templo tempore Christi maximè respondent.

3. Nequaquam præceptum Dei de prohibitis imaginibus, ad ceremoniales leges referimus: sed ad prohibitum Dei cultũ, neque fabricandas neque adorandas, præceptum Dei sonare docemus.

4. Nihil refert, quòd illas imagines populus

5. Eadem ratio harum quoque imaginum est, quæ ad hunc scopum & questionem propositam allatæ sunt, sicut de Cherubim dictum est.
6. In hoc non peccatum est, quòd omnium oculis expositus est serpens æneus: sed quòd Sacerdotes populum per doctrinam Mose non rectè erudiuerint. Sic enim nihil periculi in illo spectaculo publico fuisse: quo pij fidem suam quotidie confirmare potuissent.
7. Exemplum Ezechiaz, pij Principes nostro tempore imitati sunt, in tollendis imaginibus, quæ ad cultum prostabát. In reliquis qui moderatè egerunt, ædificationi Ecclesiæ plurimùm seruiuerunt.
8. De crucis & crucifixi imaginibus nihil periculi est, quàm diu populus rectè docetur. Quando autem doctrina corrupta est, nihil sanum aut syncerum relinquitur, siue adsint siue absint imagines in templis.
9. Cum pictura crucifixi Christi in Epistola ad Gal. 3. non pugnat etiam externa pictura, quæ neque præcepta neque prohibita quæ sit, tanquam Adiaphoron habenda est. Neque pro papisticis templis habenda sunt, in quibus crucifixi imagines adhuc reperiuntur, si populus piè & rectè doceatur.
10. Idem nos quoque dicimus. Sed interim nulla ratione doceri potest, impium esse, si ad eum modum pingantur, quem admodum à Spiritu sancto in Verbo comprehensa sunt.

Th. Beza Responsio ad marginales annotationes D. Andrea.

Ista in quos dicantur viderit D. Andreas. Nam in Belgio quoque certissimum est plerisque locis, non nisi mandante vel probante Magistratu municipali Templà fuisse euerfa, siue prudèter, siue imprudenter id sit factum. In Anglia quoque, Scotia & Heluetia, si quæ sūt Pontificiorum Ecclesiæ dirutæ, nihil hìc temerè, neque populi tumultuario concursu gestum est. In Gallia verò populos, medio seruente ciuili bello, eo offensos quòd suas sacras ædes, suis ipsorum sumptibus, prout Regis edicta permittebant, constructas à Pontificijs impunè ferro & igne subruj viderent, frustra tum Pafloribus tum ipsis belli Ducibus reclamantibus, vicissim illorum Templà nonnulla subruisse nemo mirabitur, qui quanta sit belli ciuilis tempeftas, & quàm ineuitabilis armorum licentia, præfens perspexit: vt eas occasiones præteream, de quibus dixi ad Antith. 1. annotationem primam. Templorum denique profanorum euerfio-

Adr.

euerfionem per se damnandam esse, ne ipse quidem D. Andreas dixerit. Et quòd ad me attinet, optarim quàm plurimis locis à Christianis Magistratibus, ingentia illa templa quæ Pontificiam idololatriam sua ipsorum forma testificantur, & ad deambulandum, ac edendos beatus potiùs quàm ad commodè recipiendos auditores, & ad audiendum concionatorè sunt comparata, iam inde ab initio fuisse subuersa, & alia concionibus ac Sacramentorum administrationi commodiora extracta.

Ad. 2. Proposuit D. Andreas aduersus Templorum tumultuarios euerfores, (quos & ipsos minimè probamus) Christi exemplum qui in templo Hierosolymitano docuit, quem tamen locum aliàs speluncam latronum appellat, templum verò propterea non diruit. Respondimus in Antith. nihil hoc exemplū ad id de quo agimus pertinere. Templum enim Hierosolymitanum tunc nullis idolis fuisse contaminatum, nec villo prophano cultu externo pollutum. Contrà D. Andreas contendit, aptum esse hoc argumentū, quoniam Templorum euerfiones, magis propter impiam doctrinam & Missas Pontificias, quàm propter idololatrias imagines in Gallis & Belgio acciderint. At ego contrà certissimum esse affirmo, si falsam doctrinam simpliciter ore, vel in suis scholis, vel ex sacris pulpitis Pontificij sonuissent, nec aliquid visibile idololatricum in illorum Templis fuisset conspectum, nostros ne lapidem quidem vnum fuisse moturos. Idque ita esse vel ex eo constat, quòd alioquin, quum communis esset illa causa falsæ doctrinæ, omnia certè Pontificiorum templa sustulissent, quum è contrario multò plura ab idolis repurgata ad sacrum ministerium exercendū retinuerint. Postremò, quid pluribus hinc opus est, quum seipsum redarguat D. Andreas? Est enim externus ille cultus, quem *synecdochicè* per Missas illas Pontificias intelligit, à falsa quidè doctrina dependens, sed ab ipsa doctrina quiddam distinctum, illius videlicet factus & praxis. Ostendat autem nobis D. Andreas, tale quippiam tunc fuisse in templo Hierosolymitano, à Scribis & Phariseis veram doctrinam alioquin per falsas interpretationes & traditiones falsantibus, factitatū. Probet etiam, siquæ talis idololatria domum Dei polluisset, Christum in aliquorum gratiam, quos D. Andreas infirmos appellat, fuisse patienter illam toleraturum, ac non potiùs vel templum suo ingressu dedignaturum, aut fortassis sua ipsius manu euerfurum, qui bis, accepto quoque flagello, euerfis numulariorum numis & mensis, vendentes & emētes ex ipso atrij populo profligauit: & ne in ablutione quidem manuum Phariseis quicquam concessit: quas res tamē per se *ἀδιαφύκτως* esse liquet: nec præterea illis numulariis, & venditoribus, ac emproribus, tum antiqui moris, tum auctoritatis sacerdotum, tum etiam aliarum rationum speciosum prætextum defuisse.

D. iij.

*Nequaquam, inquit D. Andreas, preceptum Dei de prohibitis Imaginibus ad Cereemoniales leges referimus. Ergo cum D. Lutero & cū suo D. Brentio transigat. Sic enim D. Brentius in 20. Exodi de hoc ipso Imaginum faciendarum & colendarum interdicto differens, Hoc, inquit, simpliciter prohibetur in politia Mosaisca, nec licuit publicè in Ecclesia Imagines instituire, etiamsi non COLERENTVR aut ADORARENTVR, sicut simpliciter prohibitū fuit, ne quis carne suilla vesceretur. Est & hac pars precepti Cereemonialis, pertinens tantum ad politiam Mosaicam, quemadmodum Circumcisio, Sabbathum &c. Quid autem D. Lutherus? Is tractans Deut. cap. 4. vbi eodem precepto iubetur Israël auctores imaginum & ipsas imagines perdere, extra metas penitus excurrans, & à temerariis εἰκωνολάτραις, quos licet hyperbolici, meriti tamen reprehendit, transiens generaliter ad quæstionem, an tollendæ sint villo modo imagines, Quum constet, inquit, apud Christianos, non debere gladio corporali occidi impios, & eam Legis partem ut merè Cereemonialem abrogatam, ut qua temporalis fuerit vsque ad Christum: sequitur & imagines nulla necessitate tollendas esse, quum ad eandem Legis partem pertineant. Idem tamen paulò post, se ipsum vtcumque reprimens, Quamquam & ego, inquit, imagines non admodum amem, & vellem in templo non stant: non quòd solum hoc spectem, quia adorentur, quòd rariùs accidere puto: sed quòd fiducia operis in pretio, & earum specie ponitur, quasi hoc opere aliquid obsequij Deo prestetur, quum interim perdatur sumptus, & totum quòd sctis impenditur, in meliores usus pro fratrum necessitate sit impendendum. Hæc ille, si tollendarum, ergo etiã vilius Religionis, siue sanctimoniz causa faciendarum imaginum preceptum cum D. Brentio Cereemonialis Legis partè constituens, in quibus cogor præterea multa desiderare. Primum enim, quòd D. Lutherus raram Imaginum adorationem esse putat, nec præcipuam esse illius diuini interdicti causam, non tantum expressis ipsius Domini verbis, & Prophetarū toties inculcatis reprehensionibus, sed ipsa denique in oculos omnium adhuc hodie incurrente experientia refellitur. Deinde quòd ad sumptum & operis tanquam sancti fiduciam attinet, vnde istud nisi ex ipsius idololatriæ fonte? nempe quòd imagines illæ pro rebus sacris habentur, quum tamen Deus ne in viuis quidem Sanctis, vel etiam Angelis voluerit, ne externa quidem religiosa adoratione coli, nedum in mutis & mortuis vllis imaginibus: quòd quum non tantum in sacris publicis locis sed etiam in priuatis ædibus euenire possit, imò vix vlla sit superstitionum hominum domus in qua priuatas quasdam sacras imagines non habeant, apud quas aduoluti, vel sanctos, vel Christum ipsum non inuocent: ne hæc quidè Lutheri, eòdè loco, verba temerè probarim, *Leuis pictura imagines priuata in domo non possum improbare. Quanta sit enim prudentia & circumspetione in picturis etiam historicis**

historicis eiusmodi utendum, ne sic quoque Satan rimam inueniat, docent nos tristissima exempla Michæ Iudic. 8. & Gedeonis Iudic. 8. 27.

Ad 4. Ad rancidum illud argumentum duorum Cherubimorum in æde sacra, arcæ Domini insidentium, quod D. Andreas ex sædis idololatriæ propugnantium lacunis hauit, respondimus, sic illos fuisse Dei iussu in sacro loco collocatos, ut illis populus ad idololatriam abuti non posset, ut nec arca ipsa, quod hæc essent extra hominum cōspectum in ultimo templi adyto collocata. Quid ad hæc D. Andreas. *Nihil, inquit, refert, quod istas imagines populus non videret, sed queritur, An liceat illarū exemplo imagines pingere vel sculpere. Quasi verò picturam vel sculpturam per se quisquam nostrum damnauerit. Sed si D. Andreas agit de iis quæ ad religionem & conscientiam vlllo modo spectant: respondeo intrepidè & sine vlla exceptione, ipsius Dei verbis, non tantum adorari, sed etiam ad sacrum vllum vsum fieri vllū imaginū genus nefas esse: & quoniam sacra præsertim loca vni sancto cultui destinata sunt, pudendū esse & intolerabile (ut Epiphaniij verbis utar) tale quicquā in Christianorum templis spectari. Sic enim explicandum illud præceptum, & Legislatorē ipsum sensisse, & veram Iudaicam & Christianam illam putam Ecclesiam iudicasse affirmo, quod negare D. Andreas, nisi inexcusabili impudentia non potest. Quod autem ait nihil interfuisse ista ne viderent an secus Israëlitz, ne refutatione quidem indiget apud sani iudicij homines.*

Ad 5. Protulit aliud argumentum D. Andreas, ab imaginibus Leonum & bouum petitem, quibus ex Dei mandato, vasa quædam & instrumenta templi fulciebatur. At cur non etiā mala punica, & lilij flores, & Cherubimos in auleis Tabernaculū opere Phrygionico contextos profert? Ridicula omnia. Erāt enim ista Dei minimè à seipso dissidentis iussu sic facta & collocata, ut mera quædam essent illarum rerum ornamenta, quibus abuti ad vllum Dei cultum non magis quàm ipsis illis vasis & instrumentis quisquam posset. Quorsum igitur ista ad id de quo agimus?

Ad 6, 7, & 8. Præstitisse diximus æneum illum serpentem iussu Dei in deserto fabricatum, finito illius vsu typico, nunquam exponi omnium oculis: & Ezechiz sanctissimi Regis in illo penitus abolendo exemplum debuisse & debere Christianos Principes nostris temporibus imitari. Respondet D. Andreas, non fuisse in eo peccatum quod omnium oculis expositus fuerit ille serpens, cuius conspectu pij quotidie cōfirmare fidem suam potuerint: culpam autem illius idololatriæ sacerdotibus negligentibus vel etiam idololatriis esse tribuendam. Fallitur autem D. Andreas vehementer, si putat vel Mosis, vel sanctis illis temporibus, serpentem illum fuisse vel in tabernaculo, vel in templo Domini collocatū: quod contra Domini

præceptum nunquam factum à Mose vel piis regibus fuisset : neque explicat historiam ubi serpens, ille Ezechias temporibus steterit. Probabile est autem populum, postquam præceptum in omne idololatricæ genus fuisset, alicubi quoque, ut patrum sanctorum monumentis quamplurimis, sic etiam isto simulachro, peculiari quadam etiam religione, ab usum fuisse. Quidnam autem hic admittere poterunt Iudæi, quod certatim Christiani suis Crucibus & Crucifixis non exhibuerint? Quod si Ezechias eo nomine summa laude dignus prædicatur, quod non contentus populum curasse melius docendum, huic simulachro, quamvis Diuinitus fabricato, & ad tanti miraculi memoriam tot seculis conseruato non pepererit: quid prætexere nunc possint Christiani Principes sua in illis præsertim Crucibus & Crucifixorum simulachris semel abolendis negligentia, quæ quinto vix seculo in Christianorum sacra loca inuenta, paulatim omni horrida idolomania spurcitie contaminata sunt, ut alia infinita idola præteream, quæ à viris piis ne spectari quidem sine horrore possunt?

Non pugnat, inquit D. Andreas, *Christi descriptio spiritualis cuius sit mentio Gal. 3. cum externa pictura.* Per se non pugnat, fateor, sed κατὰ συμβεβηκός, quoties videlicet vilius sacri vsus causa, etiam citra adorationem & cultum illa fiunt aut habentur: quod quam nulla ratione quantumvis diligenti vitari possit, præsertim si in locis ad vnius Dei cultum ordinatis statuuntur, ut tot seculorum experientia comprobauit: & propterea rectè, ut ante dixi, doceat D. Brentius, in sacra polistia Mosaisca, non licuisse publicè in Ecclesia imagines statuere, etiam si non adorarentur, quis non videt hoc quoque præceptum contra eiusdem Brentij sententiam, non minus diligenter in Ecclesia Christiana obseruandū? Nisi fortasse somniamus Christianos minus esse ad idolomaniam propensos, quàm olim Israëlitas, quum speciosiore multò nunc prætextum habeant Christiani, quàm olim Iudæi, quibus crassa duntaxat illa prophanorum idola proponebantur: & nisi diligentiores Christianam Ecclesiam pastores habuisse, vel habere imaginamur, quàm olim apud Iudæos fuerint, Moses, Aaron, quem etiam populus ab officio abduxit, Iosue, Phinees, tot denique Prophetæ Israëlitis præceptum illud Domini inculcantes. Et ut largiamur tam obsequentem dari posse populum, & tam diligentes in docendo pastores, cuius prudentiæ fuerit de eo prohibendo abusu laborare, cuius inuehendi occasionem, vel potius illicitum ob oculos præsentissimum non tollas, sed tolteres?

Ne nos quidem sacrarum, siue historiarum, siue visionum propheticarum picturas per se damnamus, quibus præsertim sacer ipse contextus illustrari & melius intelligi possit. Sed quid iis fiet picturis, quæ quum falsæ sint, spectatores quoque fallunt? Quid: iis etiam

etiam fiet quæ rectè & honestè sacris literis tradita, tam turpiter & obscenè à pictoribus repræsentatur? ut si quis Putipharis vxorem & Iosephum ab adultera sollicitatum: vel Bethsabeam, vel Susanam nudam lauantes, & meretricio cultu deformatam ob oculos proponat? vel Amnonis, vel Absalomi incestum, vel quæ Ezechiel. 16. narrantur, repræsentet? Omnes istas certè, inquit D. Andreas, abolendas censemus. Vtinam verò omnes essent abolitæ, nec tantum ex templis, sed etiam ex omnium oculis sublata. Sed si meritò ista censentur penitus abroganda, cur non multò magis quæ si in Templis retineantur, experientia tot seculorum ostendit, non posse non homines ad scædiorem etiam scortationem, penè etiam inuitos, paulatim pellicere? Deniq; quum inter res penitus inanimatas cuiusmodi sunt picturæ & sculpturæ omnes, & res ipsas, siue historici, siue visionibus sanctis exhibitas, tantum intersit, quantùm inter corpus & vmbra, minimè velim nudas vmbra spectandas proponi, ex quibus liceat quiduis spectantibus imaginari, sed potius sedulò curari ut cum vmbra corpus, id est cum picturis verbum ipsum Domini, nos per aures & intellectum in illo verbo suo exudientis copuletur.

Thes. VII. Vvirtemb.

Regula à D. Paulo præscripta, de infirmis non offendendis, accuratè obseruanda est, & Idola prius verbo Domini ex animis hominum euellenda, quàm ab oculis eorum remoueantur, &c.

Antistheſis VII. Th. Beza.

Danda quidem est opera, ut paulatim ex ipsorum Idololatrarum mentibus euellantur idola: sed vicissim fouendum esse tam scædæ superstitionis morbum negamus. Nec videmus, quinam non foueantur in eorum animis, ante quorum oculos prostant obiecta, quibus ad illam retinendam commoueantur.

1. Si sana doctrina Euangelij populo tradatur, plus periculi est à festinatione, quàm à cùctatione & mora longiore in tollendis imaginibus. Prius enim verbo Dei ex animis hominũ excimenda sunt idola, quàm ab oculis remoueantur. Qua in re certum tempus nec potest, neque debet definiti.

Th. Beza Responſio ad marginalem annotat. D. Andreae.

Damnata, & meritò quidem, non quòd ad rem ipsam per sit, sed quòd ad circumstantiam attinet, tumultaria, ex priuatorum impetu deiectione idolorum, D. Andreas, in hac Thesi totus est ut cùctantes in iis tollendis Magistratus excuset. Cui suæ sententiæ duas substrernit rationes. Vnam, quòd ex Apostoli doctrina, non offendenda.

E. j.

dendi sint infirmi. Alteram, quod plus periculi sit in festinatione, quam cunctatione & mora longiore, cuius certum tempus nec possit nec debeat definiti. Ego utrinque grauius & perniciosè D. Andream affirmo errare, & suos in eundem errorem abducere. Nam quod ad priorem rationem attinet, certissimum est Apostolum non agere, neque de Ethnicis aliquatenus duntaxat ad Christum conuersis, neque de cultu quopiam manifestè idololatrico: sed de Iudæis, non pertinaciter & mala conscientia, ac per ignorantiam Leviticum cultum diuinitus institutum, mordicus retinentibus; quod libertatem nobis per Christum parant, & Legem Ceremoniale, cuius corpus erat Christus, abrogatam esse nondum cognouissent. Hoc autem ita esse, non tantum ex eo constat, quod Apostolus, non simpliciter infirmorum meminit; sed infirmorum in fide, & de peruersis Iudæis loquens, illos appellat Concisionem & carnos; quos non iubet assumi, sed caueri: & quibus ne ad momentum quidem cohererit: de prophanis autem idololatriis agens, usque adeo labit ut ad illorum illicite sacra conuolare possit sanctos doceat, ut contra neget illos quicquam habere cum Christo commune, qui cum illis in idolæo epulentur, & ne in priuato quidem cum prophanis conuictu, sanctos ferat immolatiuiis carnibus, alioqui quod ad hanc circumsistantiam attinet, ad sapienter, uescentes, cum eorū offensione qui sic excrentur idola ut idolothya sine ulla exceptione auerferant. Quorum igitur ista D. Andreas, ad id de quo agimus: Et si enim Pontificios, à quibus merito discessimus, neque cum Iudæis qui ad tempus à fœdere exciderunt, neque cū Turcis, qui nec in Ecclesia neque ex Ecclesia sunt, neque cum antiquis illis cum quibus Deus nunquā fœdus pacis pepigerat, recenset: tamen quod ad Idololatriam attinet, de qua nunc agimus, eodem loco, quamuis non pari per omnia ipsos habeo. Et quod ad ipsam idololatriam attinet, quam iniqua est illius comparatio cum Levitico cultu, siue Ceremoniali Lege dimittitur aditā. Eadem certe quæ Christi cum Belial, & Lucis cum tenebris. Quæ igitur ratione, qua conscientia, quo pudore, D. Andreas, quæ de infirmis in fide, dicuntur, cum manifestè hæc quidem in de prophanis hominibus: & cultum antea, non modo tolerabilem, sed diuinitus expressè mandatum, cum scædissima illa scortatione confert? Ergo, inquiet D. Andreas, nihil-ne istis, à Pontificiorum idololatria nondum eorsum abductis; ut errata suā omnia satis perspiciant, indulgendum, ac non prius Idola ex illorum mentibus per Dei uerbum euellenda, quam ex templis & illorum conspectu tollenda censet? Ego uero pastorem officium, à priorum Magistratuum munere distinguendum hæc etiam esse arbitror. Pastorem enim munus est, spiritualibus uis illis armis Satanam & intus & foris profligare: nec amplius quicquam illis licet, nisi quom extra ordinem,

ordinē, quod rarissimū est, nec temerē in exēplum trahendū à Deo mouentur. Magistratus suos ergo sedulo doceant Pastores, dādā illis esse operam, vt ex auctoritate & imperio, quod illis diuinitus tributum est, vetam & puram religionem in sua ditione, vel, si polluta est, repurgent, vel, si iam repurgata, puram intendant, & conseruent. Priuatos autem & publicē & sigillatim erudiant, idque primū propinato lacte, ac demū deinceps solido exhibitō cibo, vt Apostolus apud Corinthios factitauit: & veteres veres renouent, priusquam vinum nouum in illos effundant, ne simul vtres & vinum pereant, vt noster ille Præceptor monet. Fateor & illud pijs Magistratibus prouidendum esse, vt diligentum & sedulorum pastorum vestigia quodammodo in vera instauranda religione sequantur: sic tamen, vt cunctantes non modō sua indulgentia non foueant, sed contrā, vt sæpe inculcat Augustinus, illud Christi cogitent, Compelle intrare: sic denique vt hic non illa carnis prudentia regnos, sed zelus & sapientia Dei domineur, quæ non modō quid sit agendum, sed quomodo etiam, & quō progressu agendum sit, quod agendum est, præscribet, quōd ea de te nihil potest propter cunctantiarum varietatem specialiter certum præcipi vel fieri posse videatur. Hostium vrbibus in hoc unum populū primū pacem, id est pacificam subiectionem offerre, que nisi pacem recusantes perdere. Num verō existimat D. Andreas, toleranda propterea fuisse illorum idola, transiit dum ex illorum mentibus euellerentur: Sed hoc, fateor, peculiari nititur ratione. Aza verō & omnes illi pij Reges, quum ex Prophetarum monitis iaditia capitali pena, cultum illi Dei, profligatis idolis instauratō, antea extitit dum. Apostata in illam idolorum destructionem consentirent: Præter igitur sacre doctrinæ, præerant monita, præerant quæcunque auctos à Deo vero animos, possunt ad verum cultum reuocare, sicut in primis pij Reges illi verbum Dei coram vniuerso populo legendum & explicandum curarunt: Sed in rebus præsertim per se clavis & manifestis, (cuiusmodi est imaginū omnis ad vllum religionis vsum fictio, collocatio, & qualiscunque siue interna, siue externa veneratio, tam disertē prohibita, & omnibus Ecclesiæ puræ testimoniis dānata,) expectare num hypocritæ consentiant, supersticiosi assentiantur, pigri sibi in ignauia sua placentes expergestos se restēt, quid aliud est quā rustici illius Horatiani exēplo, expectare donec perpetuas aquas suggerēt forte, totus defluat amnis: & præpostera ostensionis hominum obtentu, illatas ipsi Deo, contumelias, piē scilicet & magna charitate, negligere. Etsi igitur damnanda est temeritas, tamen, contrā, quā opinerur, D. Andreas, in eo quoque magnopere hallucinans, plus est in vnius diei cunctatione periculi, quā in mensis integri acceleratione. Sed quorsum nunc ista dilapationis opus est? Demus

ad annos 30. vel 40. potuisse tolerari imagines, tantisper dum iconolatraz in Germania erudirentur: si postea sublata fuissent, quotus quisque nunc ex iis qui stantes illas viderant, offenderetur, qui nunquam illas in templis aut alibi conspexisset? Et quid iis locis fiet, in quibus restituta sunt quæ fuerant ablata? Næpe, sic pendet cultus Dei ab imaginibus, quibus pura tota Ecclesia vetus tam multis seculis caruit, & Cruces & Crucifixos ignoras, & nefarium esse ducens hominis pendentis imaginem in sacro loco spectari, ut vera Religio nisi seruat is imaginibus periclitetur. Annon. verò potius hæc sunt eorum hominum subterfugia, qui ut nonnullorum erratis & defectibus suam negligentiam tucatur, madido sacro, ut vetus habet proverbum, sese aduersus imbreem operiunt?

Thesis VIII. Vviremb.

Quod ad Organa, & instrumenta Musica attinet, manifestum Dei Psal. 150. verbum extat: Laudate Dominum in chordis & Organo. Laudate eum in Cymbalis bene sonantibus. Laudate eum in Cymbalis iubilationis. E. 2. Paral. 20. Reg. 10. exempla Regum: pessimum, Davidis, Salomonis, Ezechie, Iosue & c. hoc. 20. idem testantur: quorum Musica instrumentalis in Templo à Spiritu S. 2. Paral. 29. 35. Eo non reprehensa, sed commendata est.

Antubests VIII. Th. Beza.

r. Instrumentalis Musica. Levitici cultus partem fuisse hanc non minus adhibita est quidem nimiam constat, autore Deo, non hominum Levitico cultui: sed ex pleacris institutam: alioqui necessarid in omnibus Christianis Ecclesiis instituendam, si præscriptum Dei speciale mandatum de ea non fuerit. hoc Dei mandatum ad eas pertineret. habuerit p. Reges qui eam instituerunt, quum à Mose institutum & observata non fuerit. Ideoque ad omnes pertinent, quæ ex sacra scriptura de prompta sunt à Theologis Vviremburgicis testimonia, pro instrumentali Musica in templis retinenda. Et malè faciunt, qui eam tanquam à Deo prohibitam, ex Ecclesiis & Templis eliminant.

Th. Beza Resp. ad marginalem annotationem D. Andrea.

Vtri verò credemus, num D. Andreae scelus è dei & spiritus Sancti D. tidii & piis aliis Regibus impingenti, quasi expressum mandatum non habuerint instrumentalem Musicam Levitico cultui adhibendi, an potius Spiritui Sancto, tum summæ audaciæ, tum pudentiæ inscitia D. Andream coarguenti? Sic enim Spiritus Sanctus loquitur. 2. Chronicorum 29. v. 25. *Et statuit Ezechias Levitas in domo Domini cum Cymbalis & nablis & Citharis ex precepto Davidis & Gad vidensis Regis, & Nathan Propheta, quia per manum Domini fuit hoc præ-*

preceptum, per manum Prophetarum eius. Nihil autem fuisse in Tēplo vel alia voce, vel adhibitis instrumentis cantatum, quod non ab omnibus audientibus audiretur dubium non est: cuius Musices ratio penitus hodie nobis est ignota. Et hanc fuisse Cæremonialis cultus partem, non temerè in Ecclesiis Christianas inuehendam constat, & tristis docet experientia. Et si igitur Musices vltimò re-ctum, & præsertim concinendis vti decet Dei laudibus accommodatum, minimè damnamus: illam tamen symphonicam Musicen, siue voci adiungantur instrumenta, siue minus, (in qua pascuntur aures non animus, nihil eorum quæ canuntur intelligens: vnde factum etiam videmus, vt omnis Dei cultus in eiusmodi cantu-nculas degenerarit) sapienter existimo fecisse, qui in Ecclesiis aboleuerūt, & sola vocis graui, pia & religiosa cantione contēti, illam ex catibus publicis eliminarunt. Vereres certè Christiani in suis κρῦπτοις ante lucanos hymnos, teste PIsaio secundo, cecinerūt, lingua nimirum & Musica ab omnibus intellecta, qua de re scribens auctor *Questionum & Responsonum Christianarum*, (et si falso inscriptus Iustino, quum in eo citeetur Origenes, illo posterior, tamen peruetustus & eruditus) *questio 7. in Ecclesiis, inquit, receptum non est usus carminum per eius generis instrumenta, & alia incipientibus conuenientia, sed simplex cantio in eis manens* & Gregoriano quem vocant, vel alio eiusmodi cantu, quem paulatim obsolescentē Gregorius restituerit, vereres Ecclesias fuisse cōtētas probabiliter inde conicitur, quòd instrumentum illud per antonomasiam Organon appellatum, quo vno Pontificij in suis Ecclesiis vti consueverunt, constat idoneis testibus, auctore demum Vitaliano Pontifice, circiter annum Domini 660. inuectum fuisse cum Musico illo cantu, & teste Auentino in Francia anno Domini 878. fabricatū. Et eiusmodi quiddam tribuit Meletianis Theodoretus lib. Hæreticarum fabularum 4. His auctoribus & Osianro suo Organorum architecto nitatur D. Andrez zelus quandiu volet: ego quidem alium enthusiasmum requiro.

SEQUENTIA DOGMATA, SCRIPTURÆ SACRÆ

non consentanea consentis.

I.

Non posse doceri Euangelium in templo, in quo prohibita, & Idololatrica sacra celebrata sunt.

II.

Non licere Canam Domini celebrare in altari, quòd prius abominabilem missa Pontificis formis.

Eiij.

III.
 Mansueti ex ligno confectam loco altaris lapidei in templis nece-
 sario conseruandam esse, in quo Cena Domini celebratur: quum tamem
 Christi in uinum discipulis suis non uinis usus sit, sed huius pro more &
 consuetudine gentis discubuerit.

III.

Abrogationem imaginum populo permittendam: qua pietati & sapien-
 tia Regum, Principum, & cuiusque loci ordinarij Magistratus commen-
 data est.

Jacobus Andreas D.

Lucas Oslander D.

Responsio Th. Beza Ad Dogmata.

A reuerendis Dominis collocutoribus
 damnata & superioribus Thesis subiecta;
 1. Esse hæc dogmata, a
 2. Vvnglianis & Calui-
 stianis: ipsa & opere
 completa, infra in Col-
 loquio copiose demon-
 stratur.
 3. Sacrificium altaris
 non altaria, sed sacrificia
 pepererunt. De quo
 trinitas in pla
 latione sequentibus
 damnata & superioribus Thesis subiecta;
 neque ad nos, in quo ad illas, ut existimamus,
 Christianas Ecclesias pertinent. Hoc tamen
 dicitur, Quamuis res per se sit ad hæc popo, lapideam
 structuram, quam altare uocant, uel li-
 queam mentem communem habere in usum
 sacra: Cene Dominicæ: tamen probabiliter
 non est. Satanam unquam potuisse Cene
 Dominicæ Sacramentum in illud horridum
 sacrificium denud offerendi Christo commu-
 nicæ altaribus Christianæ Ecclesiæ, argui-
 bus. Et utinam ista Sacramenti alio appella-
 tione unquam fuisset usurpata.

Theodorus Beza, Geneuensis Ecclesia Minister.

Abrahamus Musculus Bernensis Ecclesia Minister.

Petrus Hebererus, Grezæ lingua in Gymnasio Berichsi Professor.

Antonius Fains, Gronouensis Beateste Minister.

Claudius Alberius D. Professor Philosophia in Academia Lau-
sannensi.

Mompelgarti. 29. Martij. 1586.

Th. Beza Responsio ad Annoras marginales D. Andree.

Hæc merasse calumnias & putida mandata non possunt, adhuc respondeo, quæ D. tamen Andream non puduit affirmare,
 copiose

Ad 1.

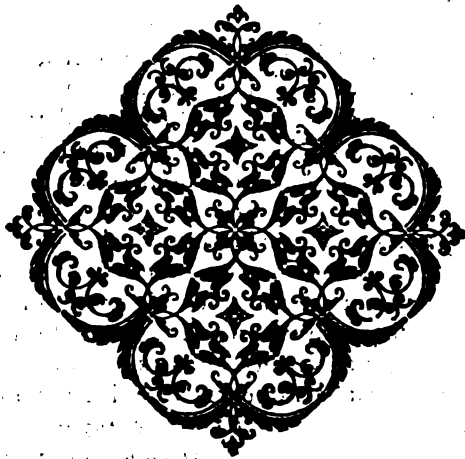
copiose à se fuisse demonstrata, & quidē quasi dogmata ab iis quos ZVvinglianos & Calvinianos vocat sparsa, & ipso opere cōpleta. Legatur ergo istę demonstrationes, quę certē nusquā sunt, nec esse possint. Tantū ibi recitat egregius iste demōstrator, Comitiss nescio cuius, siue fabellam, siue historiam, qui non religione, vt apparet, sed ambitione, bis inuito Principe, quicum communem habuit in quadam Ecclesia iurisdictionem, altare lapideum dituendum, & mensam in eo loco extruendam curavit. Egregia certē *modestia*, ambitiosi vel etiam malē eruditi vnius, nostrę quam iste ZVvinglianam & Calvinianam appellat, Confessionis hominis factum, habendum esse pro dogmate, & quidem sparsa, & à ZVvinglianis & Calvinianis reipsa, conpleto. Imò, quānam potuit iste Comes, existimare non posse doceri Euāgelium in templo, in quo prohibita sacra idololatrā celebrata sint, qui altare duntaxat lapideum, in mensam ligneam commutarit? Et si calumniari exemplo D. Andrea liberet, cur non pari, id est non iniūs inopto argumento concluderim, Principem illum Augustinę confessionis, qui mensa lignea bis cōuersa restituendum altare lapideum curauit, existimasse, non licere Cœnam Domini in mensa lignea celebrare, sed necessariō altare lapideum adhibendum? Quid si verò, longius etiam progressus, hoc esse dogma Lutheranum aut Vvirembergense dicorū? Me quidem ecclē mōstrō omnes vt mōdācissimū calumniatorē conspuerent. Sed quid D. Andrea pūdeat, qui tā impudente calumnia non contētus nos aspersisse, paulò post illius historię narrationē, suauiter nos irridens, *Hęc, inquit, dogmata nō proposuimus quōd existimaremus, vos in cōtraria sententia esse, sed quia Ecclesia vestra, hoc nomine passim malē audierunt* (te scilicet & tui filibus auctoribus D. Andrea) *quapropter prodest omnes scire, illam cōfusionem vobis minime probari.* Dic igitur, obsecro, quānam ZVvingliana & Calviniana hęc esse dogmata, paulò antē dixisti à te fuisse, & quidem copiose demonstratum? *Aut que demonstrandum suscepereis quod ipse non credas?* Quę nostrę verō sit, & de istis, & de ceteris fidei Christianę capitibus sententia; nūquā iniquum fuerit non ex nostris Confessionibus, & tum dictis, tum scriptis, tum etiam per Deū gratiā, factis, sed ex huius, vel illius aliquo dicto, vel facto, vel impudenti *Calumniatoris* iudicare.

Ad 2.

Obiter dixi, quānam altaria lapidea & locum inimè per se reprehendam, præstitisse *omne* vterque cōsuetudine, ligneas mensas retineri, quōd Satan, vt est verū, illius, existis altaribus non leuem occasionem arripuerit Sacra cōtra Cœnam Domini in Sacrificium, etiam expiatorium, & horum *quę* certē *βδελύγμα*, sensim transformandi. Imò, inquit D. Andreas, *Sacrificium altaria, non altaria Sacrificium pepererunt.* Falsum. Etsi enim felice illo seculo, mensis ligneis, etiam post sublatas agapas, vix sunt Christianę Ecclesię,

quibus oblationes imponebantur, in ipsum altare postea, quod concavum erat, reponendæ, vt lect. 13. Bielus testatur, seruat adhuc eius rei Romæ in Lateranensi Ecclesia monumento: quas mensas abusuæ aras etiam & altaria passim nominant, adco quidem vt & in Ægypto sub Athanasio lignæ illæ mensæ permanerint, vt ex calumnia Ischyrae apparet, & in Africa sub Augustino, sicut tum ex aliis locis constare potest, tum ex eo quod in Quæst. Ver. & No. Testamenti, quæst. 101. officium esse Diaconi portare altare, testatur. Tamē lapideas etiam aras nonnullis locis fuisse multis ante seculis constitutas, quàm vlla fieret *ῥῆμα* illius mētio, probare licet ex Nysseno in oratione de baptisate cuius rei auctor fuisse Syluester Constantini magno temporibus existimatur, hoc testante inter cæteros Gersono libro contra Floretum quarto. Sed hæc age condonetur D. Andreæ *ἀριστοφία*, vt & illud quod somniat Christum cum discipulis humi discubuisse, nec mensa vsus esse. Ridiculè id quidem, quum veteres fatis constet, non humi sed super discubitorios lectos, & quidem ad mensam accubuisse. Sed quod dixi, arreptam fuisse paulatim à Satana inuicendi illius horrendi sceleris occasionem, minimè inanis est coniectura, quum altarium proprius & præcipuus vsus fuerit Sacrificium: quod considerantes olim Israëlitz, parùm absuit quin horrendum inde ciuile bellum inter illos exoriretur. Ios. 22. Quinam igitur verè dixerit D. Andreas, Sacrificium altaria, non altaria sacrificium peperisset

THE-

THESES D. D. VVIRTEMB. DE
BAPTISMO.

Extra controuersiam posita.

I.

Baptismum aqua & verbo Dei constare.

RESP. TH. BEZÆ AD THESES D. D. VVIRTEMB.
de Baptismo.

Antithesis 1. Th. Bezæ.

EQVIRIMVS in hac thesi *Annotations, marginales* præcipuam huius Sacramenti partem prætermittam, nempe sanguinem CHRISTI, cuius signum Sacramentale est aqua. *les D. Jac. Andreae, quibus ad Theses D. Bezæ possit absolutum colloqui exhibitas breuiter respondetur.* Minime autem præmitti debuisset dicimus, essentialiales eius sacræ actionis ritus ab Apostolo explicatos, Rom. 6. 4. & 5. Col. 2. ver. 12.

1. Quoniam ea ab initio exponere vltimum esset, quæ extra omnem controuersiam essent, & negationem possent generaliter quoque prima Thesis posita est, Baptismum aqua & verbo Dei constare. Vocabulo autem, VERBUM inclusum est, quod hic desiderant aduersarij, videlicet non sine sanguine Christi ablutioem à peccatis fieri.

2. Aqua non significat sanguinem Christi, sed organum est per quod in sanguine Christi, virtute Spiritus Sancti à peccatis ablutimur, regeneramur, renouamur.
3. Ritus essentialis etiam in verbo Dei comprehensus est, Baptizate. Ideo sine causa reprehendimur, quasi à nobis omissus esset.

Responsio Th. Bezæ ad marginales obseruationes D. Andreae.

Aquam & Sanguinem Christi esse proprie essentialia partes Baptismi, vt signum & signatum.

Ad 1.

Canterius certe, quod aiunt, in limine. Quanti sit enim momenti, in controuersia de Sacramentis, recta partium essentialium, ex quibus constat declaratio, vel illud ostendit, quod non potest perniciosius in hoc argumento errari, quam si signum, vel quod est signi confundatur cum eo quod est signatum, vel contra. Istud autem quod hic de Baptismo dicitur, quam multis modis non rectè dicitur? Nam quoquo modo Verbum accipias, id est, siue pro ipsa institutionis Domini explicatione verbali, quæ præte actioni consuevit, vt quid ibi, quo auctore geratur, & quæ sit promissio in quam fides respicit, omnes intelligant: siue pro ipsa præcipua Baptismi formula diuinitus præscripta, Signum fuerit, ordinationem & voluntatem Dei significans, sicut inuenta sunt quæ eloquimur, vt animi

F. j.

Conceptus declarantur, Aqua vero itidem necessarium nullam nisi signi rationem habet, & quidem vel maxime proprie, utpote materialis & visibilis. In hac igitur D. Andreae partitione, nulla ne tenuissima quidem facta fuerit istius primarie Sacramentorum essentialis partis, nempe rei significatæ mentio, cuius tamen causa, res alioqui naturalis ad alium penitus usum transfertur, ex illo Augustini dicto, In Sacramentis (id est signis) non quid sint, sed quid significant spectatur. Et quibus nos clamoribus exagitaret D. Andreas, si Cœnæ Domini partes essentielles diceremus, Verbum, & panem ac vinum, præteritis corpore & sanguine Domini, quibus vnus tamē illi, (quoties ipsis placet, idque eertè non rectè) Cœnam Domini definiunt? Deinde cur alia maximi momenti signa in hac partitione prætermittuntur? Ritus videlicet externi, putà immersio, siue aspersio, ritus & ipsi minimè inanes, ut per partes describit Apostolus Rom. 6. vnde certum est exortas illas quoque Apostolicas phrasas, Expoliare veterem hominem, & Christum induere. Et Baptismum esse regenerationis lavacrum, & Baptismo ablui peccata: & Renasci ex Aqua. Iustissimis igitur de causis quasiui, cur, & alteram Baptismi partem Essentialem, sanguinem Christi in unum, & Sacramentales ritus prætermiserit: quæ respondens D. Andreas appellatione Verbi comprehendit, Sophistam agit manifestè. Nam & aqua verbo Dei præcipitur. Quod autem ait Augustinus, & quidem rectè, *Accedit verbum ad elementum & fit Sacramentum*, aliud spectare quam ad id de quo agimus, vel ex eo liquet, quod ibi ut aibi apud hunc scriptorem sepiissime, Sacramenti vox ad sola signa sacra restringitur. Sic Augustino declarante, non partes essentielles vel componentes ex quibus constat Baptismus, sed qua ratione, nempe ex Dei ordinatione per verbum declarata, res communes, qualis est aqua & aspersio externa in Baptismo, & panis ac vinum cum ritibus Cœnæ Domini peculiaribus, ad res sacras significandas & ob signandas adhibeantur. Nihil autem hinc commodè respondere D. Andream voluisse minimè mirum est, ut qui, sicut mox audiemus, per àquam fieri nolit sanguinem Domini significari, & Baptismi in id eternum & externum partitionem expressè inficietur: denique ipsam Spiritus Sancti personam contendat esse Baptismi partem pag. 441. ut hic merito disputationem abrumpe-
re potuerim, ac fortassis etiam debuerim, quum omnes fateantur aduersus negantem principia non esse disputandum. Ego vero, assensuris mihi, sicuti spero, omnibus, non dubito affirmare Baptismum, sicut Eucharistiam, atque aded Sacramenta in genere omnia, constare re terrena & re caelesti: quæ sunt in Baptismo quidem, aqua & Christi sanguis, quibus *verba ἀνάλογια* respondent, Ablutio corporis sordium per aquam terrena, siue externa: & Ablutio peccatorum per sanguinem Christi ac Renovatio, caelestis & interna.

Aquam

*Aquam Baptismi esse signum sanguinis Christi pro nobis effusi, & eius aqua asperionem, signum applicationis eius sanguinis, sum ad remissionem peccatorum, sum ad spiritua-
lem regenerationem.*

Ad 2. Audi, Christiane lector, aliud multò etiam absurdius, negantem videlicet D. Andream per Aquam Baptismi sanguinem Christi significari. Nam ex his duobus alterum necesse est, aquam videlicet aut aliquid, aut nihil significare, id est, signi rationem, vel habere, vel non habere. Quòd si nihil significat, ne signum quidem est: quo posito, quid tandem visibile & materiatum in Baptismo ponetur, cui hæc definitio conueniat qua dicitur, Sacramentum esse visibile signum inuisibilis gratiæ, & in quo aliud videatur, aliud intelligatur? Apertè igitur neget D. Andreas, Baptismum esse Sacramentum. Sin verò aqua Baptismi signū est alicuius rei, per quam abluamur à peccatis, quænam illa res alia esse potest quàm sanguis ille cuius vnus, per fidem apprehensione peccatum omne eluitur? Et nisi ita esse statuamus, quinam externa immersio & emerisio internam veteris hominis mortificationem, & noui instaurationem, Apostolo teste, visibili signo repræsentarint? Sed audiamus, si aqua nõ est signum in Baptismo, utpote quæ nihil significet, quid igitur illam esse velit D. Andreas, *Est, inquit, organū & instrumentū per quod in sanguine Christi virtute Sp. Sancti à peccatis absoluiamur, regeneramur, renouamur.* Deus bone, quò tandè homines abripit rixandi libido! Num enim, quælo, organum sive instrumentum esse negamus aquam Baptismi, quum illam esse dicimus signum visibile diuinitus ordinatum, quo menti nostræ repræsentatur verus ille pro nobis effusus sanguis, non vt inane spectaculum, sed vt eius per fidem apprehensione, & Spirituali applicatione, tum remissio peccatorum, tum imaginis Dei renouatio in nobis re ipsa lanciatur? Quòd si nobiscum sentit D. Andreas, cur non potiùs quàm nobiscum litiget mancam illam fuisse suam Thesiu ingenuè agnoscat? & cur illi potiùs placet ὄργανον; organi appellatio? Nam alioqui totidem erunt Sacramenta constituenda in Ecclesia Dei, quot sunt instrumentales nostræ salutaris causæ. Sed aliud in hac homonymia latet de quo dicemus etiam suo loco. Sed age, D. Andream primùm cum Herbrado collegâ suo, deinde secum hîc committamus, qui pag. Compendij Theolog. §83. *Veteres, inquit, voce Sacramenti interdum simul signum & rem signatam significant, interdum signo tantùm illam tribuunt.* & pag. §84. *Elementum est signum gratiæ Dei.* Et ipse horū Actorum. pag. 172. *Sacramèta signa esse nemo unquã negauit.* Excipiat igitur D. Andreas seipsum. Et huius ipsius Collationis pag. 543. *In Baptismo non tantùm significatur & repræsentatur adoppio sed etiam exhibetur.* Es
F. ij.

quis nostrum aliter de Sacramentali significatione loquitur? Quod si adoptio in Baptismo significatur, certè negandum non fuit, aqua significari sanguinem illum quo reconciliati adoptamur. Sed bene est, quod tandem ad se rediens, pag. 456. *Quod ad significationem, inquit, attinet, seu representationem, si partes Baptismi inter se conferantur, suo modo ferre possumus, quod aqua signum sanguinis, & aspersio eius seu immersio, dici possit spirituales mortificationis & regenerationis significatio seu representatio. Verum hac aqua & eius nuda aspersio, non est Baptismus sed pars duntaxat Baptismi.* Bene est ergo quod confidentem & seipsum redarguentem reum habemus. Sed istud quorsum & in quos dicitur, aquam non esse Baptismum? Num enim iste putat nos usque aded ineptire, ut alicuius totius partem sentiamus esse ipsum Totum cuius pars est? Et quom aquam dicimus esse signum sanguinis, annon ab utraque parte Totum ipsum, ut vnum integrum ex signo & signato compositum, declaramus?

Baptismum esse quidem unum cum duobus consideratum: duplicem vero, natura propria: unum videlicet externum, proprie sic dictum: alterum vero internum, sic translativè vocatum.

Sed hoc certè, nisi ridiculè, inficiari non potest D. Andreas, Baptismi voce propriè externam & corpoream immersionem in aqua significari, quæ vox postea, propter sacramentalè coniunctionè, figuratè ad restandam nobis Spiritualè vim mortis Christi, animæ nostræ sordibus tollendis adhibitam, transfertur: ut & abolutio corporis exterior ad animæ à peccato repurgationè nō potest, nisi metaphoricè, accommodari. Nā duobus istis signis externis distinctè consideratis, quamvis quod ad Deū attine: coniunctim semper præbitis, nempe, aquæ & exteræ aspersioni, duo ista signata correlatiuè respondēt, sanguis Christi, siue Christus ipse pro nobis passus, & interna eius per fidè applicatio: unde & ista duo iudè correlatiua effecta consequuntur, nempe ablutio externa sordium corporis, & interna ab aliis animæ sordibus repurgatio. Itaq; quū inter disputandū, ut habetur pag. 438. D. Andrea audire quasi altis cothurnis ἐμπαρὸν ὄντα, & hac magnifica præfatione utentè, *Ego non meis, sed Apostoli Pauli verbis respondere volo, qui ad Ephes. sic scribit, Vnus Dominus, una fides, unum baptisma:* deinde sic colligere, *Manifestum esse ex Pauli verbis unum tantum esse baptismum & non duos, Interiorem & exteriorem,* quod etiam passim postea repetere disertis verbis ipsum non puduit: quum hæc, inquam, audirem, valde sum admiratus, cuiquam venire in mentem potuisse, ut putaret quod in duo distribuitur, in totidem tota secari. Num enim, quæso, vnum hominem in duos homines diuidimus, quum ex duobus componi totum vnum hominem dicimus, corpore videlicet & anima? aut animas plures numero esse sentimus, quum hominem interiorem & ex-

& exteriorem, ut loquuntur Paulus & Petrus, in vno eodémque subiecto consideramus? Respondet autem illa corporis & animæ distributio ad amissim istis Baptismi, imò etiam omnium Sacramentorum partibus essentialibus, quum, ut rectè inquit Augustinus, in iis aliud videatur, aliud intelligatur, & in iis non quid sint, sed quid significant spectetur. Annon enim, quæso, id quod sunt & quod videntur, visibile est & externum? Quod autem significant & quod intelligitur, annon est intelligibile & internum? Itaque signa quidem ut corpora sunt, corporibus: rem autem signatam, id est Christum ipsum cum suis beneficiis, menti & fidei præberi rectè & Orthodoxè dicimus, teste ipso quoque Augustino, qui Christum ipsum testatur, *non esse Dentis, sed Mentis cibum* (ac proinde lauacrum) mente videlicet non corpore sumentum. quamuis totum hominem Spiritualiter & lanet & pascat ad spirituale vitam. Sed quoniam ne istis quidem fortalsè D. Andreas acquiescet, age rursus illū cum suis, sed hac in re sanioribus, conferamus. Sicigitur Herbrandus eiusdem à me citati libri pag. 640. ad illud ipsum ineptissimum ac planè ridiculum argumentum ex professo respondens, *Esti vnus est,* (inquit) *Baptismus Ephes. 4. tamen trisariam accipitur: Primum, EXTERNVS aqua. Secundo est Baptismus Christi INTERNVS, quo corda ab ipso per Spiritum Sanctum à sordibus peccatorum abluuntur, & donantur homines Spiritu Sancto. Et hic solus est Christi proprius. Et hic coniunctus est EXTERNO per què & fit. Tertium miraculosus effusus: super Apostolos in die Pentecostes. Audiamus etiam D. Brentium. Is in sui syntagmatis explicatione, edita anno Domini 1527. Duplex, inquit, est homo, Internus & Externus, spiritualis & carnalis (id est corporeus) proinde in sacramento offertur per verbum interno & spirituali homini suum donum, hoc est spirituale. Carnali autem suum, hoc est externum. Item. Baptismus duo habet, aquam & verbum. Corpus in Baptismo aquam sensibiliter accipit quo lauatur: Fides verbum, quo lauatur internus homo.*

At cur non potius sanguinem, ut rem signatā, D. Brentius quàm verbum cum Aqua ut signo composuit? Nèpe (ut loquitur D. Andreas pag. 445.) quoniā non dixit Dominus, de Aqua; Hæc est sanguis meus, sicut de vino Cænz Domini. Atqui non dixit etiam Christus de aqua, Hæc est verbum, neque Hæc est spiritus. Sed quid si cuiuscumque factis manifestè ex Dei verbo Aquæ Baptismi ex aduerso ut signo respondere Sanguinem, ut rem sacramentaliter & significatam & spiritualiter fide percipiendam? Nam cui tandem ex geminis illis noui fœderis sacramentis respondet legalis illa sanguinis victimarum veteris fœderis aspersio tam copiosè explicata. Hebr. 9. 20. cuius hæc fuit formula, Hic est sanguis ille de quo mandatum dedit ad vos Dominus? Certè Baptismo. Nam ad Cænz Domini sacramentum ille ritus referri ἀναλόγως

non potest: quodd aliud sit *Aspergere* quàm edendũ vel bibendũ dare: quod fieri sub lege non poterat, quum neq; carnem cũ sanguine comedere, neque sanguine etiam ipso vesci fas esset: hoc ipso quoque indicante quanto sint clariora noui fœderis quàm veteris Sacramenta. Fuerit-ne verò ille legalis sanguis victimæ, absque noui non antitypo, quod est aqua, sed re, quod est sanguis ipse Domini? Præterea quodd Ioan. 1. Ioh. 5. 8. tres testes illos in terra collocans, sanguinẽ nominatim aquæ adiungat, & quidem vtrumque à Spiritu, ipso videlicet Sacramentorum effectu, non separatim quidem, sed distinctum, annon satis expressè aquam Baptismi declarat esse Christi sanguinis Sacramentum, quo tum expiamur, tum renouamur. vt non immeritò scripserit August. Sacramẽta Ecclesiæ Christi ex ipsius latere perfosso, & sanguinem cum aqua fundente, veluti promanasse, vt pote quæ ab ipso omnẽ illam Sacramentorũ & appellationem & vim accipiant. Denique ista exceptio, non dici de Baptismi aqua, sicut de vino Cœnæ Domini, quodd sit Christi sanguis, mera est tergiversatio, & Sophisticum effugium. Nam inter veros Theologos perpetuum est hoc axioma, pro expressè scriptis haberi quæ ex verbo scripto necessariò colliguntur. Quum autem, vt analogia, in Sacramentis, necessariò August. teste, retinenda, seruetur, Aqua ipsa neque internam asperisionem, neque internam ipsam ablutionem, neque eius effectum, id est regenerationem significare propriè possit, sed distinctè ablutio externæ, internæ: & corporis mundatio, quæ est ablutionis externæ effectũ, internæ mundationi animæ respondeat, necessariò quoque internum aliquid signatum Aquæ respondeat oportet. Illud autem quiddam aliud esse potest, quàm sanguis ille qui vnus tollit peccata mundi? Sic in Domini Cœna, Pani sacro respõdet Christi corpus, illi sacro vino, sanguis: itidẽque perceptio corporalis panis & vini, Spiritualem carnis & sanguinis perceptionem fidelj menti repræsentat, & in ea obsignat: ac demum mutua fidelium & cum Christo & inter se *communia*, quæ perceptionem illam vt effectum consequitur, internam cum capite Christo & mystici inter se corporis membrorum *communia*, atque adedõ *communia* Spiritualem, quasi visibiliter spectandam præbet. Itaque quum Baptismus Aquæ, dicitur Regenerationis lauacrum, et si non exprimitur sanguinis nomen, sicut nec lauacri interni, vtrũque tamen pro expresso habetur: sanguis videlicet, Aquæ: respondens ex aduerso lauacrum autem internum externo, vt tandem effectum internum, nempe Regeneratio verè, licet Sacramentali significatione, tum Aquæ, tum lauacro externo tribuatur, vt pote quæ propriè Dei sit vnus opus.

Rectè igitur partes essentielles Baptismi, & ipsius materiam esse dixi, Aquam, vt rem terrenam, & Christi sanguinẽ, vt rem celestẽ: & rectè actionem hominis externam, quæ est Baptismus externus, cum

cum interna Spiritus, quæ est Baptismus internus composui, quæ malè inficiatur D. Andreas: neque inde efficitur duos esse Totos Baptismos, sed vnus totius duas partes. Dico etiam amplius quiddam, quod negari nisi peruicaciter non potest: nempe sic esse semper coniunctas istas partes quodd ad Deum ipsum loquentem attinet, vt & tamen res signata absq; illo signo, & signum absq; re illa signata interdum percipiatur: sicut suo loco docebo. Sed & idem D. Andreas, locum illum Apostoli Ephes. 45. de vno Baptismate, manifestè detorquet ad tollendam interni & externi Baptismi distinctionem, ipsius tum Iohannis Baptiste, tum Apostoli Petri verbis velut ex professo repugnans. Iohannes enim Baptista disertis verbis & duos baptifatores, sese videlicet & Christum: & duplicem Baptismum, vnum quidem aquæ, (id est terrenum & externum,) alterum Spiritus, id est Spiritualem & cælestem, etsi non separatim quasi duo Tota, tamen distinctè ponit & numerat. Petrus autem 1. Petr. 3. 21. non minùs expressè Baptismum, quo corporis sordes abluuntur, à Baptismo stipulationis bonæ conscientie apud Deum per resurrectionem Iesu Christi, itidem non separat sed distinguit. Paulus verò pius (quales non quidem sunt necessariò, sed probabiliter præsumuntur omnes ritè baptisati) ad colendam mutuam fraternitatè, occasione ex vno itidem baptismate arrepta, excitans, minimè considerauit signi & rei significatæ, siue essentialium Baptismi partium distinctionem, sed eiusdem in eundem finem consociationis tesseram eandem, non vnã quidem numero (totidem enim sunt Baptismi numero quot sunt numero baptisati) sed definitione & omnibus ipsius causis ac partibus eandem, sicut alibi dicit nos per vnum Spiritum in vnum corpus (videlicet mysticū cuius caput est Christus) baptisari. Hoc ego verò quum D. Andree obiecissem, plenius, quod affirmare audeo, & clariùs quàm ipsius amanuenses exceperint: tū ille p. 440. *Apud*, inquit, *hac à me esse citata res ipsa demonstrat.* Et vt istã aptam citationè prober, *Non enim queritur*, inquit, *quò Paulus respexerit, & in què finè hac scripserit. Sed hoc sufficit quò dixeris, VNUM ESSE BAPTISMA.* Obsecro verò quid hoc homine facias, qui vt se ineptum non fuisse demonstrat, suas ineptias ausit non tantum voce sed etiam scriptis testari? Quid est enim ineptè locum aliquem citare, quàm quum de dicti alicuius sententia disputatur, dicere nullam habendã rationè, quotsum illud dictū vel scriptū à quopiã fuerit? Audiatur ergo Eutyches, citans illud, *Verbū caro factū est:* & Sabellius proferens, *Deus vnus est:* & Arius vociferans, *Pater maior me est:* & quid non? Baptismū autem à nobis minimè in duo Tota secari, qui eius partes distinguimus, etiam si singulis partibus idem nomen atque ipsi toti, diuersa tamen notatione, ex vsu scripturæ tribuimus, antea declarauimus, vnde patet ipsius calumnia pag. 447. quæ dicit, *Spiritum à ne-*

*bis in Baptismo diuelli & separari, quod si verè dicit, sunt igitur Io-
hannes & Petrus, eiusdem sceleris rei: vel ipse potiùs talis habeatur,
qualis habèdus est cui vnum & idem sunt Distinctio & Separatio.*

Quid sit typhus & ἀντίτυπος.

Istud autem cuiusmodi est, quòd quum ei obiecissèm Petri locū
in quo sacrū baptismum duplicem facit, vnum videlicet externum,
quo corporis sordes abluuntur, alterum qui est stipulatio bonæ
conscientiæ per resurrectionem Christi, nempe internum: respon-
det pag. 449. *hunc Petri locum contra me facere ex diametro.* Cedd.
curnam? *Quoniam, inquit, Petrus ibi confert aquæ baptismum ἀντίτυ-
πον aquæ diluuij.* Quid tum vero? Sit baptisus sanè ἀντίτυπον dilu-
uij. Nihil hoc ad rem. Nam hanc partem huius versiculi. 1. Petr. 3. 21.
non attingo: sed hoc dico baptisina quo seruamur, & quod hac ra-
tione dicitur à Petro ἀντίτυπον aquarum diluuij, in quibus serua-
tus est Noachus cum suis, id est Ecclesia, postea duplicem à Petro
statui, quod negare nemo potest quin ipso contextu refellatur. Per
baptisum enim quo sordes corporis abluuntur, aquas diluuij in-
telligere quis possit, nisi qui contendat Noachum cum suis fuisse
aquis diluuij immersum: quum è contrario ista antithesis in co-
stita sit, quòd Noachus cum suis istis aquis non fuerit immersus vt cate-
ri homines, sed contra seruat, vt & aqua Baptismi veterem ho-
minem obruit vt emergat nouus? Ne tamen nihil dicere videretur D.
Andreas, audiamus, quid responderit, τῦπος, inquit, *adumbrationem
rei, ἀντίτυπος autem rem typo significatam indicat.* Et pag. 450. *In Sa-
cramentis, inquit, noui Testamenti non sunt τῦποι, hoc est figura. & um-
bra quæ res absentes significant, sed ἀντίτυπα, id est res ipsa umbris &
figuris significata & representata.* At vnde tandem hoc iste didicit? τῦ-
πος certè trāslatione ab effigiatoribus sumpta, formulam seu figu-
ram declarat, vel oculis, vel menti, vel & illis & isti quidpiam aliud
similitudine quadam repræsentantem, quo sensu Apostolus in e-
pistola ad Hebræos vtitur etiam παραβολῆς & ὑποδ'οχηματος nomi-
nibus: quæ voces etsi latius patent quàm Sacramenta quæ voca-
mus, id est signa quæ sacro demum vsui aptentur, & salutis pro-
missionem habeant adiunctam: τῦποι tamen interdum Sacramen-
ta, tum vetera, tum noua, vt & figuræ, formæ, sigilla, Signacula, Si-
militudines, Exemplaria, Imagines, Recordationes, Memorix à ve-
teribus Græcis & Latinis patribus appellantur. Et ne queri possit,
D. Andreas typos à me non rectè dici Noui fœderis Sacramenta,
audiat Herbrandum ipsum sic scribentem pag. 386. quum antea
ουνοτύπος vsus esset signorum & notarum vocibus, *Typi sunt qui
nos admonent de multis visa officiis. Baptisimus de carnis mortificatione.
Cena Domini de fraternitate. charitate.* At cur non etiam typi fuerint
pro-

promissionum Euangelicarum? Nam etiam Typi vox expressius aliquid declarat quàm Signi, vel Notæ, vel Testimonij appellatio. Nec tamen nego sub veteri fœdere, non omnes typos fuisse signa cuiusmodi sunt quæ Sacramenta vocamus, annexam habentia gratiæ saluificæ promissionem: sed tamen typorum & antityporum nomen affirmo his ipsis Sacramentis & veteribus & nouis conuenire propter communem, etsi non eandem in omnibus, nec parem in similibus significandi rationem. ἀντίτυποι verò siue ἀντίτυπα, vocantur propriè quidem, vt ipsa notatio nominis ostendit, typi duo inter se comparati: impropriè verò typi ex aduerso respondententes rei cuius typi & figuræ sunt. Illo significationis propriè genere, Baptisma dicitur à Petro ἀντίτυπον Diluuij: & vicissim diluuium potest eadem prorsus ratione ἀντίτυπον baptismatis dici: illud quidem, quoniam per aquam diluuij, qua seruata fuit arca cum Noacho & ipsius liberis inclusis, fuit imago & similitudo quædam baptisina repræsentans: istud verò, quoniam vicissim baptisma fuit diluuiio repræsentatum, typus vtrobique typo oppositus, quam appellationem Herbrandus ipse, vt modò dixi, non dubitat post veteres tribuere, tum baptismò, tum Cœnæ Domini. Sic etiam purificationes Legales baptismatis nostri, & legalis Cœna Paschæ, dici non incommodè possunt fuisse Cœnæ Domini ἀντίτυπα. Impropriè verò illius significationis, in qua typus non cum altero typo, sed cum ipsa rei per typum significatæ veritate comparatur, exemplum nobis suppeditat Apostolus Heb. 9. 24. Sacrarium manu factum vocans ἀντίτυπον τῷ ἀληθινῷ, nempe Cæli: & veteres Græci Theologi, Clemens, Basilus, Macarius, Euty chius, panem illum & vinum illud vocantes ἀντίτυπα corporis & sanguinis Domini: quo sensu rectè quoque Mannam quidem veri illius cœlestis panis, qui est Christus ipse, Agnum verò Phasæ veri illius Agni ἀντίτυπον vocauerimus. At nequaquam vel Cælos sacrarij manufacti, vel carnem & sanguinem Domini nisi ineptissimè dixerimus esse ἀντίτυπα panis & vini illius, vel panem illum cœlestem Mannæ, vel Agnum illū fuisse Agni legalis ἀντίτυπα: quum nec Cæli, nec caro illa vel sanguis ille, vel panis ille cœlestis, vel Agnus ille tollens peccata mūdi, habeāt typi rationē. Vana igitur est Chimæra quod dixit D. Andreas, ἀντίτυπον vocari, non aliū typū, sed rem typo significatā. Et quòd attinet ad veterum & nouorum ἀντίτύπων collationē, factor illa quidem vocari σκιας, nostra verò εἰκόνας, at non eo sensu quo D. Andreas existimat: nec istud sanè quicquam ad rem facit. Nam si nomine εἰκότων Sacramenta noua intelligas, per vmbas autem vetera: hæc inter se vicissim erunt ἀντίτυπα, quæ veritatem, id est Iesum Christum, & eius beneficia efficaciter repræsentarint: sed illa quidem obscuriùs & quasi rudi delineatione: ista verò clariùs & expressiùs, re alioqui, vt loquitur Augustinus, paria: vtrobique

videlicet eodem Christo cum omnibus suis beneficiis Sacramentaliter sed non æqualiter repræsentato, quemadmodum Chrysostomus, eleganti similitudine, homilia peculiari in illum Apostoli locum 1. Corinth. 10. declarat. Sin verò nomine τῶν εἰκότων, ipsum Christum, & quæ nostri causa præstitit, (vtitur enim plurali numero Apostolus) accipias, cui opponantur vmbrae, num idcirco probauerit suum illud commentum D. Andreas?

Circumcisionem quoque κατὰ μέρην fuisse duplicem.

NON est autem mihi prætermittendum hoc loco istud quoq;, ex quo intelligatur quò tandem disputatores abducatur pertinacia. Vt Baptismi distinctionem in internum & externum tuerer, bis obieci D. Andreas eandem Circumcisionis, quæ verum est Baptismi ἀντίτυπον, distinctionem ab Apostolo bis expressam, nempe Rom. 2. ver. 28. & 29. & Colossens. 2. 11 in Circumcisionem carnis, literæ, manufactam: & Circumcisionem cordis, Spiritus; & ἀχειροποιητόν, id est in summa internam & externam: vnde etiam duplex Iudæus constituitur ab Apostolo, vnus videlicet in propatulo, id est foris duntaxat, alter verò in occulto, id est intus. Quid autem ad hæc D. Andreas? Priore loco pag. 450. apertè ausus est respondere Sophisticè, *Non esse duas Circumcisiones, sed vnā tantum quam Deus Abrahamo commendauit*, pro eo quòd, vt appositè responderet, pro duabus Circumcisionibus, duplicem Circumcisionem dicere debuit, ad quod ego breuibus tunc respondi. (Quid enim aliud agerem cum eo qui Apostolo apertè contradiceret?) Sed meum responsum integrum prætermiserunt, aut saltem edere noluerunt ipsius amanuenses. Idem autem argumentum alia oblata occasione, quum illi reposuissem plenius expositum, quo loco rursus ipsius amanuenses, quod ex Colossens. 2. de Circumcisione non manu facta dixi, eadem fide qua alia non pauca omiserunt: tum ipse pag. 475. memor fortasse prioris illius mei responsi, negauit *Paulum duplicem Circumcisionem facere, sed abusum Circumcisionis in Iudæis reprehendere, qui abiecto Christo gloriabantur se propter Circumcisionem esse in gratia & populum Dei*. Est autem hoc responsum non tantum falsum, verum etiam ridiculum. Ridiculum esse ex eo constat, quòd nullus possit esse huic reprehendendo abusui locus, nisi posita hac ipsa duplici Circumcisione, quam ipse negat, sed ita vt illam negando ponat, vna, quam manifestè Paulus in propatulo, in carne, in externo signo humanitùs administrato cõstituit, id est externa, cui salutem suam Iudæi alligabant, vt & Pontificii, & D. Andreas externo baptismo: altera quã dicit Apostolus esse cordis & Spiritus, & nullis hominù manibus præstari, quibus vocabulis quì tandem, salua veritate, negare potest Circumcisionem internam declarari?

Aio

Aio igitur hoc responso D. Andream, Paulo manifestè contradicentem, seipsum satis refellere, vt qui interius aliquid & Spirituale, (quod tamen non audet Circumcisionem cordis vocare) carnali & externo oppositum statuere cogatur. Sed quid præterea Mosis respondebit, per quem Deus distinctis duobus temporibus & locis duplicem illam Circumcisionem mandauit, externam videlicet carnis, Exod. 12. 48. Leuit. 12. 3. internam autem cordis, Deut. 10. 16? Falsam autem & minimè consentaneam huius loci explanationem à D. Andrea adferri, facillè iudicabit quisquis disputationis Pauli seriem attentè considerabit. Etsi enim verum est, non potuisse veros Iudæos intus nisi in Christo & per Christi Spiritum Circumcidi quandiu valuit Circumcisio: Paulus tamen ante Rom. 3. 21. neque de Christo, neque de Iustitia fidei adhuc differit, sed à Rom. 1. ver. 18. exorsus est disputationem, qua, tum Gentes, tum Iudæos, Legis siue operum iustitiam sectantes, petito ex ipsa, tum Legis, tum Mosis natura argumento redarguit, quoniam videlicet omnes sint Legis transgressores. Lex autem neminem habeat pro iusto præter eos vnos qui ex ipsius præscripto viuant: vnde tandem meritò colligit, tantum abesse vt vel Gentes Lex naturæ, vel Iudæos Lex Moralis aut Ceremonialis apud Deum iustificet, vt & illas & istos è contrario maledictioni Legislatoris addicat. Quod quum ita sit, petendam esse necessariò docet Iustitiam & vitam ex Christo vno per Euangelium patefacto, & per fidem apprehenso, sicut postea plurimis inuictis argumentis, ac præsertim Abrahamæ patris credentium exemplo probat. Circumcisionem autem Paulus cap. 4. proponens pro iustitiæ fidei sigillo in Abrahamo, & veris omnibus Abrahami filiis iam illam non, vt in capite 2. pro syngrapha ad perfectam legis præstationem Iudæos obligante, ac proinde in illorum exitium cedente: sed vt fœderis Euangelici veteris pignus & tesseram, credentibus circumcisis salutarem proponit. Hic est autem alter totius ceremonialis Legis scopus à superiore prorsus diuersus, immo illi repugnans, sicut *σπαργις* iustitiæ fidei contradicit chirographo mortis, quod tamè vtrumque de Circumcisione dicitur, illud videlicet Rom. 4. 11. istud verò Colossens. 2. 14.

Spiritum sanctum non rectè dici baptismi partem, ne siquidem pro ipsius in baptisatis effectis accipiatur.

Edage, aliò progrediamur. Siue diffidens illi suæ distributioni Spartium Substantialium Baptismi, siue suo more à seipso diffidens D. Andreas, in eo tamen errore constans, quòd Baptismum distinguere in exteriorem & interiorem non patitur, (quod perinde esse ostendimus ac si Baptismum Sacramentum esse negaret,) aliam distributionem in colloctione inculcauit, his verbis, pag. 439. Sub-
G ij.

stantia Baptismi constat Aqua & Spiritu. Et pag. 440. Hæc sunt Substantia Baptismi. Et pag. 441. Spiritus Sanctus tanquam principalis & substantialis pars Baptismi, (si ita loqui licet) in verbo comprehensus est & inclusus. In quibus verbis nequis existimet emollitum vocabulum (PARTIS,) illo vocabulo TANQVAM, & illa parenthesis interiecta, obseruet lector, aliter ferem habere, & adiecta illa ad emolliendam inclusionis vocem, nec aliorum, vt qui rursus sic loquatur pag. 442. In Baptismo rem Sacramenti dicimus Spiritum Sanctum esse. Et pag. 443. Vnus est tantum Baptismus re interna & externa videlicet Aqua & Spiritu constans. Item pag. 450. Partes substantiales Cœna Domini expressæ, & verbo Testamenti Christi coniunctæ sunt, Panis & corpus, vinum & sanguis: sic etiam Aqua & Spiritus in Baptismo. Nunc igitur in ista disquiramus, quibus vix quicquam dici posse absurdius affirmo, non quòd negem nullas esse Spiritus Sancti partes in Baptismo, (quò ab eo potius vt à propria & summa efficiente causa promanet omnis & simplicis prædicati Verbi & Sacramentorum efficacia,) sed quòd absurdissimè dicatur Spiritus Sanctus pars esse ipsius Baptismi. Quis enim vnquam præter Manichæos, aut alios eiusmodi insanos homines, Deum asciiuit in vllam vllius rei creatæ partem? Imò quàm rarò cõtingit, (si quando id contingit,) vt vna res & eadem diuerso respectu rationem partis rei effectæ & simul efficientis causæ sustineat? adèò quidem vt propterea teneatur in scholis hæc sententia, quòd anima quidem formaliter corpus viuificet, Deus autem effectiue. Et hæc quidem vel vnica ratio sufficit euertendo isti D. Andreæ dogmati, quod etiam si illi concederem, sic tamen ipsiusmet verbis conuinceretur perperam ab ipso negari illam Baptismi distinctionem in interiorè, & exteriorè quod ipse quoq; cõmunis sensus renūtiat, ipso, vt modo diximus pag. 443, testificatè aliam esse rem externam, aliam internam in vno & eodem Baptismo. Hinc enim necessariò cõsequitur suam cuique illi rei actionem assignandam, externam videlicet Aquæ, & internam Spiritus: quæ dux numero actiones natura ipsa diuersæ, non possunt vnica Baptismi appellatione significari vna & eadem definitione: vnde cõsequitur, quòd & ipsa nominis notatio declarat, propriè Baptisimum de Aqua dici siue aspersa, siue cui immergatur quispiam, figuratè verò ad Spiritum & internam Actionem accommodari: quemadmodum etiam necessariò in Cœna Domini non nisi figuratè Manducandi & Bibendi voces ad fidelem mentem transferuntur, quum propriè sint corporis actiones. Sed & idem de obiectis istarum duarum actionum, siue subiectis in quibus versantur statuendum: sordibus videlicet corporis, Baptismo Aquæ, sordibus autem animi metaphoricè quoque appellatis quæ sunt peccata, interno Spiritus Baptismo respondentibus. Idem denique de singulis illarum diuersarum actionum effectis iudicium est,

est, quæ sunt, sordium quidem corporis ablutio per externum Aquæ Baptismum, peccatorum autem remissio, & hominis innouatio, per internū. Operæ præteritum est autem illud quoque considerare, quàm bellè hic quoque D. Andreas secum consentiat. Admonet enim ille pag. 439, & quidem rectè, *effectum Baptismi, qui est regeneratio non esse cum Substantia Baptismi, quæ Aqua & Spiritu constat confundendum.* Atqui hoc illud est in quo ipsemet eadem pagina peccat, quum ex eo quoddam Christus de regeneratione his verbis loquens, *Nisi quis renatus fuerit ex Aqua & Spiritu*, Aquam cum Spiritu, & Spiritum cum Aqua coniunxit, concludit vltimè aded vnum esse Baptismum, vt non sit vnus exterior, alter interior constituendus: non minùs ineptè profectò quàm si affirmaret vnica numero actione perfici quicquid ad commune *δοτίλισμα* concurrat, quod fuit Monothelitarum hæreseus fundamentum, rinuli ex Euty-chianorum lacunis deducti. Atqui Christus non dixit, Nisi quis baptisatus fuerit ex Aqua & Spiritu: qua phrasi si vsus esset, sic tamen vnica & simplex actio non intelligeretur, sed necessariò duplex, vt & duo baptisatores, Homo videlicet Aqua sordes corporis abluens, (qui sanè, velit nolit D. Andreas est externus Baptismus,) & Christus ipse, sui Spiritus virtute ad remissionem peccatorum & baptisati renouationem intus hominem abluens: qui etiam communis est vtriùsque abluionis finis, interioris videlicet vt signi, exterioris verò vt signati. Neque nostra hæc sunt commenta, sed sic nos loqui docuerūt & Ioannes ipse Baptista. Matt. 3. 11. & Petrus 1. Petr. 3. 21. Sed & illud aio: perperam à D. Andrea illa Christi verba pag. 444. & alibi ad suum illud dictum quo Aquam & Spiritum vult esse Substantiales Baptismi partes applicari. Nam vt Christum demus illic nomen Aquæ peculiariter ad Baptismum restringere, (inqua re non omnes docti & Orthodoxi interpretes consentiunt,) res ipsa ostendit Christum ibi minimè constituisse substantiales Baptismi partes recensere, sed illius effecti, siue communis *δοτίλισματος*, nempe regenerationis, duas causas præcipuas ostendere: Instrumentalem videlicet externam quæ sit hominis ministerio & internæ abluionis promissionem adiunctam habet: & internam, quæ est *κύριον* illius effecti *ἀίτιον*. Vnde rursus consequitur illa Baptismi in interiorē & exteriorē necessaria distributio.

Sed dicat hic nobis, quæso, D. Andreas, quid per Spiritus appellationem intelligat, quum Baptismum dicit, ex Aqua & Spiritu constare. Certè ipsam Sp. Sancti personam, quæ est ipsius Patris & Filii virtus *ὁμοῦσιος & σωμαίτιος* ab vtroque procedens: quo etiam sensu Iohan. 1. 13. Filii Dei dicuntur ex Deo geniti. In hoc igitur ipsi assentior. At non in eo quoddam in eadem pagina, rationem volens reddere cur Christus in illis verbis. *Nisi quis renatus fuerit ex Aqua & Spiritu, nullam Patris aut Esly: nec etiam sanguinis Esly, sed tantum*

Sancti Spiritus fecerit mentionem, non fuit opus, inquit, nam Pater & Filius & Sp. S. sunt unus Spiritus simplicissimus. Verè id quidem, sed minimè appositè. Nec enim illic Spiritus appellatio essentialiter, sed personaliter accipitur, vt rectè & passim à veteribus hic locus aduersus Macedonianos citatur. Quòd si D. Andreas illa quoque Iohannis verba, quibus dicitur ipse quidè Aqua baptizare, Christus verò Spiritu: & similes locutiones, veluti quum dicuntur. Sancti accipere Spiritum, & pleni Spiritus S. ad ipsam Sancti Spiritus *ὁμοίωσιν* refert: valde rursus hallucinatur. Nam tribus quidem ipsis sacre Triadis personis, quamuis diuerso respectu tribuendus est interior Baptismus. Sed aliud est Baptizari à Spiritu siue per Spiritum, quàm Spiritu baptizari. Illic enim Spiritus persona notatur, hìc verò ipsius intra nos operans energia, per quam creata in nobis fide, Christum nobis ad remissionem peccatorum & totius hominis renouationem applicat, siue illa iam nobis applicata obsignat. Itaque quum, vt verè scribit Herbrandus. D. Andræ in Tubingensi Ecclesia collega pag. 583. *per rem sacramenti interdum substantia intelligatur.* (res videlicet signata vt antea idem expressit, quam possis nucleum sacramentorum vocare, vt signa ipsum nucis putamen,) *interdum verò fructus qui ex ipso sacramento percipitur:* neutro modo verè dixerit D. Andreas, Spiritum ipsum sanctum esse rem Sacramenti. Fructus enim Sacramenti est regeneratio, quæ certè non est ipse Sp. sanctus, sed eius effectum vt & reliqua ipsius charismata. Aquæ verò visibilis materia idcirco adhibita vt de ablutione à peccatis, inuisibili & spirituali nos certiores reddat, *ἀναλόγως* necesse est vt aliud etiam quidpiam designet, cuius ea sit vis in repurganda conscientia, quæ est aquæ in sordibus corporis eluendis. At illud non est *ἀμίωτος* Sp. sanctus, sed effusus Christi sanguis, vt ex illis quoque expressis Christi verbis liquet. *Ille, inquit, de meo accipiet, & annuntiabit vobis* Ioh. 16. 14. quia nõ sine sanguine fit remissio peccatorum Heb. 9. 22. vt sit Deus non tantum iustificans, sed etiã ipsemet in illa ratione iustificandi iustus, Rom. 3. 16. sicut idem Sp. sanctus, in Cæna Domini nos Christo non adiungit nisi corporis & sanguinis Domini factos participes, quæ propterea quoq; sunt res illa sacrorum Cæne Domini signorù, id est panis & vini illius.

Quibus de causis D. Andreas à SIGNI voce & à verbo significat sans opere abhorreat.

Quòd si quis rogat quàmnam D. Andreas tantopere à signi & signatæ rei vocibus abhorreat, & sanguinem ipsum Christi fateri nolit esse rem cui respondeat aquæ signum, cuius loco modò Verbum, modò Spiritum sanctum ipsum substituit: hoc quoq; mysterium consubstantiationi cognatum indicabo. Videntur ergo
D. An-

D. Andreas, signi & significandi vocabula nimirum diluta, quamobrem etiam pag. 447. ter inculcat verbum ὑπερτικῶν, EST, EST, EST. explicans illud Pauli quo dicimur seruari per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus S. Tit. 3. 5. & alterum illud ex Ephes. 5. 26. quo dicitur Christus Ecclesiam mundasse lauacro Aquæ per Verbum: hinc etiam concludens nullam hic figuram, nullam metaphoram, nullam significationem locum habere. Quæ conclusio si vera esset, alterum ex his absurdissimis & falsissimis consequeretur: nempe, vel aliquod esse Sacramentum in quo nullum sit signum, ac proinde nulla res signata, id est; aliquod esse definitum cui definitio sua non conueniat: vel Baptismum esse ex Sacramentorum numero expungendum. Et quis tandem ignorat non semper ὑπερτικῶς sumi verbum EST, utpote cui locus sit in omnibus omnium prædicamentorum enuntiatis? Nihil ergo minus aptè dici potuit ista oppositione verborum EST & SIGNIFICATA, sed significatio Sacramentalis à vulgari & simplici significatione fuit distinguenda, quod nos quidem sedulò facimus, quum Sacramentalibus signis annexam esse dicimus certam & veram promissionem, tam verè & re ipsa præbendæ & fideli mente recipiendæ, rei significatæ, purè ipsius Christi cum suis beneficiis, quàm verè signa in sensus corporeos incurrunt. Sed age fortius etiam D. Andream constringamus. Si verbum EST vsque aded accipitur ὑπερτικῶς, quodnam est illud ὑπέρχον? Num ipse Spiritus Sanctus, ut modò volebat quum ipsum Spiritum Sanctum esse diceret præcipuam Substantiæ Baptismi partem, quas ipsius voces antea ex pag. 439. 440. 441. 442. 443. 450. citauimus? Itaque consequetur ex D. Andream dogmate, si non Aquam illam in ipsummet Spiritum Sanctum transubstantiari, saltem cum ipso Spiritu Sancto realiter & ὑπερτικῶς consubstantiari. Et quidni, quum pag. 441. velit illum in verbo Baptismi comprehendi & includi, quamuis illa verba vtcumque conetur emollire? Sin verò rem Sacramenti esse dicat regenerationem, hæc certè non est aliquid essentialè ὑπέρχον, ac proinde verbum illud EST, non accipietur propriè & ὑπερτικῶς, & mutato, (quod Sophistæ solent) quæstionis genere à seipso redarguetur, ut qui rectè monuerit pag. 439. *Substantiam Baptismi, (quam esse dicit Aquam & Spiritum) cum effectu Baptismi, qui est Regeneratio, non esse confundendam.* Sed quorsum plura? Veteres enim omnes patres multò etiam dilucioribus vocibus vsos fuisse in explicanda sacramentorum natura negari non potest, ut ante monuimus, & nostri centies millies prolatis testimoniorum myriadibus ostenderunt. Ipse verò D. Andreas significationem, representationem, visibilia & inuisibilia passim agnoscit. Sed negat significari tantum quod verbum sacramento promittit. Negamus & nos, qua de re plenius mox dicemus. Sed hæc inficiatio non ad

quæstionem de re signata, sed ad vsum & effectum sacramentalis significationis siue promissionis spiritualis præstatione attinet, quas duas quæstiones dum Sophistæ confundunt, controuersiam non explicant sed inuoluunt. Negat etiam esse ista diuellenda. Quasi verò partium distinctio sit Totius dissolutio, vt qui caput à corpore distinguit, caput secuisse: & qui corporis & animæ, tum essentiam, tum facultates & actiones distinctè considerat, hominem interfecisse videri possit: tantum est istorum disputatorum acumen, vt animaduertere te existimo, qui quis es, Christiane Lector. Vt autè semel de istis Signi & Significandi vocibus, ineptâ hanc disputatione absoluâ, Nysseni duos locos proferâ: vnû ex tractatione aduersus Iudæos, vbi differēs de Aqua & Sanguine quæ ex Domini latere profluxerunt, & Aquam & Sanguine[m] vt duplicem materiam à Spiritu vt causa à qua vtriusq[ue], tû exterioris, tû interioris Baptismi efficacia promanat distinguens. *Summa*, inquit, *nostra salutis per aquam & Spiritum mysticè perficitur atque completur, quoniam tum per diuinum Baptisma, tum per sancti sanguinis participatione[m] & vsum consecrari nos, ac diuinitatē induere credimus.* Alterum ex eiusdem de sancto Baptismate oratione, vbi, *Baptisma*, inquit, *est peccatorum expiatio, & regenerationis causa: regenerationem autem intellige eam qua cogitatione cernitur, oculis non videtur.* Et mox, *Hoc autem beneficium non Aqua largitur, (esset enim omni creatura sublimior) sed Dei ordinatio, & accedens Spiritus, qui mysticè ad nostri liberationem aduenit, Aqua verò subferuit ad OSTENDENDAM purgationem: Quoniam enim sordibus fœdatum corpus Aqua lauantes purum reddere solemus, propterea etiam in mystica actione eam adhibemus, re sub sensum cadente, incorporeum splendorem SIGNIFICANTES.*

*Cur D. Andreas recuset discre sanguinem Christi esse rem aqua
& exteriori Baptismo significatam: & qua sit sacramentorum generalis forma SUSCIPITUR: & particularis diapetitur.*

SVperest vt alterius quæsti mysterium patefaciamus: cur videlicet D. Andreas sanguinem Christi, id est Christum ipsum pro nobis mortuum, sepultum & à mortuis excitatum, recuset pro re per Aquam significata statuere, quod mirari quispiam non immeritò posset, quum idem fateatur pag. 456. quod alibi toties negat, nempe *si Baptismi partes inter se conferantur, dici posse Aquam esse signum sanguinis, & eius asperionem esse spiritualis mortificationis & regenerationis significationem seu representationem.* Sic enim inuitus se ipsum retexere inter disputandum coactus est, & disertè agnoscere sanguinem esse alteram Baptismi partem: & quidē signatam: quia Signum absque re signata ne chimærica quidem vlla imaginatione sta-

statui potest. Res autem ita se habet. Omnis recta definitio cōstat ex forma *ουσατικῆ*, quæ est genus omnibus sub eo genere speciebus communis: & forma *διαρετικῆ*, quæ definitum à cæteris eiusdem generis rebus discernit. Quærentibus igitur nobis in controuersia de Cœna Domini, de illa utraq; ipsius forma, nos formam *ουσατικῆ* omnium Sacramentorum in eo positam esse dicimus, quòd diuina ordinatione constent ex Signis & Rebus significatis, vna & eadem *ἁέως* & relationis ratione copulatis, quorum duorum vnum, nempe quod Signi rationem habet, corpori corporali modo & instrumento percipiendum detur: alterum verò, nempe id quod menti significatur, ac proinde inuisibile & intelligibile est, menti per vnicū ex fœderis formula fidei instrumentum fideli mente sumendum præbeat. Formā autē *διαρετικῆ*, qua vnū Sacramentum ab altero discernitur, partim in signorum diuersitate, partim in diuersa analogia & peculiari cuiusque Sacramenti sine, ad vniuersalem omnium istorum Sacramentorum finem, concurrente, qui est ipse Christi, & eius beneficiorum obsignatio, constituimus. Sic, exempli gratia, veteris fœderis Sacramenta, tum signis ipsis essentialibus, tum ritibus & suis peculiaribus finibus inter se distinguimus, quæ alioqui communem *ουσατικῆ* illam formam habuerunt. Sic eadem Sacramenta cum Augustino affirmamus, signis quidem à nostris fuisse diuersa, & propriis suis finibus distincta: quòd autem & ipsa constiterint diuinitus ex signis & rebus significatis, & quòd eadem sit omnium Sacramentalis significatio, res ipsa deniq; omnibus Sacramētis istis citra vllā exceptionem sit communis, nempe ipse Christus & eius beneficia, prorsus cum nostris paria, quamuis in hac paritate secundum plus & minus, vt obscuriora à clarioribus differant. Sic denique Cœnam Domini & Baptismum in Sacramenti definitione, qua Sacramentum à verbo simplici prædicato discernitur (quòd videlicet signis, vna & eadem *ἁέως* Sacramētali copulatis, & ad illum communem finem, Christi videlicet fruitionem spectantibus constet) immo & rei significatæ identitate penitus vt in forma *ουσατικῆ* inter se conuenire affirmamus: in ipsis autem signis tum essentialibus, cuiusmodi est Aqua in Baptismo, panis & vinum in sacra Domini Cœna: tum ritualibus, qualis est in Baptismo, asperio siue immersio, in Cœna Domini, panis fractio & eiusdem manducatio & vini infusio & potus, tum in analogia & sine illorum signorum peculiari, quòd videlicet in Baptismo quidem Christi sanguis sub lauacri imagine proponatur quo à peccatis omnibus abluti, noua quædam *ἁέως* euadamus: in Cœna verò nobis idē Christus vt sempiternæ vitæ alimentum spirituale, nobis illo perenni succo vitali nutriendis, per fidem spiritualiter apprehendis, magis ac magis fruendus præbeatur. At nostri antagonistæ, quòd ad Sacramenta veteris fœderis

attinet, *διαιρετικὴν* formam per quam à nostris illa discernantur, in ipsa quoq; re significata cōstituunt: quasi videlicet illa non Christum ipsum secundum carnem, (utpote quæ nondum in rerum natura existeret) sed tantum secundum Diuinitatem, & salutarem ipsius tādē nascituri efficaciam habuerint, & accēdētib; præbuerint: Sic autē & Christi persona discerpitur, & cibi succus ab ipso cibo re ipsa separatur: quum tamen nunquam Christus dimidius vel fuerit apud Deum Ecclesiæ mediator, vel fidei credentium propositus: & Apostolus tum 1. Corinth. 10. tum Heb. 1. eandē fuisse patrum & nostram Spiritualem escam & potionem, nempe Christū ipsum: & eandē utrorūmq; fidē fuisse & esse testetur, quod copiosissimē August. aduersus Faustum declarat. Nam certē Agni ab origine mundi occisi, immō & Christi in quo ante iacta mūdi fundamenta electi sumus appellatione, non simpliciter Filius ille Dei, quatenus Deus est duntaxat: sed ut *θεὸν ὁμιλοῦν*, tum apud Deum, cui præsentia sunt omnia, tum apud piorum fidem, quæ est rerum etiam quæ sperantur vera & firma *ὑπόστασις*, necessariō intelligitur. Neque hoc errore contenti sunt nonnulli, verum etiam ad eundem scopulum in constituenda Baptismi & Cœnæ Domini forma *διαιρετικῆν* impingunt, ut qui illam non in iis tantum quæ diximus & quæ euidentissima sunt ponant, verum etiam & in re significata, & in Sacramentali significata rei cum signis coniunctione. Nam quod ad rem significatam attinet, rursum in Baptismo ut in veteri Sacramentis ipsam Christi sanguinem, id est ipsum Christum pro nostrorum peccatorum satisfactione & pro nostra in nouam vitam regeneratione à mortuis excitatum, minimē constituant, sed eius tantum merita & efficaciam. Sic enim scribit D. Andreas pag. 445. *Spiritum Sanctū virtute sanguinis Christi operari per Aquam, id quod nobis Christus suo sanguine meruit*, id est Christi meritum, ut apertius idē D. Andreas loquitur pag. 446. *Quali verō Christi meritorum & spiritualis quæ ab illo in nos effunditur efficaciac possit esse particeps qui non fiat ipsiusmet membrum.* Ephel. 4. 16. *Quali eodē Apostolo teste per eundem Spiritum in vnum corpus cum ipso Christo non Baptisemur.* 1. Cor. 12. 13. atque ad eō ipsum Christum non induamus. Gal. 3. 27. sicut in ritu Baptismi externo videmur Aqua indui & operiri. In Cœna verō Domini demum ipsum essentialē corpus & realem sanguinem ponunt. Denique in Baptismo quidem D. Andreas, ægrē admodum vllam significationem admittit: contrā verō in Cœna Domini demum re ipsa corpus & Sanguinem Domini, In, Sub, vel Cum pane & vino, re ipsa & sua ipsorum essentialia adesse contendit. Quod si rogentur quo tandem fundamēto tam multa ista dogmata principiis Christianæ Religionis ex diametro repugnantia confirmentur, tum eorum alij ad τὸ πρῶτον Institutionis Cœnæ Domini confugiunt, quod tamen

tamen illa sua explicatione penitus evertunt, quum aliud sit prorsus panem esse corpus, quàm corpus esse In, Sub, vel Cum pane, verbis *κατὰ τὸ πρῶτον* vtrunque intellectis. Alij verò ad hypostaticam vnionem se recipiunt, qua tamen vel vnica subruitur quicquid illi impudentissimo commento superstruunt, illas ipsas, tum Nestorij in personæ diuisione, tum Eutychetis in proprietatum essentialium reali inter ipsas naturas communicatione, tum Monothelitarum in vnica statuenda falsa *θεοῦ ἐκείνου* operatione, blasphemias ausu ad vbiquirariam suam Omnipræsentiam stabiliendam Ecclesiæ propinare, & propinatas summa ad extremum peruicacia tueri. Et de his quidè hæctenus dictum esto, si hoc vnum adiecero, quod à tè quoque velim, Christiane lector, quisquis es, diligenter obseruari, qua conscientia isti, (qui manifestè & expressis verbis, tum in veterum Sacramentis, tum in nostro Baptismo Christum ipsum à suis meritis & beneficiis separant,) nobis audeant obiicere separationem rerum significatarum à signis, quum illas ab istis distinguimus: & Christum quidem semper totum cum suis beneficiis vnà cum signis visibilibus, verè quibusuis accedentibus, e- etiam indignissimis præberi fide sumendum dicimus, quòd Deus semper sit verax: sed tamè ab incredulis totum Sacramentum non recipi: p'sorum quidem culpa, vt qui sicuti corporis organo visibilia signa indignè percipiunt, rem Spiritualem sua infidelitate & profano contemptu ad certum exitium nisi respuerint, repudient,

Ad 3.

Ne illud quidem temerè postulauimus, vt essentialis Baptismi ritus plenius explicaret D. Andreas, nempe quòd eum suspicaremur aliquid etiam dicturum de abiuratione siue exorcismo, & configuratione Crucis, & eiusmodi aliis quæ ineptè à quàm plurimis seculis ab adulatorū Baptismo, & ab energumenis ad infantium Baptismum sensim traducta, (quod Augustin. ipsum, latuit, & aliquàdo frustra torfit) mera postea superstitione retenta, nostræ quidem Ecclesiæ meritò aboleuerunt, cur autem Germanicæ multis adhuc locis mordicus teneant, viderint earum pastores.

II. Thef. Vvirtemb.

Baptismum in locum Circumcisionis successisse.

III. Thef. Vvirtemb.

Baptismum etiam infantibus Christianorum conferendum esse.

Antithes. II. & III. Th. Beza.

Assentimur.

Hij.

IIII. Theſ. Vvirtuinb.

In controuerſiam autem venit, An Baptiſmus ſit lauacrum regenerationis & renouationis in Spiritu Sancto. An verò ſignum duntaxat, quo adoptio ſignificetur & obſignetur.

1. Eadem prorsus doctrina D. Beza, & fratrum eius de Baptiſmo, quæ eſt de Cœna Domini, videlicet OFFERRI, ſed non conferri regenerationem, obligationem, & remiſſionem peccatorum omnibus baptiſatis.

2. Hic excluduntur quos dicunt à Deo iam inde

à conceptione & natiuitate ſua ad æternam damnationem creatos & ordinatos, quos Deus non vult regenerari & ſaluari.

3. Quia electos baptiſari docent, qui non ſtatim, ſed interdum in extrema ſenectate demum regenerentur. Quia Baptiſmus ſit duntaxat ſignum regenerationis, non verò lauacrum regenerationis, vt quotquot baptiſentur, regenerentur, & renouentur infantes. De quo plura in articulo de prædeſtinatione.

Antithef. IIII. Th. Beza.

Vtraque iſta, nempe & adoptionis obſignationem, & regenerationem, imò etiã peccatorum remiſſionem in Baptiſmo ritè adminiſtrato, præberi à Deo baptiſatis omnibus aſſerimus, quamuis non ſemper à quibusuis, neque eo ipſo tempore, quo Baptiſmus adminiſtratur, accipiuntur.

Th. Beza reſp. ad marginales annotationes D. Andrea.

Idem quatenus de Cœna & Baptiſmo ſtatendum.

BEZA, inquit D. Andreas docet de Baptiſmo vt de Cœna Domini, OFFERRI videlicet, ſed non conferri regenerationẽ, obſignationẽ & remiſſionẽ peccatorum omnibus baptiſatis. Reſpondeo, nos prorsus eadem de Baptiſmo quæ de Cœna Domini docere, quòd attinet quiddẽ ad ea quæ vtriq; ſunt communia, ex Sacramenti nimirum definitione: quod quũ ipſe non faciat, nõ minus peccat quàm ſi ſublata communis generis definitione, ſpecies eidem generi ſubiici poſſe contenderet. Huius autem errati grauiffimi, iure an iniuria ipſum hic accuſem, age ex illis duobus iudiciũ fiat quæ hic nobis diſceptanda proponit.

Ad 1.

Falſò dici à D. Andrea, gratiam baptiſmi baptiſatis omnibus neceſſariò conferri.

Contendit D. Andreas effectum Baptiſmi (quod hic ipſi libuit triplex conſtituere, & quidẽ admodũ, vt ſuo loco dicemus, inſcicenter, vt hominem facere conuenit Logices penitus imperitum) in Baptiſmo non tantũ præberi, ſed etiã Conferri, id eſt,

est, vt planius loquar, non tantum dari sumendum, sed etiam à sumentibus recipi, idque non ab aliquibus duntaxat, sed ab omnibus vniuersaliter. Atqui de sacra Domini Cœna, ne ipse quidem, quantumvis omnia penè illi soli mysterio tribuere videatur, dicere istud ausit. Effectum enim Cœnæ Domini effectum Baptismi ex aduerso respondens, non est ipsum corpus, vel ipse sanguis Christi, (quod vult etiam D. Andreas à quibusuis accedentibus recipi) sed illorum perceptorum fructus: nostræ videlicet Spiritualis cum ipso Christo coalitionis, & beneficiorum inde consequentium obligatio: sicut effectum Baptismi est nostræ regenerationis ad remissionem peccatorum, & nostri inuolutionem oblationis. Incorporari verò Christo siue fieri Christi membra, quicumque Cœnâ Domini ore sumunt, quinam dixerit D. Andreas, quem non pudet è contrario affirmare ipsum Christum à dignis quidem ad salutem, (quod nos concedimus) ab indignis verò ad iudicium sumi? maximo id quidem errore, vt suo loco refutauimus, quum indignè accedentium exitium non ab ipso met Christo indignè recepto, sed contra per incredulitatem repudiato, & sacrorum symbolorum profanatione proficiscatur. Sophistam igitur agit D. Andreas rei Sacramenti *ὑμνωδία* ludens, id est partem alteram substantialem Cœnæ Domini, cum effectum Baptismi comparans, quod tamè nunquam faciendum esse ipsemet rectè docet pag. 439. si modò videri vult idem de Baptismo atque de Cœna docere. Sin minus, fateatur oportet, multò plus à se tribui Baptismo quàm Cœnæ Domini.

Sed & verbo Domini simplici, quid fiet? Nèpe, si D. Andræ credimus, multò minus fuerit ipsi quoque quàm Sacramentis tribuendum: Et tamen verbum fœderis est ipsorum Sacramentorum velut anima: & quamuis aliter quòd ad externam formam attinet, non tamen aliud in simplici prædicatione quàm in mysteriis credendum & sumendum proponitur: atque ad eò fieri potest vt aliquis etiam absque Sacramentis, quibus citra contemptum potiri non potuerit, seruari possit: absq; verbo verò quisquis adultus, vel extraordinario afflatu, vel ordinaria verbi prædicatione non est edoctus per fidem apprehensit, extra Christum manet haud dubiè periturus. Quòd si rationes istæ firmissimæ D. Andream non satis permouent, audiat Augustinum alioqui paruulis sine Baptismo decedentibus iniquiorem Homilia 27. auditores suos, oscitanter quidem prædicatum Dei verbum audientes, diligenter verò ac penè superstitiosè obseruantes nequid de corpore Christi (id est sacro pane, metonymicè, velit nolit D. Andreas, necessariò ab August. sic intellecto) ipsis in manus tradito in terram caderet, his verbis obiurgantem, *Quid vobis, inquit, plus esse videtur? Verbum Dei an corpus Christi? Si verum vultis respondere, utique dicete debetis quòd non minus sit Dei verbum quàm corpus Christi.* Et quorsum plures testes?

H iij.

Ipse D. Andreas, absurdissimis argumentis pag. 500. conatur baptismum muliebrem in casu, quem isti comminiscuntur, necessitatis, inde adstruere: quod licet etiam mulieribus morientibus verbum annūtiare, & audientes, vt ipse loquitur, absoluerit, *Vtrum, inquit, maius est: Verbum & predicatio verbi, an verò Sacramentum baptismi, & eius administratio?* At verbum istud, tantum abest vt vitam æternam, quam audientibus omnibus vna & eadem prædicatione offert, re ipsa conferat: vt contra incredulis, quales sunt plerique, sit odor mortis ad mortem: nullo id quidē vel ipsius verbi vel Sacramentorum defectu seu vitio, sed indignè audientium & profanè factis signis vtentium culpa. Doceat nos igitur D. Andreas suam illam Baptismi supra Dei verbum & Domini Cœnam præstantiam, aut istos etiam errores, vt alios nimium multos, emendet.

Iam verò quòd ad ista tria, nempe regenerationem, ob signationem & remissionem peccatorum attinet, inire quidem ego rationem non possum quānam possint ista *ἀντιδιαφορῶν* sicut diuisionis methodus postulat. Nam regeneratio, siquidem generaliter proreceptione inter Dei filios accipiatur, comprehendet quoque peccatorum remissionem: sin verò angustius intelligatur pro nostri renouatione, tum commoda fuerit beneficiorum Baptismi in duo membra diuisio. Sed ob signatio diuersum quiddam est ab iis quæ ob signantur, ac proinde extra illa recensendum. Præterea CONFERRI propriè dicuntur quæ antea quispiam non habuerit: ob signari verò quæ iam habentur: itaque simul vt species vel eiusdem generis, nec vt partes totius alicuius censeri possunt Regeneratio, & peccatorum remissio, & ipsa eorum ob signatio. Neque frustra, vel inani arguria propria horum vocabulorum significationem vrgeo, vt ex sequentibus apparebit.

Sed audiamus quibus argumentis in ipsa collatione D. Andreas illam vniuersalitatē, id est regenerationē omnibus ritè baptisatis, non tantum probabiliter, verum etiā probet necessariò CONFERRI. Primum igitur pag. 480. citat illud Pauli ex Galat. 3. 27. *Quicumq; in Christū baptisati estis, Christum induistis.* Hęc autē Pauli verba quum dubium non sit ad eos ipsos quibus scribebat propriè pertinere, ad adultos id est qui fuerant maxima ex parte à Pseudapostolis fascinati, de singulis adultis baptisatis intelligere, nemo nō videt, nisi nulla prorsus rationis specie, non posse. Nam etiā si tāta fuisset Galaticarum Ecclesiarū puritas quantā non fuisse conqueritur Apostolus, & quanta nulli vnquā Ecclesiæ contigit, quis spiritus D. Andreæ docuit idem fuisse de omnibus illorum temporum Ecclesiis statuendum? Sed & illud constat ex iis quæ subiicit eo loco Apostolus, non singulas personas ita designari, sed Gentium, statuum & ætatum discrimen tolli. Hypocritas autem & neredulos D. Andreæ statuere, quamuis baptisatos, tamen non

rege

regenerari, inde coniicio quòd propriam in baptisatis fidem vsque aded præcisè requirat, vt ne infantes quidem excipiat, qua de re suo loco differemus.

Hinc autem planam nobis responsionem ipsemet suppeditat aduersus alterum ipsius in eadem pag. expressum, & alibi sæpe inculcatum aduersum nos argumentum, quòd videlicet, nisi censeamus necessariò regenerari quicumque ritè baptisatur, Spiritum in Baptismo externo ab Aqua per nos separetur. Atqui si hoc verù esset, necesse fuerit statuere vt hæc separatio vitetur, adultos incredulos externo baptismo, vel nunquam ritè baptisari, vel etiam regenerari, quorum neutrum D. Andreas, nisi absurdissimè senscrit. Ad separationem autem istam quòd attinet, quum Deus, cui sua semper constat veritas, gratiam quidem cum gratiæ promissione, tum in simplici verbo tum in Sacramentis quibusuis verbum audientibus, itidemque ad Sacramenta recipienda accedentibus præbeat, sed verbum quidem & sacra symbola corporis sensibus, gratiam autem ipsam menti non nisi per fidei instrumentum sumendâ exhibeat, vt ex fœderis formula liquet: mirum non est ab iis qui sola corporis organa adferunt fidei instrumento vacui, sacra quidem symbola recipi ad exitium, propter illorum profanationem & Dei contemptum: rem autem tum verbi simplicis prædicati, tum Sacramentorum, id est Christum ipsum, itidemque eius beneficia & & gratiam respui: quod quum D. Andreas in totum quidè in verbo simplici, aliquatenus autem in sacra Domini Cœna, nempe quòd ad ipsius Cœnæ fructum attinet agnoscere cogatur, ex qua siue scientia siue conscientia profectæ sunt istæ tragicæ aduersum nos vociferationes, falsum, impium, blasphemum, inauditum & intolerabilem in Ecclesia Dei errorem ab illis inuehi, qui omnes & & singulos baptisatos negent necessariò, & quidem illo ipso momento, regenerari? Nã & ipsi Scholastici, quantumuis operis operati dogma tueantur, rem tamen Sacramenti cum sacris symbolis tantùm abest vt quod ad vsum attinet necessariò semper vinculo connectant, vt fateantur quosdam recipere rem & Sacramentum, quosdam Sacramentum & non rem, quosdam denique rem & non Sacramentum. Qua de re sic Aug. de Baptis. 5. cap. 25. *Induunt homines Christum aliquando vsque ad Sacramenti, (id est signorum) perceptionem, aliquando vsque ad vite sanctificationem. Atque illud primum bonis & malis potest esse commune: hoc autem proprium est bonorum & piorum.* Et Psal. 77. *Iudæis omnibus communia erant sacramenta, sed non communis gratia qua est virtus sacramentorum: ita & nunc est communis baptisus omnibus baptisatis, sed non communis virtus baptisus.* Hic autem non dubito quin excipiat D. Andreas, hanc quæstionem de adultorum Baptismo nostris temporibus non ita necessariam videri, quum, paucissimis exceptis, soli paruuli hodie

baptisentur, ac proinde de istorum præcipuè Baptismo quærendū, quod demum aggrediemur quum reliqua D. Andreae argumenta ad superiorem quæstionem pertinentia dissoluerimus.

Ampla tractatio quo modo verè sint erigendi eorum animi qui vel quia nunquam vocantem Deum audierunt, vel audistum deseruerunt, de sua electione & salute dubitantes, animum despondent.

ERgo, inquit & inculcat pag. 471. & 472. 473. & 480. 481. 462. ac etiã alibi, nisi regeneratio cū Baptismo semper & in singulis baptisatus cohereat, nullus consolationis locus relinquitur erigendis eorum conscientis, qui quòd nullos Sp. S. in se motus tunc sentiant, non habent quo refugiant nisi ad verbum & Sacramenta, & in primis ad Baptismum. Hoc autem remedium nullius fuerit momenti, nisi necessario cogitationibus illis à Diabolo inspiratis opponatur quòd Deus sit maior corde nostro, qui in Baptismo adoptionem non modo nobis obtulit, sed etiam reuera contulit, sicut dixit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: & Paulus, Quicumque baptizati estis, Christum indidistis, qua consolatione Circumcisionis armatus Dauid Goliath aggreditur: Alioqui enim sequitur Baptismū esse otiosam ceremoniam, & totam Trinitatem mendacij argui. Proinde depellendus potius est Satan his verbis, Recede à me Satan, nullam partem in me habes, quia in nomine sanctæ Trinitatis sum baptisatus, & verè in Filiū Dei sum adoptatus. Hęcine igitur illa sunt quibus tam sæpè & tam verbosè inculcatis D. Andreas me penitus prostrauit: quod tamè argumentū quum sit valde inuolutū, ego sic euoluo. Primū quòd ad locos Scripturæ citatos attinet, istud, Maior est Deus corde nostro desperationem auxerit, non consolationē attulerit. Nec enim Iohannes 1. Iohan. 3. 20. illud cōmemorans vt desperabundis succurrat proposita misericordiz Dei magnitudine, sed vt superbos maiestatis diuinæ immensitate contundet. Deinde homini de sua electione dubitanti, & nulla fidei testimonia in sese sentienti (qualis iste est de quo hic agitur) quodnam solatium afferrent ista, Qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit? Nam è contrario sic colligeret, ego verò non credidi, itaque licet baptisatus, saluus non ero. Nam rectè August. tractat. in Iohan. 6. de Simone Mago loquens, Baptisma, inquit, illi quid proderat? Noli ergo gloriari de Baptismate quasi ex ipso salus tibi sufficiat. Illum verò Pauli locum ex Gal. 3. quàm aperte detorqueat D. Andreas paulò pòst ostendi. Neque firmiores sunt rationes ab absurdo petitz quibus D. Andreas suum hoc argumentum conatur fulcire. Num enim propterea verax non est Deus, quoniam veritas ipsius à contemptoribus negligitur aut etiam deridetur? Num propterea inanis est in sese Baptismi cæremonia, propterea quòd alij

alij gratiam in eo promissam respiciunt, alij si D. Andreas creditur illam receptam excutiunt? An idcirco Euangelium non est potentia Dei ad salutem, quoniam incredulis est odor mortis ad mortem? An idcirco Cœna Domini non est fœderis Domini pignus quòd tam multi facris signis; vel etiam ut D. Andreas contendit, ipso Christi corpore manducato abutuntur? Et, ut à notissimis quoque summam argumentum, An separatur Lux à Sole, quoniam neque cæcis lucet neque dormientibus, neque oculos quominus illa luce fruantur vtrò claudentibus? Sed illud est omnium ineptissimum quod pro fundamento huius argumenti subternit D. Andreas, nempe inane esse per fugium ad Baptismum in eiusmodi tentationibus, nisi cū ipso statuamus omnes baptifatos necessario in Baptismo adoptari. Primum enim si valet hæc consecutio in Baptismo, frustraneum quoque fuerit tentatum quempiam ad verbi & Cœnæ Domini testimonium relegare, nisi necessario quoque regenerari & adoptari dicamus quibuscunque verbum Dei prædicatur, & quicunque ad Domini mensam accedunt: quorum neutrum nisi cum impudente mendaciò D. Andreas affirmarit. Sed hoc etiam omisso, & concessio quòd in Baptismo postulat D. Andreas, tentatus quispiam, auctore Satana, annon egregium istum consolatorem suo ipsius argumento repulerint? Esto D. Andrea quod tu dicis, Fuerim baptizatus & tunc adoptatus, quum tamè dicas firmam hanc non esse gratiam, sed ab ea excidere me potuisse, uti sanè excidisse me sentio, annon quòd vna manu mihi videris tribuere, altera mihi tatem eripis? Quorsum igitur hæc tu mihi suggeris, quæ me non modo non subleuent, verum è contrario detestandam meam ingratitude mihi magis ac magis spectandam proponant? En quam firmam consolationem laborantibus periculosissima tentatione conscientia istud D. Andreae dogma suppeditet. Quòd si quis roget, quomodo sit igitur isti tentationi occurrèdum, dicam quod certissimo fundamentò nititur; & sapissime sum in multis experitus, & quòd copiose explicare constitui, in Christiani lectoris gratiam. Primum igitur illud docemus contra quam D. Andreas falsissime nobis impingit, æternam illam *opòdion* ut loquitur Paulus, quæ est salutis electorum basis, nunquam esse à nobis in ipsius Dei abyssò quærendam, sed in ipsius patefactione, id est in vocatione per verbum & Sacramenta. De adultis loquor, quales esse necesse est de quibus consolatio hic à nobis quæritur. Et quoniam externa illa vocatio, nõ est solis electis propria, (Multi enim vocati, pauci electi,) sed ea demum quæ est efficax, id est per quam non tantum illustratur intellectu salutari veni Dei cognitione, verum etiam in voluntate creatur, quantum non perfecte tamen verè odium mali, unde peccati fuga & amor boni oritur, siue rectè volendi & faciendi studium: idcirco in illa periculosissima tentatione

I. j.

ex hac veluti pyxide, verum illud nepentho depromptum laboranti conscientiae applicamus. Si mihi sit igitur negotium cum eo, qui vel nunquam foris Evangelico ministerio vocatus, vel ut vocatus fuerit, nunquam tamen vocantem audivisse, sibi vel alijs sit visus: & qui inde colligat se non esse ex eorum numero quorum Dominus constituerit misereri, suggero illi Sophistam esse Satanam, qui sic illum doceat concludere: non minus falso quam si quis in media nocte positus, affigat ret Solem, quia nondum sit exortus, nunquam exortitum. Et hoc est quod quum D. Andreas gessisset pag. 481. impudentissime corruptum edidit, his verbis, *tenetate homini dicendum est, Solem ortum esse etiam si nondum ortus sit.* Quasi verò mentiri doceam, siue hæc dicti mei depravatio tam impudens ab amanuensibus ipsius D. Andree, siue ab ipso met. profecta sit. Et quum ad hoc exceperit D. Andreas, inutilem fore hanc consolationem, quoniam miser ille dubitare etiam possit, an suilli Sol deinceps exorturus, subiecti præcipue quod hic penitus ab ipsius amanuensibus præsertum fuit, & quod plenius propterea nunc repetam. Miseri igitur illi ab illa falsa & Satanica conclusione depulso suggerere max. consuevi, quamvis externa per se vocatio penitus præcanda conscientia non sufficiat, maximum tamen esse illius aduersus Satanam præiudicium & pondus. Eos enim qui nunquam vel intus vel foris vocentur, (loquimur autem hic de ordinaria vocatione) necessario perire: quicumque verò vocatur, in primo salutis lumine pedem iam habere, unde, nisi per ipsos steterit, certus in atrium, ac tandem etiam in ipsam salutis regiam pateat aditus: & hanc adhortationem multis modis confirmo. Cur enim, inquam ego, dubites de eius voluntate qui te ad te vocandam misit, nullam causam habes, nisi forte peccatorum tuorum multitudinem. Huic opponere diuinæ quæ tibi à Deo per me præbetur misericordiae immensitatem. Introducit te Deus in electorum viam: cur illū sequi recusaueris? Si te nondum sentis intus permoueri, pete ut permouearis. Hoc desiderium scito pignus esse paternæ erga te benevolentia. Huic nec potest, nec vult deesse quod ipse vult in te excitare. Istis denique exhortationibus adiicio locum de vocatis hora undecima, de vocatione gentium post tot secula, de pendente in cruce latrone, & alijs eiusmodi, quibus remedijs nunquam me frustra usum fuisse memini. Sin verò mihi negotium est cum iis qui Deum vocantem aliquando audierint, sed quod in aliquod graue peccatum sint prolapsi, vel quod emaniores fuerint ex Ecclesia, vel quod diu contemptis publicis priuatisque monitis fuerint. Ecclesiae offendiculo, vel, ut non semel animaduerti optimis etiam & religiosissimis nonnullis enenisse, quod dum sibi non satisfaciunt, toti sunt aded in seipsis assidue redarguendis, ut clementia diuinæ ad tempus obliuiscantur: ut eos prætermittam qui natura imbecillioris vitio, gravissimis in-

mis interdum huiusmodi tentationibus periculossime, nisi medicum idoneum nacti fuerint, exerceantur: tum illis, inquam, sic agere sum solitus. Primum flagro ut quid potissimum illos tantopere exagitet in sinum meum effundat, & prout ex ipsis quid & quantum istud sit, intellexi, caute quidem in primis ne idem plus satis consternatos, proposita Legis severitate penitus deiciam: sed ita ut à condemnatione suorum peccatorum & iudicij diuini meditatione non prorsus illos abstraham: sic videlicet pro viribus temperato consolationis sermone, ut Deum tamen illis merito infensum esse minime dissimulem. Sic pręparatos denique peccatores, an semper sic affecti fuerint. Immo, respondere solēt, tempus fuit quo peccatissima consciętia Deum hilaris inuocabā, beatus & fidei ac spei plenus, quam gratiam miser ego nunc effudi, nec aliud est quod me nunc magis exeruciet quā superioris illius temporis recordatio. At enim, inquam ego, vtra grauius te premit cogitatio, iudicij- ne diuini apprehensio, an displicentia, quod tam benignum patrem offenderis? Vtręque, inquit, & quidem istud postcrius in primis. Ergo tibi (inquam) displicet etiam peccatum, quatenus peccatum, id est quoniam turpe est & illo Deus, ut summe bonus offenditur? Ita est, inquit, & pudet me tam sceleratum apud illam tam bonum meipsum sistere. At nemo, inquā offenditur, sed gaudet potius eius quem ipse oderit læsione. Ita est aiunt, & ablit ut Deum ipsum quamuis me odio prosequentem oderim, cui potius vtinam fieri posset ut reconciliarer. Tum ego. Bono animo esto, mi frater, salua res est. Quis enim Deum præsertim ferientem amare, quis eius quam amissam pœat benevolentiam deplorare, quis optare possit in gratiam cum ipso redire, nisi quem ille quantumuis iratus amare non deserit: nisi fortassis non didicisti cognitionem nostrę in Christo salutis, non à carne & sanguine, sed ab ipso Deo, qui prior nos cognitione sui dignatur, & ab ipso Christo nobis patrem patefaciente, oriri: & Deum à nobis non prioribus amari sed redamari, eius beneficio qui nos prior dilexit quā ipsius inimici essemus. Habes igitur, mi frater, cur tibi de antea actis multis displiceas, non cur animum despondeas. Habes denique intus & apud te certa illius ipsius erga te quam expectis reconciliationis sequentem testimonia, modo illam qui verę ite resipiscentię fundamentam iecit, displicentiam nimiram peccati, & reconciliationis desiderium, precibus assiduis interpretate non desistas. Quis est etiam quę extra gregem ad tempus abstravit: & tu ipse illa es ovis, quam relicto illis non agnoscunt, fides iste singularum sibi à patre creditarum omnium custos, non tam per meum ministerium tibi nuntiat se quærere, quā quęritā, licet non se quærentem, inuenisse. Pulsare enim, inquit ille, & aperitur vobis: & an illas promissiones oblitus es resipiscētib; toties incaleatas: immo etiam

tam multis eorum etiam exemplis confirmatas qui videti poterat. pro fus deplorat? At ego, inquit rursu ille, nullos illius paracleri motus, nullum fidei vel spei sensum nunc habeo: sed contraria experior omnia. Immo, inquam, te ipsum fallis, vt te paulo, ante innotuit. Peccatum enim non tantum propter poenam, sed quonia turpe est, & propter Deum odisse, nullus alius quam ille paraclerus docet, quamuis sese nondum totum prodens; vt pote quem tam multis modis offenderis, vt te quasi penitus deseruisse aliquantisper videatur. Sed illum vt non prius exiisse, verum in intum dun taxat quem piam tuae mentis angulum recessisse, vnde rursus precibus tuis rogatus se sic demonstraturus, illud ipsum et ipse de quo te secundo iam commonefacio. Sed vt illud ipsum tibi demus, quod ais, Ierhargus hic fuerit fides, non inseruit. Vixisti in matris, vt ego, & vitam ipse quam ignorabas. Erius, certe non rationem, sed rationis, & interdum, corporis etiam vsum ad tempus amittit. Hanc dixeris amittit, vt ego, que vero reuertuntur. Hodie sol occidit, sed cras rursus oritur. Et quoties in duellis qui prostratus fuit, tamen victor euasit. Idem scilicet quibus in illa spirituali carnis & spiritus, nostra partim imbecillitate, partim, foecordia, partim etiam culpa euenire. Ad haec ille, vt siusmodi, pertinacissima sunt in nonnullis tentationes, vtiã vero, inquiet, statuerè possem haec ad me pertinere. Nam dubitare me an sim eorum numero quorum misereri Deus constituit, praesens mea cogit conditio.

Electus Sp. Sanctu nunquam penitus amittere, nec a fide qua iustificatus & vere sanctificatus sunt profusus excidere.

Hinc illa grauiissima incidit quaestio, An possit Spiritus Sanctus, & vera illa fides penitus amitti. Illius enim sensum & vsum amittit ad tempus posse non nego: & doctorum ac piorum hominum qui phrasibus illis vsi sunt sententiam ita interpretor. Fidem autem ipsam, veram, amitti nego, ac proinde, quoties in illa collo- cutione amantentes D. Andree particulam illam, PENITVS in meis responsis misere decurtatis pretermiserunt, toties illos falsi crimine teneri affirmo, illud ergo affirmat ille, fieri posse, ac etiam in mortalibus, quae vocat, peccatis re ipsa euenire contendit, de qua peccatorum distinctione primo loco nobis est disceptandum.

Quid ex Dei verba sit statuendum de distinctione peccatorum in venialia & mortalia.

INTER mortalia agitur, & venialia quae vocat, pag. 455, videamus, quae quam egregium discrimen constituat. *V. emalia sunt, inquit,*

infirmittatis humana labes, quæ credentibus & electis non imputantur, secundum illud, Septies in die cadit iustus, & septies resurgit, quibus Sanctus Spiritus non amittitur. Mortalia verò sunt scelera contra legem Dei; secundum illud Pauli, Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Hæc ille in quibus (etsi, quod sæpe illi respondi, agnosco magnum esse discrimen inter delicta & scelera) tamen & falsò & improprie dicta penè singula sic demonstro. Quænam est enim, obsecro, ista infirmitatis labes nisi omnium peccatorum fons & origo? in iis quidem qui sunt regenerati. Nam de istis vnishic quæritur, in quibus corruptio dominans mutata est in infirmitatem, agrè nec sine magno certamine reliquis illius repugnantem. Neque ista observatio nullius est ponderis, sed maximi potius, vt lucta illa inter Rationem & affectus qualis à Philosophis describitur, quam mutatis tantum nominibus scholastici maxima ex parte retinuerunt, à certamine illo Carnis & Spiritus quod describitur Gal. 5. discernatur, in quo ipse quaque Philosophicus ὁρθὸς λόγος, quamuis ἀναωλόγητος in non paucis reddens hominem, tamen vt præcipuus hostis est à Spiritu domandus, vt quum de non paucis peccatis, sint ne peccata an locus, & quàm leuia vel grauia sint quæritur. Illud verò cuiusmodi est, *Venialia non imputari credentibus & electis.* Nam si referatur istud ad Deum ista condonantem, consequetur aut mortalia istis opposita non condonari, quod si verum est, ecquis seruabitur? aut hac differentia falsò & ineptè venialia peccata à mortalibus discerni. Sin verò D. Andreas istud ad naturam ipsam venialium peccatorum retulerit, quasi quædam non sint æterna morte digna, age transeat aperte in Sophistarum castra, & horum peccatorum onus pro quo mori Christum non oportuerit, in se recipiat, si volet. Sed nolim hoc quidem ipsi tribuere, vt qui eadem illa pagina, nescio an responso meo commonefactus, contrarium agnoscat. Sed rursus istud Pauli, *Si secundum carnem vixeritis, moriemini,* ad ista sola quæ vocat mortalia peccata venialibus opposita restringens, quomodo rursus non censetur vtraque secundam sui naturam, illa videlicet vt condonatione, ista demum verò vt æterna morte digna estimare: vel venialia quidem credere condonari, mortalia verò non item? Paulum autem sine vlla peccatorum distinctione verbis illis omnes in quibus peccatum regnat comprehendisse, ego quidem extra controuersiam pono.

Pagi. verò proximè consequente, id est 466. plenius conatus istud mysterium declarare, *Infirmittates, inquit, distinguende sunt à flagitiis manifestis.* Concedo: Sed quum & illa & ista mortem æternam mereantur (vt etiam ex legalibus sacrificiis pro peccatis etiam leuissimis apparet, & Christi pro iis precatione qui per ignorantiam ipsum cruciandum iurarent) & vtraque relapsentibus condonetur: quid ineptius asserti potuit asserendo, illi inter pec-

cata venialia & mortalia distinctioni? Quænam autem sunt illa manifesta flagitia? *Ea*, inquit D. Andreas, *quæ vocat Paulus opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia &c. quæ qui agunt, regnum Dei non consequuntur.* Sed quorsum ista rursus ad illud peccatorum delictum? Annon enim Apostolus inter hæc peccata, lites, æmulationes, similitates quæ sæpissime incautis etiam obrepunt, illo catalogo comprehendit? Immo quid non admiserit sceleris, cui dominatur ira? Et vnde omnia etiam lenissima peccata nisi à Carne, in iis quidem totis qui regenerati non sunt dominante: in regeneratis verò nondum perdomita? Et quum illis carnis operibus Paulus, neque hoc in loco, neque alibi vsquam opponat vllas infirmitates quas iste venialia peccata vocat, sed opera Spiritus: quid est verbum Domini ad sensum animi sui detorqueere, si hoc non est facere quod iste facit? Sed andiamus etiam deteriora quædam. *Alterum est genus peccatorum*, inquit, *quæ etiam electi deponere non possunt donec moriantur: sed contra illa vsque ad extremum vitæ Spiritum pugnant: a deo quæ non ex proposito, sed contra voluntatem suam peccant, ut quum quispiam pro alio pronus ad iram contra voluntatem suam irascitur: de quibus peccatis Paulus, Si quod nolo illud facio, non iam ego operor illud, sed quod in me habitat peccatum, &c. Nulla est condemnatio iis qui sunt in Christo Iesu, &c. Beati quorum testata sunt peccata.* Hæc illa sunt igitur D. Andreas venialia peccata, tribus differentiis notata, nempe, quæ non possint ante mortem ab electis etiam deponi: contra quæ pugnant electi: quæ denique contra voluntatem admittuntur: quæ notæ si veræ sunt, & diuisionis leges seruauit D. Andreas, quibus cauetur ne diuisionis membra inter se coincidant, ut pote quæ sint opposita, cõsequetur mortalia definiri, quæ ab electis etiam in hæc vita deponi possunt: contra quæ non amplius pugnet electi: & quæ quum admittuntur, volutate admittuntur. De tribus igitur istis distincte dicamus. Quod ad primũ attinet, falsissimũ esse dico & penitens ἀ-δελφῶν, existimare peccati illud nobiscum natũ id est, peccatorũ omnium originem, posse ab electis deponi. Nec enim deposuisse peccatum dicendum est quisquis, etsi virtute Sp. Sancti (culus loco Philosophi suum illud ὁρῶν ἄλλοι malè definitum statuunt) fractus illos quos opera carnis vocat Apostolus non edit, radicem tamen adhuc habet sibi insitam, mox repullulaturã, nisi precibus assiduis & aliis modis omnibus adhibitis paulatim aboleretur. Exemplo sit nobis maximum illud omnium peccatorum, Dubitatio de Deo & ipsius veritate & promissis, in iis etiam qui vera fide sunt illas amplexi, vnde illud Davidis, *Dixi in precipiti fugam meam, omnis homo mendax.* Testes Moses ipse & Aaron in dissidentia speciem minime vanam prolapsi, & propterea ingressu in Chanaanidem exulsi. Testis illa perpetua Christianorum petitio ad omne tentationis genus sine exceptione pertinens, *Ne nos inducas in tentationem.*

Testis

Testis ipse Paulus, clamitans peccatum vniuersaliter, & corpus mortis adhuc in se habitare. Quid sit autem de aliis quoque peccatis manifestissimis statuendum, ostēdit triste illud Dauidis, licet re-generatissimi, tamē adulteri simul & perfidiosissimi homicidæ ex-emplum. Nā vnde fructus isti in tantis viris, nisi ex peccato non-dum depositis, nec ante mortem deponendo: Idem est autem de le-uisimis etiam re-generatorum peccatis statuendum, quæ & ipsa quam ex eadem illa radice pullulent, non longissimē abest D. An-dreas ab Anabaptistarum delictio, qui sese somniant eō peruenis-sē, vt sint *εραυάριτοι*: cuius erroris certē fundamentum primum iacit, quom peccatum in hac vita deponi posse putat in operibus carnis quæ ad mortalia peccata, quæ vocat, malē restringit. Sicut autem non penitus deponitur peccatum in hac vita in re-generatis: ita non totum retineri, sed sensim emori ostendunt Iustitiæ fructus, quāuis non pari semper vigore sese exerentes. Vanū est igitur istud inter Venialia & Mortalia peccata discrimen: neq; Spiritū Sanctū vel hæc vel illa excutiunt, sed eius efficaciam interrumpunt.

Alteram differentiam in eo ponit D. Andreas, quod in veniali-bus electi pugnent, in mortalibus non item, quod non minus fal-sum sibi dico quā superius. Quod enim dicit Apostolus, carnem in electis pugnare aduersus Spiritum, reciprocum est necessariū. Et quamuis interdum vsque ad eō rapidi sunt affectus, vt ne ratio qui-dem, ne dum Spiritus Sanctus, in concilium adhibita videri possit; nihilominus tamen nonnihil ex coniectura, eaque minimē necessa-ria, colligi potest sic in istis excessibus electos à carne totos abripi præcipites, vt nullum regeneratæ conscientie motum sentiant, e-tiam si ad tempus audientia illi non præbeatur. Certissimum enim est illud axioma; Non regnare in regeneratis peccatum, sed tan-tam esse de illius tyrannide detractum, quantū in hominis mente & affectibus illi eripuit gratia, victrix in electis necessariō futura. Peccarint igitur impatientia, tum Sara marito ancillam tradens, tum Abrahamus ab illa persuasus, quasi irrita alioqui futura pro-missione de benedicto illo semine: pugnavit tamen in illis & con-firmavit eos fides quæ promissionem illam apprehenderat, reme-dium alioquin illud inutile non tentaturos, nisi sperassent ita se-quenturum quod factum iri Deo promittenti crediderant. Nec dis-simile est Rebecca exemplum, quæ audierat & crediderat maio-rem seruiturum minori, & tamen per impatientiam Iacobum pro Esauo malis artibus supposuit, cuius facti postea magnas & longas penas, & ipsa & Iacobus luerunt. Nefarium denique fuerit Moysen & Aaronem inter incredulos numerare: & Dauidem, licet peccato suo obdormiscentem, illis accensere in quibus regnat pacificè adulterij & homicidij Spiritus. Nihilò verius est igitur istud D. An-dreas inter venialia & mortalia peccata discrimen, quā alterum

superius & quum regenerari necessario, quamvis non paribus semper vitibus pugnent tum in leuibus tum in grauibus peccatis, in neutris plane extinguitur Spiritus.

Tertia vero istorum differentia in eo sita est quod Venialiter errantes faciant quod nolunt, id est inuiti peccent, mortaliter autem peccantes, id faciant quod volunt, exempli gratia, inquit D. Andreas, *quando ita scortum quod nolo facio, sed quando quis scortatur, quod vult facit.* Quasi vero sciens prudens & conscientiam etiam reclamantem non audiens quispiam, vehementissime quoque excandescere non possit, & nisi vel ipse ad se vltro redeat, vel aliunde cohibeatur maxime quoque scelus admittere: eademque quispiam autem mente aut corpore ebrius & imprudens scortari: quorum extrae etiam in sanctissimis exempla: illius quidem in Dauide Nababum cum familia rota excindere parato, Abigailae precibus cohibito, & eo nomine Deo gratias agente, 1. Sam. 25: huius autem in Loto incestuoso Gen. 19. quem tamen Iustum nominat, Petrus 2. Petri 2. 7. & qui profecto etsi non iustus in ebrietate & incestu, tamen etiam incestuosus fuit iustus, vt proculdubio respiciens ostendit. Deinde in hoc quoque, non tantum absurdas maxima patet, sed etiam penè incredibilis inscitia deprehenditur. Quis enim vnquam praeter istos ira insanit, vt aliquem diceret inuitum siue coactum peccare? Nam rectè Philosophi quoque, exemplo proposito de his qui laetari videri possunt inuiti facere, actiones tamen eiusmodi, quoniam ab agentis quamuis exortio consensu profisciscuntur, rectè non ad reprobos quantumuis interueniens, sed ad excusos referunt. Certum est igitur electos & quantumuis regeneratos non nisi volentes peccare, siue in leuibus, siue in leuissimis etiam peccatis: non tamen ita volentes vt qui regenerati non sunt, & in quibus peccatum regnat. Nam isti tota voluntate proueniunt, etiam contra rationem feruntur, vnde illud, video meliora proboque, Deteriora sequor: at regenerati, quamuis vnus & idem homo sint, vntia numeris & eadem voluntate praediti: nihilominus tamen duobus contrariis principis in illo licet vnico homine sitis, carne videlicet, quatenus, regeneratus non est, & Spiritu, quatenus est à peccati seruitute per Filii Spiritum manumissus, vnus & idem homo dicitur & volens & nolens peccare. Hoc autem manifestè indicat Paulus, in sese, vt vnico subiecto, tum nolentem, tum volentem hominem constituens: quamuis volentem illum peccare, quasi extra se vt hospitem quendam constituat, tum vt corruptionem illam doceat esse in homine non creatum quiddam, sed aduentitium, tum quod de illa tandem plene expellenda certus esset, & certus esse nos oportet exemplo suo doceat, quum cap. 6. in hanc vocem erupisset, Peccatum vobis non dominabitur, non enim estis sub Lege, sed sub gratia. Factum igitur Paulum eo loco nobis in sese proponere

ponere fortis athletæ exemplum, in quo sic pugnet Spiritus ut supra carnem emineat, quavis non sine vulnere. Pugnat enim adhuc qui non facit bonum quod vult: superat tamē in hac pugna qui nolens facit malū. Sed ablit ut propterea victum in iis Spiritum dicamus de quibus hic agitur, id est in iis qui ad tēpus faciunt malum quod magis volunt quān nolunt: nec tamen toti volunt: sicut ex aduerso non profus est victa caro in iis qui sic bonum volunt ut tamen non toti volunt. Vtrūque enim est adhuc luctantium in eo certamine, in quo Spiritus, quamuis tandem victor necessariō per Dei gratiam futurus, tamen varia sorte luctatur: unde illi Apostoli, licet de victoria minimē dubitantis, ciulatus, *Quis me liberabit ex corpore mortis huius? Quæ quum ita se habeant, iudicet ex istis Germania quales isti sint conscientiaē medici, tum in morborum causis, tum in illorum remediis cognoscendis, & ita ut oportuit applicandis. Et hæc dicta sunt de hac à Scholasticis exorta peccatorum distinctione, de qua si quis roget quid semel mihi videatur, dico, bona cum illorum doctissimorum alioqui Theologorum pace à quibus appellationes istæ retentæ sunt, quantumuis emollitæ, mihi tamen videri hanc distinctionem potius ex Ecclesia penitus eliminandam, tum ut impropiam quocunque modo explicetur, tum ut periculosissimam. Voces enim istas ostendit Latini sermonis vsus non posse propriè aliō quān ad ipsam peccatorum naturam referri: Nulla sunt autem peccata sui natura venialia, ne leuissima quidem præ aliis, ut apparet etiam manifestè ex Matth. 5. 21. Stipendium enim peccati sine vlla exceptione mors est. Sin autem ad Dei iudicium istud referatur, Venialia sunt omnia peccata per Christi sanguinem abluta in electis, sic videlicet peccantibus ut dono quoque resipiscentiæ percandem beneficentiam semper donentur ante mortem, quoniam mutari vel falli Dei propositum non potest: vnico peccato excepto, quod propterea Peccatum ad mortem vocatur, quia nunquam remittitur, ideōque in electos non cadit.*

Refutatio argumentorum quibus contenditur Dauidem per adulterium & homicidium penitus amisse Spiritū Sanctum, & à fide profus excidisse.

A Tenim, inquit D. Andreas pag. 467. *nisi Nathan corripuisset Dauidē, & Dauid pœnitentiā egisset, nunquā seruatus fuisset. Ergo exciderat à Spiritu Sancto & fide. Concedo antecedens, consequens autem nego. Peccauit enim Dauid, at non totus, sed quatenus non regeneratus, sopito quidem ad tempus intra illum, at non penitus sublato homine peccare nolente, quem Propheta non illi restituit amissum, sed sub vulnere hominis peccare volētis ad tempus prostratum, per Dei gratiam, suos nunquam deserentis, ei exit.*

K j.

Idem enim homo, ut modò diximus simul eodémque tempore, peccat & non peccat, sic nolens ut velit, & sic volens ut nolit: quod in solis regeneratis locum habet, cæteris quum peccant, nihil nisi peccare volentibus, quum Apostolo teste, per se ne cogitare quidè possint qua Dei sunt. Et ad istos spectat istud Ioan, Qui natus est ex Deo non peccat, qui tamen in eadem epistola, Filioli, inquit, ne peccate: quòd si quis peccarit aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum. Et illud quoque, Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipsos fallimus, de quibusuis profectò peccatis etiam grauissimis loquens, ut ex tristissimis sanctissimorum etià virorum exemplis liquet. Et tamen verum est Dauidem periturum fuisse nisi respicisset, sed quatenus electus & regeneratus erat, non potuit ipsi respicientiæ gratia degeperari, nec ipse per Dei gratiam non respicere. Sicut enim Deus, quia nec mutari nec falli potest, electos suos ordinationis suæ respectu necessariò ad glorificationem ipsis ante secula preparatà adducit, ita causas medias, toto illorū vitæ cursu, etsi non pari semper vigore vegetas, vocationem videlicet & iustificationem, nunquam sinit totas marcescere: sed prout illi visū est, admetiri & fouere non desinit, donec in illis opus suum in futura vita perficiat. Et ne videar temerè affirmasse, non tunc fuisse Dauidè regenerationis Spiritu quem prorsus amisisset rursus donatum, sed eum qui sopitus in ipso iacebat fuisse diuinitus ministerio Nathanis excitatum: fateor quidem Dauidem in illis suis tristissimis ciuiaribus vti creandi & innouandi vocabulis, quasi de integro incipiendum esset, in ipso diuinum illud opus: rem tamen aliter se habere, & has voces illi expressisse scelerum suorum magnitudinem, saltem ex eo constare potest, quòd ne postulare quidem hoc potuit nisi eius ipsius Spiritus reliquias quem postulabat, hos inenarrabiles gemitus illi dictantibus. Et hoc etiam manifestissimè indicat, mox petens ne hic ipse Spiritus quem petebat, & cuius reliquias Dominus in ipso excitarat, ipsi auferatur, vnde illud Psalm. 27. 8. Tibi dixit cor meum, quærite faciem meam, voce Dei videlicet in regeneratorum cordibus, post graues præsertim lapsus in regeneratorum animis, non secus atque Echo è concauis locis resonante, ut ex mutuo illorum per fidem respondentium consentu, emergat inuocationis fiducia. Aliud enim est contristare Spiritum Sanctum, quod sanctissimis etiam interdum accidit, quàm penitus extrudere: & ille licet malè exceptus, tamè post oburgationes electos erigit, prioris illius felicitis conditionis recordatione ipsos confirmando, ut in illa Prodigii parabola nobis ostenditur, Luc. 15. 17. & ut nos exemplo suo docet Dauid his verbis Psalm. 123. 5. Recordatus sum dierum antiquorum, & omne tuum opus sum meditatus.

Simonem

Simonem magum nunquam veram illam fidem electorum propriam habuisse.

Sed & Simonis Magi exemplo pag. 462. persuadere nobis voluit D. Andreas posse aliquos excidere à fide. Lucam enim apertè dicere, quòd crediderit Philippo euāgelisanti, & baptisatus perdurauerit apud Philippum, & conspiciens signa quæ Philippus edebat obstupuerit. Quasi verò ipsi etiam dæmones non credant, & non sit quædam fides *ἁπόκαιρος*, quædam etiam penitus simulata, quædam mortua. Nos verò hic agimus de fide illa electorum propria, quæ Filij Dei carnem non tantum degustas sed verè comedit, & sanguinem eius verè bibit, vt ex ipsius Spiritus vera energia & effectis liquet, de quibus loquens Iohannes, Iohan. 6. 64. Nouerat inquit, à principio Iesus quinā essent qui in eum credebant, & quis eum esset proditurus, Iudam videlicet illum Iscarioten ex reliquorum duodecim discipulorum verè credentium numero excipiens: qui tamen Petri confessioni visus fuerat adhæsisse, Matth. 16. & fidem miraculorum habuit, Luc. 9. & nisi penitiùs Christo credidisset quàm Simon Philippo, non esset illum tam diu affectatus. Nihil igitur istud exemplum contra me facit, qui de Spiritu loquor testimonium Spiritui nostro reddente, quòd Filij Dei simus, vel de verè non autem cortice, id est externa duntaxat professione, & Sacramentis tenus Christo insitis, ideòque excindendis quia fructum in ipso non ferunt. Et vt ad ipsius Simonis Magi exemplum redeam, D. Osiantrum admonitum hic velim, qui pro illo suo ardentissimo zelo continere se in illa collo- cutione non potuit, quin abrupto silentio inhas voces erumpere- ret, *Si ad huc modum senper licebit Scriptura sacra testimonia per glos- sas eludere, Credidit, id est credere se simulauit, quid tandem certi in v- niuersa sacra Scriptura retinebimus?* illum, inquam, hic moneo, quem tunc non sum responso dignatus, vt si huic meæ glossæ non cre- dit, saltem August. & collegæ suo hac in re certè doctiori credat, Sic enim August. hac de re tractat in Iohan. 6. *Etiam si non credidit, sed quomodo crediderit sequentia posteriora demonstrabunt. Quomodo, inquam, non quandiu crediderit. Baptismum habeas, sed columba vi- sceribus non habebat: erat in Ecclesia, non columba, sed coruus. Baptisma illi quid proderat? Noli ergo de Baptismate gloriari quasi ex ipso salus tibi sufficiat.* En quomodo quisquis baptisatur regeneretur. Et qui- nam potuit Spiritum Sanctum illum & fidem amittere, qui neu- trum vnquam habuit: D. autem Herbrandus pag. Theol. Compen- dij 620. *Simō Magus inquit, verè est baptisatus, sed nec remissionem pec- catorum accepit, nec est regeneratus, quia fide caruit. Vt profint Sacra- menta, fidem accipientis accedere necesse est.* Audis hæc D. Osiantrum? audis D. Andrea? Et num vobis vester ille collega domum reuertis,

K ij.

aut iam vapulavit, aut deinceps vapulabit? Aut illum, utroque certe vestrum longè in plurimis eruditorem, ut miserum illum non tantum extrema senectute, sed etiam cæcitate miserabilem, ne mori quidem quietè & placidè patiemini?

Saulem nunquam fuisse verè corde circumcisum.

Eiusdem est ponderis exemplū Saulis, quatuor paginis, nempe 474. 475. 476. 477. à D. Andrea inculcatū, quem etiā ostendere conatur, Circumcisione fuisse verè in Filium Dei adoptatum, hac adoptione non modò ipsi oblata, sed etiam verè & reipsa in ipsum collata, à qua postea exciderit, istis vsus argumentis.

Primùm, *quoniam unica fuit Circumcisio*. Fateor, quum pro toto Sacramenti accipitur, at non quum de parte duntaxat. Est enim alia litera, alia cordis Circumcisio, utraque sicut in suo loco ostendimus, quòd ad Deum præbentem attinet semper coniuncta, at non quòd ad omnes recipientes attinet: excipiendis nimirum iis quos propterea Prophetæ & Stephanus corde incircumcisos appellant. Rîdicula est igitur ista conclusio ex ridiculo antecedente nascens.

Secundò, *quanta est*, inquit D. Andreas, *prophanatio nominis Dei, dicere, Deum Circumcisione gratiam adoptionis in Saule infante obsignasse, qui tamen nunquam fuit adoptatus, ac si videlicet princeps quispiam promittens suam gratiam & amplissimum aliquod feudum membranam obsignaret in qua nihil scriptum esset*. Sed quàm crassa & quàm fatua, quæso, hæc est Sophistice? Ecquis enim unquam nostrum somniauit, nedum ut dixerit Sacramentis in aliquo obsignari gratiam, Sacramentali promissione comprehensam, cui tamen illa gratia non fuerit vel eodem tempore, vel antea collata: siue obsignari aliquid quod non existat? Et tamen hoc nobis, D. Andreas impingere pag. 476. & 477. & 487. ausus est. Et quæso, quo prætextu? *Quoniam*, inquit, *dicitis Baptismum esse gratia Dei obsignationem*. Vbi verò tandem? *In vestra*, inquit, *responsione ad thesin meam quartam*. Et quæ hæc impudentia est? Dicit Paulus Circumcisionem fuisse sigillum iustitiæ fidei: Sed in Abrahamo, & in iis qui fidem Abrahami secuti sunt. Ita & nos Baptismum diximus esse remissionis & regenerationis obsignationem, at non in quibusvis, nec semper. Sic Evangelium est potentia Dei ad salutem, absolutè videlicet semper & in se consideratum: relatè verò siue audientiâ respectu, solis credentibus odor vitæ ad vitam, cæteris verò, & quidem ipsorum non Dei vel Evangelij vitio, odor mortis ad mortem. Sic panis quem frangimus, est communicatio corporis Domini. Nam etiam iis qui non sunt Christi membra? Et tamen hæc est D. Andreae Logica, cui quisquis non assentitur sacram triadem arguit mendacij, falsum, impium, inauditum dogma in Ecclesiam Dei inuehit.

Tertiò

Tertio, habuit Saul, inquit D. Andreas perspicua Spiritus Sancti in ipso habitantis signa. At quænam? *obedientiam erga patrem*. At hæc quoque & quidem multò insignior in multis etiam à Dei fœdere prorsus alienis eluxit. *Στοργήs* enim *physicas* non in omnibus abolere potest Satã. *Humilitatē egregiã erga omnes: patientiã & moderationē singularē: prudentiã Regē dignã*. nempe vt regnũ his artibus sibi pararet, & partũ seruaret, nõ vllò verè vilius pietatis aut syncerit in populũ amoris studio, vt tota vita sua testatus est. Sed detrusas veras fuisse istas in Saule virtutes, nec adoptioni tamẽ, nec regenerationi sanctis & filiis Dei propriæ istud tribui potest, quũ multò clariora & illustriora talia Dei dona in plurimos alioqui profanos collata passim in historiis legãtur. Adde & Prophetiæ Spiritũ, quid hoc ad rē? Fuit enim etiã Propheta & quissõ Spiritũ Dei insigniter præditus Bileamus: & inter illos quibus est respõsurus Dominus. *Non noui vos*, recensentur non modò qui Prophetarint, verũ etiam qui Dæmones in nomine Domini eiecerint, ipsi interea impura vita se se mancipia esse Satanæ testantes. Ex istis igitur falsò & ineptè colligitur adoptionis & regenerationis Spiritus.

Quartò, (inquit D. Andreas) *dicitur Spiritus Domini, id est Spiritus Sanctus à Saule recessisse. Ergo prius eum habuit, quem post amisit*. Nempe donum illud Spiritus quod habuit, at non illum sanctificantem Spiritum, solidum illud & perstans Dei fundamentum Spiritui, fithiorum Dei testificãs, cuius hoc est sigillũ, Nouit qui sint sui Dominus, & Discedat ab iniquitate, quisquis à Christo cognominatur.

Quintò, ait D. Andreas adoptionis Saülis patronus, *non dicit Samuel Sauli, Tu abiectus es à Deo, quoniam Deus se nunquam dilexit, & ab eo ad æternum exitium es destinatus: sed quia abiiecisti sermonem idcirco te Deus abiicit, ne sis Rex*. At enim vbi tandem desinet ista calumniandi libido? quasi scilicet vel pereat quispiam quem seruari volentem, Deus seruari nolit: ac non potius nemo verè seruari velit, nisi cui datum est vt hoc velit, & cui non detur eadem gratia vt seruari possit. Quasi quia nulli pereüt nisi quos Deus iusto exitio ab æterno destinauit: idcirco æternũ hoc decretum sit ipsorum exitij causa, ac non potius ipsorum peccatã, quõrum ne causa quidem est Deus, sed sola illorum corruptio & peruersa in adultis voluntas. Etsi enim non magis falli vel mutari in vnã, quàm in alteram partem Deus sustinet, ac proinde tam sit necesse salutem destinatos seruari, quàm exitio deutos interire: non tamen istorum exitij vt illorum salutis causa à Deo promanat. Nã Deus illos quidem suo Spiritu efficaciter vocatos immutat, agit, regit, donat eos in Christo, electionis & glorificationis electorum principio medio & fine glorificet: istos verò, in natura ipsorum corruptione deserens, suis ipsorum concupiscentiis & Satanæ mancipatos tradit; varia sua in illis iudicia exercens, ipse nullius

K iij.

mali ab ipsis cogitati vel perpetrati auctor, nec ulli debitor, nec vnquam illos nisi mortem æternam commeritos æterno exitio adiudicans. Non cõsequitur autem ex necessariis causis euenire quicquid necesse est euenire, vt rectè & eruditè hac ipsa de re discernens August. ostendit lib. de Ciuit. Dei quinto. Quorsum igitur illæ calumniz? Quòd si etiam daremus, (quod tamen absit) ab occulto illo Dei decreto & energia sicut salutis in iis qui seruantur, sic exitij causas in iis qui pereunt promanare, quàm tamen inepta, & quàm ridicula fuerit ista conclusio, Saulem quòd perierit propter abiectum Dei verbum, idcirco non videri occulto illo Dei decreto perriisse? Nec enim causæ subordinatæ causam superiorem tollunt, sed ab ea potius ordinantur: & quid obstat quominus quod occultum initio fuit, pòstea patefactum ipso exitu dicatur? Quòd si hæc ignorat, vt alia plurima D. Andreas, quæ ipsi notissima esse oportuit, vel ignorare se simulat, nec illa scire alios patitur: an propterea hæreticus est Beza? Et de Saule quidem hæctenus.

Quo sensu dicantur Galata à fide excidisse.

Cæterum profert etiam tuendo suo dogmati D. Andreas illud Apostoli Gal. 5. *Qui in Lege iustificamini, à gratia excidistis.* At cur nõ etiã illa ex 1. Tim. 2. 19. *Nonnulli naufragij fidei fecerunt, & eiusdem epistolæ 4. 1. quidam desiscunt à fide: & 2. Timoth. 2. 18. subuertunt quorundam fidem?* Inepta id quoque conclusione. Nam etiam si concederem hic agi de illa ipsa fide quæ est electorum propria, idèoque semel data nunquam penitus adimitur, an nihil differt naufragus à submerso? num vitæ nullum semen habet quisquis à recta valerudine per morbum etiam grauissimum excidit? & inter moribundum ac mortuum, an nihil interest? Nec aliter de Galatis illis sensisse Paulum, hæc indicant. Et ex eorum numero quorum fidem subuerterant Philetus & Hymenæus, idem Apostolus vasa aurea & argentea domus Domini mox excipit, electos videlicet sic interdum ad tempus cadentes, vt tamen penitus nunquam excidant, quia solidam stat eorum fundamentum.

Quo sensu Paulus laborasse dicatur ne reprobus fieret.

At idem Apostolus, inquit D. Andreas, *contundit corpus suum, nequum aliis predicari, ipse reprobus fiat.* 1. Corinth. 9. versum 27. *Ergo possunt electissimi quoque fieri reprobi, ac proinde penitus excidere.* Imò sicut quatenus homo erat perfectè nondum regeneratus excidere potuit, idèoque ad remedium confugit: ita quatenus electus & regeneratus erat, idè excidere nunquam potuit: quia remedium perseuerantiæ est amplexus. Quemadmodum enim cum electio-

electionis decreto immutabili cohæret necessariò perseuerantiæ, licet et non eadem semper constantiæ mensura perstantis donum, sic Deus suis nunquam supra id quod possunt tentatis, medias illas causas tempestiuè semper suggerit à quibus pendet perseuerantia. Sic & illud accipiendum est, *Qui stat, videat ne cadat*: electis nimirum ideo penitus nunquam excidentibus, quia datur illis provide- re ne penitus excidant, etiam grauitè lapsi.

Et hæc quidem illa sunt D. Andreæ inuicta argumenta, quibus superest vt insignem qua me cum suis amanuensibus affecit calumniã diluam. Pag. 463. Quũ enim ex me quæsiuisset, annon David adulterium perpetrans fidem & Spiritum Sanctum amiserit, scripserunt eius amanuenses me respondisse, *Nequaquam amisit, sed retinuit*. Et rursus pag. 464. annouit me respondisse *Dauidem in adulterio perpetrato retinuisse fidem & Spiritum Sanctum* vnde ipse pag. 465. in suum illum ardentissimum zelum erumpens, *Nollem*, inquit *ille florenos, imò ne totum quidẽ orbem terrarum accipere* (vox profectò nõ tam fido doctori quã, vt loquitur Nanzianzenus *χερισμῶν & χερισκαπῆλε* conueniẽs) *vt meis auditoribus proponerẽ tã manifeste impia, quòd videlicet perpetrãtes peccata cõtra conscientiã scortatores & adulteri, si sint electi, retineant in ipso actu peccati, fidẽ & Sanctum Spiritum*. Quasi videlicet peccatum vllum à Spiritu Sancto & fide dicteret, nedum vt horrenda illa scelera conscio Spiritu Sancto David admierit: quod absit vt vel ipse Satã ausit dicere: nedum vt mihi, per Dei gratiam, non impio nec prophano, quamuis miserimo peccatori, vel tale quidquam acciderit cogitare, vel exciderit vocula vnde istud colligi meritò posset. Non igitur dixi (Deum testor,) Dauidem perpetrantem adulterium, siue in adulterio perpetrato fidem & Spiritum Sanctum retinuisse, sed illum dixi quamuis adulterum ac etiam homicidam, (quæ fuerunt carnis non Spiritus opera) tamen, quoniam electus erat, aliquid Spiritus Sancti & fidei in eo fuisse seruatum, quod aliquandiu sopitum, Dominus tandem rursus excitauit. Hæc, inquam, etsi non fortasse totidem verbis tunc respondi, hoc tamen sensu respondi.

Appositam esse similitudinem à phreneticis & ebriis sumptam.

SUPEREST denique vt & illud tanquã palmarium quoddam D. Andreæ adiiciam. Similitudinem à Lethargicis, phreneticis, ebriis desumptam qui mentis quidem vsum, at non ipsam mentem amittunt, his verbis sibi visus est D. Andreas aptissimè eludere. pag. 4. *Lõgè alia ratio est, inquit, gratia Dei, fidei & Spiritus Sancti* (intellige istud, lector, de gratia: & fide, & Spiritus Sancti energia solis electis propria) *que non sunt substantiales hominis partes, sed Dei dona, qua sicut à Deo dantur, sic amitti quoque possunt: & re vera amitti sacra scrip-*

sura testatur, orante psalte, Ne proyicias me à facie tua: & Spiritũ Sanctum tuum ne auferas à me, & Redde mihi letitiam salutis tui. Hęc ille, quibus tunc respondere idcirco nolui vt ipsius pudori parcerem: nunc autem respondeo, quoniam illũ non puduit tam inepta publicare. Vt à postremis incipiam: quænam minus apte citari pro isto dogmate potuerunt, quàm ea quibus manifestissimè destruitur? Orat psaltes in media tentatione, ne proiciatur à Dei facie. Ergo quamuis adulter & homicida, non erat tamen penitus proiectus. Quis enim docuit illum orare, nisi consolator ille qui nondum totus ab illo excesserat? & fides, cuius reliquias per Dei gratiã retinuerat? Precatur ne auferatur ab illo. S. sanctus. Ergo nõ fuerat penitus eo spoliatus. Gaudium autè salutis quod amiserat, diuersum est ab ipsa salute à qua nõ penitus exciderat. Deinde, quàm firma est ista cõsecutio? Deus illa dedit, ergo adimere potest. Nam Deus quidem, absolutè considerata ipsius potestate, tam potest destruere quæcunque fecit, quàm illa facere potuit: si tamen vsum & effectum illius potestatis spectes, quæ hac lege dedit vt illa nunquã adimeret, adimere certè non potest: non potestatis defectu, sed quia mentiri non potest, quod non posse, summæ potentie est: Et ista quoque conclusio quàm ridicula: Deus adimere potest. Ergo re ipsa adimit. Nam & antecedit illud falsissimum est, vt modo dixi: & consequens ridiculum, nisi probet nihil à Deo factum vel datum quod perenne esse velit. At longè aliter Christus de Maria & hoc ipso loquens de quo nunc agimus. Maria, inquit, optimam partem elegit, quæ nõ auferetur ab ea; & alibi de electis omnibus in persona Petri loquens, Rogauit pro te, inquit, vt non deficiat fides tua. Postremò, quod est huius argumenti firmamentum, etsi natura differunt dona Dei, quæ sunt qualitates creatæ, ab anima quæ Substantialis pars est hominis, atque ad eò ipsius forma: in eo tamen de quo nunc agimus quàm optimè inter se conferri possunt ista ac etiã debet. Sicut enim anima est hominis ψυχικὴ forma, sic Spiritus Sanctus per fidem, quatenus est qualitas ab ipso effecta, & per quam Christus cum suis beneficiis apprehenditur & crediti insinuat, Spiritualem hominem informat: inde illud ψυχικὸν & πνευματικὸν discrimen Paulo familiare. Quid obstat igitur quominus vt animæ facultatum vsus ad tempus, manente ipsa tamen anima, interrumpi potest: sic etiam Spirituales Spiritus Sancti & fidei motus & actiones, non sublatis tamen nec ipsa Spiritus δυνάμεις, neque fide, intercidantur? Tantum autem abest vt Spiritus Sanctus & fides in electis, quibus etiam propriæ & peculiare sunt, sint minus firmum quiddam in homine spirituali quàm anima & ipsius facultates in homine animali, vt contrà, morte homo ψυχικὸς dissoluatur, πνευματικὸς verò per hanc ipsam mortem propius ad suam metam & consummationem perennem accedat.

Argu-

*Argumenta necessaria quibus colligitur electos nunquam
Spiritus Sanctum penitus amittere: nec prorsus
à fide vera excidere.*

Sicut autem nullum esse argumentorum illorum pondus ostendimus, quibus confirmare voluit D. Andreas electos posse interdum penitus à Dei gratia excidere, sic nobis contrarium dogma certissimis argumentis est confirmandum, & declarandus istius veritatis usus. Primum igitur illud statuo, fidem de qua agimus, illam esse certam notam qua seruandi à damnandis discernuntur, quod qui negat vniuersæ sacræ scripturæ repugnat, vt aduersus illum non sit Theologis disputandum. At si ab hac fide potest quispiam excidere, præter quàm quodd nemo de salute sua certus erit, ac proinde non ex fide, sed ex incerta coniectura Deum inuocabit, nec quicquam impetrabit, Iacob. 1.6. hæc incertitudo aut ex Deo erit, aut ab homine inter certam persuasionem & dubitationem pendente. A Deo esse non potest, cuius incerta & nutantia decreta esse nõ possunt, quum sit ipse immutabilis. Sin ab homine pendet hæc firmitas, illius stabilimentum euertitur, & fulcimentum salutis in ipso homine statuetur, quo nihil est mutabilius si sibi relinquitur. Ab utroque verò illud proficisci non potest, quia, si diuini de nostra salute decreti exitus à conditione pendeat, quæ sit in hominis potestate (putã si velit credere, & in fide perseuerare) quin in ipsa hominis manu & potestate, non autem in solidum in Dei gratia, dicatur sita hominum salus: & ipsa Dei voluntas (à qua tamen pendet quicquid est) ab hominis voluntate suspendatur: Apostolo frustra clamante, nec electionem nec salutem esse volentis aut currentis, sed miserentis Dei & efficientis in nobis, vt **CREDERE** sic etiam **VELLE** & **FACERE**: idq; in solidum non ex parte, vt rectè agnouit August. in Retractionibus: & scitissimè inculcat Bernardus, Nos nihil esse in nobis nisi exitio dignum, in Dei verò gratia, & per Christum misericordia, verè aliquid esse. Hæc autè omnia quum sint firmissima, consequitur, & decretum de seruandis in Christo electis, & causas medias immotas esse per quas Deus popositum illud suam exequitur: ac primum quidem vocationem efficacem, non ex nobis villo modo, sed à Deo, vt inquit Lucas, cor aperiente & aures perforante prædestinatorum ad vitam: cuius effectum est vnicum illud & nobilissimum instrumentum: nempe *ἁληθοφροῦν* & fides, qua Christum apprehendimus, vt in eo tum gratis imputato iustificemur, tum in nobis operante sanctificemur: deinde perseuerationis quæuis nostra culpa sepe interruptæ donum, quæ coronam apprehendit: Has, inquam, omnes medias causas & à Dei vnius gratia esse affirmo, & in illo tam certas in electis quàm firma & certa est ipsius immutabi-

Lj.

litas. Et ne solis rationibus, non autem expressis scripturæ verbis niti videar: an non manifestè & necessariò firmitatem illam salutis electorum ostendit indissolubilis ille causarum nostræ salutis nexus à Paulo descriptus Rom. 8. 30. & deinceps? Et si quid in illis incertum est, & à quo prorsus excidere possint electi, vnde illæ eiusdem Apostoli voces eodem loco subiectæ, Quis intentabit crimina aduersus electos Dei, & Quis nos separabit à Christi charitate, & Nullam rem creatâ mihi persuasum est posse nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro? Et quomodo iustificari fide pacè habemus, nisi certò perseverantiæ donû cum fide cohereret? Et quomodo spes non pudefacit, quia charitas Dei (qua videlicet diligimur) effusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis, si ab illo prorsus excidere possumus? Et quomodo stabit illa eiusdem Apostoli conclusio, Si filij, ergo heredes, si exheredari possumus, nec firmissimum illud est testimonium Spiritum nostrum certiorum reddens quòd filij Dei sumus? Et illud Davidis Epiphonema, In te Domine speravi, non confundar in æternum, an temerè fuit à Davide effusum? Et quum de Spiritu erroris efficacia loquitur Christus, Matth. 24. 24. an temerè adiecta est conditio, vt seducant, si fieri posset, etiam electos? An sola Mariæ Marthiæ soror illi auferri non potuit bona illa pars quâ elegerat? Et pro solo Petro rogauit Christus, ne fides ipsum deficeret? Imò verò pro suis illis ouibus omnibus precatus est & exauditus, de quibus loquès, Oves meæ, inquit, vocem meam audiunt: & Ego eas agnosco, & sequuntur me: & Ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, nec rapiet eas quisquam è manu mea, nec è manu patris, Iohan. 10. 27: & Iohan. 6. 37, Quicquid dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui ad me venit, nequaquam eiecero foras. Quinam verò fundata est Ecclesia super immotam petram: & qui confidunt lehouæ sunt sicut mons Sionis qui immotus permanet in seculum: si vel minimus Ecclesiæ cuius (id est verè electus, & in quo per fidem rata facta est electio) excidere ab illa rupe potest? Et quum, non obstante tanta & tam diuturna gentis Israëlitiæ indomita defectione, ac etiam horrenda excisione, non possit tamen, Apostolo teste, excidere pactum illud Dei cum Abrahamo sancitum, sed adhuc spes sit Israëliti reposita: an in singulari quopiam electo & credente istud euenire potest? Et quinam verum erit illud 1. Ioh. 2. Exierunt ex nobis, quia ex nobis non erant: si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum: si excidere prorsus potest à Christo qui semel verum factum fuit Christi membrum? Et quomodo solidum stabit illud fundamentum, Nouit Deus qui sint sui, si penitus illo fundamento quispiam excidit? 2. Timoth. 2. 19? Imò, ac ij quidem necessariò pro semel exclusis habentur, qui iusto Ecclesiæ iudicio in terris, quòd ratum etiam est in cælis, Satanæ ad tempus tra-

traduntur, non vt pereat, sed vt sic domita carnis superbia, saluus sit illorum Spiritus in die Domini, suo videlicet tempore illis per resipiscentiæ donum exorituro.

Huius doctrina vsus in erigendis percussis conscientiis.

Nihil est igitur hac doctrina certius, nec aliud est remedium in grauissimis illis tentationibus in quibus ipsa Dei memoria, non modò nos non còsolatur, sed etiam redarguit, vt pote quo vno Satanam, à quo nobis vel negligentia vel perfidia nostra exprobratur repellentes, dicimus cù Dauide, *Quid decicis te anima mea, & pertrepis in me? Spera in Deo, quoniam adhuc eum celebrabis. Quinam id verò? inquiet Satan & perturbata conscientia. Excidisti enim à gratia, quæ te centuplò nocentiorum reddit, & omnis ille accensus olim in te Spiritus consolator nunc profusus, vt tute sentis euauit. Imò verò, regeret in hac tètatione positus, quam semel mihi anteriorum dierù memori, oblatam in verbo, & tum in Baptismo, tum in Cæna Domini in me obsignatam æternæ & immortæ electiõnis ac salutis meæ promissionem singulari Dei misericordia vera viuâque fide apprehendi, Dei veritate sola & inmoto ipsius proposito innitentem, ego, lice miserrimus peccator, nec amisi nec amittere potui. Itaque in hac meâ quantumuis graui perturbatione, in illius misericordiam & resipiscentiæ promissiones respiciens, & ex animo iam nunc, (qui est vnus ex præcipuis Spiritus Sancti motibus) peccata mea detestans, ad eum reuertor quem offendi: nec clamare desinâ, *Miserere mi Deus, secundum magnam misericordiam tuam, donec exaudiar. Stat enim firmum illud Dei fundamentum, habens hoc sigillum, Nouit Dominus qui sint sui, & Discedat ab iniquitate qui Christi nomen assumit. Et, vt paucis dicam omnia, æternum illud Dei propositum de vocandis, & per peccatorum quantumuis grauium gratuitam remissionem in Christi sanguine iustificandis, actandem glorificandis electis, est ipsis inferiorù portis inexpugnabile, nec Deum vnquam eius pœnitet.**

*Vere explicatiõis loci Pauli de Dei donis ἀμεταμελήτοις
à D. Andrea deprauata assertio.*

Iudica nunc, Christiane lector, vta firmiorem in eiusmodi lapsibus consolationem doctrina suppeditet, & quo pudore inculcare toties fit ausus D. Andreas peccatores non ad Verbum, non ad sacramenta, sed ad occultum Dei decretum à nobis remitti. *Quid amplius? ne illis quidem quæ sunt à nobis refutata contentus, hanc etiam Pauli diuicissimam illâ sententiâ hac ipsa de re pronütiatam, nobis extorquere conatur, Dona illa & vocatio illa Dei sūt eiusmodi*

L ij.

ut eorū illā p̄uenerē nō possit, id est irreuocabilia sunt sicut & ipsūm
 aterni nostri mediatoris pro suis in ipso electis, sacerdotiū secundū
 ordinē Melchisedeci, ἀμσταμάλτων. Cohærent enim necessariō
 nexu decretū patris de filij pro electis missione, & de eorū pro qui-
 bus mittēdus erat electione, uocatione, iustificatione, & securita-
 tandē glorificatione. Claudicaret enim alioqui, vel rueret potiūs
 fidei & spei electorum basis. Sed audiamus D. Andreā minime
 certē, si hoc obrinet, extructorem domus Dei sed manifestum
 destructorē. *Non est, inquit, hac dictorū Pauli sententia que per illos*
hoc loco falso & p̄uere ē assignatur. Audis, Christiane lector, tonitrua:
 sed quæ Dei beneficio, in fumidas & fuliginosas exalationes de-
 sinant. Quænam igitur hæc est falsitas & p̄ueritas: *quod Deus col-*
lata dona non auferat ab illis quibus ea donauit. Quasi verō quod de
 certa donorū specie scripsit Apostolus, neq; kōgiūs à nobis protē-
 ditur, possit ipse potiūs D. Andreas nobis, sine falsitate & p̄ueriti-
 tate, impingere, quasi siue vniuersaliter siue indefinitē à nobis ex-
 poneretur. Absit enim vt eousq; insaniamus, vt somniamus perpe-
 tua esse quæuis in homines collata dona, siue quæ physica voca-
 mus, siue hyperphysica, siue in animā siue in corpus collata, quum
 bonū etiā illud Dei donū quod Fides quidē uocatur, sed ὁμωνύμως,
 (vt si hominis semē aut embryon formari cœptū, aut etiam, vt lo-
 quitur Iacobus, cadauer humanū hominē æquiucōcē appelles) eua-
 nescat. Quænam autē illa sunt certa dona de quibus eo loco Apo-
 stolus? nēpe quibus Israëlē Deus sibi peculiarem adsciuerat, cæ-
 teris populis à fœdere salutis, teste eodem Apostolo Act. 14. 16. &
 Ephes. 2. 12. penitus exclusis: quæ beneficia testatur Paulus ita firma
 esse, vt ne incredulitate quidem Iudæorum obstinatissima (qua
 gens illa nunc quoque excisa est, nobis antea prophanis & ἀθῆος
 in corū locū ad tempus substitutis) possit vnquā illud in hac gente
 fœdus esse irritū, vt tandem, expleto ex gentibus electorum nu-
 mero, res ipsa parefaciet. Hoc autem ita esse, id est hæc ipsa de re A-
 postolum ibi disputationem instituisse si neget D. Andreas, age, ne-
 get etiam Solem meridie ortum esse: quod quum ad singulos ex
 quauis gēte, & quōuis tempore ad fœdus æternæ uitæ, vera fide ad-
 scitos accommodamus, quid agimus quàm quod necessariō ex illo
 Pauli dicto colligitur? Non est enim certē alia totius corporis Ec-
 clesia quàm singulorum eius verorum membrorum electio, voca-
 tio, salus: quum vnus sit & idem singulorum seruandorum Deus,
 vna fides, spes, & salus: nec vera sit definitio speciei quæ vel vnico
 vero indiuiduo in ea comprehenso non conueniat. Quid igitur a-
 liud indicat hæc calumniosissima accusatio quàm ea ipsa de qui-
 bus me accusat D. Andreas, falsitatem videlicet & p̄ueritatem
 in ea sophistices specie quæ μεταβολὴ τῆς ἐνός dicitur? Quid sibi uult
 igitur eo loco Paulus ex D. Andree sententia? *Predicat, inquit, Dei*
verita-

veritatē, quod mēiri non possit, & seipsū negare nequeat, quæ veritas ad pios & impios pertinet, quibus Deus gratiam suam ex æquo offert. Sive ergo homines non admittant, sine admissam iterum abiiciant, ipse tamen Deus in se ipso sine pœnitentia est, & tota die ut Propheta loquitur, Expandit manus suas ad omnes peccatores, & per legatos suos nos rogat etiam turpiter lapsos, ut cum Deo in gratiam redeamus. Hæc ille, in quibus, Deus bone! quanta non tantum falsitas, sed etiam inscitia apparet, atque adeo quàm pertinax manifestæ falsitatis defendendæ studium, & quidem veri axiomatis obtentu occultatum? Deum enim mentiri non posse, & seipsum negare, atque adeo semper sui similem esse, verissimum est: & tantum abest ut hoc negemus, ut contra hoc ipso posito principio, electionis & veræ fidei, quantumvis sæpe interruptæ, firmitatem immoram asseramus. Sed præterquam quòd, ut modò dicemus, D. Andreas gratiæ nomine hoc argumento utitur ὁπωυμωος, istud *Sine gratiam admissam iterum abiiciant*, quid aliud est quàm petitio principij, ut in scholis loquuntur? Et quis illi concesserit, salutis gratiam, omnibus, id est singulis, idque ex æquo diuinitus offerri? Deum ad omnes, id est singulos peccatores manus expandere? & singulos etiã grauius lapsos per legatos suos à Deo rogari ut cum ipso in gratiam redeant? de quibus mox sigillarim dicemus. Illud denique quàm impudenter ab ipso factum est, quòd quæ de ipsa vocatione Dei dicit Apostolus, (quæ nihil aliud est quàm decreti illius diuini patefactio) ad Deum ipsum transfert? Et quæ hæc est Græcæ linguæ ignoratio, Deum ipsum vocare ἀμεταμέλητον, id est quem nunquam ut ait Propheta, suæ sententiæ pœniteat? Quum enim hæc Græcæ vox, non nisi passiuè accipi possit, non ita significabitur, quòd Deum nunquam sui pœniteat, sed quòd nullum vnquam pœniteat Dei: quæ sententia quid ineptius & minùs accommodatè ad hunc locum dici potest? Sed ad rem ipsam denud accedamus.

*A qua gratia non possint electi penitus excidere. Et, ne ex-
serius quidem singulos ad salutem vocari, ne-
dam ut interna singulis conferantur.*

Dico quòd quæritur, An possint electi gratiã ipsam Dei saluificam prorsus, siue ad tempus, amittere, semel ipsis collatã: non subsistendum esse in iis beneficiis quæ in verbo & Sacramentis offeruntur credentibus, quum hæc ipsa sint de quibus in illis grauiissimis tentationibus ambigunt conscientiæ: (cuiusmodi sunt generalia & præcipua illa duo capita; Remissio peccatorum per gratuiam Christi iustitiam credentibus imputatam: & Noui hominis creatio efficax, tum in intellectu, tum in volûtate inchoata) sed ad primam illam gratiam non quidem rectã, sed imitio ab effectis facto

L iij.

paulatim assurgendum esse, quæ à Dauide per auris perforationem Psal. 40: à Christo sæpe per aures ad audiendum, & Ioan. 6. tractionis voce: à Luca Act. 16. 14. per apertionem cordis: & Act. 16. 18. per apertionem oculorum significatur. Hanc autem primam gratiam, qua homo tum ad intelligendum Euangelij vocem, tum ad credendum & sibi quod credit applicandum Euangelium disponitur interna Spiritus Sancti operatione, quo tandem pudore ausit D. Andreas dicere omnibus, imò etiam ex æquo, singulis diuinitus offerri? Nam ne vocatio quidem externa omnibus populis, nedum singulis hominibus offertur. Quot enim à condito & deprauato mundo Gentes, nedum singulares homines, extiterunt, extant & extabunt, quarum auribus ne nomen quidem Christi vel Euangelij vnquam insonuit vel insonabit! Notus in Iudæa Deus, inquit Dauid: &, Non sic fecit vlli nationi. Et quoties à Mose & Prophetis fœdus huic genti peculiare prædicatur? Et apud Lucam Paulus, Act. 14. 16. Deus, inquit, præteritis ætatibus finit Gentes viis suis incedere: & ad Ephes. 2. 12. Fuiſtis, inquit, extranei à promissionibus, spem non habentes & ~~in~~ in mundo. Quàm falsum igitur, quàm absurdum, quàm ridiculum illud est quod tam impudenter audet D. Andreas asseuerare? Quid amplius? ne cum externa quidem vocatione, necessariò & semper est interna diuinitus coniuncta: non tantùm quodd ad efficacitatem, sed ne quodd ad ipsum Deum quidem externa voce seruorum suorum ministerio vtentem attinet: quod & verbi Dei testimoniis euidentissimis, & rationibus firmis, & experientia, quæ est ipsorum stultorum magistra, in disputatione de prædestinatione hominibus non contentiosus probaturum me confido. Tantùm hoc nunc dico, sicut verissimum est quod ait D. Andreas, nempe grauissimè quoque lapsis peccatoribus offerri salutis gratiam, (nam ecquis saluus esset nisi res ita se haberet?) ita quotidianã omnium seculorum experientiã doctre falsissimũ esse quod idẽ indicat, videlicet omnibus, id est singulis peccatoribus & grauiter lapsis, resipiscentiæ gratiam fide recipendam præberi, nedum vt efficaciter singulis conferatur. Nec sanè potest hoc nomine Deus culpari, siue nullo modo hæc gratia offeratur, id est neque exterius neq; interius: siue exterius quidem, at non interius: quum nemini sit debitor, & mereantur omnes sine exceptione homines, non tantùm nullam Dei vocem audire, verùm etiam, quando Deo libet iusta sua iudicia sic exercere, exterius id audire quo ipsi magis ac magis gratiam quàm auribus solis audiunt aspernando, & seipos indurando, mensuram suam impleant. Inde verò & istud consequitur, Deum non illudere, quum gratiam quam exterius non autem interius offert iis quos sanare nec tenetur, nec vult: vt qui tunc per verbum suum iusta sua iudicia non minus seruo exerceat, quàm quum per idem illud verbum gratiam

tiam suam exerit in iis quos seruare dignatus: ac proinde mirandū non esse quod Deus ne exterius quidem omnes, id est singulos, homines, imō ne singulas quidem Gentes aut familias vocet: & quod quoscunque exterius vocat, interius tamen non vocet: sed illud potius esse admirabilis & ineffabilis bonitatis, quod aliquorum misereri, efficaciter illos exterius & interius vocans, dignetur. Quod enim D. Andreas, ex Esaia citat, quam manifestē ad solum Israëlē spectet, non tantum ad omnes Gentes, sed etiam ad singulos homines detorque, extremæ est impudentiæ. Et quod ait Paulus de Euangelij ministerio Gentibus quoque post euersum intergerinum parietem destinato, nemo nisi communis sensus expers existimauerit vniuersaliter accipiendum, sed potius indefinitē. Quæ sit autem vniuersalis & indefinitæ enuntiationis differentia, pueri vel mediocriter in Logicis eruditi norunt: vniuersale videlicet enuntiatum falsum esse si vel vnum aliquid ab ea vniuersalitate excipiat, vt exēpli gratia, si vel vnus homo ψιλὸς dari potest qui nō nascatur iræ filius, falsum fuerit enuntiatum, Omnes homines nasci iræ Dei filios. Ad indefinitæ verò enuntiationis veritatē, vt si dicas, Infantium quoque esse regnum cœlorum, satis fuerit vel vnicum aliquos inueniri de quibus id verè dicatur. Æquipollet enim vel affirmatum vel negatum enuntiatum particulari.

*Non sufficere percussis electorum qui aberrarunt conscientie,
si iubeantur bene sperare de reditu.*

Operæ pretium est autem alium nodum hic soluere. Videtur enim res eodē recidere, siue dicamus, (quā sententiā ego tueor,) nūquam penitus excuti in electis & vera fide iam præditis, sed tantum sopiri ad tempus quod ad sensum & energiam attinet, Spiritum Sanctum, & fidem ac fidei fructus: siue cum aliis, (in quorū tamen numero non est D. Andreas, volens perire etiam posse ad salutem electos) doceatur excuti quidē penitus fidem ipsam & Spiritum Sanctum, peccatis contra conscientiam admissis, sed qui peccantibus postea per pœnitentiæ donum restituatur. At plurimum contra inter istec duo interest, nisi hoc adiiciatur, tam esse certam illorum resipiscentiam apud Deum, quā certā est & immutabilis electio: quod tamen apud istius sententiæ auctores & defensores non inuenio expressum. Præterea etiam si hoc exprimitur, considerare apud se vnumquemque velim, quantum sit opportunior in eiusmodi tentationibus hæc consolatio, Spiritum Sanctum docere nunquam ab eo penitus recessisse vel recedere potuisse, qui semel veræ fidei sensum habuerit: ac proinde certa cum fidei nunquam penitus extinctæ *καταφοράς*, petendam ipsi esse à Deo veniam ipsi minimè denegandam, iuxta illud Apostoli non tan-

rum vocationē Dei efficacem, Rom. II. 29. sed etiam salutē quam efficit in peccatoribus dolor qui est secundū Deum, esse prorsus ἀμὲν ἁπλῶς 2. Corint. 7. 10. Nec dicere Apostolum Rom. 8. 35. (quod tamēn verum est) nihil posse impedire peccatores quominus per resipiscentiam Deo reconcilientur, (excepto vnico illo verē horribili peccato, quod quum nunquam remittatur, nunquā in electos cadit) sed nihil posse nos separare à dilectione qua Deus suos dilexit, nunquam eos eieciaturus foras. Cogitet, inquam, Christianus Lector, quantò sit, & certior ex Dei verbo, quo vno nobis nitendum est, & ad recreandam magnitudine suorum peccatorū percussam mentē efficacior illa consolatio, quàm si quis misero illi dicat, Reuera semel ipsum excidisse ab omni fide & à Spiritu Sancto, sed tamen spem illi fieri de integro nouæ ipsius adoptionis & reconciliationis. Nam hoc certē in mentem illi venire non potest quin simul concludat, vel mutabilem fuisse Deum oportere qui penitus deseruerit quem semel elegerat: vel electionis exitum ab ipsius hominis voluntate pendere, ac proinde rursus incertissimo ac planē vacillante fundamēto niti. Denique si non interruptum, sed prorsus abruptum est opus Dei in eiusmodi peccatis, quorum nescio an vllus etiam electus expertus esse possit: quid aliud erit Christiani, quantumuis sancti hominis vita, quàm perpetua quædam abolitionis & repetitionis huius fœderis alternatio? Et hic videndum est etiam atque etiam, ne si statuamus penitus excidisse quempiam, Anabaptismi necessitati aditus aperiatur. Eget enim nouo introitu qui semel eiecius est foras. Nec firmiter esse potest Baptismi sigillum quàm res ipsa cuius sigillum est. Neque Anabaptistis satisfecit ista similitudo qua vtitur D. Kénitius in Examine Can. 10. Triid. Conc. de Baptismo, quæ sic habet, *Sicut aliquis potest nauis excidere ipsa manente incolumi, ita ex arca Baptismi multi temerè in mare perditionis prosiliunt & pereunt: nauis vero ipsa permanet integra. Et si per gratiam Dei is qui exciderat ad nauem reuerti potest, non aliqua alia noua tabula, sed solida ipsa nauis unde exciderat, feretur ad portum salutis.* Regeret enim Anabaptista, hic non agi de ipso Baptismo in se considerato, qui semper est Baptismus promissionem gratiæ habens adiunctam, sed relatè ad eum qui baptisatur: neque de ipsa Ecclesia, (quæ semper Ecclesia est, & in hac similitudine rectius per hanc arcā quàm Baptismus significaretur:) sed de regressu in istam arcam. Quòd si per Baptismum ingressus est quispiam in illam arcam, ex qua per peccatum penitus excidit: quomodo per hoc ipsum à quo excidit, absque noua alia tabula, eò unde exciderat restituetur? Perinde enim est ac si dicas eum qui sit domo quapiam eiecius, eadem illa introductione à qua exciderat rursus in illam domum restitui, quod est prorsus ἀδύνατον, quum penitus eiecius necessaria sit alia noua introductio. Inde certè orta est illa Pontificio-

tificiorum doctrina, De peccatorum quæ Baptismum consequuntur, non per Baptismum, sed per nouum pœnitentiæ Sacramentum remissione, & restitutione in integrum, & quasi per alteram tabulam in portum enatatione: quod dogma meritò repudiamus, quâuis non nisi resipiscentibus remittantur peccata. At si quis non ipsa ciuitate, sed tantùm ciuis iure ad tēpus sit priuatus, nec ita domo eiectus quin alterius saltem pedis partem in limine domus habeat, neque nouo iuris ciuitatis dono, neque noua prorsus in illam domum introductione ipsi fuerit opus, sed vera cū ciuitatis principē & patre familiās reconciliatione.

Populos & familias posse à fide penitus excidere, electos autem ex illis populis vel familiis, non item.

ILLud verò tuendo suo dogmati allatū à D. Andrea ex Ieremia de vxore per adulterium repudiata & post alteras etiam nuptias à marito priore rursum assumpta, Dei quidem infinitam clementiam mirè commendat: sed nihil ad quæstionem propositam facit. Quærimus enim de singularibus personis. Illic verò ut & alibi sæpe de ipsa gente agitur, quam Deus absque vlla firmitatis singulorum electionis mutabilitate, expleto electorum numero quos ex illa eligere constituerat, potest ut suo fodere indignam, vel nunquam vel post aliquot demum quod defuerit tempus restituendam abdicare: ut olim decem tribubus, & nunc toti Iudæorum genti, imò etiam maximæ orbis terrarum parti, firma nihilominus manente singulorum electorum & fide & salute, accidisse videmus. Et de hac quidem grauissima quæstione, id est de electionis & fidei gratiâ ut loquitur Apostolus, & suprâ firmam pestrâ collocato fundamento, hæcenus dictum est.

Falsum esse OMNES ritè Baptizatos Baptismi gratiam consequi.

Nunc verò tandem ad quæstionem accedo à D. Andrea maxima contentione agitatam: in qua Christianum lectorem obseruare velim, neq; hic agi de Pædobaptismo quem vtrinque asserimus: nec etiam ambigi an Baptismus adiuctam habeat gratiâ in Christo saluificæ promissionem, semper, quòd ad Deum attinet, cum exteriore signo & ritu coniunctam: sed de hoc inter D. Andream & me controuerti, quòd ille quidē singulis, sine cuiusquam exceptione, infantibus ritè baptizatis necessariò conferri fidem & Baptismi gratiam, magnis clamoribus affirmat. Ego verò nullis sacræ Scripturæ testimoniis, neque rationibus vllis, quæ ex principiis Theologicis deducantur, istud concludi posse asseuero, atque ad eò contrarium certis argumentis statuendum esse contendo. Imprimis autem,

Mj.

agedum, ipsius argumenta excutiamus.

Primum, inquit, pag. 179. horrendū est dictū quod ais, multa milia infantū baptisari qui nunquā regenerātur, sed in eternū pereunt. Ego autem eisdem istis verbis sum locutus nescio, nec temerē istis amanuentibus εὐθετίτοις fidem habere teneor. Sed ita sanē sum loquutus. Mihi tamen res ipsa clamat propositum non fuisse numerare siue multos siue paucos quibus verbū Dei fit ipsorum culpa odor mortis ad mortē, & quorum exitio cedunt profanata Sacramenta. Sed hoc dictum volui tantū abesse, vt quemadmodum iste docet, quicumq; baptisantur, gratiam Baptismi recipiant: vt cōtrā quāto plurimi, siue in infantia, siue adulti baptisati, vt apparet ex ipsorum scelerata vita & impēnitentia, extra Christum pereant nunquam regenerati. Quod enim alio errore tegere istum volens D. Andreas docet istiusmodi omnes à fide & regeneratione, quibus in Baptismo donati fuerant, excidere, non modò est pectus principij, vt in scholis loquuntur: sed etiam in firmissimis argumentis refellicitur, quibus paulò antè demonstrasse me confido, veram fidem, quæ sola Christum & in verbo & in Sacramentis verè & re ipsa apprehendit, donum Dei esse, suis electis peculiare, ac proinde ἀμεταμέλητον, ex illo causarum salutarum electorum indissolubili nexu, quem proponit Apostolus Rom. 8. 29. & 30. instabili alioqui futura electorum ἀληθοποπία firmissima, quæ ibidem adstruitur. Horrendum est igitur profectò tam multos & extra Ecclesiam & in medio Ecclesie sinu perire, sed an propterea falsū? Tota verò tristissimi huius aientus culpa penes homines residet, non penes Deum, nulli debitorum, & cuius potius benignitatem in aliquibus, etiam pauculis, vt & ipse prædicit pusillum suam gregem appellans, & ipsa docet omnium seculorū experientia, seligendis & seruandis, quàm iustam in cæteris perdendis ἀποτομία, vt loquitur Apostolus: quorum alij veritatem diuinitus omnium animis insculptam detinent in iniustitia: alij oblatum sibi Euangeliū vt ridiculum aspernantur: alij degustatum contra conscientiam persequuntur: alij denique cum offēdiculo audiunt.

Idem pag. 480. *Spiritum, inquit, in Baptismo externo quem confingitis, ab aqua separatis quomodo docetis de adoptionis gratia & infantum regeneratione demum indicandum ex motibus Spiritus Sancti quos sentiant si adoleuerint, & signa regenerationis ediderint.* Vtrūque calumniosè, istud verò etiam falsò. Num enim Spiritus vitæ à verbo Dei separatur, eò quòd non omne bonum semen in bonā terram cadat? Nū panis ille quem frangimus propterea per se non est corporis Domini *νοσσην*, propterea quòd indignè illum percipientes non fiunt Christi membra? Num denique Lux à Sole sciungitur quòd cæcis non lucoat? *Quinam* verò fuit vt & verbum integrum & Sacramenta tota quibusuis acedentibus præbentur, nec tam

men

mentotum verbi, nec totum Sacramentorum à quibusvis recipiatur, suo loco diximus. Manet autem integrum semper sacramentum in sese: quamvis integrum non recipiatur ab indignis, quod sic paucis rectissime docet Augustinus contra Donatistas. *Non interest quum de Sacramenti integritate queritur, quid credat aut quali fide imbutus sit qui accipit sacramentum: Interest autem permultum, sed ad salutis viam, non ad sacramenti integritatem. Fieri enim potest, ut quis habeat integrum Sacramentum, & perversam fidem.* Non ergo separantur in ipso Baptismo in sese qualis est & semper manet considerato, quæ Deus coniunxit, quamvis signum solum ab indignis, & quidè non ut signū, ad mortē sumatur. Nec rem ipsam immutat illius abusus. Quod ad illud autem iudicium certum attinet siue de infantibus siue de adultis, absit ut id nobis tribuamus, quod de nobis iste scribit. Iudicium enim istud, ut mox dicemus, penes vnum Deum residet, nisi sit peculiariter de nonnullis patefactū. Et quod monet Christus ut de arbore iudicemus ex fructibus, verisimilibus tantum & probabilis est coniecturæ, non autem prorsus necessaria conclusionis. Nam & videri possunt ex apparentibus fructibus bonæ esse arbores, quas tamen, esse putres exitus tandem ostendit, ut in Saule, in Iuda proditore & aliis infinitis hypoeritis liquet. Ut bonis etiam arboribus suæ sunt hyemes, in quibus ne solum quidem vicens ad tempus apparet, nedum flos aut fructus: & sui quoque morbi non desunt, ut ex Davidis & aliorum sanctissimorum etiam visorum lapsibus constat. Infantes autem omnes quoniam ad adolescentiæ tempus, & illos Spiritus Sancti interiores motus reciteremus, quum tam multi in ipsa infantia moriantur? Ineptiora sunt igitur illa quàm ut ullam refutationem mereantur.

Idem pag. 485 declamans *Quæ certitudo*, inquit, *salutis aut consolationis in Baptismo esse potest, quum homines docentur nullos infantes in Baptismo renouari?* Calumniosè arreptum est aduersum me verbum **RENOVARI** ex mea Antithesi ad 7. Dogma à D. Andrea damnatum, quasi de iis infantibus illud intelligam qui in infantia moriuntur: quibus quomodo, & quatenus possit tribui renouatio suo loco dicam. Aliorum autem, eorum videlicet qui adolescunt, dixi & adhuc dico renouationem non esse ad Baptismi siue in infantia, siue in adolescentia collati momentum restringendam, sed ab eo demum tempore quo Christum actuali vera fide ex audita apprehendunt: quæ fides neque infantibus tribui, (ut mihi quidem videtur) potest, neque necessariò cohæret cum Baptismi præbiti tempore, quod utrumque mox idoneis ut spero rationibus ostendam. Neque verò propterea quod diuina de singulis aliis quibuscunque arcana iudicia non possumus pro certis, & nulla appositâ conditione asseuerare, ideo nullus gaudij & consolationis locus piis baptisatorum infantium parentibus, vel ipsis bapti-

Mij.

fatis adultis relinquatur. Aliud enim est sic de re quapiam dubitare, ut vera sit an falsa prorsus ambigas: quàm quod per se & absolute verum est, ut est electorum salus, alicui non sine conditionis incomperta adiectione applicare, quem non eouique nosse possis ut electus sit, annon, & credat certò scias, annon credat, & tamen electum esse vel etiam credere non temerè præsumas. Itaq; tum infantum parentes iubemus (quantum quidè, relicto Deo arcanis ipsius iudiciis, existimare de ipsorum liberis licet, etiam ante baptismum fortè mortuis, ac multò magis si baptisati fuerint) præsumere suos liberos in Dei gratiam esse receptos, tum ut in Ecclesia natos, tum ut baptisatos: addita exhortatione ut sancta educatione sic illos instituunt, ut, si adoleuerint, sui Baptismi mysterium intelligere, & vera fide ratum facere magis ac magis possint. Adultos autem fidem suam ore quoque testificantes, prout & quantum charitas iubet, pro verè fidelibus, ipsorum tamen periculo si fortè hypocrisis fuerint, hortamur ut magis ac magis de sua salute in Christo, intus quidem per Sancti Spiritus testimonium, foris verò per externam & in verbo & in sacramentis vocationem ipsis diuinitus testatam certiorati, sanctis omnibus bonis operibus illam in se ratam efficere satagant. Quod si ulterius vult progredi D. Andreas, ipse viderit, quàm quod audet sibi & aliis tam certò spondere, sit reipso præstiturus: illud verò mihi quidem videtur *ὑπόθεσις*, fidei ipsarum *ἀμεταμέλητον* esse inficiari, & tamen tam certa & indubitata esse velle quæ etiam si D. Andreas largiret, tamen ipsorum teste, eorum exitum non habeant: & quibus hanc saltem conditionem, idque incertum, addi necesse sit, Si in fide perseverent.

At enim, inquit idem pag. 480. nos debemus non opinari, sed certò & sine dubio scire, & in fiducia accepti baptismi credere, nos esse in baptismo regeneratos. Immo ne istud quidem satis rectè, quum in adultis ad baptismum accedentibus fides, quæ certè Christum & omnia ipsius beneficia apprehendit, baptismum debeat ut ipsius *σημεῖον* & *σφραγίδα* antegredi: sicut contrà in infantibus (ut suo loco dicemus) fidem Baptismus antecedar. Sed hoc certè ut verissimè dictum concedo, veram hanc demum fidem esse, quæ singuli sibi salutis in Christo promissionem, quàm certissimè fieri potest, tum in verbo simplici, tum in Sacramentis applicant *μὴ δὲν διακρινόμενοι*, ut Paulus & Iacobus docent. Hoc enim illud est donum de quo conseruando, & in nobis per opera bona stabiliendo præcipuè toto vitæ nostræ curriculo debemus. Quid autem inde vult effici noster ille censor? *Malè igitur sit à vobis* (inquit) *quòd pios parentes in perpetua dubitatione relinquitis, an ipsorum liberi per baptismum acceptum in filios Dei adoptati sint.* Immo pessimus est Logicus D. Andreas, tam dissimilia tam ineptè colligens. Quis enim hominum inquit Apostolus 1. Corinth. 2. II. nouit quæ sunt hominis, nisi

nisi Spiritus hominis qui est in eo: & quæ Dei sunt, nisi Spiritus Dei: itaque habere quidem fideles singuli possunt salutis suæ *αληθεως* ex Spiritu Sancto testimonium reddente ipsorum Spiritui; ut alibi loquitur idem Apostolus, clamante videlicet in cordibus ipsorum Abba pater: & ut inquit Iohannes, Per hoc nouimus ipsum habitare in nobis ex Spiritu quem dedit nobis: & fateor tam aliquatenus dignosci posse arbores ex fructibus, & iubere charitatem ut ne de peccantibus quidem fratribus desperemus, sed ut potius pro ipsorum resipiscentia precemur, nedum ut pro verè Christianis fratribus eos non agnoscamus quorum proba & honesta est exterior vita. Sed quum inde colligit D. Andreas posse nos ac etiam debere de aliorum fide & regeneratione certè & indubitatè, siue apud nos, siue apud alios statuere, imò etiam, ut in se loquitur, iudicium ferre, fruatur ipse sanè hac sua temeritate.

Deum nunquam illudere hominibus, etiamsi promiscuè Euangelij

gratia tum in verbo simplici tum in Sacramentis offer-

ratur, quous tamen omnibus conferre

non constituerit.

Idem pag. 488. ab absurdo cõcludere volens **OMNIBVS** (id est singulis) etiã reprobis (id est in se suo tempore reprobãdis) non tantum offerri sed etiam conferri baptismi gratiam, *Chr enim, inquit, aut quomodo reprobis offertur, quod Deus nobis ab ipsis percipit?* Hæc illa est obiectio ex qua imperiti homines colligunt Deum à nobis statui qui hominibus illudat, nisi fateamur illũ seruare constituisse aut saltem seruatos cupere quibuscũque Euangelij salus siue in verbo simplici siue in Sacramentis offertur, ut alias hinc etiã nascentes non minus falsas obiectioes præteream de quibus in tractatu de Prædestinatione dicemus. Nunc tamen ut ad hoc respondeam, primũ omnium dico vocationem latius quã electionis decretum patere, ut experientia ipsa docet, & testatur expressis verbis Christus, quum inquit, Multos esse vocatos, paucos esse electos. Ex quo cõsequitur duplicem statuendam esse vocationem, vnam videlicet quæ effectum suum sortiatur, alteram quæ sit inutilis. Secundo, præsuppono vocationem efficacem subterni electionis decreto, ut ex plurimis Scripturæ locis penitus liquet, ac præsertim ex illo insigni Pauli loco Rom. 8. 30. vbi causarum nostræ salutis seriem totã demonstrat. Tertio, hanc efficacitatem id est quod Euangelij promissio ab aliquibus, nempe ab electis, recipitur, non à natura, non ab illa præuisione vel fidei vel operum, sed à mera misericordis Dei *ἐκ δόξης* electis, peculiari proficisci, quod existimo apud D. Andream nullis Scripturæ prolatis testimoniis indigere. Quarto, promissionem ipsam Euangelicam verbi prædi-

M.iii.

catione explicatam & Sacramentorum adiectione fancitam, distinguendam esse ab ea gratia qua audientium corda ad credendum & ad illam fidem recipiendam preparantur, sine aperiuntur, ut loquitur Lucas, Act. 16. 14. secundum prædestinationis æternæ decretum, Act. 13. 48. His autem postis, necessarîo consequitur illos vehementer hallucinari, tum qui Deo propositum esse dicunt, (voluntas autem Dei & propositum ipsius pugnare inter se non possunt) omnes eos seruari quibus vult Euangelium prædicari & administrari Sacramenta, tum etiã multò magis eos qui cum D. Andrea, pro re certissima credi volunt gratiam Baptismi singulis ritè baptisatis non tantùm offerri, sed etiam re ipsa conferri. Præposterus est autem eorum metus qui nisi illud illis concedatur, falsa & Deo indigna multa tribui somniant. Primam enim, inquit nonnulli, videbitur alioqui Deus ille *φιλάργυρος* delectari maxime partis hominum exitio. Quasi verò Deo non tam conueniat iudicium quàm misericordia. Iudicium autem eius in eo positum est, quod nullos nisi mortem propter peccatum iuste commeritos morti adiudicat. Cuiam est verò misericor dia debitor? Immo, inquit alii, sic fuerit ipse auctor eorum exitij quos perdit. Ceddum obrem? Quoniam inquit, pereunt per Dei decretum. **Nego.** Sic enim Deus suo tempore perdit quos ab æterno perdere decreuit, ut tamen huius decreti exitus non à Deo profisciscatur, sed à peccatis & eius fructibus quorum rei sunt quicumque ab ipso condemnantur. Itaque etsi ex decreto Dei, (id est prout Deus constituerat) pereunt, causa tamen efficiens, cur exitiũ mereantur, non est Deus nec ipsius decretum, sed pereunantium reatus: non à creatione, ne in Adamo quidem in quo omnes peccauerunt, sed à corruptione initium habens: & cuius corruptionis non fuit author Deus, nec suator, sed spontanea hominis voluntas sponte sua Satanæ assentiens & à Deo deficiens. Hanc autem defectionem impedire quidem potuit Deus, sed noluit, ut pote nulli debitor: & quidem iuste, quia Deus est, nihil neque volens neque nolens iniuste. Illam verò impedire potuit ac debuit Adamus, concupiscentia & seruitute peccati nondum in mundum ingressa, nec præcepti diuini & præcepto adiunctæ comminationis ignarus. Neque his obstat consilij diuini infallibilis exitus: quia casarũ contingentium naturam non tollit ordinatio diuina, ut suo loco declarabitur. Denique obiiciunt isti rursus. Deus ergo curnam offert quod conferre non vult: Et quid hoc est aliud quàm hominibus illudere? & aliud ore restari, aliud in animo habere? Respondeo, carnis Doum hominibus per hominum ministerium consilia sua patefacere, quatenus ipsi placet & prout nouit expedire. Inde fit ut per homines à se missos, & quorum officium est instauracionis suæ limites permanere, sepe velit tanquam futura denuntiari quæ tamẽ

cuenire

ceteris nolle, idque non dolo malo nec vlla damnanda simulatione, que in nullum bonum virum cadit, sed quia sic expedit, sine per misericordiam seruandi, siue iuste perdendi consilium spectetur, vt ex infinitis penè testimoniis liquet. Sic veritatem, id est imaginis diuinae vestigia quae ἐπιθεὶ λόγων vocant Philosophi in quibusuis hominibus, imò & in singulis adultis reliquit, quasi perpetuam præconem intus, etiam maxime furdis, loquentem: non cuius voce seruentur, quamuis salutis viam commonstrèt, si veritas illa præstari ab ipsis possèt, siue ipsi possent ex eius præcepto vitare: sed, sicut monet Apostolus, vt sic fiant ἀναεὐλογητοὶ: electis videlicet sic alibi, id est in semine benedicto, salutem quaesituris & inuenturis per peculiarem Dei gratiam, ceteris vero tantò iustitiam condemnandis. Eodem consilio vsus Dominus Deus noster, eandem Legem penè obsoletam in monte Sina Moysi ministerio renouauit, non quia iustificaretur quisquam, nec vt circumcideret corda, sed electos quidem suos sic occidens per Legem, vt eos ad Euangelij suo tempore exhibendi vitam adduceret: ceteros non quidem reddens ipse contumaces (nec enim contumaciae effector est Deus) sed magis ac magis conuictos ostendens prorsus ἀναεὐλογητους. Sic duplex fuit Dei consilium in Ceremoniali tradenda Lege, vnum electorum respectu, qui in illa, tanquam in speculo, cum quid ipsi mererentur, quatenus illa fuit chirographus inditis, vt loquitur Apostolus Coloss. 2. 14. tum gratiam per eum ipsis afferendam contemplarentur, qui ipsorum peccata super aram crucis erat iuiturus: ceteris vero iusto iudicio diuino ab eo relictis qui nulli debitor est, esset velut alter scopolus ad quem impingeret. Sic etiamnum hodie per diuini Verbi ministros, promiscuè iustos bonum semen ferere, plantare & rigare, relictis penes eum spē produentibus, qui solus pro suo arbitrio dat incrementum, & prædicant Euangelium & administrantur Sacramenta: idcirco semper adiecta quidem gregi condicione (quam solus Deus in solis quibusdam electis præstat) **SIRESIPISCIFIS; SICREDIFIS:** singularis autem oribus prout res in eisdem, præsertim in Sacramentorum administratione, quæ singularibus personis præbentur, **SIRESIPISCIS, SICREDIS.** Et hæc quidem generalia sunt. Sin vero specialia exempla requiruntur, sic Moyses ad Pharaonem missus est, non modò prædicente Domino fore vt non obediret, sed etiam vt sic iusto Dei iudicio induraretur, id est arrepta, vt in ipsi de peregrinaces facere consueuerunt, ex Dei de populi sui dimittendi mandato occasione, semetipsam sponte & contra admonitam conscientiam obfirmans, glorioso illi Dei iudicio viam patefaceret prorsus ἀναεὐλογητος. Sic Esaias iubetur populum excicare ad quem mittebatur, quasi idcirco missus, nempe quòd ad longè maximam populi partem attinget, vt exitus tandè ostendit: non quòd Deus, vult seruo-

rum ipsius ministerium. hoc excipitatis causa, quæ ab ipsa consummatione indomitar rebellionem proficiscitur, sed quod mereantur per se ipsos magis ac magis excitari: sit autem præcipuum Dei in perdonandis illis instrumentum, mala ipsorum mens & malus animus. Nec temerè locus ille Esai. sexies in N. Testam. aduersus Iudæorum excisionem repetitur. Sic contra de suis electis seruandis sollicitus Dominus, voluit Nineuitis à Iona prædicari quasi certam Nineuitarum intra 40. dies interfectionem, hac vsus tanquam certò definita denuntiatione, quæ tamen erat duntaxat interminatio, quam nisi vt præcisam denuntiasset Dominus, aspernati fuissent Nineuitæ. Nec alia fuit mens Domini quum Ezechie per Iesaiam enuntiares, Dispone domum tuam quia morieris. Quis enim Dominum semel capta consilia mutare sine blasphemia crediderit? Non est igitur inanis illa distinctio in scholis vsitata, inter voluntatem Signi, & voluntatem beneplaciti, quam vocant: nec illud etiam, licet male à D. Luthero, rectè aliqui de re ipsa sentiente, damnatum, inter necessitatem consequentis, & necessitatem consequentiæ discernim. Nec vnquàm illud hominibus Deus sincerè semper suos quidem electos vocans, iustificans, & tandem ad glorificationem adducens, cæteros verò vel nulla vnquam Euangelica vocatione dignatus, vel Euangelio illis tantum proposito, vt eos siue illud audire penitus dedignentur, siue id à se vel inuis intellectum recusent, aut etiam degultatum euomant, tantò magis reddat ἀναπολόγητος.

Quo sensu dicantur infantes credere, & eius fides qua sint in infantibus, ante adultam ætatem morientibus, effecta.

Palmarium autem argumentum quo D. Andreas & cum eo nonnulli abutuntur, hoc speciosissimo nititur fundamento duplici. Primum quòd sine fide possit nemo Deo placere, vt pote quæ sit vnicum Christi, tum in simplici verbo, tum in Sacramentis apprehendendi instrumentum. Deinde quòd scriptum sit, iustum non ex aliena sed sua fide viuere. Hoc autem posito fundamento, quum dicat Christus ad infantes regnum cælorum pertinere, & inter nos constet non minus esse baptizandos infantes quàm ludæorum olim circumcidendos, baptismo tamen, absque ipsorum fide vano & inani futuro; inde necessariò concludi omnes infantes, (quum ad eos regnum cælorum pertineat, & sine fide impossibile sit Deo placere.) vel ante baptismum, (de qua re nobis nullo Dei verbo constet) vel in ipso potius baptismo fide donari, ac proinde regenerari, quum vera fides necessariò Christum apprehendat. Id autem manifestè quoque ex eo liquere, quòd expressè dicat Christus Matth. 18. 6. & Marc. 9. 41. paruulos pueros credere. Quòd si ipsi obiciamus, fidem esse ex auditu, cuius capaces non sint

sint infantes:respondent istud,si de auditu externo accipiatur, ad solos adultos pertinere:nihil autem obstare quominus Deus possit infantibus quoque fidem interiore afflatu conferre, idque penè faciliùs quàm adultis, in quibus viget illa intelligentiæ carnis & deprauatæ rationis repugnantia:Hoc autem Deum & posse & vel- le partim ex prædictis testimoniis liquere quòd regnùm cælorum ad ipsos pertineat:partim etiam ex Iohan. Baptistæ exemplo constare,qui, teste Angelo Gabriele, ab ipso matris vtero Spiritu Sancto repletus, in eius vtero exsilierit ad Mariæ virginis salutationem.Sic autem mihi videor paucis & quidem ordine complexus quæ in nostra colloquutione non minùs perturbatè quàm verbosè D. Andreas hac de re inculcauit,ad quæ sigillatim sic respondeo.

Ac primùm quidem dico, etiamsi quicquid isti argumento fulciendo præstruitur vltro ipsi concedatur, malè tamen ipsos de singulis sine exceptione infantibus baptifatis-affirmare quod indefinitè Christus de infantibus dixit,non minùs ineptè quàm omnes olim Iudæi nomen seminis Abrahami iactabant, quod Paulus ad solos electos restringi docet.Rom.4. & 9. & Gal.3. Cerrè quum vt nouum fœdus veteri in eandem gratiam & fidem successit, ita baptismus eiusdè iustitiæ ex fide sigillum sit atque olim Circumcisio,non minùs falsò concluditur singulos baptifatos infantes regenerari, quàm olim singulos infantes foris circumcisos carne, fuisse quoque intus Spiritu Circumcisos.

Deinde argumentum à potentia Dei sumptum ne refutatione quidem indiget, nisi de eiusdem voluntate & ordinatione verbo ipsius patefacta nobis constiterit.Exemplum autem illud Iohannis Baptistæ rectè quidem citatur aduersus Catapaptistas,non vt quibusuis nedum singulis id tribui dicamus quod illi fuit peculiari beneficio datum, sed vt liqueat Deum arcanam suam vim miracè in quibus ipsi libuit infantibus exerere, vt in fœdere suo conceptis & natis.Præterquam enim quòd singulare est illud factum,ex quo colligi generalis nulla conclusio potest, vt eadè agnoscit ipse D. Andreas, pag. 494.si trahendum esset istud in exemplum,non esset à baptismo, sed ab ipsa gestatione in vtero inchoanda infantium sanctificatio.Deniq; nemo neq; rectiùs neq; elegatiùs illud exemplū Ioh.Baptistæ quatum & quatenus valeat explicauit quàm August.Epist. 57. his verbis, *Nec quod factum est in Iohanne contemno: nec inde regulam quid sentiendum sit de parvulis figo. Immo id in illo propterea mirabiliter prædico, quia in aliis non inuenio.*

Locus autem ille Matthæi & Marci aliquoties à D. Andrea inculcatus,ad asserendam infantium fidem manifestè detorquetur. Nec enim ibi agitur de puerili ætate vel fide, sed reprehenditur stulta discipulorum ambitio,proposito pueri exemplo,quòd ætas illa sit adhuc simplicitatis plena,& à liuore, ambitione, fastu, cæterisque

huiusmodi vitiis aliena. Itaque manifestè Christus τῶν μικρῶν qui in ipsum credunt appellatione, ætatem puerilem non ἀπλῶς, sed κατὰ τι respicit, eos ipsos intelligens quos Matth. 11. 15. idem Christus etiam abiectione & infantili ætati proprio nomine υἱαῖς appellat, nō gratis profectò, sed sincerè & sanctè simplicitatis habitatione, σοφοῖς & σωτηροῖς huius seculi oppositos, de quibus Proph. Psal. 131. similis, inquit, in me fuit animus meus recenter à lacte depulso: & Paulus, Factus sum omnibus omnia. Alioqui, si fide, & quidē ipso quo baptisantur momēto, vt iste contendit, fide illa iustificante infantes, & quidē omnes donarentur, magna esset causa cur quàm plurimis optabile fuerit, non tantum κακία, sed etiam ταῖς ἔρσειν, contra doctrinam Apostoli υἱαῖς εἶν. Quòd si istis paruulis qui credūt, placuerit illum ipsum puerulū, quē ibi pro puerilis simplicitatis exemplo aduocatū dicitur Christus in medio discipulorū statuisse, & cæteros etiā illi nō dissimiles accēseri, quoniā δεκτικῶς dixit Christus, τὸ παιδίον τῆτο, id est vt puerulus iste, & τοῦτο παιδίον, puerulū talē, non repugno: sed addo grandiusculū iā fuisse, nec triennem aut quadriennē dūtaxat, vt nimis quoque confidenter diuinat D. Andreas, sed qui iam inter auditores Christi versaretur, & pro suo modulo docentem intelligeret & assēctaretur, pueritia videlicet, media inter infantiam & adolescentiam, qualia sunt illa παιδία, quæ speciatim Iohan. compellat 1. Iohan. 2. 14. & 18. Et hoc ita esse liquet etiam ex verbo σκανδαλίζεν, quod in infantiam & primam illam pueritiam non cadit, quamuis hunc dicatur apud Marcum Christus inter brachia recepisse, non certè quem vt βρέφος gestaret, sed quem aduocatū beneuolè & paternè amplexatus, mox apud se discipulis suis cinctus constituerit. Itaque nē istud quidem D. Andream vel rantillum iuuat.

Istis autem prosus ἀτέλτοις argumentis refutatis, superest fundamentum illud verè solidum & firmum: quòd videlicet in fœderis æternæ vitæ formula vbiq̄ fides cum promissionis æternæ vitæ efficacia connectatur, & vniuersale sit illud dictum, fieri non posse vt sine fide quisquam Deo placeat. Hoc autem quum negari nec possit nec debeat, & ad infantes pertinere regnum cœlorum disertè dicat Christus: & sanctos eos esse pronuntiet Apostolus, hinc rectè & necessariò concludi videtur, Infantibus tribuendam veram illam fidem, qua de re nō eadem sunt doctissimorum etiam veterum Theologorum sententiæ. Est enim hæc quæstio ex earum genere, in quibus, propterea quòd omnes multa cognoscimus ex parte, variare sententiis, saluo nihilominus Orthodoxæ fidei fundamento, licet, modò vera doctrina de Originali corruptione & reatu, & tum iustificatione tum sanctificatione, ac vita æterna in vno Christo quærendis & per fidem apprehendendis conueniat. Consentiant igitur omnes, ne infantes quidem absque fidei interuentu possē

posse Christo & eius beneficiis potiri. Sed quænam illa sit fides infantium meritò quæritur, quum propter ætatem non sint vllius rei intellectu percipiendæ, nedum vllius persuasionis capaces. Hinc factum vt illam fidem alij in Ecclesia, alij in offerentibus, alij in parentibus sitam esse velint, quæ passim apud Augustinum occurrunt, infantes quidem accensente credentibus & fidelibus, sed ita vt epistola 23. neget illos mente ad rem ipsam annuere: & epistola 57. diuina scire: habitare tamen in illis Spiritum Sanctum, aliena videlicet fide offerente paruulum ad Baptismum, vbi forinsecus quidem Aqua exhibeat Sacramentum gratiæ, intus verò Spiritus operetur beneficium gratiæ. Hæc autem omnia obscurè sanè dicuntur, quæ obscuritas peperit diuersas illas scholasticorum distinctiones perplexas, quas ætatis nostræ doctissimi Theologi vt euoluerent statuunt non quidem ipsam fidem actu infundi infantium intellectu, sed eius tamen inchoationem quandam & veluti semen ac radicem, vt & regenerationis in voluntate: arcana & inscrutabili vi quadam Spiritus Sancti effici. At D. Lutherus, eoulsque progressus est, vt disertè affirmet & credendum esse doceat, infantes arcano & inscrutabili modo vera fide actuali donari, & in intellectu ac voluntate in Baptismo & per Baptismum regenerari, ad Ecclesiæ & offerentium & parentum preces impetrata: hoc duplici fundamento nixus, quòd Deo placeant infantes baptisati, fide autem propria cuique sit opus, iuxta illud, iustus sua fide viuet. D. autem Andreas ne hoc quidem dogmate indefinito contentus, contēdit *singulis sine cuiusquam exceptione infantibus baptisatis fidem dari & infundi, idque eo ipso quo baptisantur momēto:* & quod penè est incredibile, *non extraordinario sed ordinario modo, quoniam* inquit, *extraordinarium non est quòd Deus fidem in infantibus baptisatis operatur.* Sic enim loquitur disertis verbis, pag. 491. & pag. 492. quod prostreum ipsius dictum si verum esset, tum constituendus erit duplex ordinarius modus conferendæ fidei. Vnus per intrinsecum tantum auditum in infantibus, (nisi fortè velit aures quoq; corporis in infantibus aperiri): Alter per auditum extrinsecum & intrinsecum in adultis. In quibus autē afflatum extraordinarium intrinsecum statuemus? nempe in adultis repente per Spiritum Sanctum immutatis, vt in Prophetis, & in Paulo vsuuenit: quam D. Andreæ sententiam Ecclesiæ diiudicandam, vt & alia noua & inaudita ipsius dogmata relinquo. Cæterum quis sum ego qui me disceptatorem inter tantos viros statuam? Dicam tamen quid hac de re mihi videatur, paratus in hoc quoque vt in cæteris, non certè D. Andreæ, neque ipsius similibus, sed doctorum & veritatis amantium Theologorum iudicio acquiescere. Aliquam Euangelij notitiam, nedum Christiam illam *αληθοφία*, in mentibus infantium antequam per ætatem fiant illius audiendi & per Spiritum Sanctum intelligendi &

vera fide recipiendi capaces, neque ex vltō scripturæ testimonio, neque vlla ratione firma, immò ne ex valde probabili quidem coniectura statui posse existimo, nisi si quando Deo libuit extraor dinè iniquità vim illam suam mirificam exercere. Idem sentio de voluntatis, siue affectuum, quatenus iis hæc vita, vel rectè, vel prauè gubernatur, innouatione. Nec puto ante D. Lutherū inuentum esse vllum vel ex patribus, vel scholasticis qui dogma illud assereret. Immo August. epist. 37. *Scire diuina*, inquit, *paruulos qui nec humana adhuc norunt, si verbis velim' ostendere, vereor ne ipsis sensibus nostris facere videamur iniuria, quando id loquendo suadere studemus, ubi omnes vires, officij, & sermonis superet euidencia veritatis*: & de cōuersione cordis, idem lib. de Bapti. 4. cap. 24. *In Baptisatis infantibus præcedit Regenerationis Sacramentum, & si Christianam tenuerint pietatem, sequitur in corde conuersio, cuius mysterium præcessit in corpore*. Firmum autem præterea huic elidendo dogmati argumentum nobis ipsa experientia subministrat. Nam siquid tale in infantium animis aut voluntate Spiritus Sanctus efficeret: fieri ne posset vt ex tot myriadibus vnus saltem quispiam ex illa prima infantia excedens, & firmiora nactus intelligentiæ & affectuum organa, fidei & regenerationis filius testimonium non ederet? At quem mihi dederis infantē adolescente ætate futurū Christianum nisi auditu verbi quæ antè ignorabat, & quæ neq; caro nec sanguis docet edoctum? Quòd si tam certò statuendum est illos esse intellectu credentes, & voluntate renouatos, cur non etiam recens baptisatos ad Cœnā Domini, ne de cogitationibus quidè prauis suspectos admittimus? An quòd, vt videretur ex alio D. Andræ dogmate inferri posse, omnes illi in infantia fide vera donati & regenerati, crescente ætate Spiritum Sanctum amittant, & sint ad elementa fidei per catechismum reuocandi: Omnino igitur illud dogma stabiliri nulla recta ratione potest. Sed & illa interpretatio dicti Augustini de Ecclesiæ & offerentium fide, quòd videlicet per Ecclesiæ & offerentium preces fides infantibus donatur, est petitio principij, neque ex vllō ipsius Augustini loco potest colligi hoc illi in mentem venisse, qui tam expressè neget paruulos magis posse corde credere quàm ore confiteri. Sed ipse Ecclesiam cōsiderauit vt omnium fidelium matrem, & offerentes vel ipsos parentes infantium, vel alios parentum vicem & personam sustinentes: vt Ecclesiæ membra: ideòq; existimauit horum fidem vt vnum corpus mysticum constituentium cum ipsis infantibus, sufficere ad ipsos quoque infantes Christo inferendos: qua de re mox dicemus. Illa verò inchoatio quæ veluti radicis ac feminis rationem habeat, quatenus mihi quidem videatur necessariò statuenda, mox explicare conabor.

Quid igitur? audi pacièter quid hic sentiam, Christiane lector & diiudica.

diudica. Agnosco non tantum posse, sed etiam debere infantes baptifari, ex Christi præcepto non minus expressè quam olim mandata fuit Circuncisio: unde efficitur pædobaptifmum non esse rem vanam & ludicram, sed quæ diuinitus tum remissionis peccatorum, tum renouationis promissionem signis adiunctam habeat. Concedo etiam quamuis non quisquis in Ecclesia nascitur necessario sit ex electorum & seruandorum numero, in quibus solis efficax est: tum in prædicato verbo, tum in Sacramentorum administratione salutis promissio: tamen, quoniam Deus illud discriminis sibi soli in aliis diudicandis integrum seruauit, singulis infantibus in Ecclesia natis iuberi Pastores baptifmum administrare qui etiam omnes infantes indefinitè sint electi præsumendi. Assentior quoque tribus istis vt certissimis & immotis enuntiatis: Ad infantes in Ecclesiæ corpore natos pertinere regnum cælorum: Neminè ingredi in regnū cælorum, nisi in Christo iustificatū: Neminè nisi fide sola in Christo iustificari. Ergo, inquires, fide quoque & quidè illa vera & actuali, quæ sola Christi iustitiã apprehendit infantes nati oportet. Hic verò nodus ille perplexus occurrit, ex cuius explicatione pendet huius controuersiæ vera decisio. Sua cuiusque fides ea propriè esse dicitur qua sibi inherere sit præditus: cui opponitur a aliena, id est quæ sit in altero, quarū illa dicitur cuique ad salutem necessaria, ista verò non magis cuiquam prodesse quam si diceretur quisquam alterius anima viuere. Et hic est scopulus ad què, vt mihi quidè videtur, impingunt quicumque actualem fidem in infantibus, certissimo errore, teste quoque August. & scholasticis, imò omnibus antequam D. Lutherum patribus, cõstituunt. Quam enim fidei præter notitiã & assensum intellectus, ipsam quoque voluntatem afficiens, tribui infantibus nullo modo potest quin totidem constituamus miracula quot infantes in Ecclesia nascuntur & baptifantur: & quum paucissimi adulta ætate baptifentur, fides in nullis pene nascetur sed sentiri incipiet ex auditu: quæ omnia sunt tam falsa vt sine pertinacia defendi non possint. At infantibus tribuitur fides sic aliena, quoniam in ipsis non inest, vt tamen pro sua in illis ex Dei pacto censeatur: ea videlicet fides, quæ parentes non sibi solis sed suis quoque posteris æternæ in Christo vitæ ius, Deo semper, vt sæpe dixi, relictis particularibus in hac discernenda sobole iudicis, per Dei misericordiam receperunt. Ero enim, inquit ille nobiscum pacifcens, tibi & semini tuo Deus, etiam in mille, vt alibi loquitur sui ipsius interpres, ad mille vsque generationes. Num verò aliqui idcirco non semen sunt, quia vel ante baptifmum vel post baptifmum ante adultam ætatem ex hac vita euocantur? Immo in eo maxime sunt felix semè, quodd absque certamine carnis & spiritus brauium in eo statim recipiunt qui pro suis omnibus certauit & vicit: vt mirum non sit Christum puerulis tam benignè in suas vlnas receptis

N iij.

benedixisse, regnum cælorum peculiariter illis addixisse, vt illis similes fieri studeremus (comparatè id quidem & κατὰ τὴν κακίαν videlicet non τὰς ἁμαρτίας) præcepisse. Nam alioqui nascuntur & ipsi caro ex carne, & quia in Adamo peccarunt, morti etiam æternæ in sese obnoxij, sed vt alieno simul & suo peccato peccatores, quia in eo erant qui sibi & suis peccauit, sic aliena simul & sua fide iustificati, quia in credentibus parentibus erant, qui sibi & suis ex fœderis formula crediderunt; illud quidem vt ex ipsis natura ad mortem, istud autem gratia vt ex Christo ad vitam: illud quia ex peccatoribus, istud quia ex credentibus nati. Duplicem enim personam sustinent sancti parentes, vnam, vt prioris Adami filij, caro carnem gignentes, alteram vt in posteriorem Adamum per fidem adoptati, donum illud ad filios non iam suos, sed Dei transmittentes. Num enim deteriore cõditione fuerint sanctorum progenies, in hoc sanctissimo & in æternum immutabili fœdere, quo salus æterna patribus & liberis in infinitum tribuitur, quàm sint quorumuis hominum in ciuilibus omnibus contractibus liberi, in quibus patres sibi & suis descendentibus omnibus de re quapiam pepigerunt? nisi si fortè casu quopiam hæreditatis iure exciderint, aut in donationis contractu cautum sit vt donanti liberum sit ex donatarij sobole quos voluerit seligere ad quos demum hoc beneficium sit transiturum. Et curnam sicut iuris ciuilibis fictione sui hæredes vna quædam esse persona cum patre censentur, istud quoque in ista spiritali generatione apud Deum non valeret? Huc enim nos ducunt illæ similitudines primitiarum, & totius massæ radices & ramorū: non quòd fideles ex fidelibus propagata fide nascantur: (nihil enim hic natura hæreditarium) sed quia sancti ex gratia gignunt ex eadem gratia sanctos vi fœderis per fidem apprehensi: ad quod quidem vt Apostolus de Israëlitis gente quantumuis nunc excisa loquens, tamen propter Patres, quòd ad electionem attinet, eam non in perpetuum excidisse testetur. Hæc illa est igitur parentum fides, sic aliena, vt electis eorum infantibus nascentibus facta sit sua ad fœderis in Baptismo ob signationem alioqui non admitrendis. Nec est cur existimet quispiam doctrinam ex opere operato sic stabiliri, Nec enim piorum infantibus primus ad salutem additus, est Baptismus, sed ipsa ex piis parentibus propagatio: & illius fœderis ob signatio per Baptismum, non aliunde quàm ex vi fidei parentum ex fœderis formula interuenientis oritura. Quòd si quis amplius roget quid ergo nascentes electi ex piis parentibus infantes nascendo ex Dei in Christo gratia recipiant, & quid Christi per Baptismum in ipsis ob signetur? Respondeo, rem ipsam postulare, vt quum infantes qui ad ætatem adultã perueniunt pluribus morbis per se lethalius laborent, quàm qui vel ante Baptismum, vel antequàm adolebant baptisati moriuntur, pluribus isti quàm illi

reme-

remediis ex ipso Christo petitis indigeant: quod qui non animadvertunt, non pauca in hoc argumento non satis aptè nonnunquam effundunt. Nascuntur ergo infantes, etiam electorum, propter alienum simul & suum ex Adamo propagatum peccatum corrupti & rei: sed nullis adhuc illius vitij amarissimis fructibus coram Dei facie contaminati. Sufficit igitur illis admirabile quidem & abditum ac inscrutabile, certissimum tamen, illud Sancti Spiritus in ipsis opus merè passium, quo fit ut Christi membra nascantur cuius ad mortem usque crucis obedientia ipsis imputata à mortis reatu ipsos absoluit, & æterna vita per imputatam eandem Christi iustitiam in ipso dignos efficit. Quod ad corruptionem autem attinet cui obnoxij nascuntur, ipsorum Spiritus prius ex hac vita in illam beatam euocatus quam corruptionis illius fructibus contaminetur, illa certè specie renouationis non indiget vnde in adultis certamen illud inter Spiritum & carnem exoritur, sed ad illum ipsum regenerationis gradum altiore multò & feliciorum rectè transcendit, in quem apud Deum in Christo euehuntur quicumque in Domino moriuntur. Tenera autem ipsorum corpora semen quoque incorruptionis iam tum eiusdem Spiritus Sancti virtute in eodem Christo recipiunt. Hæc demum igitur est infantium electorum: in infantia morientium iustificatio, & hoc illud est in ipsis regenerationis semen, quos meritò felicissimos propterea ducimus, atque aded non opinamur, ut nos calumniatur D. Andreas, sed verè affirmamus. Verùm quoniam inter Abrahami filios non omnes sunt hæredes, ut inquit Apostolus, sed promissionis duntaxat filij (Deus enim nulli debitor, quorum vult duntaxat miseretur, & etiamsi nullius miseretur, nulli iniuriam faceret, quum omnes in sese iræ filij nascantur) & nostrum non sit ne in adultis quidem alios ab aliis pro certo discernere, idcirco promissionis applicationem ad singulares personas præsumere quidem possumus ac debemus Dei voluntate freti: affirmare verò aliter quam probabiliter & cum conditione nobis incomperta, non scientiæ alicuius fuerit, sed meræ audaciæ ac temeritatis. Hac igitur de re sic pro meo modulo statuo. Et ne nouum dogma videar inuehere, Augustinum audiamus hac de re 14. Serm. de verbis Apostoli sic perspicuè scribentem. *Quomodo credunt infantes? Fide parentum. Si fide parentum purgantur, peccato parentum polluti sunt. Corpus mortis in primis parentibus generauit eos peccatores: Spiritus vite in posterioribus parentibus regenerauit eos fideles.* Hæc ille. rectissimè quoque in eo sentiens, ex hac sanctitate, in qua piorum parentum infantes nasci Apostolus testatur, colligi debere negans illos Baptismo non indigere. Et Bernardus epist. 77. *In nationib (antem Circumcisionem videlicet) quosque fideles inueniunt, adultos quidem fide & sacrificiis credimus expiatis, paruulis autè*

etiam solam profuisse, immò & suffecisse parentum fidem. Et ibidem Infantes quia hanc, prohibente aetate, non possunt habere fidem, hoc est cordis ad Deum conuersionem, consequenter nec salutem si absque baptisimo perceptione moriuntur, non quòd vel ipsi quando baptisuntur fide omnino careant, sine qua impossibile est vel ipsos placere Deo, sed saluantur & ipsi per fidem, non tam suam, sed alienam. Dignum namque est, & ad Dei spectat dignitatem, ut quibus fidem aetas denegat propriam, gratia concedat prodesse alienam. Nec enim Omnipotentis iustitia propriam putat ab his exigendam fidem, quos nouit propriam nullam habere culpam. Idem autem atque August. excepto D. Luthero, & quibus satis est à τὸς ἔρα, doctissimos quosque Theologos ætatis nostræ sentire, id est Pædobaptismi fundamentum, non in fide vlla infantium actuali sed in fœderis æterni formula quod pij parentes fide apprehenderint cõstitueret, ex ipsorũ Catechismis & quàm plurimis aliis liquet.

*Gratiam Baptismi quibusvis in baptisino ritè administrato
præberi, sed à solis electis recipi.*

DIXI In baptisino ritè administrato gratiam baptisimi præberi à Deo baptisatis omnibus, etiam si non à quibusvis recipiatur. Et quid est ista sententia verius? Et tamen hoc quoque sibi arrodendum putauit D. Andreas, conquerens sic à nobis *excludi quos dicamus à Deo iam inde à conceptione & natiuitate ad æternam damnationem creatos, & ordinatos, quos Deus regenerari & saluari nolit.* Ego verò in hoc responso quinquam præbitam sibi gratiam reciperent vel non reciperent ne verbo quidem attingi. Sed nullam ille sibi prætermittendam occasionem nostri apud imperitos ira ducendi existimauit. Verùm bene est quòd dentem impegit solido. Si vult ille, vti certè vult sicut disertè in superiore obseruatione scribit, omnibus, id est singulis, non tantùm præberi, sed etiam cõferri baptisimi gratiã: Ergo & fidem, quum præsertim mordicus tenent omnes etiam infantes oportere actuali fide donari, alioqui futuros Baptisimi gratiæ expertes, ac proinde perituros. Ergo fides erit omnium baptisatorum. Vtri verò credemus? num D. Andræ potius quàm Christo, *Multos esse vocatos, paucos electos*, pronuntiant? quàm Apostolo fidem non esse omnium disertè scribenti? quàm denique communi omnium seculorum experientiã? Quòd si fides est omnium, ergo & omnium salus. Nego, inquit D. Andreas: nam plerique à fide excidunt. Immò, si hæc exceptio vera est, nec perseverantiæ & resipiscentiæ donum cum vera fide quantumvis sæpe laborante & sopita necessariò cohæret, vbi spei nostræ firmitas? vbi nostræ ἀληθοφίας in probationibus & castigationibus omnibus gloriatio? vbi Apostolicum illud, *Quis nos separabit à dilectione Christi?* vbi illa *χαρίσματα ἀμταμέλητα?* vbi decreti Diuini immutabilitas, si à nostra instabilitate suspenditur? Denique si fides omnium

Ad.
obser.
in anti-
thesin
quartã.

nium

nium est ritè baptifatorum, & fides est ab electione gratuita non à nobis, omnes igitur ritè baptifati electi. Electorum autem cætus est Ecclesia, Ergo singula Ecclesiæ mēbra electi. Quinam verò dicetur eligere qui omnes accipit? Et quinam stabunt tot illæ Christi similitudines, de puris & impuris in visibili Ecclesia simul collectis? Et rursus, si hæc fides à Baptismo initium habet, ergo ante Baptismum excedentes omnes necessariò perituri, quum, si D. Andreae creditor, nemo sine fide sua & propria Deo placere possit. Nec tamen ausus est in hac collatione D. Andreas omnes non baptifatos, sed solos Baptismi contemptores à regno Dei excludere. Sic autem secum configere hominum à vero aberrantium sententias necesse est. Et ne nunc quidem vides, Germania, quam Theologiam isti in sinu tuo doceant? Cæterum, vt etiam aliquid de eo dicam quod hic mihi impingitur, primùm magnam huius hominis inscitiam illud prodit, quod nos existimat Dei decretum à nascentium conceptu & natiuitate exordiri. Nam si ita res esset, nascentium præxistentia decreto Dei præiret, quum è contrario quicquid est, idcirco sit quod Deus decreuerit vt esset, quod nisi statueretur, consequeretur esse à seipso quicquid est, id est, totidem fuisse, esse, & futuros Deos, quot res fuerunt, sunt, & erunt. Et illis insanis hominibus assentiendum erit qui mundum, corpus esse quoddam crediderunt Deo coæuum, & à Deo ceu anima quadam animatum. Deinde decreti de suo tempore propter sua peccata damnandis nonnullis, causa plana crit & perspicua, nempe quod in peccatis concipiantur. Hoc autem si verum est, cur Apostolus quæso ad æternam illam & immotam Dei voluntatem assurgit? Sed & poscit omnino contrariorum ratio, vt quiddam vicissim quum de electis agitur, vel seipsa præxistens, vel in mente Dei præscitum in iis quos Deus seruare decreuit, seruandorum suo tempore decreto substernatur: vnde blasphemia etiam illa consequeretur, nos videlicet non in Christo, sed in nobis esse ante tempora æterna electos. Et hic rursus exclamare cogor, Germania, qui tandem fiat vt non animaduertas, cuius Theologiæ doctores in sinu tuo foueas. In aliis autem duobus huius quantumuis brevis obseruationis locis, duæ pudendæ calumniæ se produnt. Nec enim vnquam diximus aut dicimus, ita crudè & simpliciter, vt hic scribitur, aliquos ad æternam damnationem creatos & ordinatos: sed addimus huius decreti non quidem decernendi, sed exequendi causam in ipsis hominibus hærentem: nempe eorum quos damnat corruptionem & reatum, ipsiusque aded in plerisque corruptionis fructus: quamobrem etiam isti ab Apostolo iræ vasa dicuntur, iræ vocabulo iustam in ipsis vasis iræ Dei causam, non autem in ipso Deo sitam demonstrante. Altera autem calumnia in his verbis posita est, *Quos Deus*

regenerari & seruari noliſſe, quæ ſic ambigüè expreſſit D. Andreas; quaſi velint quidem iſti ſeruari, Deus autem ipſorum voluntati reſiſtat; & iſtis ſalutis viam captantibus reſuſtetur. At è contrariò, quamuis verum ſit Deum, qui nulli debitor eſt, eorum nolle miſereſci quos in ſuis ipſorum peccatis relinquere ab æterno decrevit: tamen hoc quoque verum eſt, illorum alios idcirco nec aliam ob cauſam damnari quàm quòd veritatem Dei, id eſt *φωσφάν* eius noti- tiam Dei in iniuſticia detinuerint: alios quòd Euangelij lucem præ- terea vel penitùs fuerint aſpernati, vel deguſtatâ euomuerint: alios denique quòd vtriq; veritati & noti- tiz Dei hoſtiliter reſtite- rint: quod ſinguli certè mortales facerent, niſi Deus eorum quos vult miſereretur. Et quid tandem in iſtis eſt, quod vt veriſſimum concedi non oporteat?

Quemadmodum antea audiui- mus D. Andream vaniſſima ratio- ne affirmantem ſeparari baptiſmum in ſe, niſi ſine exceptione fa- teamur ſingulos baptiſatos Aqua, etiam Spiritu baptiſari: nunc magis etiam futile argumento idem contendit, non haberi baptiſ- mum pro lauacro, ſed duntaxat pro ſigno, niſi omnes baptiſa- tos fateamur eo ipſo quo baptiſantur momento regenerari. Ho- mo certè mirè confidens: an verò Spiritu quoſiam non tantùm *γρόστωσ*, ſed etiam *ἀποκαλύψωσ* ea menſura donatus, vt poſſit quo- que ipſius efficacitatis Spiritus Sancti momenta dimetiri? At iſtud certè inaniffimũ ſomnium, ne refutatione quidem indigere apud ſatis ſanæ mentis homines arbitror. Ad infantem quidem quòd at- tinet in Eccleſia natoſ & diuinitùs electoſ (cuiuſmodi non teme- rè dixi cunctoſ præſumi) & antequàm uſum intelligentiæ naſti ſint morituroſ, facile exiſtimarim, Dei promiſſione fretuſ, naſcèdo in- ſeri Chriſto, ſicut antea pluribuſ expoſui. De cæteris verò quid ali- ter ſtatuerè niſi apertiſſima temeritate poſſimus, quàm eoſ tum demum regenerari quum vera fide ex auditu donantur? niſi ſi in nonnullis Dominuſ extraordinariam illam vim afflatus ſui exer- uerit. Hoc verò tempuſ quiſ hominũ definiet? Vt autem quæ ſit viſ illiuſ vaniſſimi argumèti omneſ intelligant, quæſo, an ſemè quod- piam non fuerit ſemen, ſed vanum & fictum quidpiam: nec ſatio eſt vera ſatio, ſed luduſ aliquiſ inaniſ, niſi ſtatim aruo creditum illud germiner, herbefcat, floreat, fructificet? an nõ qui accerſituſ à patre vt irer in vineã, illiuſ vocem aliquãdiu tantopere aſpernatuſ, vt ſe illuc iturum non eſſe contumaciter teſtaretur, poſtea reſipiſ- cendū demum fuit ea patriſ quam contempſerat voce affectuſ? Num verò ſomniat D. Andreas tantam omnibuſ diuinitùſ vocatiſ tribui præromptitudinem fidei & alacritatem animi quanta fuit A- brahami, filiorum Zebedæi, Matthæi, & cæterorum eiuſmodi? Imò qua rationiſ vlliſ ſpecie imaginatur vel Circumciſiſ olim, vel nunc baptiſatiſ infantibuſ ad adultam ætatem peruenturiſ, fidem recipiã

Ad 3.
obſer-
uati-
onem
in anti-
theſin.

re ipsa dari prius quam adulti facti, vocem audiant Euangelij, & Domino cor illorum aperiente credere, incipiant? Quem enim vel unicum inter tot myriadas dederit D. Andreas, qui adultus factus, de mysterio salutis quicquam teneat, nisi quod adultus auribus hauserit? Et omnes tamen in infantia baptisatos, si D. Andreas creditur, affirmandum est, ut vis sua baptismo semper constet, eo ipso quo baptisati sunt momento vera fide actuali donatos & regeneratos: modo scilicet quodam incomprehensibili: quam etiam fidem ac regenerationem, proinde incomprehensibili itidem modo omnes amittant, prout ex infantia ad ætatem firmiorem accedant. Denique ut semel expediatur hic nodus, ausit-ne dicere D. Andreas, eos qui vel nulla, vel simulata fide, vel hæretici in hæreticorum Ecclesia, baptismo tamen Christi baptisantur, aut Baptismi gratiam eo præsertim momento consequi, aut respiscere nunquam posse, aut si respuerint, & ad fidem Orthodoxam peruenerint esse rebaptisandos? Nequaquam opinor. Ergo suus illis Baptismus non eo certè momento quo fuerit ipsis administratus, sed eo demum tempore quo respuerint, nec fortassis ante extremum vitæ halitum profuerit. Falsum igitur & ridiculum est illud dogma, qua de re loquens expressè August. plurimis locis aduersus Anabaptistas & Cypriani errorem, *Quamuis, inquit, apud hæreticos vel schismaticos idem sit baptismus Christi, non tamen ibi operatur remissionem peccatorum, propter discordia fœditatem & dissensionis iniquitatem: tunc autem incipit valere idem baptismus ad dimittenda peccata quum ad Ecclesia pacem venerint, non ut ille baptismus quasi alienus aut alius improbetur, aut alter tradatur, sed ut idem ipse qui foris propter discordiam operatur mortem (intellige nata sup. b. b. u. d. e. nec enim mors est ab ipso baptismo, sed à baptisimi abusu) propter pacem intus operetur salutem.* Quòd si verè Theologus fuit Augustinus, quid de D. Andrea sentiendum, cuius hæc verba sunt pag. 454. digna certè quorum ipsum magnopere pudeat. *Quòd Spiritus Sanctus in baptismo legitime administrato vim in baptismo latètem non exerat, eo ipso tempore quo homo baptisatur, mihi valde nouum & mirum est audiri.* Quasi verò vel Spiritus Sancti vim abroget, vel ipsius baptisimi ordinationi quicquam detrahat accedentis indignitas.

Thef. V. D. D. Vvirtemb.

In hac quaestione assertio nostra hæc est: Baptismum non signum duritatis, sed lauacrum regenerationis verè esse.

O ij.

1. Verbis quidem non asseritis, sed in explicazione verborum re ipsa facitis. Quoniam substantiam Sacramento-
rū IN SIGNIFICAN-
do duntaxat collocatis.
2. Et si distincta res est, externa actio Baptismi, & interior vis Sp. san-
cti: tamen propter Dei
ordinationem externæ actioni rectè tribuitur vis Spiritus sancti, cuius proprius effectus est regeneratio. Separatio autem hæc errorem Schvvenckfeldianū sapit.
3. Duos Baptismos faciunt, dum à proprio effectu Baptismi, qui est Spiritus sancti, aquam excludunt.

Neque nos Sacramenta docemus nuda esse signa, sed externæ tamen actioni negamus tribuendum esse, quod est vnus Spiritus sancti. Sicut à Ioanne, Matth. 3. ver. 11. & à Petro. 1. Epist. 3. v. 2. illa non separatur quidem sed distinguntur: dicente etiam Apostolo de vniuerso Ministerio, eum qui plantat & rigat nihil esse.

Th. Beza Responso ad marginales annotationes D. Andrea.

Calumniatur nos D. Andreas quasi Aquam & eius aspersionem Add
pro nudis & inanibus signis statuamus: quam etiam putidissimam
calumniam in ipsa collatione inculcat. Quid si igitur illa NIHI
esse diceremus, quantos clamores attolleret? Et tamen de ipsis di-
uini verbi & Sacramentorum ministris sic loquitur Apostolus,
qui tamen alibi dicuntur τὸ θεῖον οὐρανοῖς: comparatè id quidem fa-
teor, sed minimè hyperbolicè, si quis interius opus quod vnus Dei
est, cū eo cōparet quod ipsi foris agūt: Sunt enim omnia quasi nihil
præ opere vnus Dei Cæterum hoc etiā loco videat, obsecro, Chri-
stianus lector, quanā tū scientia tum conscientia nobiscū agatur.
In tractatione de Cœna Domini, clamitant isti: nuda constitui
nobis signa, nisi ipsummet illud essentialē Christi corpus In, Sub,
vel Cum illo pane, itidēque sanguinem illum ipsum pro nobis,
effusum, In, Sub, vel Cum illo vino re ipsa sistamus: qui tamen ipse
sanguis è vulneribus Christi stillans quò deuenit, & an rursū
ab ipso resurgente sit idem ille receptus, curiosum ac etiam pro-
phanum fuerit disputare: in quas tamen cogitationes ista κατὰ τὸ
πρῶτον interpretatio mentes hominum abripit. Ac isti hoc ipsum ad-
mittunt in baptismo, cuius nos in Cœna Domini insimulant, vt
qui pro re baptisimi, non ipsum Christum, sed eius duntaxat bene-
ficia, abluionem videlicet à peccatis & regenerationem statuunt.
Atqui vt suo loco declarauimus, nunquam est vel ab agro fructus,
vel à fructu ager separandus: & beneficiorum à Christi per fidem,
tum in simplici verbo, tum in Sacramentis apprehensi plenu-
dine in subiecta sua membra redundantium particeps esse nullus
potest, qui non sit vnum cum illo factus. Itaque qui baptismum
vocauit regenerationis lauacrum, dixit quoque Christum ipsum
per

per Baptismum indui: & quamuis Sacramentali forma speciali dicatur in baptismo sanguine ipsius abluui, in cœna verò carne & sanguine ipsius pasci, nihilominus tamen Apostolus alibi indicans vtriusque Sacramenti vnum & eundem cõmunem esse scopum, nostram videlicet cum ipso spiritualem vnitionem, elegantissima permutatione dicit nos in vnum corpus baptisari, & vno potu in vnum Spiritum potari. Immo dicit ipse Christus in simplici quoque verbo manducari carnem illam suam quam daturus erat pro mundi vita, quo nihil expressius & augustius de Cœnæ Domini mysterio ne cogitari potest, vt omnibus non contentiosis satis liqueat, nihil ampliùs in Sacramentis quàm in simplici verbo quærèdum: nec sacramentalem præbitionem & perceptionem ab ea quæ fit in simplici verbo reipsa, quæ diuinitus vtrobique præbetur per fidem sumenda, sed præbitionis modo differre: quoniam videlicet hic quidem per aures duntaxat, in Sacramentis autem Verbo adhibitis etiam corporeis & sensibilibus aliis signis, Spiritus Sanctus nos docet: & magis ac magis capiti nostro, nisi per nos steterit spirituali nexu agglutinat.

Ecce verò nouam signorum nuditatem in Baptismo comminiscitur D. Andreas, Vnam quam ipse sic describit pag. 454. *Tolle ex Sacramentis substantiam rerum signatarum* (audi, Christiane lector, si signatæ res aliquæ sunt in baptismo, ergo & aliqua illorum signa, quæ res illas significant: & ista quidem externa sunt & videntur, illæ verò internæ sunt & intelliguntur: & tamen hæreticus est D. Andreæ qui externum baptismum ab interno distinguens, duplicem facit baptismum) & *carum quoque effectum & usum, quid quæso, nisi nuda signa relinquuntur?* In his verò tam paucis quàm multa sunt errata? Quis enim ipsis Sacramentis eripere possit quod Deus cum signis coniunxit: nisi si quis fortasse fortior est Deo? Deinde sublati rebus signatis, non certè nuda sed nulla signa remanerēt, quam hæc sit relocatorum natura vt vno posito vtrumque ponatur, sublato vtrumque tollatur. Præterea quàm est absurdum rem ipsam ab ipsius abusu non discernere, & ex effectu per vitium patientis impedito, de causa efficiente deminutum aliquid putare? Non sit ergo Euangelium potentia Dei ad salutem, quoniam incredulis eius repudiatio est exitialis Non sit Sol lucidus quoniam cæcis non lucet. At lògè rectiùs D. Herbrandus pag. sui compendij 619. *Diligenter, inquit, distinguendum est inter baptismum ipsum sine substantiam baptismi, & usum vel fidem quam in usu baptismi accedere necesse est, si salutarem esse velimus.* Et mox. *Substantia enim Sacramentorum non pendet à dignitate & fide dantis (videlicet ministri) aut accipientis, sed ab ordinatione siue institutione diuina, cuius veritatem incredulitas hominum non euertat.* Non separatur ergo gratia baptismi à signo, sed ab indignè accedente neglecta non percipitur, cui

propterea aqua non est sanguis Christi, nec ablutio aquæ est unum
 regnerationis efficaciter, id est ad salutem: sed contemptus
 utriusque cedit eis ad mortem. Et quorsum plures attulerim vel ra-
 tiones vel testes? Audiatur ipse D. Andreas pag. 487. laudans illud
 August. ut piè dictum, & meritò quidem, *Contemptores Sacramento-
 rum, priuantur gratia Sacramentorum*, id est gratiæ baptismi sunt ex-
 partes. Nam alioqui nemo priuatur eo quod nunquam habuit. Sed
 si hoc verè probat D. Andreas, & ita fiunt nuda signa, quàm hoc
 ipsum rectè probat in August. quod ut graue ac penè inexpiabile
 peccatum in nobis reprehendit? Quæ quum ita se habeant, cuius
 est pudoris & conscientiæ nobis impingere, quòd Substantiam Sa-
 cramentorum in significatione DVNTAXAT collocemus? Nam si Sacramentorum appellatione D. Andreas, sibi ipsi repug-
 nans, Aquam & asperisionem aquæ duntaxat intelligit, tantùm ab-
 sumus ab eo quod nobis imputat, ut contrà ne culpa quidem in-
 dignè accedentium detrahi quicquam signis ipsi quòd ad Dei or-
 dinationem doceamus, sed eorum duntaxat fructum impediri. Si
 verò Sacramenta *alac* considerat, quàm in signorum significa-
 tione, subsisteremus, quæ, exclusis signatis rebus, signa esse desine-
 rent? Imò quàm illud interius ab exteriori separaremus, qui
 duas baptismi, quatenus vnum quiddam est, partes essentielles con-
 tra D. Andream, baptismum videlicet, id est ablutionem aquæ ex-
 teriorem, & Spiritus Sancti interiorem tuemur? Altera verò
 signorum denudatio, non tantùm ineptè excogitata, sed etiam in
 Deum grauissimè peccans mox à nobis explicabitur.

De hac re, id est quid sit huic Aquæ & ipsius asperisioni tribuen-
 dum, dicam in obseruationes ad antithesin nostram ad primum &
 secundum dogma. Nunc tantùm obseruet Christianus lector a-
 sionem quidem à D. Andrea tribui aquæ, vim autem per quam a-
 git aqua tribui Spiritui Sancto, ita videlicet ut regeneratio quòd
 ad regenerandi vim attinet, sit Spiritus Sancti: aqua verò ipsa per
 eam virtutem quam in ipsa & per ipsam Spiritus Sanctus exerit,
 regeneret. Quòd autè de Separatione reperit, nescio an SVÉCK-
 feldianum errorem sapiat, (nam per pauca illius fanatici hæretici
 legi) sed, ut aliquoties iam ostendi, vel magnam inscitiam, vel im-
 pudentem calumniam spirat.

Mirarer D. Andream nobis hanc sophisticen reponere duorum Ad 3.
 baptismorum, nisi meminissem illum in tractatione de Cœna Do-
 mini vnicam quoque manducationem oralem statuere, duarum
 rerum diuersissimarum, nempe panis & corporis, vini & sanguinis
 Domini. Sed quòd tandem istud possit ad suam baptismi vnita-
 tem accomodare, ipse viderit. Hinc certè, quantum quidem ego
 coniecere possum, concludere oportet: ablutione baptismi exter-
 na, tum Aquam, tum aliquid essenziale cum aqua recipi, sicut oris
 sumptione

sumptione externa cum pane corpus manducari, & cum vino sanguinem bibi contendit. Sed quominus ita sibi constare videri possit D. Andreas, ex eo constat quod pertinacissime negat, ut ex istius collationis principio liquet, aquam in baptismo adhiberi ut sanguis Domini sit res per eam signata. Obsecro verò aquam negare Sacramentale signum sanguinis Domini, quid est aliud quam hoc ipsum manifestè facere quod falsò nobis tribuit, nempe aquam à baptismo excludere? Nam quod neque signum est, neque res signata, quàm fuerit pars baptismi?

Sed hoc *σφάλμα* potuit ipsi condonari, ut qui pag. 456. utcumque resipiscens, agnoscat si partes baptismi inter se conferantur, aquam esse signum sanguinis, & asperisionem eius esse spiritualis mortificationis & regenerationis significationem & repræsentationem. Quod si totum vnum quiddam còpositum non discerpit nec multiplicat, qui pares eius essentialia distinguit, quo potius quàm ipso D. Andrea teste & iudice redarguerim quod falsò nobis impingit: pro baptismo videlicet qui *ὅλως* consideratus vnicus est, duos à nobis inuehi? Nam contra docemus in illo vno tum signum materiale & visibile, (nempe aquam illam,) tum rem signatam, (nempe sanguinem Domini,) menti soli visibilem: tum ritum vnum externum sensibus corporis expositum, & qui propriè baptismus dicitur, (nempe asperisionem aquæ qua corporis sordes abluuntur) tum applicationem sanguinis Christi impropiè baptismum, appellatam, quam sola fides illa videt & apprehendit, & qua regeneramur, in vno baptismo distinctè considerari oportere: nedum ut signum à rebus signatis diuellamus.

Thesis VI. D. D. Viremb.

Huius fidei & confessionis nostra fundamenta hæc sunt: Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo.

Nisi quis renatus fuerit EX AQUA & Spiritu, non potest introire in regnum Dei.

Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritus sancti.

Quotquot baptizati estis, Christum induistis.

Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in mortem ipsius baptizati sumus: consepulti sumus cum illo per Baptismum in mortem: ut quemadmodum Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate uitæ ambulemus.

Antith. VI. Th. Beza.

Hic excludunt eos homines, vel baptisatos vel baptisandos, qui a terro & occulto Dei decreto, priusquam aliquid boni vel mali fecerunt, ad æternam damnationem ordinati sunt. Hos enim, si millies baptisentur nunquam regeneratos se affirmant: quod auditu horrendum est.

Responsio Th. Beza ad obser. marg. D. Andrea.

Vide responsionem ad 2. obseruat. in antithes. 4.

SEQUENTIA DOGMATA CVM SACRA SCRIPTURA PUGNARE IUDICANT. D. D. Vvirtemberg.

I.

QUVM docetur latentem virtutem Sacramentis non annexam affixamque esse, qua S. S. gratiam baptisatis conferant: sed hoc duntaxat munus illis diuinitus iniunctum esse, testari nobis & sancire Dei in nos beneuolentiam.

II.

Ineptos esse, qui Spiritum Sanctum & ipsius in nobis effecta Sacramentis alligant. Quum idcirco potius adhibeantur, ut in credentium quidem infantibus adoptionem, in adultis vero etiam fidem obsequent.

Ad Dogmata superioribus Theisibus subiecta.

Ad I. & II.

1. Si latens vis omnis ab aqua Baptismi tollitur: quid quæso aliud, quam nuda signa relinquantur? quod cum substantia Baptismi pugnat. Nō enim Spiritus sanctus sine aqua, neque aqua sine Spiritu sancto, sed Spiritus sanctus per aquam, & aqua virtute Spiritus sancti, ex ordinatione diuina, in Baptismo regenerat.

2. Aqua Baptismi non ad significationem duntaxat, sed realem exhibitionem regenerationis tanquam organum à Deo ordinata est. Ideo hæc assertio aperte falsa & impia est.

existi-

existimamus manifestum esse ³ Idololatriam, qua (quod ne ipsorum quidem Angelorum est, nempe remittendorum peccatorum, & renouandi cordis hominum vis,) ad ⁴ aquam, quantumuis sacramentalem, transfertur.

³ Blasphemum hoc in authoré Baptismi Christi esse, minimè dubitemus. Non enim Idololatria, sed cultus Dei est de Baptismo sentire, sicut paulò antè positum est.

⁴ Non simpliciter aquæ, aut per se tribuitur hæc vis latens regenerandi: sed quia diuinitus ad hoc in Baptismo ordinata est.

Responsio ad 4. obseruationes ad Dogma 1. & 2.

Queritur hoc loco quorsum Dominus Aquam & Immersionem in Aquam siue eius asperisionem in hoc, de quo agimus, Sacramento adhibuerit, vnde & ipsa actio nomen Baptismi accepit: siue quid & quantum sit in hac actione tribuendum aquæ & ipsius asperisioni, ne plus vel minus quàm par sit illis tribuatur, quorum illud fuerit superstitionis, istud verò manifesti contemptus. Et nos quidem docemus, hunc modum ab iis demum teneri qui nullam aliam vim Aquæ & eius asperisioni in baptismo tribuunt, quàm illi pani & illi vino in sacra Domini Cœna: Sacramentalis videlicet significationis, id est accedentium mentibus representandi, & quasi oculis eorum subiiciendi, quæ ex ordinatione diuina, per adiunctam signis illis visibilibus promissionem obsignandæ in Christo salutis æternæ declarantur. Isto verò Sacramentalis significationis vsu vsq; ad eò non est contentus D. Andreas, vt etiã Aquam noli signum appellari, (qua de re diximus in nostra ad obseruationem in nostram primã antirhesin) vt vim aliquam ipsi Aquæ & eius asperisioni per Spiritum sanctum inlitam, & regenerationis effectiuum instrumentum esse contendat: qua in re ne videar ipsi iniuriam facere, quamuis hanc esse ipsius mentem satis liqueat, ex istis quatuor obseruationibus, ad quas hic respondeo, adscribam ordine quæ hac de re in nostra collatione variis & perplexis phrasibus repetiit.

Pag. 441. *in verbo Baptismi Spiritus Sãctus est inclusus, & cum Aqua externo elemento coniunctus.*

Pag. 443. *Baptismus, vt non tantum Aqua, ita nec etiam tantum Spiritus, sed simul Aqua & Spiritus.*

Pag. 444. *Christus conuenxit cum Spiritu Aquam, & utriusque regenerationem tribuit, quòd videlicet Spiritus per Aquam ad vitam æternam regeneret.*

Ibidem. Aqua est Organon Spiritus Sancti per quod regenerationem operatur.

Pag. 445. *Quamuis ritus asperisionis in baptismo sit quadam representatio spiritualis mortificationis & regenerationis, NON tantum*

Pj.

REPRÆSENTANDÆ sed EFFICIENDÆ regenerationis causa instituta est.

Pag. 447. *Et si Aqua non pertingit ad animam, tamen Spiritus per Aquam virtutem suam exerit, & actio illa tota est Spiritualis.*

Pag. 451. *Spiritus Sanctus est causa efficiens principalis, quam per Aquam, inquam per instrumentum, in sanguine Christi operatur.*

Item, *Nuda aqua hoc opus non tribuimus, sed Spiritui Sancto per Aquam.*

Pag. 452. *Lauacrum proprie intelligitur, quando homo Aqua laeuatur, & Spiritus Sanctus in ista Aqua baptismi adest, qui prestat quod nuda aqua sine Spiritu Sancto prestare non possit. Nos autem fatemur quidem & ipsi adesse Spiritum sanctum immo etiam preesse baptismo: sed ut efficiat solus quod aqua, immo quod nullus etiam Angelus vilo modo prestare possit.*

Pag. 454. *Aperitè dicitis in vestris Thesibus, Idololatriam manifestam esse, si aliam virtutem Aqua quam Sacramentalis significationis, quantumvis Sacramentalem attribuamus, An verò istud non sit nudo signa sine re signata statuere, iudicio auditorum committimus.*

Pag. 456. *Vnus & idem effectus utriusque simul tribuitur, videlicet Spiritui & Aquæ.*

Hæc ille, ex quibus liquidò constare puto quod ante dixi, ut & ex eo in primis, quòd pati non potest D. Andreas, aquam & externam eius asperisionem cuius minister est homo, & quæ proprie baptismus vocatur, distingui ab interna asperisionis sanguinis Christi per Spiritum Sanctum in mente fideli obsignatione, quæ & ipse metaphoricè à Petro *periturus* sanguinis Christi 1. Petri 1. 2. & *periturus* 1. Petri 3. 2. vocatur. Itaque quoties in hac eadem collatione repetit, Aqua & eius asperisionem, non significari & repræsentari duntaxat regenerationem; sed reipsa in Baptismo conferri, quod & ipsum in credentibus quidem agnoscimus, non est tamen illud eo quo ipsi loquimur sensu intelligendum. Sic enim significamus, duo numero penitus distincta, non proprie subordinata, ut quum faber instrumento vitur, sed coordinata ad peculiare suum usum, licet in communi apotelesmate prout fert ipsarum rerum natura, nempe ad hominis baptisati regenerationem, concurrentia: aquam videlicet & externam eius asperisionem, menti per sensus externos renuntiantes & asseuerantes id quod sola diuina virtus per fidem applicat baptisatis, remissionem videlicet peccatorum in Christi sanguine, & tum veteris hominis abolitionem; tum noui creationem: & Spiritus diuini opus in ipso Christo & eius beneficiis in ipso baptisato obsignandis, non per vim aliquam cum ipsa aqua & eius asperisionem vilo modo communicatam, siue, ut loquuntur Scholastici, causatam: sed ab ipso Deo in solidum emanantem. Hoc enim declarant Iohannis baptisatæ verba, sese & suam actionem à Chri-

à Christo & ipsius spiritus actione non quidem disiungentis, sed apertè tum numero, tum personis, tum effectu distinguētis. Itaque falsum est quod dixit D. Andreas, pag. 446. Christū non mundasse Ecclesiā suam significatiuè sed realiter: Nam & significatiuè mundatur Ecclesia baptismo aquæ, & realiter baptismo spiritus: utroque ad commune effectum regenerationis distinctis suis actionibus concurrente, sicut duos quoque baptifatores constituit Iohannes ille Baptista. Contrarium autem dogma ex fœtidis Scholasticorum lacunis haustum est, qui ut suum Satanicum characterem inueherent; causatiuam, ut loquuntur, vim conferendæ gratiæ, principalem quidem Deo, instrumentalem autem Sacramentis tribuerunt: quod discat qui volet ex ipsorum scriptis, ac præsertim ex Thomæ 3. parte summæ, quæstione 62. articul. 1.3. & 4. Nec diffiteor in hunc quantumuis palpabilem errorem inductos esse nonnullos, malè intellectis patrum sententiis: qui non certè ut signis villo modo attribuerent quod est vnius Sancti Spiritus opus, sed ut Sacramentorum vsum & efficaciam commédarent, sæpe sic de signis sunt locuti, ut quod vnius est diuinæ virtutis, videantur illis quasi subordinatis; ut illi volunt, instrumentis attribuerent. Sic panem quem frangimus, vocat Paulus corporis Christi, & calicem quem bibimus, sanguinis Christi κοινωvιαv. Sic Baptismum Aquæ, vocat laudærum regenerationis. Sic fides dicitur esse ex auditu verbi prædicati. Sic Verbum illud ipsum quod auribus nostris insonat, sēmen vitæ à Petro nuncupatur: & Paulus Timotheo suo scribens, Hæc, inquit, docens, te ipsum seruabis & eos qui te audiunt. Et quid nisi sic loquerentur illi, & patres etiam eos sequuti; quū Christus ipse, ut Sacramentalem significationem minimè vanam esse ostenderet, illi ipsi panis & illi vino ipsius sui corporis & sanguinis appellationes tribuerit? Atqui D. Andreas, quantumuis mordicis retinens realem & essentialē corporis cum illo pane & sanguinis cum illo vino præsentia, viderit tamē an ausit illi panis & vino & orali eorundē panis & vini quæ tuetur mādicationi vim aliquā latentē ad corporis & sanguinis Domini participationem tribuere, qualem baptismi aquæ & eius aspersioni affingit. Quod autem sermo audientes afficit, non arguit vim vllam aliam ipsis quæ audiūtur vocibus inesse quàm res illas significandi de quibus dicuntur: & quod illæ res verbis significatæ ab audientibus intelligātur, non ab ipsis verbis, sed ab intelligendi facultate oritur, quæ audiētis animo inest, siue à natura in rebus naturalibus: siue a gratia, in rebus videlicet illis diuinis quas caro & sanguis non patefacit, sed magister ille veritatis, dans aures ad audiendum: quod multò magis de fidei assensu statuendum est.

Quid ampliùs? Ipsi homines in quibus posuit Deus sermo nem reconciliatiōnis, sunt quidem aliquid ampliùs quàm voces quas

fundunt. Loquuntur enim, docent, exhortantur, redarguunt, consolantur, & ideo merentur instrumentorum *συνεργων* appellationem, atq; adeo dicitur Deus illis *συνεργειν*: sed ita ut administri verbi & sacramentorum suas habeant actiones distinctas proprias, nec villo modo cum Spiritus Sancti actione commiscendas, externas videlicet, plantationem & rigationem: sola diuina virtute intus bono semini lato in illo fidelis mentis aruo, germinandi, augetendi, fructificandi vim tribuente: quod placet etiam familiari comparatione illustrare. Deus huius nostræ naturalis vitæ & auctor solus, & propriè conseruator, cibus quibus vescimur, & variis rebus ad valetudinem nostram tuendam vel restituendam conditis, vires naturales, nobis alendis & conseruandis accommodatas, attribuit quia sic illi visum est, non quòd necessariò vllis adminiculis ad quidquã efficiendum indigeat. Pascit nos igitur, sed virtute in cibis ipsis latente: & iis medicamentis nos conseruat vel sanat quibus hanc vel illam proprietatem inseruit. Et hæ sunt propriè instrumentales simul & efficientes causæ. At in regeneratione hominis, propter quam dicit Apostolus nos esse Dei opus, valde fallitur & in Deum ipsum iniurius est quisquis aut hominibus, per quorum os loquitur, vel ipsi externo Dei verbo, vel Sacramentalibus signis Deum existimat vel tantillum diuinæ illius suæ virtutis hominibus renouandis, & æterna vita in Christo seruandis attribueres quòd ne Angelis quidẽ ipsis conuenit. Sed sicut solus Deus, non ut existimauit Plato per minores aliquos Deos, sed sua vnus vi mundum, & hominem condidit: ita eadem ipsius vnus virtus internam hominis regenerationem operatur. Neque existimandum est sicut in generatione posteritatis Adami vim patribus ad generandum, matribus ad concipiendum indidit, per quam ut secundariam causam homines in hunc mundum profert: sic etiam illum in regeneratione spirituali, virtutem aliquam intrinsecam, vel hominum plantantium & rigantium ministerio, ac multò *minus ipsi* verbo prædicato, vel Sacramentis intrinsecam attribuisse, id est gloriam suam ad homines, nedum ad res inanimatas, villo modo transtulisse. Dicit tamen, fateor, Paulus, se parturire & gignere per Euangelium. Sed idem alibi dicit, se nihil esse, non modò quatenus homo, sed etiam quatenus fidus erat Dei Apostolus: illic quidem Euangelicum ministerium *ἔλασ*, non autẽ distinctè suam operam, vel prædicati verbi vim propriam considerans: hic verò contrà vtraque illa à propria Dei virtute distinguens, nunquam verò diuinæ operationis vel minimam particulam ad se transferens. Nam ne ipsa quidem Filij Dei caro viuificandi vim habet in sese, ut proprio subiecto inhaerentem, sed tota illa vis in ipsius Deitate residet: quãuis nonnisi eiusdem carnis per fidem apprehensæ interuentu, vitam illam spiritualem in membra spiritualiter illi capiti adherẽtia deriuat,

deriuat. Et hoc illud est quod declarat Apostolus Eph. 5. non hominibus: non verbo ipso, quatenus auribus insonat: non Sacramentis: sed Spiritu solo dona sua, quibus & prout vult, distribuyente, vt copiose docet idem Apostolus. 1. Cor. 12. Illustret igitur sanè mentes diuina illa doctrina. Sit sermo Dei viuus penetrantior quouis gladio. Nulla tamen vis spiritualis & intrinseca existimanda est illis indita, sicut de naturalibus alimentis & medicamentis diximus: sed illa de ipsis dicuntur, habita sacre & diuinitus ordinatae illorū *gratiae* ratione, quodd videlicet Dei spiritus solus sua vi intrus præstet ea quæ per vocem hominum declarat, & tum verbis tum adiūtis signis visibilibus significat. Nec aliter intelligēda sunt patrum dicta ministerium Euangelij commendantiū à benedictione quæ Dei vnus in solidum propria est, non autem aliquid diuini suæ plantationi & rigationi, vel ædificationi: vel verbis suis, vel sacramentis ipsis vltra significationis vsum attribuentium. Tale est igitur illud Augustini quo Scholastici abutuntur. Aqua corpus tangit, cor abluit: & quod ex eiusdem sermone quodam de Epiphania, fortassis *ἡ ὕδατος ἵεροσολοῦ* citat Thomas, Hoc autem ne quis à me confictum arbitretur, ecce ipsam horum omnium dictorum ex vero Augustino petitam explicationem, qui sexta tractatione in Ioannis epistolam, *Alia est, inquit, aqua sacramenti, aliud est aqua Spiritus. Aqua sacramenti, visibilis est: aqua Spiritus, inuisibilis est. Illa abluit corpus, & SIGNIFICAT quod fit in anima: per istam Spiritum ipsa anima mundatur & signatur.* Sed age audiamus etiam D. Kemnitium hac de re sic scribentem in Can. 5. Tridentini Concilij de Baptismo. *Quidam sentiunt ipsis externis Sacramentorum elementis, per verbū externū conferri virtutem quandam supernaturalem, qua non sit relatio Dei, seu ordinatio quod per Sacramēta, tanquam per causas instrumentales, Deus efficacia Spiritus velit conferre gratiā, sed qua sit virtus Spiritualis absolute habens in corporalibus Sacramentorum elementis per quam influant & agant in animam, siue effectiue, siue dispositiue.*

Alij constituerunt in ipsis elementis gratiam contineri essentialiter, sicut medicina in pyxide.

Alij Sacramenta volunt esse tantum Signa & notas Christiana societatis, quibus à paganis discernamur, & ad mutua officia excitemur, & obstringamur.

Alij volunt tantum esse allegorias & significationes Christiana mortificationis.

Alij esse tantum signa gratia, iam antea & extra usum Sacramentorum collata & exhibita.

His erroribus opponuntur hac testimonia ad Titum. 3. Lauacrum regenerationis &c. Hæc ille: quæ distinctè agendum expendamus. Dico igitur vtroq; priore errore rectè dānari hoc ipsū Iacobandæcānum

dogma, de quo hic ago, sed non ita sincerè & apertè vt oportuit, D. Kemnitio nitirum, sicuti facere consuevit, lociorum suorum errores manifestos, quasi illito pigmento, fucante potiùs quàm sicuti hominem aliqui eruditum facere decuit, detegente & coar-guente. Relationis enim vocem, qua vere & meritò redarguitur D. Andreas Sacramentalem coniuictionem *æternam* esse pernegans, quid attrinuit latiùs patente Ordinationis vocabulo, eoque nõ explicato obscurare? & Sacramenta sic instrumentales causas appel-lare, vt tamen, cui rei & vsui instrumentaliter seruiant, reticeatur? Totam autem illam ordinationem & instrumentalem causam ni-hil aliud esse quàm Sacramentalem promissionis Sacramentis ad-iunctæ significationem, ex ordinatione diuinã, per signorum & re-rum signatarum analogiam, mentibus ad Sacramenta acceden-tium re præsentatam, ex ipso etiam August. paulò antè ostendimus. Alios autem errores duos subsequentes detestamur & ipsi, quan-tumuis calumniosissima impudentia nobis illos impingere non-nulli non desinant. Superest quintus & vltimus, in quo ipsummet D. Kemnitium grauitè errare, tum in infantibus tum in adultis, ex principis ab ipomet positis sic euinco. Damnat ille, idque optimo iure, doctrinam operis operati. Hinc consequitur necessariò requi-ri ad promissionis gratiæ Sacramentis adiunctæ perceptionem, vt ipsorum Sacramentorum sumptioni præeat fides, quam infantibus quoque actualement ipse attribuit. At quisquis in Christum credit, eo ipso momento fit ipsius Christi & ipsius beneficiorum ad vitam æternam particeps. Nemo igitur baptisatur, præsertim adultus, (quem priùs necesse est, consentientibus ipsis scholasticis, catechi-zari, & fidem suam profiteri) nec quisquam ad sacrã Domini Cœ-nam accedit, vt tunc primùm Christum & eius beneficia partici-pet: sed vt, confirmata & aucta per Sacramentorum vsum fide, quæ iam habet, in ipso obsignentur, ipsèque ad eò in Christo magis ac magis adolescat. Sed longiùs etiam progredior in infantibus ele-ctis antequam adolescant morientibus. Horum esim in Christo salutem, ab ipso in hanc vitam ingressu, vt primo ad vitam æter-nam limine, auctore Apostolo qui sanctos eos nasci pronuntiat, cõstituo, idq; non ex opere operato, nõ itè ex actuali vlla ipsis insi-ta fide: sed, vt suo loco pluribus ostèdi, eò quòd ex iis siue proximis, siue superioribus parètib; orti sunt, qui, per Dei gratiã, vera fide Christum, ex fœderis formula, tam posteris suis quàm sibi ipsis ap-prehenderunt. Nam vt scitè & verè loco priùs à me citato, declarat August. *corpus quidem mortis in primis parètib;*, (Adamo videlicet & Eua) *peccatores infantes genuerunt: Spiritus autem vite in posterioribus parentibus,* (nempe quibus datum est, vt sibi & suis posteris crede-rent) *eos fideles regenerauit.* In summa igitur, quod dixi manifestam esse idololatriam vel aquæ ipsi vel eius asperzioni, vim vllam aliam quàm

quàm Sacramentalis significationis tribuere, iterum dico & affirmo, nihil veritus D. Andreae tonantis fulgetra, qui falsitatis, impietatis, & blasphemie voces non dubitat hoc in loco affingere puræ pitæ doctrinæ, per quam illa sua *ἀνομιάντος* Maiestas & gloria Deo Optimo Maximo illibata seruetur: paratus nihilominus ea in re, vt & in cæteris, verè doctorum & piorum Theologorum iudicium subire. Et, vt semel de signorum nuditate calumnias omnes diluam, sciat D. Andreas nuda demùm ea esse signa, quibus diuinitus adiuncta non sit rei significatæ vera præbitio: cuiusmodi sunt mystici omnes illi verè inanes ritus humanitus excogitati. His autem opponuntur tum vetera & noua Sacramenta, quibus adiūxit Dominus gratuiti salutaris fœderis promissionem: tum visiones, typi, figuræ quibus vsus fuisse Dominum legimus, vt particularia & singularia multa patribus verè & efficaciter significaret. Nouerit & istud D. Andreas, Sacramentorum veritatem quæ huic nuditati opponitur, neque olim pependisse à rerum promissarum existentia reali (quum Christi verum corpus & verum sanguinem tam verè perceperint in verbo & suis Sacramentis patres, quamuis ipsa nondum in rerum natura existerent, quàm nos eiusdem fidei instrumento nunc percipimus) nec etiam à reali signorum cum rebus signatis coexistentia in terris: nec ab eorum fide vel incredulitate qui ad Sacramenta accedunt, sed à Dei ordinatione semper vera & firma, etiamsi increduli signa duntaxat percipiant: quæ tamen ipsis ne signa quidem sint gratiæ, sed exitij illorum sigilla: manente nihilominus, vt suo loco diximus, sua Sacramentis ipsis integritate. Nouerit denique D. Andreas etiamsi inter ipsam Sacramentorum sumptionem & Spiritus Sancti efficaciam in aliquorū sumentiu cordibus, spatium aliquod tēporis, seu paruū seu magnū, intercedat: nuda tamē propterea signa minimè constitui, vt pote quibus adiunctæ promissionis efficacia, ab eo demum tempore quo Deo placet in sumentium cordibus illam insinuare, necessario sit inchoanda: sicut etiam, quamuis certo transiente temporis momento signa præbeantur & sumantur, tamen, vt rectè scribit August. eorum virtus permanet, & in totam vitam in electis protenditur. Nam, quod vel ignorat, vel non expendit D. Andreas, longè aliud est vim suā amittere, quàm eam apud se inclusam non exercere, vel quòd sit ea indignus vel eius non capax quispiā, vel quòd tempus illius exerendæ, quod in Dei vnus gratia sit ū est, nondum aduenerit.

Dogma tertium.

Regenerationem seu salutem non à baptismo pendere.

1. Remissio peccatorum in vocabulo (salutis) comprehensa est. Nulla enim salus est, ubi remissio peccatorum non est.

2. Hoc responsum manifestè impiū est, quod omnem consolationem adimit credentibus, quā in Baptismo, tanquam fundamento salutis, repositam habent, secundum illud Christi, qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit.

Ad III.

Miramur hīc prætermitti vnam ex præcipuis Baptismi finibus¹ nempe peccatorum remissionem.² Salutem autem nostram hæcenus à Baptismo suspendimus, vt nec ipsius salutis fundamentum ab eo inchoemus, neque eius carentia, sed contemptu homines à salute excludi arbitremur.

Responsio ad duas obseruationes superiores.

Salus est finis quò & simplex verbum prædicatum, & Sacramenta, Deus ipse denique & omnes interiectæ causæ nos deducunt. Ineptè igitur in illa Thesi D. Andreas Regenerationem cum Salute particula *Seu* coniunxit, perinde ac si hæc & illa vnū & idè essent, vt ex latinæ linguæ vsu ista phrasis intelligitur. Grammaticum tamen sanè agere nolui, sed Theologum, & meritò mihi videor, quum duo ista passim expressè baptismo in sacris literis tribuantur, ablutio videlicet à peccatis, & regeneratio, curnam & quo iudicio illud præteriisset. Consolationem autem & quidem omnem eripimus scilicet credentibus baptisatis, qui docemus eos peculiari gratia natos esse in Ecclesia, vt quæ postea per baptismum etiam in ipsis obsignaretur.

IIII. Dogma.

Improprias seu figuratas loquendi formas esse, Baptismus ablutio est peccatorum,² Baptismus ablutio peccata: propriam uerò loquendi formam esse: Baptismus est signum ablutiois peccatorum.

V. Dogma.

Quum Baptismus ab Apostolis lauacrum peccatorum, & innotatiois, item ablutio vocatur: non secundum litteram accipiendum esse.

Ad IIII & V.

Quoties, quod rei signatæ est (qualis est in Baptismo CHRISTI sanguis & Spiritus sancti opus, quod est interior mundatio, per Christi

Christi sanguinem) externæ actioni tribuuntur, Metonymiam sacramentalem esse affirmamus.

a. Metonymiam hanc, sicut in Coena Domini, aperte damnamus: quæ Substantiam Baptismi evertit. Non enim ad ti-

gnificandam regenerationem sed conferendam aquæ Baptismi à Christo ordinata est. Nulla ergo hic metonymia, nulla nominum permutatio locum habet.

Th. Beza Responsio ad superiorem observationem.

Perinde mecum hic agit D. Andreas, ac si de baptismo ὄλως considerato dixissem, quod de ipsius duntaxat parte essentiali visibili nempe Aqua, & de forma tantum externa, nempe Aquæ asperzione dixi. Sophistam igitur agit μεταβάλλων τὸ γένος. Quod si verum est (esse verò verissimum res ipsa infans etiam testatur) aliud esse Signum, aliud rem signatam, consequitur & illud necessarium, vel falsum, vel verè quidem, sed figurata locutione signum dici esse rem ipsam signatam, vel rem signatam esse ipsum signum. Eadem est autem ratio locutionum, quibus vel rerum signatarum effectum tribuitur signo, vel signi effectum ad rem signatam transfertur: quibus phrasibus tum scriptura, tum Patres Græci & Latini passim ad commendandam Sacramentalis coniunctionis verissimam efficaciam vtuntur, vt penè infinitis testimoniis & rationibus tot iam annis nostri demonstrarunt. Quod hoc negas D. Andreas, duo numero, & quidem prorsus ἐπιπορευῆ & sola ἁίωτα & analogia coniuncta, vnū & idē esse contendit, & quod somniat aboleri Baptismi fructū & consolationē, nisi quod extremæ amentię ascribit Augustinus ipsi concedamus, signa videlicet pro rebus ipsis esse accipienda, cōmiseratione profectò dignius est quàm refutatione.

Dogma VI.

Baptismum ablutionis peccatorum, regenerationis, inuolutionis, adoptionis denique arrhabonem esse certissimum in electis: in quibus solis illius virtus se exerat.

Ad VI. Dogma.

Quibusuis adultis, qui baptisuntur præberi semper totum baptismum asserimus: sed ab iis demum recipi interiorem, qui veram fidem asserunt, vel eo ipso tempore quo baptisuntur, vel quum per Dei gratiam ipsis hoc contingit. Nec enim efficaciam Baptismi ad id

1. Duplicem baptismū fingunt, interiorem & exteriorē: quum vnus duntaxat sit Baptismus, qui re externa, aqua videlicet, & re interna Spiritus regenerantis virtute constat.

Q. i.

2. Hæc manifesta & aperta est divini nominis profanatio in actione baptismi, quæ virtus Baptismi usque adnectam relicta.

momentum referimus, quo præstatur: sed ipsa Christi in eo oblata beneficia interdum illum præcedere, ut in Cornelio Act. 10. Sicut etiam Abraham prius iustificatus, quam circumcisus fuit: interdum verò subsequi affirmamus, in iis videlicet qui fidem non habent, sed suo tempore habebunt, quam profitentur quum baptizantur.

Th. Beze Responsio ad observat. an Antithes. dogmatis sexti.

Vide quæ plenissime de duplici baptismo differimus in observationibus ad nostram primam antithesin, pag. 44 & deinceps. Ad.

Si verum est quod hic docet D. Andreas, non sit igitur infantis anima rationis particeps, quoniam nisi aliquot post annis vivo suam exerit: Mortua sint arbores, quæ non statim à plantatione vitescant. Et ut ad nostram propius accedam, Neclatio ille, neque Paulus fuerint vera circumcisio est circumcisi, quoniam ille quidem non nisi in ipsa morte, hic verò non nisi abdicato Pharisæismo sint corde circumcisus. Denique existimare causæ efficienti vim suam *επιπροσθη* detrahi, quoties vitio τὸ ἀγνοῦν impeditur eius effectum, est certè erratum dignum cōmiseratione potius quàm refutatione, hominis qui *ἀπὸ τῆς ἀνομιᾶς* laboret. Ad.

Dogma VII.

Non omnes infantes qui baptizantur, gratia Christi participes esse & regenerari.

Ad VII.

2. Hæc quoque assertio aperte falsa & impia est, quæ negat infantes in Ecclesia natos & baptizatos regenerari.

Infantes putamus absurdum esse dicere, renouari, ut vel eo ipso tempore quo baptizantur, vel etiam ante, non modò adultæ ætatis, verum etiam cogniti, & per fidem apprehensi Christi tempus, veteri extincto homine, noui fiant homines. Obsignari tamen in illis adoptionem fœderis, in quo nati sunt, & remissionis peccati originis gratiam asserimus; modò adulti facti his beneficiis sese non præparant.

Responsio

Responsio ad obseruationem D. Andrea in antihes. Th.

Beza ad Dogma septimum.

Quatenus & quo sensu renouari negem infantes, ipsa thesis indicat: id quod tamen supra dilucidius exposui in alia responsione, & ego nunc paucis reperam, ut calumniatoribus os obstruatur. Distinxi igitur infantes in Ecclesia natos, in eos qui ante rationis usum ex hac vita euocantur, & eos qui adolescunt: præsupponens nullo cum diuinæ nobis occultæ voluntatis æternæ præiudicio, omnes illos esse ex electorum numero. Et illis quidem dixi & dico in ipso exortu, ex iure ad regnum cælorum ipsis per piorum parentum fidem quesito, imputari peccati originalis ablutionem, & perfectam Christi obedientiam, unde fit ut & mortis causa perimatur, & æternæ vitæ dignitas gratis in Christo inueniatur. Ad corruptionem autem innatam quod attinet, donari quoque infantes, occulto nobis opere Spiritus Sancti, eâ mētis renouatione qua fruuntur sanctorum spiritus in vita illa æterna, diem illum expectantes in quo deinum erit Deus omnia in suis omnibus. Ad didi verò & addo creari istud opus in infantibus, sua quadam mēsurā nobis inscrutabili, certissimè tamen, quoniam alioqui si toti in carne manerent, placere Deo non possent. Et quum de iis agam qui ante rationis, atque ad eò huius verè humanæ vitæ v. s. m. moriuntur, hoc propter eâ dictum in hac antihesi volui, renouari quidem illos, at non ita tamen ut ij qui hanc vitam totam viuunt, intelligentia quosq; & ratione vtētes. Quorsum enim illis illuminatione mentis ad discernendā secundum spiritum Dei veritatē verbo Dei cōprehensam, quod nunquā sint auditurū ad disponendū apprehensionis assensū per fidē ad effectus secundū spiritū aduersus carnem componēdos? denique ad omnes illas animi facultates ad rectum scopum dirigendas quæ per sensus & phantasiā exeruntur? Hactenus ergo negaui & nego istiusmodi infantibus illam adultis propriam regenerationem conuenire, non illam sine qua Deum nemo videt. Et quæ illis dixi in ipso exortu vitæ donari, fateor baptismo quoque sanciri, tum quoniam frustra non sunt olim iussi circūcidi fidelium infantes: (successit autem Circūcisioni baptisimus): tum quod inutiles certè non sunt offerentium & Ecclesiæ preces: quanquam, ut mihi quidem videtur, nec illorum, nec huius fides sint verum pædobaptismi fundamentum. In infantibus autē ad adultā eam ætatē peruenturis, quos & ipsos electos præsumo, baptismū præire fidei, cur absurdius dicitur, quàm in adultis ad baptismum accedentibus, in quibus fidē baptismō præire constat? Hæc si D. Andrea non satisfaciunt, spero tamen dissimilibus illius satisfactura. Sin minus, verè piorum & pacis amantium Theologorum iudicium minimè defugio.

Q. ij.

Dogma VIII.

Infantes carere fide, & nihilominus baptizandos.

Dogma X.

Non ideo baptizari fidei iam liberos, ut filij tunc primam fiant, qui antea alieni fuerint ab Ecclesia: sed solennis potius signis ideo recipi in Ecclesia, quia promissionis beneficio iam ante ad Christi corpus pertinebant.

Resp. Ad VIII. & X. Dogma.

1. Non minus manifeste Et si propria fide, præsertim actuali i carerent infantes (ut pote quæ sit ex prædicati verbi auditu, Roman. 10.) tamen ex formula fœderis: Ego Deus tibi, & semini tuo; Genes. 17. ver. 7. à parentibus ipsorum sibi & suis liboris per fidem apprehensi (qua etiam ratione sancti vocantur, 1. Corinth. 7. ver. 14.) merito baptizantur, & adoptionis fructu donari probabiliter censetur, relictis Deo arcanis suis iudiciis.

2. Non probabiliter, sed certo censetur filij Dei, & fructu adoptionis donantur infantes baptizati: quoniam Deus promissione sua fallere non potest. Reddunt ergo dubiam consolationem, & virtutem Baptismi potius evertunt, qui talia de Baptismo sentiunt & docent: adeoque Sacramentum ipsum à Christo infirmitatem profanant. 3. Respicunt ad impiam suam dogma de occulto Dei decreto, contra maximam partem humani generis, quæ Deus nolit per Baptismum regenerari. Idem milles baptizatos, siue adulta ætate, nunquam regenerari, aut in gratiam à Deo recipi, sed ad damnationem creatos & ordinato perire, docent.

Responsio Th. Buxæ ad obser. D. Andreæ in antithesin ad 8. & 10. dogma.

Ego verò tot impietates & falsitates quot hic nobis impingit D. Andreas condono ipsius satis noto zelo, & rursus plus ipsi exopto veræ scientiæ, confidentiæ verò multò minus. De infantium autem fide & falsâ huius loci quæ citat interpretatione supra plenissimè dissecti.

Deo scilicet non constat sua veritas, nisi (quod de adultis ne ipse quidem securissimus D. Andreas præstare sine exceptione possit) quotquot infantes baptizantur, certissimè & necessariò statuatur, eo ipso momento fide actuali donari, & regenerari, ut diuina premissa moritur

norint & credant quàm humana. Quid hic autem egero? Nam si petam ut ipsi infantes ea de re testimonium aliquod ferant, confugiet tota istorum factio ad illam miraculosam vim Sp. S. nec animadvertunt miracula iam apud ipsos desinere esse miracula, quum miracula dicantur quæ contra communem ordinem causarum fiunt, nihil autem possit esse magis ordinatum quàm quod fit quotidie in tot infantium baptifatorum myriadibus. Saltem verò mihi concedat isti ut ex tot infantium baptifatorum millibus percontemur an vel vnicus deprehendi possit, qui adules factus meminerit se tunc credidisse, & regeneratum fuisse quum infans baptifaretur. Siccine verò omnes paruulos, prout adolefcunt, lethæo quodam poculo sopiri, vel fide illa antè sibi donata sic excidere, ut de integro sit ipsis rursus ex auditu verbi discendum primum Christianæ religionis alphabetum? An non verò potius hæc sunt ægrotum somnia, vel præstigiæ meræ?

Ad. 3. Quibus hic calumniis oneremur, vide & cognosce, Christiane lector, ex iis quæ alibi respondimus.

IX. Dogma

Effectum fœderis neque à baptifmo, neque ab ullis accessionibus pendere.

Responsio ad I X. Dogma

Ad hoc responsum est suprâ ad 1. & 2. Theses.

XI. Dogma.

In casu extremo necessitatis, mulieribus illicitum esse infantes baptifare.

Iac. Andreæ. D.

Lucas Oslander. D.

Respons. ad XI. Dogma.

Baptifmus pars est Ministerij publici, quod est expresso Dei verbo in mulieribus, imò etiam in privatis personis interdictum: neque vel baptifmum videri potest contempnissè, qui nulla sua culpa excedens ex hac vita non baptifatur: neque necessitas vlla incidere potest, publici vigentis ministerij leges transgrediendi. que mas neque foemina, sed vnus sumus omnes in Christo Iesu Gal. 3.

2. Nulla Lex in verbo Domini extat, quæ in casu necessitatis mulieres, vel à docendo, vel à baptifando arceat.

Q iij.

Theodorus Bera, Genuensis Ecclesie Minister.

Abrahamus Mutschus Bernensis Ecclesie Minister.

Petrus Haebnerus, Graecae Linguae in Gymnasio Bernensi Professor.

Antonius Fains, Genuensis Ecclesie Minister.

Claudius Alberius D. Professor Philosophiae in Academia Laurisiana.

Responsio ad utramque marginalem observationem D. Andree ad Antitheſin II. Dogmatis. II.

Hic nobis occurrit duplex quaestio, Vna de baptismi necessitate, altera *ἡ ἐπι τῷ ἰουδαϊσμοῦ τήσεως*, ut illam Graece inscribit D. Andreas pag. 499: quae posterior ab illa priore pendet, ut qui illam norit, utramque norit. De illa igitur pridere loco. Videndum autem est in primis ex ipsa collatione, ecquae sit aduersarij nostri sententia, & quam bellè sibi hac etiam in re constet.

Pag. 458. Priusquam, inquit, *baptisuntur infantes affirmare non possumus quod credant, quoniam fides illis in baptismo datur: in perceptione igitur Baptismi infantes simul adoptantur in filios Dei, & adoptio in ipsis obſignatur.*

Hac ille: quae si vera sunt, aperte dicendum fuit, non autem dubitanter & Academicorum more, infantes ante baptismum non credere. Quod si à baptismo incipiunt fides, adoptio, & eius obſignatio, sine quibus salus aeterna nulli obſtinere potest: consequitur baptismum vsque ad eò simpliciter & absolute esse necessarium, ut quicumque non baptisati moriuntur, à salute excludantur: vel statuendum sit absque fide, (quam tamen isti volunt propriam in vno quoque necessario, & sine exceptione requiri,) & absque adoptione seruari in Christo quempiam posse.

Pag. 492. *Licet Christianorum liberi in Ecclesia nascuntur, non tamen propterea in fœdere censentur, nisi etiam qua fœdus requirit fecerint aut in eis etiã fiant: & carnalis natiuitas ex piis parētibus nihil facit ad consecutionem regni caelorum, sicut scriptum est, Ne velitis dicere intra vos, Patri habemus Abraham, & Quicquid ex carne natum est, caro est. Nisi ergo ex Aqua & Spiritu (quod fit in baptismo) renascantur liberi ex piis & Christianis parentibus nati, non possunt videre regnum Dei, Sicut in veteri Testamento, ex piis parentibus nati liberi, in fœdere non continebantur, nisi in illis caro praputij octaua die pracerideretur. Masturbus enim, inquit Moyses, cuius praputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Genes. xvij. Itaque (inquit pag. 493.) non probabili ratione, sed certissima quoque & indubitata consequentia, in Novo Testamento infantes, etiam ex piis & Christianis parentibus natos in fœdere non censentur nisi etiam baptisati fuerint, secundum illud Christi, Nisi quis renatus &c. Hac rursus ille, ex qui-*

ex quibus apertius etiam constat absolutissimam & simplicissimam baptismi necessitatem à D. Andrea, errantem Augustinum (quod tanti viti pæce dictum sit) in auiâ vsque sequuto, hoc etiam loco constitui: quam tamen collectionem quàm malè fulciat, postea indicabo. Nunc autè satis fuerit D. Herbrandum Tubingensis Ecclesiæ Doctorem, & huius collegam, profectò in permultis doctiorè, opponere. Is igitur pag. Comp. Theol. 636. sic rectè scribit, *Quòd Christus inquit, Nisi quis renatus fuerit &c. (què locum August. pro confirmatione sua opinionis, adducit) loquitur Seruator de modo ordinario, & ordine sic à se instituto, què non vult negligi aut contemni, ubicunque haberi potest: minimè verò de c. su necessitatis, quæ Legem non habet. Quòd verò ad August. auctoritatem attinet, etsi meritò magni à nobis fieri debbi: pluris tamen non est faciendâ quàm ipse eam fieri voluit, & non tanti, ut in ipsius gratiam errori subscribamus.* Hactenus ergo D. Andrea, totum Augustinum audiuius, nùc verò pau'd mitiorem illum factam audiamus.

Pag. 495. quàm negassim damnatos censendos esse ex Dei verbo infantes tempore Moysi incircumcisos & mortuos in deserto, respondens ipse. *Quòd ad infantes, inquit, incircumcisos attinet, non ex ratione humana, sed ex verbo Domini iudicandum est. Verbum Domini sic sonat, Masculus cuius præputij caro &c. Genes. 17. Itaque grauer peccator, quòd cõtra tam expressum Dei mandatu suos infantes octauo die circumcidi non curauerint, sed, (inquit pag. 496.) propter frequètes & itopinatas peregrinationes excusari aliquo modo possunt à negligentia & contemptu Sacramenti: & non modo verisimile est, sed sine dubio quoque factum est, quòd Israëlitas sui officij hac etiam in parte commonefecerint Moyses & Aaron, sed pro ingenio suo populus ille ipsis non obtemperarit. Item 497. Quando autem infans ante diem octauum Circumcisioni destinatus moriebatur, parentes & liberi excusati fuerunt coram Deo: & quid de illis infantibus voluerit statuere, Dei voluntati relinquebatur, de qua nos ex verbo iudicamus. Quoniam igitur fœdus Domini, infans ipse irritum non fecerat, idè etiam illi non imputatâ fuisse incircumcisionem censemus.* Hæc ille: ex quibus colligitur hæc ipsius sententiâ, Infantes illos ante diem octauum mortuos, illa Legè non fuisse comprehensos, quæ in incircumcisos moriètes statuitur, Genes. 17. Alios autem in deserto non Circumcisos, (idq; eorum culpa qui Moysi & Aaroni non obtemperarunt) peculiari tamen Dei gratia potuisse excusari, quia non contemptu Circumcisionis manserint incircumcisi, sed quoniam, quàm sæpe numero festinãter & itopinatò castra mouerentur, visi fuissent liberi in vitæ discrimen adduci, quos propterea miseratus Deus seruauit sub Iosua postea circumcidendos. Quòd si qui inter ex illis mortui sunt, post octauum diem incircumcisi, iudicari aliter ex Dei verbo non posse, quàm illos extra fœdus perisuisse, sed videti omnino fuisse pau-

cissimos, quum tanto & tam admirando numero in deserto excreuerint. Hanc autem D. Andreae sententiam suo loco expensurus, interim rursum illi D. Herbrandum oppono pag. sui compend. 623. sic loq̄e rectius toridem istis verbis scribentem. *Scimus & hoc: ceremonias & Sacramenta dispensationem admittere, ut in deserto 40. annis non sunt Circumcisi: quod si Deo displicuisset, aut si patrum suum sic irritum fieri, neglecta circūcisione, iudicasset, non talisset: qui quum peccata populi in deserto admissa statim punierit, hoc, si quod fuisset, neglecturus non erat.* Viderit ergo D. Andreas tam confidenter de Moise & Aarone populum officij admonentibus & parentibus liberorum minime obsequitis loquutus, quomodo cum suo collega vel potius cum ipsa veritate sit transacturus. Quid autem de baptifatis sentiat congruenter cum illis quæ de incircumcisis dixit, nunc audiamus.

Pag. 498. *Quum baptifimo nullum certum tempus à Deo prescriptum sit, & Christus discipulos suos grauissimè corripuerit prohibentes ne pueri ad ipsam adducerentur: omnibus parentibus summo studio in eam curam est incumbendum, ut illa interposita longiore mora, recens nati infantes per Baptifinum in fœdus recipiantur secundum illud Christi, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & c. quod beneficium non minus infantibus quàm adultis necessarium est, siquidem in peccatis concepti & nati & natura filij ira sunt, & nisi propter Christum in gratia recipiantur, nulla spes æterna vita consequenda illis relicta est in natiuitate carnali.* Hæc ille verè quidè, sed extrà oleas excurrans, quum de hoc ne quæsitū sit quidè an vrgerè baptifimū oporteat, nedū vt fuerit inter nos controuersum. Ille igitur ad se rediens continenter, *Quapropter, inquit, baptifimum infantibus ita necessarium iudicamus, vt solum necessitatem inexcusabilem excusare censeamus, negligentiam autem & contemptum minime veniam mereri statuamus, qui salutem ita alligamus vt verba sonāt, Qui crediderit & baptifatus fuerit, saluus erit. Item, Nisi quis fuerit renatus ex aqua & c.*

Hæc autè placet seorsim expendere. Quæuis enim ille Augustini p̄uus, à Scholasticis etiam animaduertus, in Ecclesia Christiana nunc refutationis non indigeat: quia tamè suis etiam quibusdam argumentis illum fulcire conatur D. Andreas: & in ea tempora incidimus, in quibus nulla est tam nota & damnata hæresis, quàm à Satana interpolatam & propinatam nonnulli auidissimè non hauriant, operæpretsum est ista quoque semel redarguere. Quæstio est, an simpliciter & absolute sit necessarius baptifimus ad salutem, quod ego cum Orthodoxis omnibus nego: affirmat D. Andreas, illis quidem vocabulis non vtens, sed fidem & adoptionem in infantibus, ac proinde ius salutis infantium à baptifimo inchoans: quod si in infantibus valet, multo magis in adultis statutum est, vt qui minus possint ac debeant excusari.

Sic igitur ille, si quis pag. 458. & 492. connectat, argumentatur ex duplici

duplici præsuppositione: vna, quòd Christus regnum cælorum tectetur ad infantes pertinere: altera, quòd proinde statuendum sit illos credere, quum sine fide nemo possit placere. Istis autem positis nititur hoc dilemmate. Infantes istam fidem aut ante baptismum acceperunt, aut in ipso baptismum accipiunt. At ex verbo Dei dici non possunt infantes ante baptismum credere: immò carnalis natiuitas nihil facit ad cõsecutionem regni cælorum, quia quod nascitur ex carne, caro est. Fide igitur in ipso baptismum & adoptione donantur. At si hoc verum est, *Ergo non tantum probabili* (inquit ille totidem verbis pag. 492) *sed certissima quoque & indubitata consequentia* (vide hominis huius confidentiam, Christiane lector) *colligitur infantes etiã ex piis & Christianis parētibus natos, in fœdere non censeri, nisi etiam baptisati fuerint.* Ergo & perire, quum extra fœdus Euãgelij non sit vita. Ego verò priorem quidem hypothefin amplector, quòd videlicet regnum cælorum ad infantes in Ecclesia natos pertineat, quos etiam omnes electos esse, contrario non apparente. præsumo: posteriorem verò de infantium fide distinguo. Fateor enim interuenire quidẽ fidem oportere, vt in fœdere comprehensi Deo placeant infantes: sed sua sibiq; inhærentẽ fidẽ præditos illos esse posse. vel oportere nego: verum æternæ vitæ ius, ex fœderis formula acquisitum illis, ex piis parētibus nascendo, fuisse affirmo, baptismum postea, si fieri potuerit, in ipsis obsignandũ, nisi fidei actualis donatio ex auditu, & baptismi effectũ in illud ipsum credẽdi tẽpus à Deo definitũ differatur: quod & ex Apostoli verbis expressis, & ex ipso Augustino, consentiẽtibus etiã patribus omnibus, ipsiq; ad eò scholasticis, supra demonstrauit. Hac autẽ euerfa hypothefi, corrui etiã dilectina illi superstructũ. Itaq; contrariũ prorsus concludo cum Apostolo, nẽpe sanctos nasci liberos ex alterutro etiam fideli parẽte, & si sanctæ primitiæ, sanctam etiã esse massam: & si sancta est radix, sanctos esse ramos, etiã si nonnulli, vel soli Deo noti, vel suo demum tempore patefaciendi, defringantur.

Pag. 492. confirmatur noster aduersarius infantium comprehensionem siue censum in fœdere, ac salutem à baptismum inchoari vt, tempore præcedente baptismum excluso, (altera videlicet superioris dilemmatis parte,) concludat necessariò perire quotquot ante baptismum moriuntur, duplici vtitur ratione: vna, *quòd carnalis natiuitas, ex piis etiam parentibus, nihil faciat ad regni cælorum consecutionem, secundum illud, Nolite dicere, patrem habemus Abrahamum, & Quod natum est ex carne, caro est: & Nisi quis sit renatus ex Aqua & Spiritu: altera, quòd ex Lege Circumcisionis, cui successit baptismus, excidebatur è populo Dei quisquis non fuit Circumcisus.* Hæc ille non tam aduersum me quàm contra Dei fœdus, quo semen cum credente parente comprehenditur. Est autem in hoc entymemate vitium illud maximum quod dicitur *Et tò iurã quor.* Nam verum

R. j.

quidem est quod ait de carnali generatione, neque necesse fuit proferre sacra testimonia, quibus confirmaretur quod nemo negat. Sed inde minimè consequitur sanctos, ac proinde in fœdere comprehensos non nasci sanctorum liberos: tantùm abest ut ex piis nasci nihil faciat ad regni cœlorum consecutionem. Scat enim illud apud Deum semper veracem, etiamsi interueniant in progenie homines mendaces, *Ero Deus tibi & semini tuo*: & illud Apostoli, *Manet electio propter patres*, & illa toties à me citata, *Si radix sancta, ergo & rami*, & *Si promissio sancta, ergo & massa*: & illud toties inculcatum. *Propter David seruum meum*. Nec tamen istud ita intelligendum, quasi sicut peccatum & mors carnali generatione ex vno homine ad omnes peruarserunt, sic fides & vita ex piis parentibus in liberos, tanquam subiecta quibus inhæreant, propagentur. Nec enim gratia Dei est in hominum potestate: nec homo sanctus hominem gignit quia sanctus est, sed quia homo est, ideoque impurus impurum. Verùm, sic Deo misericordiam pacisci cum electis suis, id est cum Ecclesia vera placuit, ut patres credentes, liberis suis in mille quoque generationes, ius Christianæ (ut ita loquar) ciuitatis sua fide acquirerent: prout quidem ipsi Deo libet, hos vel illos ex piorum posteris seligere, ut ex Abrahama, Isaaci, Dauidis, & aliis tot sanctorum historiis, quotidiana denique experientia liquet. Sunt enim electi semen promissionis: neque hominum est filios Deo gignere, sed Dei est vnus filios promissionis, prout ipsi libuit, piis parentibus donare. Interea verò nostrum est, donec contrarium apparuerit, arcanis Dei iudiciis penes ipsum relictis, ut de adultis fidem profitentibus, sic de ipsis infantibus in Ecclesia nascentibus in genere sentire & existimare ut de natis in Ecclesia Christi membris. Et quæso, si ex piis parentibus nasci nihil facit ad regni cœlorum consecutionem, dicat nobis D. Andreas cur igitur natos in Ecclesia infantes ad Baptismum admittat: Turcarum autem, aut Iudæorum, qui nunc à fœdere ad tempus exciderunt, liberos non item. Annon quòd illi quidem ad fœdus pertinere, quia in Ecclesia nati, censeantur: quibus propterea fœderis *σημείον & σφραγίς* denegari non debeat: illi verò, quia extra Ecclesiam nati, & idcirco immundi, in templum Dei admitti non possint? Nam si exceperit D. Andreas, in Ecclesia natos infantes, non ut iam sanctos & censes in Dei fœdere, sed ut sanctificandos, & in fœdere censendos ad Baptismum admitti: recurret quæstio, & rursus quæram, cur hos potius quàm Turcas aut Iudæos ad istam nanciscendam sanctificationem admittat, si nihil facit ad regni cœlorum cōsecutionem ex piis parentibus nasci. Vanam autem esse illam obiectionem liquet etiam ex eo, quòd appellationes *σημείον & σφραγίς*, quibus Circumcisionis, (cui Baptismus successit) præcipuum vsum declarauit Apostolus, manifestè ostendunt primum ad Dei fœdus ingressum esse, in Ec-

in Ecclesia & ex piis parētibus natum esse, non autem baptifatum esse: quum *σπαρτις* siue signum obfignās, necessariò antegressum id præsupponat quod obfignatur. Rectiùs ergo hac de re sensit D. Herbrandus pag. 633. sic scribens: *Christianorum pueri, non sunt natura meliores aut sanctiores aliis, qui extra Ecclesiam sunt procreati: quòd verò ipsos seruari affirmamus id habent ex singulari Dei priuilegio, profitente Deo se non tantum nostrum Deum esse, sed etiam seminis nostri, Vobis, inquit, Petrus Act. 2. 39. & quidē agēs de baptifino, & FILIIS VESTRIS est promissio facta, & Deus inquit ad Abrahamum Gen. 17. Ero Deus tuus & Deus seminis tui post te. Nos autem iam semen Abrahæ sumus, Galat. 3. 9. Ergo hæc promissio ad nos & nostros infantes etiam adhuc in utero positos pertinet. Hæc ille, quæ si vera sunt, sicuti certè sunt, quānam verum erit quod inculcat D. Andreas, nihil ad regni cœlorum consecutionem pertinere si quis ex piis parentibus nascatur? Sed ille fortasse mihi obiiciet D. Herbrandum non propterea excludere baptifmum. Quasi verò nos quum dicimus sanctorum liberos sanctos & in fœdere comprehensos nasci, quia, sicut præclare dicit August. *Corpus quidem mortis in primis parentibus peccatores infantes generauit, Spiritus autem vite in posterioribus fidelibus eos fideles regenerauit*, idcirco fœderis huius sigillum, id est Baptifmum excludamus. Sed reget ille D. Herbrādum, non quibusuis infantibus, sed solis casu necessitatis præuentis & propterea non baptifatis, priuilegium illud tribuere, se verò pag. 498. censere quoque, necessitatem ineuitabilem, quæ à negligentia & contemptu non nascatur, priuationem baptifmi excusare. Sed rursus obiectio ista nihil eum iuuerit. Nam verum quidem est D. Herbrandum de illis demum infantibus non baptifatis agere, quos ineuitabilis necessitas præuenerit, qua de re suo loco dicemus: sed inde non consequitur hoc priuilegium à baptifmo inchoari, vel à necessitate pendere: Aliud enim est ipsum priuilegium, aliud ipsius efficacia, qua se se non priuarent contemptores baptifmi, nisi in ipso priuilegio nascerentur. Deinde, quum disertis verbis, idque non semel affirmet D. Andreas, infantes non ante Baptifmum, sed in ipso demum baptifmo fide & adoptione certissimè donari, eaque actuali & ipsis inherente, sine qua neque infans, neque adultus vllus possit Deo placere: quis non videt hoc duplex dogma esse prorsus *αὐτάρκτος*, & priore posito, posteriori stabilito, prius necessariò perimè? Etenim, si nulla est infantiū fides ante Baptifmū, & tamè seruantur aliqui non baptifati, ergo sine fide seruantur, & falsum est neminem sine fide Deo placere. Sin verò peculiari quodam modo, (quem etiam vt nihil ad tot absurditates deesset, extraordinarium esse ipse negat pag. 492) donantur infantes fide ante baptifmum, arguit ipse se se mendacij, quum diceret pag. 450. *infantes non ante baptifmum, sed in baptifmo fide donari*. Et certè ne-*

cessit est ut ita sese mutuo falsitates elidant.

Alterius autē enthymematis fundamentū à lege circumcissionis desumpti, in qua addatur comminatio excindendi ex populo. Dei cuiuscunq; caro præputij circumcisa non fuerit, falsum est ex male intellecto Mosis integro contextu. Hoc enim ad ipsos infantes suo tempore sicuti oportuerat, parentū culpa non circumcisos minime pertinuisse, nisi adultiores facti circumcissionem neglexissent, non tantūm ex eo colligi manifestē debet quòd alioqui infantes damnarentur: sed etiam ex ista legis appendice, *quia scdus meum irruū fecit*. Cur enim infans nullum adhuc habens rationis xlum vllius in hac re contemptus aut etiam negligentiae pœnas daret? quamobrē etiam Exod. 16. Deus non ipsi filio Mosis incircumciso, sed Mosis fuisse dicitur infensus. Nō tantūm igitur iis qui ante octauum diē circumcisoni præscriptum moriebantur, non fuit exitiale non circumcisum fuisse: verūm etiā iis qui octauo die, suorū culpa non circumcisi interibant, nisi facti adultiores Circumcissionem fuerant aspernati. Denique verba illa Mosis, *Excindetur anima illa ex populo suo*, ostendit quoque ab ipso exortu cœlos fuisse in fœdere in populis suis infantes, vnde postea demum excidebant qui eius fœderis obsignationem neglexissent. Et ita exponendam esse hanc legem docet non tantūm paraphrasis Chaldaica, verūm etiā Rabbi Salamo, istis verbis, *Si quis puer non erat à parentibus circumcisu, id parentibus imputabatur, donec puer adoleuisset. Nā interim, dum erat puer, nec dum filius præcepti, illi non imputabatur. Sed ex quo ad ætatem peruenerat, hoc illi, nō patri, imputabatur: nisi etiam pater esset in culpa*. Et Aben Ezra, *Si fuerit, inquit, filius præcepti, & non circumcidit carnem præputij sui, excinditur ille è populo Dei: quia mādaturum puer accepit in persona patris. Quòd si pater non circumcidit ipsum, circumcidat seipsum quum fuerit sui iuris: alio qui enim circumcidatur matribus cœlorū. HÆRETICI autem putant quòd si mortuus esset puer incircumcisu, nō futura esset illi pars in futuro seculo*. Sed & Ambrosius lib. de Abrahamo, quāuis ad allegoriā, dessectat, disertē scribit videri hāc interminationē potiūm ad intelligentē quā ad infantē pertinere: quod perperam D. Andreas pag. 498. ad infantes restringit ante diem octauum mortuos. Et hic cogor de D. Andrea amanuensibus ut falsariis conqueri, qui vna eadēmq; pag. 497. duas cōtrarias sentētias mihi attribuerūt. Quo sensu verò illa Christi verba, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, accipienda sint, rectē exponit D. Herbrandus, cuius verba paulò antè citauī.

Accedo ad aduersarij nostri sententiam de incircumcisis in deserto mortuis expressam pag. 495. quorum duo faciūt genera: Vnum ante octauum diem mortuorū, quibus putat non imputatā fuisse incircumcissionem, ut qui videri non possint Legem violasse: alterum eorum qui vltra octauum diem, vixerunt manentes incircumcisi.

cis. Horum autem alios etsi grauiter peccantes, tamen, Deo ipsos propter tumultuarias & incertas castrorum mutationes excusante, fuisse postea sub Iosua circumcisos: alios autem quos Deus non tolerauerit postea circumcidendos, si ex Dei verbo iudicandum est, omnino perisse uideri. Et si enim totidem uerbis istud dicere non est ausus D. Andreas, tamen istud ex ipsius sententia satis perspicue explicata necessario colligitur. Ego uero, etsi quoddam ad illos infantes incircumcisos ante diem octauam, siue in deserto, siue postea deinceps mortuos, omnino ipsi assentior: tamen demiror quinam id possit ipse affirmare, quum semetipsum redarguat. Quod enim de Baptismo dixit, nempe in baptismo dari fidem & conferri adoptionem infantibus, affirmat similiter pag. 477. de Circumcisione. At qui si uerum istud est, quinam seruabuntur ulli incircumcisi, quin statuatur uel aliquos sine fide seruari, uel falso dici datam fuisse fidem & adoptionem in ipsa Circumcisione? Ad eos autem quoddam attinet qui ueltra octauam diem uixerunt sub Iosua demum circumcidendi, confidentiam huius hominis, omissionem circumcisionis tam duriter interpretantis, satis superque refellunt quæ ex D. Herbrando citauit. Restant mortui post octauam diem in deserto incircumcisi, quos siue paucissimos, siue aliquo numero (quis enim hoc nouit?) uiderit iste, cur exilio addicat, si, quod omnino uerum est, præuens uitæ discrimen omnes illos à necessitate Circumcisionis excusauit.

Quod autem idem pag. 498. postquam docuit, & quidem rectè, minus nunc excusari non baptisatos quam olim incircumcisos, ed quoddam certum spatium baptismi tribuendo sit definitum, concludit solam necessitatem inuitabilem excusare posse non baptisatos, negligentiam autem nec contemptum ueniam mereris in qua sententia sunt quæ merito desiderem. Primum enim, quæ censenda sit inuitabilis necessitas definiri saltem in genere debet ut conscientis satisfiat, qua de re mox dicam: deinde negligentiam sine ulla exceptione parem facere contemptui, & quidem in re omnium maxima, putà uitæ uel mortis æternæ, nemo non uidet eius esse seueritatis quæ Dei clementiæ minimè cōueniat. Præterea, quorsum istud merendi uerbum? Quod enim aliquis est apud Deum ulli excusationi locus, siue hac in re, siue in aliis, ab una clementissimi patris indulgentia proficiscitur. Insuper, si uitæ discrimen, propter incertas illas castrorum mutationes, Israhelitarum infantes in deserto à Circumcisionis necessitate excusauit, (Deo proculdubio, nec Mose nec Aarone, neglectâ totis annis quadraginta in tot infantium millibus continuatâ nunquam alioqui toleratâ) cur non etiã idem in Christianorum liberis periculum euidens obtinuerit? Quam enim multa possunt incidere, uel in ipso puero, uel aliunde, propter quæ exportari nec tamen intus possit baptisari infans, uel

adultus aliquis moribundus, cui necessitati quoddam occurrere posse putat D. Andreas tributa cuius, etiam mulieribus, baptisandi potestate, suo loco refellam. Et cuiusnam ille persuaserit, olim apud Israë-
 litas usque ad eam præcisè obseruatum fuisse octauum illum diem infantium circumcissioni præcisè definitum, ut in quocunque valetudinis statu essent infantes illo ipso die circumciderentur, quum (teste illo Dauidis & ipsius sociorum factis, quum sacros illos panes comederent: & testante Christo, Sabbathum, cuius alioqui tam præcisè fuit obseruatio ut vel leuissimum eius contemptum iusseris etiam Dominus lapidatione vindicari, propter hominem sit, non homo propter Sabbathum) nulla fuisse Lex ceremonialis videatur, quam charitas quadam non temperaret? Nec aliunde factum in Ecclesia Christiana, frigidioribus præsertim locis, ut aspersioni cesserit totius corporis antiqua ablutio, ob infantium videlicet corporis imbecillitatem, quum paucissimi iam adulti baptisarentur, qua de re agit Cypri. lib. Epist. 6. quâuis immersionis ritus fuerit Sacramentalis ut docet Apostolus Rom. 6. & ut ex antiquis Synodis etiam apparet, Laodicæna videlicet & Neocæsariensis, superstitionis nonnulli ægrè in aspersione siue perfusione consenserint. Denique sit quidem contemptus Sacramentorum exitialis, quoniam hæc ipsum vitæ pronihilo ducit, qui diuinitus adiunctum eius sigillum aspernatur: qua tamen iuris specie fuerit ipsi infanti nulla sua culpa non baptisato exitialis? nisi fortè postea factus adultior baptisari neglexerit, sicut de non circumcisus paulò ante diximus. Sic autem ista sunt accipienda, ut discrimen illud vitæ excipiat, in quo vel mordicè obseruandum sit Dei mandatum, vel prodenda Dei gloria. Tunc enim mille potius obeundæ sunt mortes, quàm verbum Domini violandum: æterna felicissima laude dignis illis Machabæis vocatis, qui vnâ cum matre maluerunt omni immanissimæ scuitiæ genere excarnificari, quàm suillam degustare. Sciendum est: & illud quoque sic esse Baptismi neglectionem siue parentibus, siue ipsis infantibus exitialem, ut tamen resipiscentiæ sit locus: quæ si vera fuerit, baptisum certè, prout licuerit, flagitabunt qui antea illum neglexerat. Sed quid si tunc obstaculū tale inciderit, ut obtinere quod cupiūt minimè tamē possint? Nempe tantò magis est ipsis deslendum illud peccatum? Sed quis illis culpam deprecantibus veniæ locum præciderit? Ergo non incipit fides & adoptio ab ipso baptismo. Nec temerè Ambrosius Valentinianū, tardius, malo illius sæculi more, accedentem ad baptisum, & in itinere mortuū, (num verò quoddam in ipsius comitatu deessent mulieres aut priuati homines à quibus baptisaretur, si tunc obtinuisset in Ecclesia pudendus error *γυναίκοβαπτισματος*?) non dubitat nihilominus ad beatam vitam euocatum pronuntiare. Et de his quidem hæcenus, quæ partim ex Dei verbo & certis rationibus

nibus falsa deprehenduntur, partim ambigunt & in incertum ille certenobis in illa colloctione proposuit.

Nunc superest ut quatenus Baptismi lege astringamur, & ab eius necessitate absolvamur, differamus. Nobis enim duæ necessitates hic occurrunt mutuo sese respicientes: una, qua constringimur: altera qua liberamur. Frustra enim de liberatione laborat qui non est obligatus, & contra frustra sese liberatum somniat, qui Legis vinculo constrictus tenetur. Dico igitur quod ad ipsius præstandæ Legis obligationem pertinet, magnum esse discrimen inter ipsum salutis fœdus, & sigilla ipsi fœderi ad eius promissionem in animis credentium certiore fide obsignandam adiuncta, quibus ne egeremus quidem si tanta & tam firma foret nostra fides quam illam esse oportuit. Fœderis enim ipsius pactum tale est ut nullam exceptionem penitus admittat, & vel eo comprehendi vel perire necesse sit, citra ullam, vel personarum, vel locorum, vel temporum distinctionem. Nam extra Christum, qui veluti substantia est istius fœderis, nulla prorsus est salus. Christus autem ex fœderis formula, solis credentibus applicatur. Itaque stat illud Christi dictum nullam prorsus necessitatis excusationem admittens, Qui non crediderit, condemnabitur. Quomodo verò infantes in parentibus piis credant, siue fideles censentur, suo loco diximus. Sacramenta verò quum sint illius salutis fœderis appendices, quibus propriè neque Deus sese ad nos seruandos obligat, neque nos ius illud vitæ æternæ adipiscimur, sed fidei nostræ antegredientis sint & apud nos & apud Ecclesiam adminicula, cui tum iam antea Deus sese obligauit, & nos vicissim illius gratiam recepimus, crescente sic fide in nobis magis ac magis obsignandam: consequitur non simpliciter, ut de ipso fœdere diximus, Sacramentorum usum & perceptionem diuinitus præcipi, sed quatenus eius legitimè, id est ex eius ordinatione potiundi adminiculi copiam & potestatem facit Deus, quemadmodum videlicet in contractibus humanis ipsa obligatio ex pactis conuentis nascitur: instrumentum verò contractus, tabellionis subscriptio, testium nomina, sigilli publici appensio, confirmationis tantum causa adhibentur: quæ non vsq; adeo necessarid requiruntur, quin firmus etiã absque illis maneat contractus ex mutuo partium cõsensu, vel dissentiente quoque vna parte, infirmetur: si modò alia ratione quam communibus illis & ordinariis testimoniis de ipso cõtractu liqueat. Hoc autem ita statuendum esse inde quoque apparet, quod fœdus quidem ipsum vniuersaliter & simpliciter, sicuti diximus, à Deo conceptum est: Sacramenta verò certis demum adhibitis circumstantiis, quas si quis obseruare nulla sua culpa penitus prohibeatur, Legis violatæ reus censi meritò nec apud Deum, nec apud homines possit, Deo videlicet quasi clara voce ipsum à legis mandato

absolvente. Sic olim Circumcisio feminas nullo tempore obligabat: mares autem octauo demum die iubebar circumcidi. Ergo nūquam ad foeminarum, ad marium autē salutem octauo demum die fuit necessaria. Quid si verò die octauo, vel ob morbū, vel alium eiusmodi casum citra vitę discrimen infans circumcidi non poterat? an potius fuit morti exponendus quàm Circumcisio differenda? Respōdeat hic quod volet D. Andreas, grauiissimus & simul lenissimus Israëlitarū accusator, quòd suos infantes tot annis, reclamantibus scilicet Mose & Aarone, circumcidere in deserto non sustinuerint. Ego cōtrā, nō ininūs certò, sed, vt opinor, veriūs asseuero, futuros homicidij reos apud Deū, qui, nulla valetudinis habita ratione, infantē eiusmodi ex vulnere probabiliter moriturū circūcidissent. Quod enim de Sabbatho Christus ait, & exemplo suo cōfirmavit, Sabbathum esse cōstitutum propter hominem, non autem hominē propter Sabbathū, id est Sabbathismi ceteroniam: non dubitem de tota ceteroniam, ipsaque ad eò circūcisione affirmare. Quamobrem etiam Legislatores illam aduersus incircumcisos comminationem ijs verbis concepit quæ satis ostendunt ea pœna teneri, non quicumque octauo die præcisè, sed indefinite qui non essent circumcisi: nec in genere omnes non circumcisos, sed eos demum qui adulti circumcidi neglexerint. Et quæso, quàm multa incidere octauo die vel etiam postea potuerūt, per quæ nullus omnino Circumcisioni locus relinqueretur? In Baptismo verò quispiam meritò dixerit tantò ininūs excusandam negligentiam, vel contemptus culpam, qui ab impietate non procul absit, quantò ininūs est operosa ipsius ceteroniam, nullo etiam adiuncto vel sexus discrimine, vel temporis certi spatio circumscripita. Sed arctius esse nouorum quàm veterum Sacramentorū præceptionis vinculum, qua ratione censeri possit, ego quidem videre non possum, qui potius audiam alibi nos esse oneribus eiusmodi per Euāgelium leuatos. Certè hac vna *clinica* ratione de ægrotis adultis non lotis sed perfusis rogatus Cyprianus lib. epist. 4. epist. 7. *In sacramentis inquit, salutaribus, necessitate cogente, & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia.* Quod autem ille, in clinicis tunc vocatis, certæ illi necessitati tribuit, postea in Occidentis Ecclesiis sensim ordinarium haberi cœpit: nempe vt, infanrium teneritudinis habita in frigidioribus regionibus ratione, perfusio immersioni successerit. Et quàm multa præterea incidere possunt, quæ infantem baptifari nullo modo patiātur? Hinc illæ scholasticorum vanissimæ disputationes, quid agendum, si naturalis aqua defuerit, & alia non pauca, non ininūs stultè propōita quàm ridiculè disputata, & superstitiose conclusa: qui tamen ipsa veritate coacti, baptismum voti siue flaminis, itidēque sanguinis adiunxerunt ordinario, quem fluminis vocant, baptismo. Quòd si vetus

Ecclesia

Ecclesia præcisam illam baptismi necessitatem probasset, vel à baptismo inchoari fidem & spem salutis existimasset, an credibile est pauculos illos tantùm dies baptismi administrationi fuisse præscripturos, quibus tandem adiuncta est necessitatis exceptio quorum: adhuc vestigia in pseudocatholica Ecclesia Romana supersunt, Dominica quam vocant, in albis, & fontium, quos appellant, benedictio festum Paschatis antecedens. An etiam probabile est, si rum hæc baptismi necessitas tam præcisa obtinuisset, veteres religiosissimos etiam homines, ut imperatores illos Constantinum Magnum, nonnisi paulò ante mortem baptisatum: & Valentinianum cunctatione etiam sua non baptisatum: atque aded episcopos, ut Nanzianzeni in adolescentia demum baptisati patrem, tam diu fuisse baptismum dilaturos: Hanc tamen dilationem fateor minimè probandam fuisse, ac meritò postea correctam, utpote ex alio errore contrario profectam, nempe ex eo, ut de seipso testatur August. lib. Confess. i. cap. ii., quòd post illud lauacrum maior & periculosior in sordibus delictorum foret reatus. Tantæ est difficultatis, quod de virtutibus quoque suis rectè dixerunt Philosophi, modum in rebus tenere. Sed satis est euicisse verba illa Christi, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu*, &c. ne in adultis quidem fuisse tam præcisè intellecta, quàm putauit August. à se ipso tamè alicubi dissentiens, & in alterius quoque Sacramenti necessitate deceptus, ex illis eiusdem Christi verbis Ioan. 6. 53. *Nisi ederitis carnem filij*, &c. malè ad infantes applicatis: quod est postea in Carthaginensi Synodo correctum, argumento ex verbo, *accipite*, desumpto, quod tamen multò firmitus ex illis Apostoli verbis, I. Cor. ii. 28. *Probet autem quisque seipsum*, desumi potuit.

Stat igitur illud, de quo copiosissimè & eruditissimè disputat Epist. 77. Bernardus, exitialem non esse omnem baptismi priuationem, sed eam demum quæ ab eius contemptu vel crassa negligentia profiscatur, quod & ipsum tamen postea verè respicienti condonatur. Sed quomodo sit iste contemptus definiendus, non inter omnes conuenit. Hic autem primum illud sine controuersia statuendum esse videtur, cum videri non posse baptismum contempnisse; cui sit aliunde imposita necessitas omnem baptismi usum prorsus impediens. Ut si morte quispiã præueniatur: aqua, vel eo quod aquæ vicem præstare possit, destituatur, ibi denique versetur vbi baptisari nullo modo possit: cuiusmodi multi casus occurrunt, siue de infantibus, siue de adultis agatur. Sed in hoc vertitur controuersia, quòd à priuato quouis, imò etiam à muliere, petendum & administrandum baptismum potiùs quàm eo carendum putant nonnulli: minimè nouo quidem, sed maximo tamen & molestissimum scrupulum conscientiiis ingerente errore, si quis rem ipsam penitiùs consideret: quum eòsque prouectum

fit hoc dogma, ut alij quidem æternis pœnis ipsos infantes in quibus hoc remedium esset neglectum addicere non sint veriti, alij dum hanc feueritatem mitigare student, in absurdissima sômnia suas & aliorum conscientias coniecerint. At quid hoc est aliud, quàm captiuum sese in ipsa libertate imaginari, & de soluendi nodi ratione & modo laborare, quo minimè tamen tenearis? lubet sanctificari sabbathum Dominus, sacrificia fieri, dies festos celebrari: sed eo tempore, modo, ordine & à quibus ut ista fierent aliis legibus perscripsit. Non igitur neglexerit istas leges qui præstare quidem illas voluerit, eo tamen loco, ordinæ, & per quos oportuit suo desiderio satisfacere non potuerit, aded quidem ut si in hanc vnâ legem de hoc vel illo faciendo, neglectis iis quæ rationem eius rei præstandæ præscribunt, fuisset intentus, id ipsum fuerit transgressurus, cui tamen præstando studebat. Idem autem ab istis admitti dico, qui priuatorum ac præsertim mulierum baptismum non tantùm tolerant, verùm etiam in illius suæ commentitiæ necessitatis articulo præcipiunt. Quis enim dubitare potest quin Sacramentorum administratio sit altera Euangelici publici ministerij pars? Profecti, inquit Dominus, Matth. 28. 19. docete omnes gentes baptisantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus Sæcti. Et quum vel parentum in infantibus, vel ipsorum baptisandorum in adultis testimonium & confessio requiratur, ad quem pertinet baptismi munus si non ad eos demum qui à Christo illius exigendæ auctoritatem habent? Itaque ut non omnes in Ecclesia prædicandi Euangelij auctoritatem habent, ita neque baptisandi. Vnde igitur imaginaria ista necessitas baptismi à priuatis vel mulieribus petendi? & quis illis personis vllum administrandi baptismi ius attribuit? Immo quum is qui baptismum mandauit, legem etiam eius petendi, & administrandi rationem præscripserit: quàm tandem dicendi fuerint præcepto baptismi obtemperasse, qui rationem illius baptismi administrandi scientes prudentes violariant? Et quàm videri possint satis ex verbo Dei sapere, qui vna lege se ad alterius violationem astringi existiment? Et cur non potius sese merito quispiam ab ea Lege diuinitus solutùm existimet, cui Deus non faciat eius quo Deus mandauit ordine præstandæ potestatem? Et ita iudicasse veteres Patres aduersus istam aded arctam, sed commentitiâ necessitatem potest etiam exemplis probari. Quorsum enim Nazianzenus adolescens in manifesto naufragio, quasi media morte deprehensus, tantopere lamentaretur se non baptisatum versari in mortis periculo, quum tam facillè posset hoc quod metuebat vitare? Nâ certè nec aqua in medio mari, nec viri vel mulieres in nauis decrant, in quibus in tanto damnationis periculo baptisarentur. Nititur autem hæc huius cõtrouersie definitio duobus firmis & immotis fundamentis. Primùm enim in Ecclesia nemo priuatus sibi

sibi auctoritatem tribuit administranda domus Dei, sed is qui vocatur, siue Deo extra ordinem excitante, qui sese latronibus per ostium non ingressis opponant: siue sit ordinaria vocatio, qualis est obseruanda, vigete sacri Ministerij politia: quamobrem expressè in mea antithesi ad dogma vndecimum, vigetis Ministerij meministi: verò, **VRGENTIS** pro **VIGENTIS** magno errore scripserunt & ediderunt. Deinde mulieres loqui in Ecclesia, id est (vt ipse aduersarius noster rectè pag. 500. interpretatur) in cœtu publico prohibet Apollolus. Ergo & concionari, & Sacramenta administrare.

At contrà D. Andreas pag. 499. & 500. *Si licet*, (inquit) *quod minus est mulieribus in casu necessitatis (id est absentibus Ecclesie ministris, vel aliis viris alioque priuatis) mortuorum hominum promissionibus verbis Dei consolari & à peccatis absoluerè: (quid enim P R Æ D I C A T I O Euangelij aliud est quàm absolutio à peccatis?) licebit etiam quod minus est, nempe in casu necessitatis baptizare: nec vllò iurè*, inquit pag. 501. *vllòque expresso Dei verbo ab hoc Ecclesiastico ministerio mulieres arceri possunt aut debent. Ergo*, inquit rursùm pag. 501. *neque mulieres à MVNERE DOCENDI Euangelij & consolandi agros repellere debemus.* Hęc ille in summa, pro muliebri baptismo: in quibus primùm Sophistico more præsupponit illud ipsum de quo quæritur: incidere videlicet posse necessitatem aliquam eius ordinis violãdi quem esse perpetuum voluit Dominus. Nunquam autem esse imaginandam necessitatem quam Lex ipsa non imponat, vel quæ à vinculo Legis, quod nusquam est, homines absoluat, satis liquet ex plurimis Scripturæ locis: vt ex miserabili exitu filiorum Aaronis peregrinum ignem inferentium: ex Ozæ illius arcam, alioqui, vt ipse existimabat, ruituram, fulcientis: Saülis non expectato Samuele sacrificantis, & aliis eiusmodi. Ipse verò D. Andreas rectè agnoscens pag. 499. baptismum esse Euangelici ministerij partem, satis seipsum refellit. Nam si Ecclesiasticum est, ergo non priuatum: ergo non muliebri: nisi priùs ille demonstrarit incidere necessitatem posse, in qua baptismus Ecclesiastici muneris pars esse desinat, & illud Ap. ost. locum Heb. 5. 4. *Nemo sibi ipsi assumit hunc honorem, sed qui vocatur à Deo*, vel ad solum Pontificatum restringat, vel suæ illius cõmentitiæ necessitatis exceptione doceat circumscribendum. Neque contra nos faciunt singularia exempla, in quibus extraordinarius Dei afflatus interuenit, vt, cædes illa à Phineazo, indicta causa, parrata: vt Eliæ holocaustum, & plurima quæ, ludicum præsertim temporibus, contigerunt: quibus sunt etiam accensenda quæ Deus quãuis non ritè facta tolerauit, vt quoddam Tzippora filium cum graui iracundia, non veræ pietatis causâ, circumcidit: quod proculdubio Deus tolerauit, moderata Mosis castigatione contentus, ne afflicto afflictionem adderet. Et vt ad ipsius.

Sij,

argumenti firmamentum accedam, quo tandem pudore Docendi verbi & Absoluendi munus mulieribus attribuit? *Quoniam*, inquit, *predicatio Euangelij nihil aliud est quàm absolutio à peccatis*. Immo etiam alligatio. Quid tum verò? Et quid inde concludi potest, nisi prædicationem quoque Verbi ad mulieres pertinere, quæ viris quidem sit ordinaria, mulieribus autem tum demum concessa, quum, vt iste suam necessitatem definit, aliquo iacente moribundo Ministri verbi, vel alij priuati viri nõ adfunt? Atqui, tãtũ abest vt in scriptis Apostolicis τὸ κηρυττεῖν, quod priuatæ non esse actionis ipsum vocis etymon declarat, mulieribus tribuatur, vt etiã τὸ διδασκαλεῖν, non de aliis quàm de iis dicatur qui publico in Ecclesia ministerio docendi funguntur. Aded quidem vt Lucas Act. 18. 25. de illo sanctissimorum coniugum pari, Aquila videlicet & Priscilla loquens, à quibus Apollos ille Alexandrinus fuit plenius instructus, verbo ἐκτρέφειν non temerè sit vsus. Ne videar autem syllabas aucupari, fateor quidem conferri inter se posse verbi prædicationis & Sacramentorum administrationem, vt duas sacri publici ministerij partes, quarum vna sit primaria, altera illius appendix, qua de re mox dicemus: sed vicissim dico, vtramque illam verbi administrationem, quæ publici ministerij Ecclesiastici pars est, specie prorius differre, tum ab eo officio quo Christiani omnes, quouis tempore & loco, quacunque oblata occasione mutuò sese instruere, corripere, solari ex charitatis Lege tenentur: tum ab eo iure quod patres & matres in familias, magistri in discipulos, domini in seruos, etiam cum aliqua coërcitione obtinent: sicut œconomicen & alios societatis humanæ gradus, arque aded herilis potestas à Magistratum imperio prudenter discernitur, quamuis multa Magistratus cum suis subditis gerat, quæ priuati cum priuatis, sed alia & penitus diuersa auctoritate. Malè igitur D. Andreas ista quæ tota specie differunt, tãquam vnum & idẽ essent, eodẽ muneri docendi & absoluendi nomine appellat: & illud vt maius quiddam cum Sacramentorũ administratione, quam rursus priuatis & mulieribus perperam attribuit, in illo suo à minoris & maioris comparatione desumpto argumento perperã componit. Etsi enim vnus est Christus & vna fides, & Deum loquentem, arguentem, solantem audire in omnibus tenemur: tamen aliud est ex fraternæ charitate & paterno quoque vel herili iure agere, quàm ὑπὲρ χειρὸς ἀποβῆναι, ὑπερτάς & mysteriorum Dei ὁμολόγησις, & non simpliciter nec priuato aliquo paterno vel herili iure, sed μὲν τὰ ἑαυτοῦ ἰσχυρῶς loqui, exhortari, arguere, quæ non quibusuis Christianis, sed solis ad Euangelij ministerium vocatis attribuit Apostolus, qui propria & peculiari ratione, homines Dei, & serui Dei nuncupantur, & de quibus demum Dominus loquens, Sicut (inquit) misit me pater, ita & ego mitto vos. Qui vos audit, me audit: & qui

vos

vos spernit tæc spernit &c. quemadmodum etiam, non in correctionis fraternæ, adhibitis etiam duobus aut tribus testibus factæ contemptores, sed in eos duntaxat qui Ecclesiam (id est presbyterium) contempserint horrendum hoc iudicium præscribi, Esto sicut Ethnicus & publicanus.

Ruit ergo huius argumenti à comparatis rebus sua forma non disparibus tantum, sed etiam dissimilibus sumpti fundamentum, quod etiam hac altera ratione funditus evertitur. *Verum* (inquit ille pag. 500.) *maius est verbū & predicatio Verbi, an verò Sacramentum Baptismi, & eius administratio.* Antequā ad hoc respondeam, dicam, & quidē non ut diuinans, sed ex iis quæ mihi pag. 501. respondit, quærenti an etiā Cœnam Domini pati posset ægrotanti & moribundo cuiuspiam absente pastore, vel à priuato viro, vel à muliere præberi, quod eadem sit Sacramenti vtriusque ratio. Negauit ille se hoc passurum. *Disimilem enim horū rationem esse. Nam infans, inquit, nunquam adhuc fuit baptisatus, quæ mulier in casu necessitatis baptisat. Sed in agone constitutus Christianus adultus, prius sepe Cœnam in cœtu Ecclesiastico percepit: cuius si commonefiat per mulierem consolantem voce Euāgely, nihil periculi est, etiamsi non percepta Cœna Domini moriatur. Sed baptisami longè alia ratio, de quo Christi verba extant. Nisi quis renatus fuerit &c. Quasi verò dari non possit etiā quispiam in manifesto mortis periculo constitutus, qui nunquam sacram Domini Cœnam perceperit, & non minus de salute sua desperet, quàm qui nondum baptisatus, baptismum petat: quod quum D. Andreæ obiecissem, nec ille satis hunc nodum posset expedire, pudendum istud responsum effudit quod ipsius amanuenses præciterunt, & ego in præfatione huius mei responsi semel commemoratum hic repetendum non censeui. Cæterum quod magis necessarium esse putat baptismum quàm Cœnam Domini, falsò dicitur, si August. credimus illud Christi, Nisi manducaueritis carnem filij hominis &c. non minus præcisè quàm istud, Nisi quis renatus fuerit &c. in ipsis etiam infantibus vrgentis. Ego verò iis quibus præcipitur, (præcipitur autem infantibus quoque baptismus, solis autem adultis Cœna Domini, ut qui sese probare iubeantur) æquè vtrumque necessarium esse non dubito, hætenus videlicet ut neutrius priuatio, sed solus contemptus sit exitialis: contempsisse verò neutrum censeatur qui hoc vel illo potiri ordine diuinitus constituto non potuerit. Sed age, meritò sit, quòd ad Cœnam Domini infantibus quoque præbendam attinet, repudiata Augustini sentētia. At si quod magis est necessarium, maioris etiā est momenti: baptismus autem si D. Andreæ creditur, magis est quàm Cœna Domini necessarius, ideòque priuatis quoque & mulieribus concedendus, Cœna verò Domini non item: consequitur vel in hac controuersia non fuisse quærendum vtra res, nempe*

Sijj.

verbum, an baptismus præstantius quiddam sit sui natura, sed verum ex his duobus magis sit necessarium. Fieri enim posse ut quod vsu magis est necessarium, re ipsa tamen & sui natura sit inferius & minus quiddam. Hoc autem posito seipsum elidet D. Andree argumentum. Nam qua ratione baptismus ut magis necessarius mulieribus concedatur, at non Cœna Domini: dicendum quoque foret verbi quidem diuini docendi, utpote supra ipsam quoque baptismum necessarij, potestatem mulieribus, atque aded quibusuis permittendam, baptismi verò non item. Verbum enim magis requiri quàm baptismum, vel ipsam quoque Cœnam Domini, extrà controuersiam est. Vides igitur & ineptam esse istam à comparatione naturæ istarum rerum desumptam argumentationem: & falsam esse illius qualis ab illo ponitur consecutionem. Age tamen aliquid etiã de illa proposita nobis quæstione cõposita dicamus quod maximè ad rem facit. Primùm igitur Verbum simplex distingo à verbo Sacramentali, id est adiectis signis & ritibus externis & visibilibus veluti vestito. Deinde in ipsis Sacramentis verbum promissionis ab elementis & signis ipsis discerno. Et si verò verbum simplex est in primis necessarium, utpote cui sanctiando Sacramentales actiones sunt institutæ: & est in primis danda opera, ut perenniter & diligenter administraretur & audiretur: quo etiam sensu dicit Apostolus sese missum non ad baptisandum, sed ad Euangelisandum: tamen verbum Sacramentale tantò maius quiddam, ac proinde tantò præstantiorem eius administrationem esse res ipsa testatur, quantò pluribus & quidem singulorum accedentium sensibus obiicitur, ac proinde quãtò pluribus in eo instrumentis, fidei intra nos fouendæ & augendæ causa, Spiritus Sanctus utitur. Quod quum ita sit, etiam si concederem verbi simplicis administrationem esse priuatam, atque aded ipsis mulieribus cum Ecclesiæ Ministris communem: minimè tamen sequeretur attribuendam illis esse administrandi Sacramentalis verbi potestatem, quia cui minus conceditur, maius tamen statim non attribuitur. Verbum verò promissionis sacris signis adiunctum, longè præstantius quiddam esse fateor quàm ipsa elementa, utpote quæ sint haud secus illius appendices, quàm publica sigilla instrumentis appensa. Quod si priuatorum hominum non est, sed vnus publicæ Magistratus auctoritatis, tum acta publica, tum res inter priuatos gestas publico sigillo appenso sancire & communire: & si quispiã priuatus id facere sit aggressus, meritiò falsitatis atq; aded violatæ publicæ auctoritatis reus fuerit, quæcunq; necessitas prætexatur: multò magis de Sacramentorum administratione, ut quæ merè sit actio publica, & solis ad Ecclesiæ Ministerium vocatis Dei seruis commissa, idem statuendum esse res ipsa demonstrat. Nam & illud obseruandum est, adiunctam elementis gratiæ promissionem,

missionem, non totam positam esse in illa paucorum verborum formula, ex cuius præscripto Christus Ecclesiæ Christianæ Sacramenta sigillatim Christianis administrari iussit: sed illius quoque promissionis enarrationem, & expressam, præsertim in Baptismo, stipulationem illius formulæ adhibendam: partim ut quod singulis præberetur cõmuni totius præsentis cætus confessione & approbatione sanciat: partim ut admonitus quisque magis ac magis videat ne indignè sacramenta participet. Et si enim baptismi liturgia ab ipsis infantibus tunc non percipitur, tamen eam adulti postea possunt, ac etiam debent si adoleuerint, meditari: & Ecclesiæ interest ut authenticum habeat singulorum suorum membrorum, quoad eius fieri potest, testimonium: nec satis potest unicuique, etiam quum de aliorum baptismo agitur, inculcari quod in baptismo suo sponderit: ut communes Ecclesiæ preces isti liturgiæ adiunctas prætermittam, quæ certè vix inutiles ipsis infantibus fuerint. Idque ita semper fuisse in Ecclesiâ, cõstituto iã sacri Ministerij ordine, visitatum, liquet ex puris veteribus liturgiis: vnde illa bonæ conscientiæ *ἰστορίας*, cuius fit in priore Petri epistola cap. 3. 21. mentio, quas veteres liturgias posteri miris modis contaminarunt. Quod si enarrationes & expositiones illæ sacrorum mysteriorum coniungendæ sunt cum ipsa illorum applicatione, & illas priuatis quoque atque aded ipsis mulieribus permittendas esse existimat D. Andreas, agedum priuatis quoque & mulieres, in suæ illius necessitatis casu, in pulpito quoque collocet. Veteres quidem certè Patres, ut Carthag. Synod. 4. Can. 100. aduersus *γυναικοβίωτισμα*, Tertullianus Marcionitas, Epiphanius Pepsusianos & Collyridianos, Ambrosius Cataphrygas reprehendentes, nullam ne tenuissimam quidem istius necessitatis exceptionem adiiciunt: nunquam tamen certè illam prætermisuri, siquid tale tunc in Ecclesiâ obtinuisset. Et, quæso, num Deus ipse tulisset olim alios quàm ex tribu Leui, vel sacerdotali, vel Leuitarum inferiorum ministerio defungi? Testes sint eius rei Mica ille Iudicum temporibus, & Geodeonis Ephod, & Vsiq̃ lepra. Nec ad rem facit onus quoddam, quod Carthag. Synod. 4. Can. 12. fuisse dicitur viduis commissum in instruendis imperitis, & rusticis mulieribus baptisandis: ut quomodo respondendum esset sacris interrogationibus nosset. Nec etiã huc spectat quod ait Epiphanius contra Collyridianos, fuisse videlicet Diaconissas, (quarum collegium constat diuersum prorsus à verbis Ministerio fuisse) commissam curam, ne in mulierum baptismo nudatum mulieris corpus conspiceretur à viris sacra facientibus. Quod autem scribit Augustin. lib. ad Parm. 2. cap. 13. nescire se an baptisina quod laicus, id est priuatus, necessitate pereuntis compulsus administrarit, piè sit repetendus, nãuus est etiam profectò quod tanti viri pace dictum sit, ex eodem fonte profectus, atque

alter ille de Cœna infantibus administranda, ex opinione videlicet imaginariæ Sacramentorum necessitatis, in baptismo quidem ex illo Christi dicto, Nisi quis renatus fuerit: &c. in Eucharistia verò ex illis eiusdē Christi verbis, Nisi manducaueritis carnem Filij hominis &c. Hanc autem eius opinionem non fuisse tunc in Ecclesia receptam de baptismo à priuatis administrato, sed paulatim iam tum inuchi cœpisse, sicut & alias non paucas in Christiana Religione corruptelas, satis indicat ambigua & incerta ipsius oratio. Nam & iam antea Alexander ille Alexandrinus Episcopus, vir alioqui Orthodoxus, & præcipuus Arrianorum hostis, eousque aberrauit (quidni enim hoc ingenuè dixerimus) vñ etiam baptismum à pueris per lusum sacri baptismi ritus simulantibus administratum, vsque aded pro vano & irrito non habuerit, vt negarit esse in Athanasio illo magno repetendum, cuius tamen quenquam orthodoxum vix nunc arbitrer asensurum.

Denique quòd ad duos illos Apostoli locos à D. Andrea citatos attinet: lapsus est memoria in priore ex 1. Corinth. 14. 34. Nec enim ibi fit vlla docēdi muneris mentio, siue in Ecclesiæ cœtu, siue extrà Ecclesiæ cœtum, sed iubet Apostolus mulieres in sacro conuentu vsq; aded silere, vt ne interrogandi quidē causa os aperiat: quod ab idioris quoque factitatū fuisse in Iudæorum synagogis ex Evangelica historia constat: & in conuentibus quoque Christianorum, ex aliquot Apostolicarum epistolarū locis, & Tertulliano quoque apparet. Sed alterius loci meminisse debuit idem D. Andreas, ex 1. Tim. 2. 12. vbi simpliciter, & nulla temporis vel conuentus publici facta mentione, mulieres prohibet docēdi munus vsurpare. Notat enim, vt antea diximus, verbo *ἀδύνατον* notari præfecturā soli Ecclesiastico ministerio propriā. Alter autē locus ex Gal. 3. 28. multò etiam violentiùs ad id de quo hic agimus applicatur, quum manifestè constet Apostolum, neque de verbi prædicandi & Sacramenta administrandi munere, neque de vocationibus etiam priuatis, quibus Ecclesiæ Christianæ membra inter se distinguuntur: sed de saluari illa Evangelij gratia quibusuis per Evangelium, sublati omnibus externis gentium, status, sexus circumstantiis, & in verbo & in Sacramentis præbita. Hoc igitur nihil aliud est quàm extrà oleas vagari, & vt facere consueuerunt homines *ἰσοζυγιστοὺς & ἀυθαίους*, temerè quiduis ad quoduis probandum arripere. Et de baptismo quidem hæcenus. Nunc audiamus quæ fuerint à nobis ex tota superiore disputatione tum de templis & imaginibus, tum de baptismo, bona fide collecta, & eo ipso tempore à nobis quidem DD. V. Virtembergensibus exhibita, ab ipsis verò repudiata.

In tertia Collatione, in qua de Templis Papiſticis & imaginibus actum eſt, vtrinque in hijs quæ ſequuntur conuenimus.

1. *Primum: Templis opus eſſe in Eccleſiis: ut oſt certis locis ad ſacros ponentus ordinatis.*

2. *Secundo: Tempia Papiſtica ſufficere ab idololatria & cæteris eiufmodi, quibus prophanata ſunt, repurgare.*

3. *Tertio: Pictura & ſculptura in ſacris etiam hiſtoriis pingendis uſum eſſe ad aduocand.*

4. *Quarto: Abolendas eſſe omnes imagines ea ſpecie & forma pietas vel ſculptas, quæ honeſtis oculis aſpici non poſſunt: cuiufmodi multa profant in Papiſticis templis.*

5. *Quinto: In primis eſſe abolendas quarum aſpectus ipſe ad idololatriam inuenies prouocat.*

6. *Sexto: non licere priuatis imagines & Idololatria illa ſuo arbitrio abolere: ſed hoc faciendum eſſe piorum Magiſtratum autoritate.*

7. *Septimo: In primis curandum eſſe, ut idololatria à cordibus hominum prædicatione uerbi euellatur.*

In hoc autem non per omnia conuentum eſt.

Quod R. D. Collocutores V. vintenberg, cenſant aliquem eſſe uſum picturarum decentium in ſacris locis: & euerſa ſis de quibus dictum eſt, dandum eſſe locum aliquem infirmorum imbecillitate carere: per dum plenius erudiantur: modo interea, ab Idololatriæ illarum contra prohibeantur.

Alterius autem partis Collocutores tutius eſſe exiſtimate, tum etiam uerbo Dei, & veteris purioris Eccleſiæ more conuenientius. à ſacris locis imagines omnes quæ uel cultæ ſunt, uel ad cultum trahi poſſunt, abominare, & iam nunc Ezechia exemplum, qui ſerpentem æreum conſregit, imitari, & longè maius eſſe periculum ne illas retinendo ſuperſtitioſi illi infirmi in idololatria perſeuerent, quam ſperem ipſes paulatim, ſeruatis adhuc illis imaginibus, à ſua ſuperſtitione renouandi.

In quarta Collatione DE BAPTISMO vtrinque conuentum eſt.

1. *Baptiſmum ex Chriſti ordinatione in Eccleſiâ Circumſiſioni ſucceſſiſſe.*

2. *Infantibus Chriſtianorum, Baptiſmum, iuxta Chriſti inſtitutionem conferendum eſſe.*

Tij.

In his autem non continetur.

1. Quod R. D. D. Collocutores V. vixtemberg. censent ipsi externa actioni Baptismi vim aliquam latentem annexam, qua Spiritus sanctus baptizatis gratiam abluionis à peccatis & regenerationis conferat.

Alterius autem partis collocutores docent minime quidem inanem esse externam abluionem, ex parte qua sit interioris Sacramentum: sed interiora illa esse unius Diuine virtutis. aptumque vltimum esse Aqua baptismi vsum, quomodo ut oculis fides repraesentet, quod Dei Spiritus solus efficiat.

2. Quod illi quidem docent omnes infantes baptizatos eo ipso momento quo baptizantur, gratia Christi participes fieri & regenerari: Hi vero docent, probabilius adoptionem suae comprehensionem in fœdere, in quo nati sunt, Spiritus sancti virtute obfirmari: reliquias Deo priuatis suis iudicis, quae postea suo tempore in baptizatis, postquam adoleuerunt apparent: prout videlicet fructus Baptismi ipsi in infantia exhibitos sese profuerunt, uel non profuerunt. Nec enim esse vsum baptismi ad id tempus restringendum quo administratur.

3. Quod illi quidem censent, omnes Christianorum infantes fide re ipsa per Baptismum donari.

Hi vero docent fide saltem actuali infantes carere, utpote qua sit ex auditu; & tamen ut in fœdere comprehensos, quod Christiani parentes sibi & suis posteris per fidem apprehenderint, Deo gratos esse, & hanc adoptionem cum imputatione beneficiorum Christi, adiunctis Ecclesiae precibus, in ipsis obfirmari.

4. Quod illi quidem censent salutem esse Baptismo absolute annexam ex illis verbis, Nisi quis renatus &c. ac proinde in summa necessitate casu licere, ipsis etiam obstetricibus infantes baptizare.

Hi vero docent excusam esse non quamuis Baptismi carentiam, sed eam demum quae à contemptu proficiscatur: ideoque infantibus non posse à baptismi priuatione imputari: sed iis quorum culpa factum sit ut non baptizati ex hac vita excesserint. A baptizandi autem munere, ut & à publica decondi ministerio priuatis homines, ac multo etiam magis mulieres expresso Dei verbo arceri.

Præfa-

Si. de. baptiz. sup.

Quatuor iã olim præcipue sententiæ Theologorũ fuerũt & adhuc sunt de Prædestinatione, quæ potissima pars est doctrinæ de Providentiã Dei. Vna est Pelagianorũ tum veterũ tum recentũ, qui in homine causam destinationis quærendam dicunt, tum ad vitam, tum ad mortem. Deum enim hominibus omnibus salutem offerre, quam homines possint oblatam vel admittere vel respicere, naturali hominum voluntate ad utrũque partem flexibili. Deum igitur, prout ipse prænouerit qui sint illam accepturi & qui repudiaturi, propterea illos ad salutem, istos ad mortem destinare. Altera eorum est qui censent salutis gratiã perditis in Adamo omnibus, sine ullius exceptione, offerri, quorũ nullũ Deus velit perire: quos quum norit suapte corrupta natura gratiam illam sua incredulitate repudiuros, idcirco insigni misericordia certos ex illa perditamassa, excipere quos gratis, & ex mera sua benignitate, non ex præscita vlla eorum fide vel bonis operibus, (quum fidem ipse & bonam voluntatem eis largiatur) gratis iustificatos, in Christo quem per fidem apprehenderint, glorificet: cæteros autem propter præscitam eorum contumaciam & eius fructus in sua perditione relictos merito condemnat. Tertia est semipelagianorum cum illis de quibus modò dixi consentientium, eo excepto quòd liberi in vtramuis partem arbitrij, quantumuis infirmi, reliquias in hominibus statuentes, oblatæ gratiæ receptionem partim Dei misericordiz, partim ipsi hominum voluntati, à se ipsa præparatæ, tribuunt: & opera fidem consequentia volunt esse, sicuti loquuntur, meritoria, vnde putidissima illa distinctio, quæ ne Scholasticis quidem omnibus placuit, inter merita ex congruo & ex condigno. Quarta denique sententia est eorum, qui causam quidem cur aliqui seruentur nempe electi, aliqui, nempe reiecti, dantentur, id est qua via Deus saluti destinatos, seruet: itidemque qua via æternæ morti addictos perdat, perspicuam esse & manifestam docent: misericordiam videlicet in Christo, & per Christum in iis qui seruantur: corruptionem verò & omnes eius fructus in iis qui pereunt. Istius autem discriminis, cur videlicet Deus ab æterno ea voluntate quæ causas omnes ordine antegreditur, non autem ea per quam suum vtrinque decretum suo tempore exequetur alios quidẽ seruare per misericordiam, alios verò iuste perdere constituerit, nullam aliam causam esse censent quàm illam Dei voluntatem, cuius Altitudo non sit nobis scrutanda sed adoranda, ne in præcipitium ruamus: nec inde consequi demonstrant Deum esse ullius mali vel reproborum exitij auctorem. Ex istis autem quatuor sententiis, nec primam, nec tertiam hic oppugno: sed aduersus secundam ago: & quartã, vt verissimã, propugno. In hac autẽ disputatione antequã

aduersarij singulis in meas theses obseruationibus respondē, libet primo loco certa capita proponere in quibus mihi quidem manifestè videntur hallucinari, qui secundam illam sententiam defendunt.

Primum, quòd discrimen illud de hominibus suo tempore, aliis quidem ad salutem, aliis verò ad exitium nascendis, à præuiso humani generis in Adamo lapsu incipiāt. Num enim, quæso, Deus opifex, prius, ordine causarum, apud se, quale & quorsum præstantissimum illud omnium huius mundi operum opus conditurus esset non præstituit: sed præuiso demum illius operis vitio, quid inde consequi vellet ordinauit? Num etiam, quum ne folium quidem nisi præcunte creatoris voluntate cadat, capilli omnes capitis nostri numerati sint; ipse iactarum sortium euentus sit à Deo, sicut sacrae literæ testantur, tum aduersus Epicureos prouidentiam negantes, tum aduersus Peripateticos vniuersalem dūtaxat prouidentiam statuentes: voluntatem primorum hominum existimabimus, sic sponte sua & Deo minimè illos impellente, (quod verumque fatemur) sese ad malum inclinasse, vt id Deo vel inuito, vel otiosè spectante, vel ignorante factum arbitremur. Quamò rectius Seneca, quamuis in Stoica necessitate grauitur, vt suo loco dicemus, hallucinatus, quòd semper, inquit, idem vult Deus, constantia laus est: quòd quicquid decreuit effectum reddit, est ipse Omnipotentia consentaneum: quòd coniuncta est cum potentia voluntas, digna est illa rerum omnium moderatrice symmetria. Certè si, non dico hominis lapsus quantumuis spontaneus & voluntarius, sed vel minimum quiddam æterno Dei decreto, & quæuis interdum nobis occultæ, iustè tamen semper & à cunctis adorandæ voluntati subtrahitur, ruit eius quæ res omnes & singulas ab æterno ordinauit Prouidentiz fundamentum.

Alterū caput in eo situm est, quòd non verè dici videtur salutis gratiā, quæ certè in vno Christo posita est, omnibus sine cuiusquā exceptione hominibus offerri, ac proinde præuisam contumaciam, causam esse cur Deus aliquos ad iram destinari. Nam etiam si fate remur, quod alibi refurauimus, infantes ex piis nascentes, in ipso matrum utero, per fidem Christum amplecti: quid fiet tot piorum infantibus ante vllum rationis vsu morientibus? Immo quid tot a dulcorum hominum myriadibus, prius ex hac vita excedentibus, quàm de Christo minimum quiddam audiendo acceperint, extra ipsum intereruntibus? Quid denique tot populis, gentibus fiet quas & ante Christi aduentū Deus, vt loquitur Apostolus Act. 14. 16. sicut in ipsarum viis ad exitium incedere (sicut autè, vt rectè colligit August. non inuitus sed volēs) & iam pridè, propter Euangelij præteritis ætatibus contemptum, deseruit & adhuc hodie deserit? Itaque idem Paulus, non ex rebellione aduersus Euangelium, siue præsen-
sc siue

re siue futura, genus omne humanum iræ Dei iustæ, adiudicat, sed quod veritatē Dei, id est naturalem notitiam contempserint, nec suæ conscientiæ redargutionibus obtemperarint. Non est igitur vniuersalis, id est singularibus omnibus communis, ne externa quidem & solas aures feriens ad Christum vocatio. Nec inde consequitur solos electos vocari: Multi enim vocati, pauci electi &, vt rectè inquit Augustinus, Nemo credit non vocatus, sed non omnis credit vocatus. Sed hoc verum est, propterea quod in externa Ecclesia lolium est & erit permixtū frumento ad fines vsque seculorum: idcirco promiscuè & indefinitè, non quidem omnibus, sed quibus Deo visum est, etiā ad iram destinatis, non ad salutem, sed ad iudicium, non vt eorum corda diuinitus emolliantur, sed vt per suum ipsorum cor indurentur, Euangelij vox promulgatur.

Qua de re vide, si libet, Christiane lector, & diligenter considera quid scribat August. contra Iulian. lib. 5. cap. 3.

Tertiò, si verum esset quod in illa opinione ponitur, Deum videlicet nolle vllum hominem damnari, nec tamen singuli seruantur: certè vel sua voluntate frustratur, vel Dei voluntatis exitus ab hominis voluntate suspenditur: vsque aded vt in hominis non in Dei potestate posita sit propositi diuini efficacia. Item, si Deus non vult damnare quos damnat, certè vis ipsi affertur, & quidem eiusmodi vt ipsius voluntati dominetur. Quod si volens damnat quos antea seruatos voluit, ergo sententiam mutauerit ad hominis arbitrium: quæ omnia constat à Deo penitus esse remota. Quinam autem Deus hominibus non illudat, etiā si non omnes vocatos trahat, immò idcirco vocet vt ipsi sese indurantes mensuram suam impleant, partim iam antea ostendi, & suo loco rursus ostendā: itidemq; etsi, vt rectè scribit August. Dei voluntas sit rerū necessitas, non illa Stoica sed Christiana, cur tamē nulla propterea reproborū exitij penes Deum culpa resideat, deinceps explicabo.

Quartò, si valet eorum sententia, præterquam quod causæ executionis decreti, id est damnationis quorundam, cum ipsius decreti faciendi causa maximo errore confunditur, duplex quoque absurdum inde statuitur: vnum, quod in iis qui damnantur, præuisæ damnationis causæ decretum. Dei de illis damnandis antegredietur, quem tamen ipse causarum ordo postulet etiam in Deo, vt prius dicatur statuisse quid esset factururus, quàm medias causas quibus id sit factururus ordinasse. Alterum, quod, quum eadem sit contrariorum *ἰρισμὸν ἔδύναμις*, contrā ex illa quam oppugno sententia, præuisa quidem fides & eius fructus decreto Dei, de seruandis quorum vult misereri, rectè & meritò contra Pelagianos subordinantur: at in opposito contrario, præuisa siue corruptio, siue, vt mauult D. Andreas, incredulitas & contumacia, decretum ipsum Dei de ipsi exitio damnandis antegrediuntur.

T iij.

Quintò, in hac tota tractatione, confundi mihi quidem videntur duæ grauissimæ in hoc argumento quæstiones, vna, in qua de ipsa prædestinatione quænam & qualis sit quæritur, & ipsius causas & effectus. Altera in qua de ipsius Prædestinationis patefactione, & ad vsum nostrum applicatione disceptatur: quæ duo planè diuersa sunt. Nam illa quidem incipit ab illo summo, & causas omnes subordinatas ordinante principio, nempe proposito Dei æterno, quod adorare non scrutari decet, hanc methodum nobis præscribente Apostolo, Rom. 8. 29. & 30. & toto cap. 9. à summo ad imum descendente. Quum autem agitur de huius decreti patefactione, & huius doctrine ad singulares personas applicatione, tum, vt idem Apostolus eodem 8. capite facit, vsque ad ver. 29. & 30. ab effectis id est à bonis operibus quæ Spiritus adoptionis in Sanctis operatur ad fidem, à fide ad verbi auditum Sacramentalibus additis promissionibus sanciti, id est ad Christum prædicatum & sese nobis in verbo & Sacramentis offerentem, mens tota est defigenda. in quo vno videlicet nobis æternum illud Dei, de nobis in Christo adoprandis & seruandis, propositum æternum, & ante illam vocationem occultum, certissimè manifestatur per Spiritum Sanctum, Spiritui nostro testimonium clarum & sonorum, Euangelij & ministri voce, perhibentem. Et nusquam quidem est, vel à Christo, vel ab illa seu externa vocatione, seu interna tractione euagandum: sed quoniam, in grauissima illa tentatione de electione particulari, in qua fides multis modis à diffidentia & peccatorum commissorum sensu tam fortiter interdum oppugnatur vt ruinam minetur: idcirco nos Paulus ad supremum vsque principium illud, æternum videlicet & immutabile Dei decretum deducit: vt fixa spei anchora in illa veritate & firmitate immutabili illius *εὐδοκίας*, quæ nos propter se, non propter se, suorum misereri ab æterno cõstituit (quales sunt ij necessariò qui ex imis effectis sursum ad Christum ascenderunt, superatis tentationibus omnibus) dicat cor nostrum cum Apostolo, Si Deus pro nobis, quis contra nos. Et, Quis intentabit crimina aduersus electos Dei. Et, Nulla res creata nos à dilectione Dei separabit, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Est igitur quamuis in electis fluctuans & in grauissimis tentationibus, quarum exempla quàm plurima nobis in psalmis præsertim proponuntur, agitata, & interdum naufragio proxima, nunquam tamen penitus submersa electorum *αληθοφροῦν*, respicientiæ tabula semper illam opportunè tum quoque in medio naufragio sustinente: quò spectat illud, Qui stat, videat ne cadat: non quòd excidere possit vera fides quòd ad Dei decretum attinet, sed quòd deligenda sint media per quæ fit vt nunquam cadat iustus non surrecturus: & illa Pauli exhortatio, Stat quidem solidum Dei fundamentum habens hoc sigillum, Nouit Dominus qui sint sui, sed dif-

cedat ab iniustitia qui (quis nomen Christi nominat: & illud Petri nos commonefacientis, vt vocationem & electionem nostram firmam, (in nobis videlicet) efficiamus. Decreti verò reprobationis non est par patefactio, quoniam Deus, suis demum quibus libuit momentis, peccatores sæpissimè quoque ab ipsius regno quàm longissimè distantes, & ad damnationis præcipitium quàm proximè accedentes, vt târò splendidior bonitas ipsius eluceat, non tantùm hypocritis, sed etiam nonnullis tandè præfert qui bonum Dei donū degustarant, vt Iudæ proditori accidit. Inde illud Christi, publicani & meretrices antecedent vos: &, Iustificata est sapientia à filiis suis, à publicanis videlicet & peccatoribus, à Phariseis autem spreta: & celebra sunt illius peccatricis & latronis pudentis exempla, & quod ait Christus de vocatis hora vndecima: & plurima eiusmodi. De nemine igitur, ne in extremo quidem halitu, desperandum, sed omnes ad resipiscentiã ex Dei verbo sunt inuitandi. Sed, vt sub onere peccatorum fatiscentes Deus & ministerio suo vult subleuari, & huc tendere fidelis ministri officiũ est, ita sibi in peccatis suis placentes oportet Legis prædicatione terreri: ac etiam, si sit opus proposito illo terribili aduersus non resipiscentes æternæ reprobationis decreto, velut ad inferos retrudi: non vt ibi perituros, sed vt potius expergefacti, sicut inquit Apostolus, ex Diaboli laqueo quo captiui tenentur, euadant. Et hæc quidem præfari libuit, Christiane lector, vt quibus de rebus hic agatur, & quatenus hic dissentiam omnes intelligant: paratus quidem ego doctorum & verè piorum & veritatis ac pacis Ecclesiæ studiosorum Theologorum iudicium, in hac præsertim tam graui; & à carnis sensu remota quæstione sequi: si quando dederit Dominus vt in bene & Christianè congregato conuentu, in cuius medio Filius ille Dei Seruator noster iudex ex verbo suo sedeat, de hac quoque controversia statuatur.

Sed age Theses vtrinq; propositas iam audiamus,

**THEOLOGORVM VVIRTEMBER-
GENSIUM THESES DE PRÆ-
destinatione.**

EXTRA CONTROVERSIAM
quæ sequuntur, posita sunt.

Theſ. I.

QUOD Deus ab æterno, non modò lapsum primorū parentum nostrorū, sed omnium quoque hominum præiudicet.

AD THESES DE PRÆDESTINATIONE

Th. Beza responsio.

Antiobes. i. Th. Beza.

ANNOTATIONES

D. Iacobi Andreae.

2. Quodd primi parentes nostri volēte Deo peccauerunt, hoc est, quodd Deus voluerit, vt transgrederentur præceptū in Paradiso de fructu arboris scientiæ boni & mali à Deo traditum: hoc usquē Spiritus S. in vniuersa Scriptura Sancta docet.

Generaliter affirmamus neque inuito, neque ignorante, neque otiosē præsciente Deo lapsos esse primos parentes, aut quicquam in mundo euenisse, euenire, aut vnquam euenturum fuisse, à cuius voluntate ne passeret quidē excipiuntur, Matth. 10. 39.

Th. Beza responsio ad Annot. D. Iac. Andreae.

Præscientiam Dei, ne in Adami quidem lapsu, à voluntate & decreto aeterno Dei esse separandam.

D. Andreas in hac prima sua thesi eorum opinionem secutus, qui præscientiam quidem faciunt electis & reprobis communem: propositum autem & decretū Dei in solis electis considerant, veriti ne alioqui Deus auctor mali censeatur, & excusare sese possint qui peccant: præscitum quidem fuisse lapsum Adami & omnium in Adamo hominum agnoscit, decretum autem & ordinatum nequaquam. Sed quid est ista præscientiæ & consilij diuini separatione infirmius, ac etiam indignius? Quū enim nihil præsciri futurum verē possit, nisi quod verē futurum est: & vix quicquam magis impium dici de Deo possit, quàm futurum aliquid absque eo vt illud futurum decreuerit, vel non futurum affirmetur quod futurum decreuerit: & rursus, nihil de Deo dici possit absurdius quàm futurum quod fieri nolit, vel non futurum quod fieri velit: res ipsa clamat vt consilium à voluntate diuina, sic etiam præscientiam à Prædestinatione dipelli nullo modo posse: & quum tā boni quàm mali sint in rerum natura, & quum tam mala quàm bona fiant: tam in his quàm in illis hæc tria necessariò coniungi oportere, Dei videlicet aeternā præscientiam cum ipsius immutabili voluntate & decreto. Quinam verò minimè inde efficiatur vel Deum esse peccatorum auctorē, vel peccatores culpam in Deum posse reuicere, suo loco dicemus. Nunc autem de Adami lapsu differere nos cogit aduersarius. *Nusquā amenim, inquit, Spiritus Sanctus in vniuersa sacra Scriptura docet quodd Deus voluerit vt primi parentes nostri præceptum illud de fructu arboris illius non attingendo transgredamur.* Respondeo primū de Volendī verbo, quamuis ab eo propter homonymiam in hac mea antithesi abstinuerim. Illud igitur interdū de iis duntaxat dicitur quæ Deus simpliciter probat, vt pore quæ natura sua pte bona sint & Dei naturæ consentanea: quō significatu, Bona tantū.

tum dicitur velle, Mala verò nolle: id est bonis quæ approbet delectari, malis quæ ipsi displicet offendere. Interdum verò latius accipitur, nempe in genere pro Velle, ac proinde decernere & constituere ut sint quæcumque futura sunt: quo sensu quædam etiam vult, id est futura decernit & ordinat quæ tamen non vult, id est in seipsis non probat, & quæ propriè non decernit quatenus mala sunt, sed quatenus, ut scitè loquitur Augustinus, *quæuis quæ mala sunt, in quantum mala sunt non sint bona, tamen ut non solum bona sed etiam sint & mala bonum est: ut iniro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatè* (id est decretum) *quod etiam contra eius fiat voluntatè* (id est contra id quod suapte natura bonum probat) *quia non fieret si non sineret, nec utique nolens sinit, sed volens* postremis August. verbis, illorum opinio redarguitur qui permissionè à Dei proposito & definito consilio seiungunt. Nec enim ignoro quàm cautè nondum valde agitata ante Pelagianos hac questione loquendum fuerit Augustino, quid ea de re Prosper, quid ex Prospero Fulgèrius ad Monimum scribat: nec etiam quàm religiosè sit de re tam gravi loquendum, nedum constituendum. Sed nullos religiosius loqui arbitror, quàm qui Apostoli vestigiis insistentes adorant quod captum nostrum superat: quod illi certè non faciunt qui ut ab humano sensu dictatas cõsecutiones effugiant, apud eos ipsos scopulos naufragium faciunt quos vitare studuerunt, sicut suo loco declarabimus. Tantum hoc peto, utrum gravius peccatum fuerit, Adami arboris veritæ fructu vesceris, an Herodis & Pilati & cæterorum à quibus contra conscientiam accusatus & damnatus fuit Dominus. Horum certè, ut opinor. Sed demus leuius fuisse. Dicuntur tamen illi à S. Sancto per os Apostolorum id fecisse quæ manus Dei prædestinaverat ut fierent. Nunc quod dixi non posse nisi impiè negari, primos parentes, neque invito, neque ignorante, neque otiosè præsciente Deo lapsos, iterum dico: & primum quidè argumentis ex vera & naturali de Deo notitia, quam Paulus Rom. 1. 18. veritatis nomine dignatur: deinde scripturæ testimoniis: ac postremò ex Augustini, vel potius Ecclesiæ Orthodoxæ per os Augustini loquentis consensu sic demonstrato. Certè Deum esse negat, vel pro Deo idolum substituit quisquis vel ignoratiam, vel imbecillitatè illi tribuit. Deo verò rerum ab ipso cõditarum siue supremarum, siue mediarum, siue infimarum gubernationem adimere, & eam quidem quæ sit *εὐτοκρατοειν*, nihil aliud est, ut ipse aduersus Epicurum testatur Cicero, quàm Deum esse verbo fateri, re ipsa negare. Atqui siquid ignorante Deo existit, aut vlli rei conditæ accidit: item siquid ipso invito evenit, talis fuerit hic Deus ut in illum ignorantia, in hunc imbecillitas cadat. Quod siquis excipiat evenire quædam, quæ invito quidem ipso, id est non probantè fiant, non quod non possit, sed illa nolite impedire: perinde hoc esse respondeo ac siquis dicat illa volente ipso accidere. Nam quæ certè impedire si vellet, posset,

eueniant oportet, quoniam non obfistendo vult vt eueniant, vnde conſequitur hac obiectione non tolli, ſed ſtabiliri quod in hac mea antijheſi affirmavi. Tertium autē illud de otioſa Dei prouidentia, tam impium eſt & Epicureum vt refutatione non indigeat. Quod ſiquid vnquam accidit alicuius momenti, in quo ſit nobis Deus Omniſcius, Omnipotens, Omnia gubernans conſiderandus, hoc illud eſt de quo agimus: quum hominis ipſius cauſa, quamuis non vltima & præcipua, tamen propinqua, eaque maximi momenti, mundum vniuerſum condiderit. Itaque nec ignaro, nec inuito, nec velut otioſo ſpectatore potuit tanta in homine mutatio, & per hominis lapſum conuerſio rerum omnium conditarum accedere.

Ad ſcripturæ verò teſtimonia quod attinet, fallitur vehementer D. Andreas ſi nihil putat ex ſcripturis probari, niſi quod in iis diſertè & ſingulariter ſit perſcriptum. Diftinguenda eſt igitur doctrina ab exemplis, quæ ſunt ex illius præſcripto, quum de illis, vel probandis & imitandis, vel improbandis & fugiendis agitur diiudicanda. Sic exempli gratia, neque Noachi, neque Lothi ebrietas: neque huius inceſtus: neque Iſaaci mendacium in Gerar: neque Iudæ malignitas & ſcortatio, neque Patrum polygamia: neque infinita penè eiufmodi expreſſè damnata reperiuntur, ſed ex regula turpis & honeſti, tum quæ in cordibus hominum manſit impreſſa, tum quam Deus in ſua diuinitus patefacta Lege declarauit, damnata diuinitus fuiſſe per ſe intelliguntur. Idem autem eſt de ipſius Dei notitia qualem ſeſe nobis in verbo ſuo patefacit ſtatuendum, vt ex ea de ipſius operibus iudicium feramus. Dico igitur quot ſcripturæ locis affirmatur in Deum non cadere temeritatem: Deum eſſe Omnipotētem: nec omnia tantum feciſſe, ſed etiam regere, ac in primis homines: nec vnquam mutari: toties dici Adamum non modò præſciente ſed etiam ſic ordinatè Deo fuiſſe lapſum. Nam ſi ante hominis opificium non deliberauit quorſum hominem conderet, temerè & imprudenter fecit. Siquid autem aliud decreuit quàm quod accidit, aut Omnipotens non fuit, cuius conſilia Satan infregerit: aut inconstans fuit, qui conſilium mutarit. Quod ſi excipias adiectam fuiſſe conſilio Dei conditionem, ſi Adam in integritate perſiſteret: vt id ego non negem, quæram tamē, an ipſius diuini conſilij fundamentū ab Adamo pepēderit. Quod ſi affirmare auſit D. Andreas, iudicium ergo fuerit, vt ſcitè inquit Auguſt. non penes ſigulum, ſed penes lurum. Et quis erit iſte Deus, qui conſiliorum ſuorum baſin à rei conditæ poteſtate ſuspendat? Quod ſi hæc non ſufficiunt: clamans ſcriptura ne paſſerculos quidem ad terram cadere ſine Patris cœleſtis voluntate, & Capillos omnes capitis noſtri numeratos, annon ſatis apertè teſtatur ſine Patris voluntate primum illum parentem noſtrum non cecidiſſe: niſi fortatte pluriſ ſunt apud illū paſſerculi, vel capilli noſtri, quàm totum.

totum humanum genus. Et si Iobum, immò ne porcos quidem agredi Satan potuit, nisi hoc illi concedere Domino: Deo vel ignorante, vel inuito, vel nihil curante: totum humanum genus in vno homine subuerterit? Et quod ait Paulus Ephes. i. ii. Deum omnia facere Voluntatis suæ consilio, cur non huc in primis pertineat? Certè necesse est Deum eundem semper fuisse fatcamur. Sed requirit D. Andreas aliquid expressius. Quum igitur idem Apostolus Deum testatur instar figuli ex eadem massa, quædam vasa honori, quædam dedecori fecisse, quomodo dictum istud explicari verè & commodè poterit, quin ad ipsum vsque Adami opificium ascendatur? Nec enim massæ nomen humano generi condito, sed condendo conuenit, nedum vt massæ appellatione corruptum humanum genus intelligatur. Nam si ita esset, minimè dixisset Apostolus Deum ex illa massa facere vasa iræ, sed quæ ià essent iræ vasa, in illa misera massa relinquere: nec Apostolo laborandum fuisset in asserenda Dei iustitia in reprobatorum exitio. Deus igitur illic cõfertur cū figulo, cui si conceditur vasa, tū ad honestos tū ad turpes vsus, arbitrio suo concedere, neq; luto propterea fieri putatur iniuria: annò multò magis Deo, sic lutum illud, ex quo humanum genus in vno homine cõderet, disponere licuit, vt inde alios educeret in quibus iustã iram suam exerceret, alios quos per insignè suam bonitatem bearet? Quomodo verò illa condidit? Certè in Adamo, ad cuius etiam creationem proculdubio respexit Apostolus, quum figuli & luti meminit. Quomodo verò in Adamo? Certè non nisi interueniente voluntario Adami lapsu. Nisi enim sua sponte, & quamuis non absque ordinatione Dei, tamen absque vlla Dei culpa lapsus esset Adam, nec misericordiæ nec seueritati locus vllus esset relictus, ac proinde consilium Dei irritum fuisset. Denique quum dicit Paulus Gal. 3. 22. Deum conclusisse omnia sub peccatum, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus, annon manifestè ad ipsum vsque contumaciæ fontem, id est ad lapsum vsque Adami ascendit, vt discrimen vasorum inde inchoetur? Quinam autem tota huius lapsus culpa nihilominus in hominis sponte peccatis voluntate tota resideat, quam non excuset, neque Dei voluntas id quoque volentis quod sinit, non id solùm quod ipse facit: neque illius implendæ voluntatis necessitas, infrà declarabo.

Nunc audiamus loquentem August. lib. de Correct. & gratia *Saluberrimè confitemur (inquit) quod rectissimè credimus, Deum Dominumque rerum omnium qui creauit omnia bona valde, & mala ex bonis exorsura præsciuit: (præscientiam autè Augustinus nunquam à proposito Dei seiungit) & sciuit magis ad suã Omnipotentissimam bonitatem pertinere, etiam de malis bene facere, quàm mala esse non sinere, sic ordinasse Angelorum & hominum vitam vt in ea prius ostenderet quid posset liberum arbitrium, deinde quid posset gratia sua beneficium insti-*

V ij.

siq̄ue iudicium. Idem Enchirid. ad Laurent. cap. 100. *Hac sunt magna opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, ut quum Angelica & Humana creatura peccasset, id est non quod ille sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creatura voluntatem, qua factum est quod creator noluit impleret ipse quod voluit, bene viens & malis tanquam summe bonus ad eorum damnationem quos iuste predestinavit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benigne predestinavit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos pertinet, quod Deus noluit fecerunt, quantum vero ad Omnipotentiam Dei nullo modo id efficere voluerunt: hoc quippe ipso quod contra voluntatem Dei fecerint de ipsis facta est Dei voluntas: Propterea namque omnia opera Domini exquisita in omnes voluntates eius, ut miris & ineffabilis modo non fiat præter eius voluntatem quod etiam contra eius sit voluntatem, quia non fieret si non sineret, nec visque si vis nolens. Quo sensu verò dicatur homines illi prius peccando fecisse nõ quod Deus voluit, se quod ipsi voluerunt, paulò antè explicavi.*

II. Thes. D. Vvirtemb.

Quòd saluandos non modò præsciuerit, sed & ab æterno elegerit, & ad vitam æternam prædestinauerit.

Antith. I I. Th. Beza.

2. Eligendi vox vsitata Affertimur, modò eligendi vox pro Prædestinatione, siue electionis, suo tempore scripturæ sacre significatione à nobis in Thesi nostra ponitur, qua non absolutà Dei decretum non omnia accipiat, necessariò consequi dicimur, sed in Christo Iesu priusquam fundamenta mundi iacerentur. Item, Dilexit nos in dilecto, sicut Thesis 3, nostra docet.

II I. Thes. Vvirtemb.

Quòd electio facta sit in Christo priusquam mundi fundamenta posita fuerint, hoc est ut per Christum seruariantur.

Antithesis I I I. Th. Beza.

Affertimur.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Nihil minùs aptè ad nostram antithesin responderi potuit. Primum

mum enim electionis vocem observare volumus duplici modo considerari, vno, quum pro ipso eligēdi decreto æterno accipitur, omnes illius exequendi decreti medias causas quod ad ordinem rerum attinet antegrediente: quo significatu tam Filius Dei quàm Pater & Spiritus Sãctus nasciturorum suo tempore certorum hominum ex perdita malsa deligendorum misereri constituit. Altero, quum ipsius decreti executionis ratio habetur: quo demum sensu Christus, vt Mediator, illi exequendo decreto subordinatur. Morbus enim ordine remedio præit: quamobrem etiã ipse Christus ab Augustino lib. de Prædestinatione Sãctorum cap. 15. (quatenus homo est, à Verbo patri coæternoq, in vnitatem personæ ascitus) dicitur *prædestinatus ipse vnus vt caput nostrum esset, & nos eius membra*. Neque id ille scribit temerè, quum 1. Pet. 20. dicatur *ἀποκαταστάσεις* ante iacta mundi fundamenta: & Act. 2. 22. dicatur Christus definito Dei consilio & præsciencia *ἔκδοτος*: qua etiã ratione, dicimur *in ipso electi ante iacta mundi fundamenta*: & scribit Paulus, *Gratiam nobis in Christo datam* (deltinatione videlicet exequendæ nostræ in Christo electionis) *ante tempora seculorum*. Hoc autem discrimen non obseruatũ, maximorum est errorum causa in hoc argumento: & inde quoque manifestissimè refellitur contraria doctrina, quod si statuatur Deus de homine non nisi lapsu ipsius præuiso cogitasse, consequetur illum vel prius ordine condidisse hominẽ, quàm quorsum illum conderet decerneret: vel in suo consilio fuisse deceptum: vt alia præteream de quibus suo loco dicam, et quæ de Deo ne cogitari quidem absque impietate possunt. Illum igitur in hoc quoque reprehensum volui, quod in illa sua thesi, nullum Dei propositum in iis agnoscat quorum Deus misereri nõ constituit: quem errorem hoc inuictò argumento coargui, quod cum is qui eligit dici non possit omnia accipere: nec qui OMNES accipit, aliquos seligere: res ipsa clamat æternum electionis sequuturæ decretum non posse dari, quin oppositum de futura reprobatione decretum eodẽ prorsus ordine statuatur. Quid autem ad hæc D. Andreas: *Νε γὰρ* quidem.

IIII. Thef. D. D. Vvirtemb.

Quod se ruandorum apud Deum certus sit numerus.

Antithes. IIII. Th. Beza.

Assentimur, & eadẽ ratione certum esse numerum apud Deum eorum qui iustæ nationi sunt destinati affirmamus. **3. Non autem absolute Dei decreto, videlicet quod Deus nolit conseruari, sed propter impietatem suam qua gratiam Dei aspersãt in Christo oblatam quem Deus pater ab omnibus vult audiri. Matth. 17.**

V iij.

*Aliam eſſe damnationis quàm decreti de ſuo tempore reprobandi
& damnandi cauſam: nec damnari propter contemptum
Euangelij omnes qui damnantur.*

Hocine verò eſt reſpondere, an potiùs extra oleas vagari? Dixi, & dico, ſi certus eſt apud Deum ſeruandorum numerus, quòd D. Andreas concedit, neceſſariò conſequi certum etiam eſſe damnandorum numerum: quod ſi concedit, cur igitur illud in ſua Theſi non expreſſit? Sin verò negat, quod ſanè nulla rationis ſpecie negari poteſt, cur id apertè non negat? Deinde quum hæc & horum & illorum numeri certitudo, ab eo de quo agimus decreto, non autem ab horum vel illorum ſalute nec damnatione decretum ipſum pendeat, quorſum iſte de damnationis cauſa diſſerit? Nam damnationis quidem cauſa manifeſta eſt, & extra controuerſiam poſita, peccatum videlicet, cuius ſtipendium eſt mors. At illius de quo agimus decreti cauſa, de quibuſdam, & hiſ potiùs quàm illis, miſericordia non dignandis, in ſola Dei voluntate ſita eſt: qua de re agens Auguſt. lib. i. de Genef. contra Manich. cap. 3. *Vbi queritur, inquit, cur ita fecerit Deus. reſpondendum eſt, quia voluit. Quòd ſi rogando pergat, cur ita voluerit, minus aliquid queris & ſublimius Dei voluntate: quod inueniri non poteſt. Compescat igitur ſe humana temeritas. & quod non eſt, ne querat, ne quod eſt non inueniat.* Et lib. aduerſus. Simplic. i. quaſtion. 2. *Si daremus, inquit, odium (nempe in ipſa decreti executione conſideratum) ex prauis malis operibus pendere, annon ex contratio concederemus amorem eius ex prauis bonis operibus naſci?* Quum autem iuſtam damnationem dixi, annon ſatis ſignificauim inter inſcrutabile illud diuinum & æternum decretum omnes eius executionis medias cauſas ordine antegrediens de certis damnandis, & eorum damnationem, iuſtas cauſas ipſius damnationis inuenire, illi Dei decreto ſubordinatas? Hac autem in re operæpretium eſt ruruſum videre quantopere vir iſte hallucinetur. Cauſam enim damnationis eſſe vult *Impietatem, qua gratiam Dei ſibi in Chriſto oblatam aſpernetur, quem Deus pater ab omnibus vult audiri.* Et fateor quidem ego grauiffimum omnium eſſe peccatorum contemptù Euangelij: adeò vt propterea clamiret Chriſtus, tolerabiliorẽ fore Sodomæ & Gomorrhæ conditionem quàm Chorazim & Bethſaida: Sed cur in hoc vno iſte ſubiſtit? Nempe vt errorem errore cumulet. Magna enim apud illum eſt heretiſis, negare vel vnum hominem exiſtere quem Dominus non velit ſaluum fieri, & ad agnitionem veritatis, id eſt Chriſti, venire. *Vult enim, inquit, illum ab omnibus audiri, prolato loco ex Matr. 17. ver. 5. vbi tamen tale nihil narratur.* At cõtrà ſi res ita ſe haberet, aliquod ex hiſ tribus ſtatuerendum

tuendū esset: nempe credendi potestatem omnibus à natura insitā esse, quod merè Pelagianum est: vel quibusuis gratiā credēdi tribui, quod si verum esset, falsum esset illud, Non sic fecit omni nationi, & Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum: vel denique ab ipso hominum arbitrio ipsius diuini decreti efficaciam suspendi. Longè igitur aliter Paulus, hominum communem condemnationem inde petens, quòd homines omnes (nisi per gratiam regenerentur) naturalis notitiæ Dei scintillas in sese scientes prudentes extinguant, nec monitricem conscientiam, quæ illis est legis vice, exaudiant: qua in re peccantes homines, & meritorè propter ea in exitum ruentes, si quis cum Euangelij contemptoribus conferat, quis recensere possit quantò plures isti quàm illi numerentur? Et quid tot infantum myriadibus, partim in matrum infidelium vtero, partim ante adultam ætatem extra Ecclesiam & Christum morientibus fiet? Num ab istis quoque Deum voluisse audiri & cognosci Christum affirmabit suo more confidentissimus noster aduersarius? Denique viderit ipse vnde sit illud absolutum Dei decretum mutuatus: quasi volentem credere quempiam Deus impediatur: ac non potius non credant increduli, sicut in sua incredulitate placet Deo ipsos deserere: nemini iniuriam facturum etiam si nulli daret credere & bonum velle & facere. Nostra igitur hæc vox non est, qui Dei voluntatem illam quæ sibi ipsi Lex est, non tantum occultam, sed etiam imperscrutabilem cum Apostolo profitemur & adoramus, nunquam tamen à iustitia & quidem perfectissima solutam affirmamus: qua quorum vult miseretur, vt benignissimus pater, & quos vult indurat, & quidem ea voluntate cui resisti non possit: qua in re Augustino sic sentienti & loquēti ex Dei verbo assentimur: qui Serm. de Apostoli verbis II. *Disputare vis (inquit) mecum? Immo mirare mecum & exclama, O altitudo! Ambo in pauore simus concordēs, ne in errore pereamus.* Et ibidem 20. cap. *Petrus negat, latro credit. O altitudo! Queris tu rationē? Ego expauescam altitudinem. Tu ratiocinare, ego mirabor. Tu disputa, ego credam: Altitudinem video, ad profundum non peruenio.* Et lib. de prædest. sanctorum cap. 8. *Quum dictum esset, quid adhuc conqueritur? nunquid resposum est à Paulo, O homo falsum est quod dixisti, Minime: sed resposum est, O homo tu quis es?* Et Thomæ, Augustino assentienti 1. part. qu. 23. art. 5. ad 3. *Voluit Deus in hominibus quædam ad aliquos quos prædestinavit suam representare bonitatem per modum misericordie parcendo: & quantum ad aliquos quos reprobat, per modum iustitie puniendo. Et hac ratio (finalis videlicet, nempe misericordie & iustitie manifestatio) quare Deus quosdam elegit, quosdam reprobat, quam assignat Apostol. ad Rom. 9. dicens, Volens Deus &c. Quare verò hos elegit in gloriam & alios reprobat (id est ipsius decreti Dei æterni, quo placuit ipsi vnos seruare, alios damnare) non habet Apostolus:*

rationem nisi voluntatem divinam, sicut ex simplici voluntate artificis dependet quod ille lapis est in ista parte parietis, & ille in alia, quamvis ratio artis habeat quod aliqui sint in hac & aliqui sint in illa.

V. Thef. D. D. Vvirtemb.

Queritur autem, an Deus electos suos ita ad vitam aeternam predestinaverit, ut quosdam, adeoque maximam partem hominum, priusquam nascerentur, aeterno exitio, absoluto & aeterno decreto facto, ad aeternam condemnationem destinavit, ut nolit eos poenitentiam agere, conuertere, & saluari?

VI. Thef. Vvirtemb.

Credimus nos & confitemur, quod ex Scriptura occultum Dei decretum demonstrari non possit, quo absque omni indignitatis respectu, mere voluntatis suae placito quenquam, multo minus maximam partem humani generis ad aeternam damnationem destinaverit, ut nolit eos poenitentiam agere, conuertere & saluari.

Antithes. V. & VI. Th. Beza

Quod hic negatur, tam vasa irae, quam vasa misericordiae destinata esse ab aeterno, affirmamus: non modò, quoniam eadem est contrariorum ratio, & ut diximus, ipsa vox electionis hoc euincit: verùm etiam quoniam id expresso Dei verbo, cum non paucis aliis locis, tum ex professo ab Apostolo declaratur, ⁴Roman. 9. II. Hoc autem Dei decretum, tantùm abest, ut quisquam possit ⁵ iniustitiae arguere, ut ne iniustus quidem futurus fuerit Deus, si nullum ad salutem predestinasset, cum & omnes filij irae nascamur, & ipse nemini sit debitor. Deinde dicimus, condem-

1. Vasa irae non à Deo, vel absoluta eius voluntate, sed à Diabolo & propria voluntate facta & preparata sunt. Quapropter iusto ipsius Dei iudicio ad aeternam damnationem destinata sunt, quorùm damnationem nunquam voluit. Ideòq; contra Dei voluntatem propria voluntate pereunt.
2. Non eadem hic est ratio. Nam interitus impiorum vnica & sola causa est, Diaboli & ipsorùm mala voluntas. Salutis autem aeternae piorum, est Dei in Christo reue-

lata voluntas, sicut vox è caelo sonat: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacuit: HUNC AUDITE, Matth. 17. cui se fideles & electi subiiciunt.

3. Vox electionis id minimè euincit, quia nusquam absolutum Dei decretum in Scriptura docetur, quo homines certos ad damnationem creauerit. 4. Ad Romanos 9. docet quidem Paulus, gratia & misericordia Dei saluari credentes, non autem ABSOLUTA MISERICORDIA, sed in Christo declarata & exhibita. Nihil autem de absoluta Dei iustitia, quàm maximam partem hominùm generis ad aeternam damnationem creauerit & ordinauerit, quos NOLIT saluari. 5. Non quidem iniustitiae Deus argui posset, si hoc modo ageret: verùm Scriptura sacra hoc non docet, sed eòntarium omnes paginae sacrarum literarum inculcant, videlicet, quod Deus NOLIT CVIVSQVAM HOMINIS MORTIFICATIONEM

nationem

nationē eorum, qui in sua corruptione⁶ ex a-
terno illo Dei decreto relinquuntur, nō rectē
huic decreto attribui. Et si enim non euenire
potest, quod decreuit Deus, ac proinde nō abs-
que hoc Dei⁷ decreto pereunt, qui pereunt:
tamen huius decreti executionis, id est, dam-
nationis eorum qui pereunt⁸ causa non est
illud Dei decretum, sed natiua illorum cor-
ruptio, in qua nati sunt, & eius corruptionis
fructus, à quibus Deo placet solos suos saluti
prædestinatos eximere.⁹ Maximum autem
hunc semper fuisse & esse istorum pereūtium
numerum res ipsa euincit: Et Dominus ipse
ostendit, inquit, ¹⁰ multos esse vocatos,
paucos electos: & paucos per angustam por-
tam ingredi. Denique sic intelligendum est,
"Deum nolle ipsos conuerti & saluari, non
quasi ipsi velint, & Deus eorum desiderio re-
sistat: sed quia ipsi quoque conuerti nolunt
" nec velle etiam possunt, in sua impœnitentia
iustē relictis.

6. Non externo Dei de-
creto, sed propter im-
pietatem & contemptū
verbi & oblatæ gratiæ
in Christo relinquuntur
in sua corruptione qui
damnatur, Matth. 23.
Quoties volui congre-
gare filios tuos, ET NO-
LUISTI,

7. Nusquam hoc decre-
tum in Scriptura extat.
Et hoc est osponere in
cælum, sic de Deo non
reuelato, ad euertendam
omnem consolationem
piorum, loqui.

8. Cùm supra dixerint:
Volēte Deo primos ho-
mines peccasse: & infrā
ex ipsorum ore dicatur,
oportuisse hominē la-
bi: quomodo occurrit
hoc Dei decretum nō
esset causa executionis
damnationis eorum? Si
enim (ex illorum sen-

tentia) Deus non voluisset eos peccare, etiam ab hoc iudicio & eius decreto li-
beri essent. Quicquid enim est causa causæ, idē etiam est causa causati. 9. Ma-
ximus numerus quidem est damnatorum, sed non ex absoluto Dei decreto. Deus
enim neminem vult perire, sed omnes saluare. Contemptus autē oblatæ gratiæ
in Christo, & verbi eius, causa interitus est, quæ Deus non vult: 10. Quia Deus
non simulatē, sed seriō vocat peccatores ad pœnitentiam: ideo occultō decreto
gemine damnat, sed eos duntaxat, qui electioni se opponūt, quæ in Christo reue-
lata est: Venite ad me OMNES. 11. Horrēda hæc vox est, nusquā in sacra Scri-
ptura reperitur, quōd DEVS ABSOLVTA VOLVNTATE, NOLIT, vt homines cō-
uertantur & saluentur. 12. Horrēda & abomināda hæc vox est, quōd ideo ne-
que volint, neque possint conuerti, quia occulto Dei decreto relictis sint in sua im-
pœnitentia: quæ vniuersam doctrinam Evangelij, & vsum Sacramentorum euer-
tit, & perturbatis conscientis omnem consolationem adimit.

Responsio Th. Beza ad annot. D. Andrea.

Falsa Dei voluntatis absoluta calumnia refellitur.

Ad 1.

Absolutā voluntatē vocat iste cui causam non præbeat præuisā
aduersus oblatam Evangelij gratiam rebellio: Qua in re tripliciter
crassissimē hallucinatur. Primum enim fallitur in eo quōd vnam &
eamdem esse vult decreti de damnandis nonnullis, cui subordinan-
tur iustæ decreti illius exequendi causæ, & ipsius damnationis cau-
sam: quum tamen necessariō substernenda sit ipsi Dei decreto cau-

Xj.

sa per & propter quam illud suum decretum exequitur. Aliud enim est quod decernentem mouet ad hoc vel illud aggrediendum; quàm id per quod deliberationem suam exequitur. Deinde quàm falsò & imperitè repudiatio Euangelicæ gratiæ pro omnium damnandorum exitij causa statuatur, paulò antè diximus, & res ipsa tam altè clamat vt surdissimos etiã illud exaudire necesse sit: nempe si numerari possent damnandj, myriadas inuentum iri, eorum qui nunquam de Christo quicquam audierint præ vno qui oblatam Euangelij gratiam respuerit: quod ne cui mirum videri possit, exemplo D. Andrea pag. 340. demirantis & *sibi norum & antea nunquam auditum restantis, damnari, vel damnandos aliquos quos Deus nunquam dilexerit* (ea videlicet dilectione qua Deus vult omnes seruari & ad agnitionem veritatis venire). ecce nobis Moſen infinitis locis testantem, gratiam peculiarem Abrahamo factam. Num quodd crediturum præuideret? Immo si Iosue credimus, Ios. 24. 2. idòlolatræ, & in quo nihil præuiderè potuit recti, nisi quod ipse in illo crearet ex gratia. Ecce Dauidem clamantem, Non sic fecit omni nationi. Num quodd credituram prospiceret? Immo cuius incredulitatem, & maxima ex parte obstinationem, atque ad eò reiectionem prædixerunt Prophetæ, & nos iam pridem præsentem intuemur: manente tamen propter Patres electione, quæ non est volentis nec curretis: sed Dei quorum vult miserentis. Ecce Deum ipsum testantem per alium Prophetam, Esauum odio habui. Num propter præuisam eius peruersitatem? Immo, inquit Apostolus, de tempore certè simpliciter non loquens, sed de causarum ordine, Antequam mali aliquid fecisset: immò quum adhuc in utero matris lateret. Ecce denique eundem Paulum qui de innumeris populis, nedum singularibus hominibus, & tam multis repetitis seculis agès, Præteritis, inquit, ætatibus Deus omnes gentes suis ipsarum viis incedere, &c. Quinam verò nihilominus causa exitij in solis peruentibus hæreat, suo loco dicemus. Denique, quæ hæc est pietas & diuinæ Maiestatis reuerentia, illum existimare non prius quàm hominem conderet quorsum & in quem finem illum conderet constituisse, sed quid ipse homo facturus esset prospicietem, inde demum consilij causam cepisse, & quid inde secuturum esset apud se decreuisse? Immo etiam, si istorum dogmati assentimur, quos prius seruatos voluerit, postea vel mutata sententia inuitum, aut certè volentem simul & nolentem damnare? Vt autem hunc locum paucis concludam: etsi decretum illud Dei neque de seruantibus per gratiam in Christo, à fidei & bonorum operum præuisione; neque de peccatoribus iusto suo iudicio damnandis, à corruptione & putribus eius fructibus dependèrè doceamus, sed à solè ipsius voluntate: hanc tamen voluntatem, siue hoc ipsius decretum nunquam à iustitia & verè recta ratione suspendimus, & semper ordina-

ordinatissimam, quamvis ipsis etiam Angelis inscrutabilem, esse credimus, & propterea miramur & adoramus: nec aliam absolutam voluntatem in Deo agnoscimus. Itaque quum eò deuentum est, Augustinū secundū Pauli vestigia nos deducentem, & Serm. de verbis Apostoli II. libenter his verbis nobis præeuntem audiamus. *Disputare vis mecum, immo mirare mecum, & exclama, O altitudo! ambo sumus in pauore concordēs, ne in errore pereamus.* Et epist. 105. *Quis, inquit, reprobos (id est iustæ damnationi destinatos) creauit nisi Deus? & cur, nisi quia voluit? (non igitur vt isti volunt vilius vitij præuisione, vt pote quæ non decretum sed eius executionem antegrediatur) cur volueris: O homo tu quis es qui respondeas Deo?*

Expositio verbi καταρτιζεν apud Paulum Rom. 9. 22.

Cætetū vt propiū etiam cum aduersario congregiamur, agnosco argutiam ex Chrysostomo temerè arreptam ex eo quod Paulus de vasis iræ loquēs illa dicit *passiva* voco καταρτιζόμενα, id est coagmētata, non à Deo, inquit D. Andreas, sed à Diabolo & propria voluntate facta & preparata, & propterea iusto Dei iudicio ad æternam damnationem destinata. Et sanè fatcor ego non aliunde oriri peccata, quæ sunt veræ damnationis causa, quàm ab ipsorum hominum vitio, & Satana concupiscentias hominum incēdente. Sed quorsum hoc ad id de quo hic à nobis agitur? Nec enim à nobis controuertitur de medijs causis æternæ illi Dei, vel de eligendis vel de reprobandis decreto exsequendo subordinatis, vel de illarum exitu, quum de istis abundè, partim ex Dei verbo in electis, partim etiam ex ipsa cōsciētia in reprobis liqueat: sed de ipso decreto causas illas omnes & earū effecta ordine antegrediete querimus, cuius causam in ipso Dei sinu & arcano sitam esse dicimus, ad quam quum peruenisset Apostolus & vt idem August. inquit lib. de Prædest. Sanct. cap. 8. quum dictum esset, *Quid adhuc conqueritur? num responsum est à Paulo, O homo falsum est quod dixisti. Minimè: sed responsum est, O homo tu quis es.* Et Serm. 20. de verb. Apostoli. *Requieuit Paulus quia admirationem inuenit, (vbi autem admiratio est, si quemadmodum isti sentiunt, præuisa incredulitas est, vt damnationis percūrium, ita etiam decreti de illis damnandis causa?) Vocat autem ille inscrutabilia Dei iudicia, & tu scrutari venisti? Ille dicit inuestigabiles esse eius vias: & inuestigas?* Sed age videamus etiam quàm futilis & vana sit illa argutia. Vtitur Paulus verbo passiuo καταρτιζόμενα. Nec ego, vt antè dixi, inficior omne malū non aliunde quàm ab ipso Satana & homine: non à Deo oriri, quamvis quod ad Deum bene quoque ordinantē quæ in sese mala sunt attinet, bonū sit vt sint etiam mala: & iuste etiam vratur Deus peccantibus instrumentis. Sed si propterea excludendus est Deus ab isto καταρτιζόμενα, cur non etiam à nostris

salutis causis? Dicimur enim etiam passivus vocibus ἡμαρτωλοὶ, ἐ-
 λειθύντες, κληθέντες, διακωθέντες. Vanum est igitur illius consecu-
 tionis fundamentum. Nec etiam ignoro ipsum Augustinum sæpe
 per luti massam intelligere humanū genus, non solum ut iam con-
 ditum, sed etiam ut originis peccato vitiatum, unde nascantur ipso
 volente quorum misereatur, & quos iuste induret. Sed si valet i-
 stud, tam esset nota causa destinationis ad iram, quàm destina-
 tionis ad misericordiam, quod etiam poscit eadem contrario-
 rum ratio: Cur autem Apostolus si ita esset, exclamaret. O al-
 titudo? Deinde verbum ipsum κατάρτισεν ad similitudinem fi-
 guli accommodatum, vasa sicut ad decus, sic etiam ad dedecus,
 ut sibi propositum utrunque finem, compingentis: quis non vi-
 det, non ad causas medias executioni decreti subordinatas,
 & in ipsis damnandis non in Deo hærentes, sed ad ipsius Dei opi-
 ficis decretum causas illas omnes ordine antegrediens, allusione
 ad humani generis in Adamo creationem manifesta, referri? Quid
 quod non dicit Apostolus hæc vasa esse compacta *eis* ἀμαρτίαν, sed
eis ὀργῆς, & ἀπώλειαν, coagmentata, id est creata & cōdita: quæ certè
 est non media vlla causa, per quam auctor est sui exitij ipse homo:
 sed ultimus ille finis creanti propositus. Quid amplius? non ipse
 Apostolus, versiculo præcedente opificem humani generis cum fi-
 gulo conferens, utitur actiuo verbo *ποίησαι*, tam de vasis ad dedecus
 quàm de vasis ad decus comparatis? Sit denique nobis optimus
 huius loci interpretes Solomon utens ipso Creandi verbo, & diei
 mali, quo nihil aliud quàm illa ἀνάθεμα declaratur, quum inquit
 Deum creasse omnia propter se, etiam impium ad diem malum
 Prouerb. 16. 4. Qua de re loquens idem August. epist. 109. *Quamuis*,
 inquit, *peccata non fecerit Deus, naturas tamen ipsas que per se ipse si-*
ne d: bio bona sunt, quibus tamen ex arbitrio voluntatis futura essent vi-
tia peccatorum, & in multis talia quibus esset pœna aterna reddenda,
quis nisi Deus CREAVIT? Quare nisi qui voluit? Quare autem
voluerit, O homo tu quis es qui respondeas Deo? Et contra Iulian. lib. 5.
 cap. 3. *Deus ira sua materiam in omnibus inuenit, nisi quos gratis elegit:*
ceteri mortales qui ex isto numero non sunt, & ex eadem quidem massa
ex qua & isti, sed vasa ira FACTI SVNT, in utilitatem nascun-
tur istorum. Nō enim eorum quęquam Deus temerè ac fortuito CREAT,
aut quid de illis boni operatur ignorat, quum & ipsum bonum operetur
quod in eis humanam creat naturam, & ex eis ordinem seculi exornat.

Quo sensu Deus reproborum damnationem velle sit dicendus.

Sed & istud cuiusmodi est, *Deum nunquam voluisse damnatorum*
damnationem? Saltem enim diceret ante quidem noluisse quum eos
 diligeret & vocaret ad salutem, tunc demum autem mutata senten-
 tia, vo-

tia, voluisse ipsos propter ipsorū peccata damnari, quum eos damnaret. Nisi fortasse illis etiā placeret Deum incredulos damnantem non federe vt iudicem & peccatorum vindicem, sed damnandos peccatores otiose sinere perire, vt æternas pœnas luât. Et quàm illud quoque absurdum est, existimare mixabilem in sese Deum esse, qui certos homines modò diligit, modò habeat exosos: modò seruos, modò perditos velit? Et qualis iste Deus fuerit, cuius & decretum & iudicium in sese incertum, ex hominum arbitrio pendeat? Qualis est iste figulus, si iudicium est penes lurum?

Quatenus autem ferendum sit quod ait, contra Dei voluntatem perire qui propria voluntate pereunt, antea docuimus, distincta vocabuli voluntatis homonymia: quo sensu quoque rectè dicit Aug. quod iste præterire nõ debuit, *Ne id quidẽ fieri præter Dei voluntatẽ, quod sit cõtra eius voluntatẽ*, id est admirabili & ineffabili ratione illa quoque non absque Dei interueniẽtis volũtate fieri & euenire, quæ etsi ipse non facit: tamen non sinit nolens, sed volens: Qua de re scribens idem. in Enchirid. ad Laurent. *Non fit (inquit) aliquid, nisi omnipotens fieri velit, vel sinendo vt fiat (non fieret autem si non sineret, nec utique nolens sinit sed VOLENS) vel ipse faciendo.* Quidnam est igitur, inquires, quod nolendo velit, & volendo nolit? Nempe quicquid malum est: at non quatenus bonum est vt etiam mala sint, quæ iustè Deus vlciscatur in malis, vel quibus etiam in suis erudiendis benè vtatur. Quicquid deniq; sic facit, vt quod facit bonũ sit, quod autem malum instrumentum facit, malum sit, vt suo loco declarabo. Quidnam autem illud est quod verè volendo vult? Quod ipse suo Spiritu & bonis instrumentis in suis agit vt in Lege sua faciendum præcipit: Quid est denique quod verè & propriè nolendo non vult? Quod in Lege sua fieri vetat, & mala instrumenta, suo instinctu, malè agunt.

E.ãdem contrariorum ratione necessario probari decretum reprobationis à sola Dei voluntate pendere, non minus nec aliter quàm electionis.

Ad 2. &
4. obser.

Dixi, quod rursus affirmo, ex illo certissimo & omnium non infantiũ hominum cõsensione firmissimo axiomate, Eandem esse cõtrariorum rationem, id est, si quis malit, proportionem, & vt vulgò loquuntur, correspondentiam: necessariò concludi, si omnibus hominibus sub peccatũ conclusis fides & bonorũ operũ præuiso, non est causa cur Deus aliquorũ misereri cõstituerit: præuisam quoque fidei peruationem & eius fructus, causam esse non posse cur aliquorum misereri non constituerit: Et quã constet, ipsius etiam aduersarij mei confessione, illius quidem causam nullam aliam subesse quàm Dei voluntatem; eadem quoque de isto prorsus

esse statendum. Hoc autem oppugnans ille, id est Apostolo velut ex professo contradicens. *Immo*, inquit, *non eadem hic est ratio. Nam interitus impietatis unica & sola causa est Diaboli & ipsorum mala voluntas: salutis autem causa priorum, est Dei in Christo reuelata voluntas.* Verè certè utrumque. Nolo enim istud voluntatis vocabulum exagitare, quo videri possent omnes ante adultam ætatem extra Christum percuntes nihilominus excipi. Sed quorsum ista responsio? Et quænam hæc est, vel sophistica malignitas, vel artis disputandi ignorantia? Primum enim, ut paulò antè dixi, & iterum repeto, hic inter hos non quæritur, neque de causis intermediis per quas Deus quos ipsi visum est per misericordiam in Christo seruat: neque de ipsorum etiam salute: itidem neque de mediis per quas ceteri quos Deo visum est in se ipsis relinquere in suum locum abeunt: neque de ipsorum exitio. De his enim apud omnes sanæ mentis homines & in Dei verbo versatos optimè & sine controuersia conuenit. Sed de illò æterno & omnes subordinatas vtrinque causas antegrediente decreto inter nos disceptatur. Quorsum igitur, inquam, istud aduersarij nostri responsum? Et quid est *μῦθος* *ἢ ἀλλῆν τὸ γένος*, siue quantum de vno interrogatus fueris, de altero respondere, si hoc non est? Deinde contraria ipsa & earum naturam ac vires, quatenus inter se opponuntur, conferre, quod iste in suo responso facit: & contraria quatenus ab vno & eodem fonte in oppositos postea riuos sese diffundente, & rursus in vnum riuum confluyente diducuntur expendere: quatenus denique, ut non tam philosophia quam ipse communis sensus dicitur, eadem est illorum *ἰσότης* & *δυναμὶς* considerare, quod hic ego affirmati, quantum inter se dissident? Nam ex illa priore consideratione, vno posito alterum tollitur, & contrà: ut Siquis est electus, ergo non est reprobatus. Si electi per misericordiam seruantur, ergo iusti per iudicium pereunt. Si electis æterna vita, ergo reprobis æterna mors tribuitur. Ex hac verò contrà, vno posito, alterum ponitur, ut, Si Deus aliquorum tantum miseretur, ergo aliquorum non miseretur, Siquos Deus electioni & saluti, ergo aliquos reiectioni & morti destinat: Si æternum est decretum electionis causas omnes salutis antegrediens, ergo & reprobationis. Si præuisa fides non est causa electionis decreti, ergo præuisa priuatio fidei, non est causa decreti reprobationis, sed ut illa decretum electionis, ista quoque decretum reprobationis, subsequitur causarum ordine: & ut illa, sic etiam & eodem ordine ista executioni diuini & æterni decreti, suo tempore, subseruit. Quænam hæc est igitur disputandi ratio, ut neget eandem esse rationem contrariorum in eo, in quo eadem est ipsius contrarietatis proportio, vnde fit ut vno posito alterum ponatur, sumere argumentum ex ipsa contrariorum repugnantia, qua fit ut vno posito alterum tollatur? Sed quorsum hæc de re pluram? Apo-

ra? Apostolus ipse ex eadem illa contrariorum proportione, annō sicut loquens de Iacobo dilecto, ut operum bonorum præscientiam ac omnem præscientiam ostēderet causam illi dilectionis decreto minime præbuisse, vsus est his verbis, *antequam boni aliquid fecissent*: ita etiam de Esauo quem Deus odio habuerit, id est odio suo destinavit, idem ex aduerso vsurpauit, *antequam mali aliquid fecissent*, ut malorū operū præuisionē doceret odij decreto nō præmisisse: Et mox rursus eadem argumentādi ratione, sicut misericordiam, ita etiam indurationem ab vno & eodē fonte, id est à Dei voluntate **QVOS VVLT** miserantis, & **QVOS VVLT** indurantis deduxit: & quidē eiusmodi ut eam irritā facere nemo possit? Et quoties hoc ipsam argumentū August. ad Simplicianū lib. 7. quæst. 2. reperit, si dicatur odiū ex malis præuisis operibus pendere, colligi amorē ipsius ex bonis præuisis nasci? Hęc autē vel vnica ratio certē non contentiosis omnibus satisfecerit, etiā hoc concessio, per massam ex qua in tam diuersos fines vasa compingatur, intelligi corruptū & vitiatum omne genus humanū, quasi Deus non nisi præuiso lapsu de humano genere constituere cœperit: tamē quam hæc vitiositas toti humano generi sit cōmunis, neque Deum magis latuerit illa in vnis quam in aliis, quā dici potest id quod pariter in omnibus & singulis Deus animaduertebat, occasionem ei præbuisse, cur vnīs irasceret & quidē capitaliter, aliis nō item? Nā si excipiat, idcirco id factū quod alios excipere misericors voluerit, ira tamē iusta in alios perseverante: cōsequeretur quod vnos exceperit, alios nō item, non aliā posse causam subesse quam quod quum omnes essent indigni quorū miseretur, immo quibus irascetur: placuit tamen illi quibusdam parcere, aliis verō non item: neutrius iniuriam facturus, si utrosque perdidisset.

Cur igitur Deus eos oderit & perdāt, quos in peccato relinquit, causa manifesta esto, à qua pendet æterni ipsius decreti executio. At cur aliquos deligere constituerit quorum miseretur: cæterorū misereri noluerit, causa quidē finalis ab Apostolo assertur triplex, vna ut sic iuste iudicando non minus quam benignē miserendo, gloriam suam illustraret: altera, ut sic alios quorum miseretur erudiret, illis ostendens & quid reuereri ipsos in timore & tremore oporteat, & quanto beneficio sint ipsi obstricti: tertia quod sic quoque seculi ordinem in illa *oikonomia* exornet, ut multis locis explicat August. locum illum illustrans Pauli ex 2. Tim. 2. 20: Causa verō impulsua nec tamē finalis cur vnos miserari, alios deferere voluerit, ut etiā cur hos potius quam illos, nulla alia præter ipsius *iudicia* afferri debet, nec etiā indagari, ut ex eodem August. antea citauimus: quum nihil sit ea Dei voluntate superius, qua bene est quicquid est: nec etiam melius, quam sit ipsamet omnis boni & recti norma: Certē si ira & destinationis ad iram vna

causa est, peccatum videlicet, seu præmissum, seu iam admissum, causa non fuit. cur vel illud quisquam obiiceret Apostolo, *Quid adhuc cõqueritur, volũtati ipsius quis resistit?* vel cur responderet Apostolus, *O homo, in quis es, qui Deo respondes?* & , *O altitudo* de quo ipso arcano scribens August. Serm. de Verbis Apostoli 20. *Quis tu sis, & quid sit Deus attende. Melior est fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia.* Et. lib. 1. ad Simplicianum, in extremo. *Cur huic ita, & huic non ita? Homo, in quis es?* Et mox. *Dicamus Alleluia, & collaudemus Canticum, & non dicamus, Cur hoc, & hoc? Omnia enim in tempore suo creata sunt.*

Ad 5.
 Ut cunque tergiversetur D. Andreas, si, posito quòd Deus omnes homines ad æternum exitum nullam ipsorum culpa per dendos, non aliter condidisset quàm tot animantia ad lanienam & mactationem condidit hominum nutriendorum causa, (hoc enim ego dictum volui, non autem hoc duntaxat, si nullius ex peccatoribus miseretur) non posset tamen Deus iniustitiæ argui: multò minùs reprehendi potest eò quòd aliquos ad decus per misericordiam seruandos, alios ad dedecus iusto iudicio damnandos, ab æterno decreuerit: vnde illud Augustini à nobis antea citatum, *Quis reprobos (videlicet futuros) creauit nisi Deus? & cur nisi quia voluit? Cur voluerit, O homo in quis es qui respondeas Deo?* Certè si præmissa corruptio vel (vt perperam maualt in hac tota collatione D. Andreas) cõtumacia aduersus oblatã Euangelij gratiã decreto reprobarionis sequuto causam antegredientem præbuit: non defuit Apostolo facilis & plana, nec vlli reprobatorum obnoxia responsio. Quis enim ambigat vitiosos & incredulos, damnationi propterea meritò destinari? Num verò D. Andreas penitius aliquid quàm Apostolus in Dei schola didicit.

Quo sensu Deus nolis mortem peccatoris.

Quòd autem affirmare audet contrarium in sacris literis doceri, nempe nolle Deum cuiusquam hominis mortem, tam falsum est, si hoc referas ad Dei iudiciũ, (qui certè non magis inuitus iudicat quàm miseretur, quum vtrumque conueniat ipsius naturæ, sicut secundo Legis præcepto declarat, & communis ipse sensus dicitur) quàm verum est, si Nolendi verbum ad id referatur quod non simpliciter, sed certo tantum respectu probat: & , vt præclare docet August. ad Simplic. lib. 1. quæst. 2., hominem quatenus homo est, ab homine quatenus peccator est discernas. Nec enim Deus hominis, quatenus homo est, sed quatenus peccator est, damnatione delectatur: & præterea ne damnationem quidem vllius vt peccatoris simpliciter vult, sed quatenus ex peccati odio & vindicatione, gloria ipsius illustratur, ex illo Solomonis, Deus omnia fecit propter semetipsum, etiam impium ad diem mali Prouerb. 16. 4.

Non

Non tantum finem sed etiam causas inter medias reprobationis à Deo volente decerni.

Ad 1. Quid huic homini facias, qui in tam paucis verbis, toties aberrat? Primum enim (vt sæpissimè iam diximus) non omnibus, imò verò paucis, præ aliorum perditorum multitudine, conuenit contemptus verbi & oblatæ in Christo gratiæ, quum infinitè plures non offeratur Christus nec Euangelium, quàm finitè qui oblatum continentant. Ergo etiam si non esset falsa, tamen manca & mutila hæc est reponso. Deinde suo more causam derelictionis cum ipsò per illam causam derelinquendi decreto cõfundit, cui tamen decreto illa necessariò subordinatur. Tertio, Nisi diuino illo decreto agnoscat D. Andreas non tantum finè vltimè sed etiã causas intermedias decerni, quod proinde ipsi derelictioni præcat, ergo temerè & ignorante Deo ipso qui illos derelinquit perituri, derelinquuntur quod non aliud est quàm Dei prouidentiam singularem negare. Illo autem conuictio, quum subordinate causæ primam non tollant, non minus inepta est illa D. Andreae conclusio, quàm si posito nostram hanc vitam naturalibus vel varijs casibus amitti, excludere velem Dei de nostræ huius vitæ initio & fine decretum, quod tam è certum est neq; accelerari neq; longius produci vel momento posse. Absolutum autè illud damnationis decretum quod à nobis fingi imaginatur, quasi mero Dei beneplacito, absque vllis damnationis causis in iis ipsis qui damnantur inhaerentibus vllis damnari doceamus, vana est calumnia.

Explicatio loci Matth. 23. 37. & de Vocationis externa & interna apparentis repugnantia, conciliatione.

Quòd autem ad illum Matthæi locum attinet, dico Christum illic commodè considerandum vt Ministri quoque officio tum superioribus seculis per os Prophetarum factum, tum quo tempore hæc loquebatur per se fungentem: & de externa Verbi prædicatione toti Ecclesiæ, in qua sunt etiã reprobis electis permixti, differentem: non autem de interna illa vocatione, quæ tota est diuinæ virtutis, & ab illa *usque* in solidum promanat, per quam Deus, sicuti decreuit eligendos à iustæ derelictioni & reprobationi securitæ destinatis discernere, ita etiam illos suo tempore ad se trahit. Hoc autem æternum & arcanum consilium de auditoribus vel credituris, vel non credituris, Deus nec Prophetis olim, nec Apostolis postea, nisi nonnunquam, ex peculiari réuelatione, veluti Moysi de Pharaone & Ægyptiis in genere, & Esaiæ de iis ad quos mittebatur: & siquæ sunt alia eiusmodi exempla, patefecit. Hinc illa Ionæ indignatio, merito diuinitus castigata. Hinc factum vt quum Pau-

Yj.

lus optima voluntate vellet in Asia & Bithynia verbum Domini
 annuntiare. Act. 16. 6. & 7. prohibitus sit à Dei Spiritu: Et non semel
 Romam optimo consilio venire conatus, à Deo inhihetur. Sic
 student fratres vltimam Pauli in Jerusalem profectioem con-
 tra Dei & ipsius Pauli voluntatem, additis etiam prophetis
 testimoniis, impedire. Vnde verò hoc diffidium? Certè non ex
 ea repugnantia qua homines mandatis Dei resistentes peccant,
 sed ex illius arcani diuini consilij ignorantia, iuste & probabili-
 ter p̄sumpto quod Deum velle opinabantur: adò quidem
 vt ipsorum voluntas, quamuis arcanæ illi Dei voluntati ali-
 quatenus contraria, (volebant enim quod Deus nolebat) Deo ta-
 men minime fuerit ingrata. Quinam istud verò? Quoniam in hac
 dissensionis specie, si causam duarum illarum tam inter se dissensio-
 nem causam impulsuam spectemus, optimus fuit consensus.
 Quod enim bona voluntate, habita ipsorum scopi ratione, illi vole-
 bant, imò etiã cupiebãt, Deus sapientiore ac meliore volũtate no-
 lebat, cui sibi p̄fectæ tandem illi acquieuerunt. Bonũ enim, qua-
 tenus bonum est, ab aliquo bono differre potest, bono repugnare
 non item. Hinc illa inter Deum & ministros ipsius sancta dissensio,
 quum eos etiam quos nesciunt ad Dei gregem non pertinere: id
 est nullo discrimine, omnes, Zelo Dei incensi, seruatos cupiunt:
 adò quidem vt pro iis quoque preces ardentissimas concipiant
 quos tamen videri possint cognouisse ad electorũ gregẽ non per-
 tinere: irritis ideo ipsorũ precibus. Sic precatur Samuel penè ob-
 stinatè pro Saule: & Jeremias pro populi exitio destinati conserua-
 tione, donec diuinitus aliter decretum semel fuisse intelligerent.
 Hinc tot increpationes & lamentationes, quibus permoueri pos-
 se nonnullos frustra se sperasse tandem sunt multi sanctorum ex-
 perti. At enim excipiet quispiam: non Propheta, non Apostolus,
 non ex cæterorum hominum numero quispiam hic loquitur, sed
 filius ille Dei æternus, quem etiam vt hominem nihil latere po-
 tuit. Quid si verò cum D. Luthero, cuius testimonium clarum &
 perspicuum alio loco recitavi, respondeam, Christum secundum
 carnem tantum sciaisse quantum pater, & ipsemet sibi quatenus
 Deus est, patefecit: vt qui Filium etiam, id est sese (quatenus vide-
 licet homo est) diem illum vltimum ignorare Marc. 13. 32. fateatur.
 Nam vt cumque veteres non pauci (quod illorum pace dictum sit)
 locum illum p̄postero Dei gloriæ Zelo t̄feriat: eccl̄e tamen
 Nazianzenus oratione 4. de Theologia, istud humanitati distin-
 ctè consideratè vt propriè dictum attribuit. Nam vt duplex est
 Christi natura, & vna quidem infinita, altera finita: sic duplicem
 in eo quoque scientiam ac voluntatem statuamus necesse est: vnam
 videlicet infinitam quæ est ipsamet Deitas essentialis: alteram quæ
 qualitas est, ac proinde creata & finita, cuius fines ac limites
 ipsemet

ipſemet δ̄ λόγος cum Patre & Sancto Spiritu in diebus carnis suæ ſibi circumſcripſit: & post ineffabilem ipſiſque angelis incomprehenſibilem exakationem, prout ipſi libuit, amplificauit. Neque verò quoniam humana humanitati, diuina deitati tribuuntur, persona cum Neſtorianis diuiditur, ſed naturæ aduerſus veteres illos Eutyſchianos & Monotheletas, & ex vtriſq; conſtatū Vbiquitariæ Omnipreſentiæ monſtrum, diſtinguuntur. Neque ſic etiam vltimum humanitati Chriſti vitium aſſingitur. Abſit. Alia enim eſt prorsus ignorantia illa vitioſa, qua ignoratur quod patefactū eſt & quod ſciri debuit: quàm ea ſcientiæ meſura, qua quicquid eſt creatum infra Deitatis infinitatem neceſſariò ſubſidet. Sed in hanc quaſtionem nūc longiùs ingredi non placet. Immo fateor Chriſtū etiam ſecūddū humanitatem prophetias de illius populi reiectione, quas ipſemet vt Deus teſte Petro, I. Pet. II. prophetis ſuggeſſerat minimè ignorare: & ipſamet etiam experientia inſanabilem hoſtium ſuorum cōtumaciam cognouiſſe & prædixiſſe, & ſuum quoque proditorum nominatim præcognouiſſe. Hinc tamen non efficitur ipſi fuiſſe ſecūddū Humanitatem, & quatenus erat Miniſter Patris Circumciſis deſtinatus, cognitoſ fuiſſe ſingulos in ipſum non credituros: quos tantūm à poſteriore, vt in ſcholis loquuntur, & quatenus illos ipſe vt Deus, ſibi vt homini, patefaciebat, agnouit. Nec enim Ioh. 6. 64. temere additur *in ap. 64.* quæ particula quidē Chriſto ſecūddū Deitatem, non ſecūddū humanitatem tribuendū ſit, deſignatur: in qua ſententia Cyrillum doctiſſimum interpretem fuiſſe liquet ex eo quòd in eum locum ſcribens, *Cognouiſti, inquit, omnes Ieſus, fideles ſimul & incredulos; & ipſum impij facinoris illius miniſtrum. Neq; id mirum. Omnia enim vel antequam producantur cognouiſti.* Sic igitur promiſcūe Chriſtus vt Eūangelij ſui Miniſter omnes audicores ſuos aggregare voluerit, ac etiam ſtuduerit, vt & fidi omnes Miniſtri, relicto penes Deum arcano ſuo conſilio, facere conſueuerunt. Quia tamen illud *in ap. 64.* de variarum rerum principiis accipitur, ne contentioſus videri poſſim, eſſiā ſi largiar hæc eſſe de Chriſto ſecūddū vtramq; naturam, & perſonaliter intelligendū, (vt Theologi in ſcholis eruditè loquuntur) tamē hæc Chriſti vt hominis, & quòd amplius eſt, vt ad Eūangelium quoq; verè ſuum Iudæis prædicandū delecti miniſtri voluntas, qua ſeruatos etiā illos deſperatiſſimos patris ac ſuos aduerſarios ſi fieri potuiſſet, voluit: diſcernēda eſt ab illa æterna & immutabili voluntate qua, vt cæteras ſine exceptione res omnes, ita etiā illorū exitiū ſapientiſſimè deceretur, & iuſtiſſimè ordinatū ſciebat. Neq; hic vlla repugnātia inter iſtas voluntates ſed diuerſitas tantūm ſtatūda eſt: & ea quidē recta, & omni vitio carens, quoniā & ab optimo fonte nempe ſummæ *φιλανθρωπίας* proficiſcitur, & ad optimum finem, nempe Dei gloriam tendit. Et quòd ad diſpenſationis viam inter-

mediam attinet, à conditione, si Deo visum esset, suspēditur, quamvis non totidem verbis expressa. Sic Moses, quamvis satis intelligeret, & planè consideret se ex libro vitæ deleri non posse: tamen seriorè & ex animo Exod. 32. 32. non tantùm vult, sed etiam optat, aut deleri ex libro vitæ, aut populo peccatum condonari, quorum alterum, sed non sine conditione, à Domino impetrauit. Sic Paulus quòd nec fieri posse sciebat, nec fieri etiam alio respectu optasset; tamen paratus erat populi sui abiectionem sui ipsius separatione à Christo redimere. Sic benigni patres liberos etiam de quibus nihil frugis sperant, & de quorum infelici exitio tam certi sunt quàm si præciens illud spectaret, tamen ex animo monent ac etiam castigant: atque ad còtandem non odio, sed quia sic opus est Magistratui dedunt, non temerè lata lege, Exod. 21. 17. cuiusmodi exempla in prophanis etiam historiis; vt in Bruto, patriæ salutem: in Manlio, publicarū egrum auctoritatē paternæ charitati anteponente, legimus: animo procudubio inter duas tā diuersas, immò, si simpliciter spectentur, còtrarias voluntates còsistente. Quid obstat igitur, quominus benignissimus ille Seruator noster, sic quoque non modo sine vitio, sed etiam immēsa cum *φιλανθρωπία* testimonio seruatis quoque voluerit, & si fieri potuisset, seruari studuerit vt Circumcisionis Minister, quos tamen iusto iudicio inuitabili destinatos? Deus illius decreti cum Patre & Sancto Spiritu auctor sciebat & probabat? Quis enim illum improbasse existimaret quòd patri probaretur, quum vnica sit sacræ Triadis vt natura sic etiam voluntas? Quòd si D. Andreas cum suis hæc habeat pro G L O S S I S, quas vocare per ludibrium isti consueuerunt, credant saltem ipsi Christo, qui Mar. 11. 25. decretū istud respiciens, non tantùm illud agnoscit, sed deo quoq; gratias agit Deo patri quòd ista absconderis, inquit, & sapientibus & intelligentibus quæ detexisti infantibus, quoniam hæc tua fuit *εὐδοκία*: ea videlicet quibus hos ipsos aggregare frustra studuerat, de quibus postea hoc quem nunc tractamus loco lamentatus est: & quidem eius decreti causam non in ipsorum contumaciam reiiciens, vt si faciendum docent qui decreti de reprobandis & reprobatorum damnationis causas confundunt: sed aliùs assurgens, nempe ad *εὐδοκίαν* illam ad vtrumque membrum, id est tum ad illos per misericordiam seruandos infantes, tum ad illos iustè perdendos, ex æquo & pari serie spectantem. Quæ duo præclare discernens eo ipso loco Cyrillus, nempe Ioan. 6. 64. & quærens cur non etiam peccata sint istis incredulis per misericordiam dimissa, *Non est*, inquit, *ideò iniustus Deus iram suam istis reseruans, immò, vt natura iustus, omnia rellè ac sue natura conuenienter determinat, quamvis dispensationis sue viam nos ignoremus.* Quid ampliùs? etiam si D. Andræ largiar Christum loqui secundum Deitatem suam, dico Deum velle quodammodo illos

illos etiam ipsos aggregari Ecclesiæ suæ, quos tamen non aggregandos esse alio respectu nēpe immutabilis æterni decreti constituerit: non quodd simpliciter possit nolle quod velit, aut velle quod nolit, sed habito mediolorum illorum respectu quæ reprobandis etiam nonnullis proponit, id est illius tolerantie quia restatur Apost. Rom. 9. 21. ipsum vti in ipsa quoque vasa ad iram compacta: donec videlicet illi, non quia Deus ipsorum incredulitatem non sanat, nec imbecillitate iudicij, sed sola affectata aduersus conscientiam desperata improbitate, vel naturalem notitiam in sese suffocant, de quibus agit Apostolus Act. 14. 17. & Rom. 1. 18. vel multo magis, quia veritatem Evangelicæ prædicationis, cuius conuicti tenentur, aut scientes prudentes repudiant, quales erant illi de quibus toties in historia Euangelica cõqueritur Christus: aut etiam degustatam vltimò euomunt, de quibus Apostolus horrendum illud iudicium pronuntiat Heb. 6. 4. & deinceps.

De distinctione Voluntatis signi & beneplaciti.

Denique, licet Dominus Deus noster minimè sit hypocrita, sed hypocritarum iudex: nec multiplex, sed simplex & vnica sit ipsius voluntas: tamen hoc non impedit quominus pro captu ingenij nostri bifariam à nobis illa voluntas consideretur: vno videlicet modo, quatenus nobis aliquid patefacit, altero quatenus in ipso aliquid occultum latet: idque interdum cum eo quod patefacit conueniens, interdum ab eo dissidens. Hinc illa distinctio scholasticorum minimè repudianda, si dextrè intelligatur, inter voluntatem Signi & voluntatem Beneplaciti, id est voluntatis patefactæ & voluntatis secretæ, quod plenius exponam, quoniam hoc video à nonnullis non intellectum immeritò reprehendi. Patefactum fuit hominibus ab ipso peccati initio, fore vt Deus per semen illud mulieris, capite Saranæ contrito, homines seruaret. Quando verò & quomodo seruaturus esset, paulatim & per gradus fuit patefactum. Promisit Deus Abrahamo, & credidit Abraham, fore vt ipsius benedictionis participes fierent omnes gentes: fuit tamen vocatio Gentium quàm plurimis seculis dilata. Act. 14. 16. & Romanor. 16. 25. & 26. Patefactum est nobis Dominum vltimo die venturum iudicandis viuis & mortuis, quem diem tamen solus Deus nouit. Et infinita eiusmodi possunt tum ex sacris literis, tum ex quotidiano rerum vsu proferrì. En non multiplicem, sed vnica partim apertam, partim occultam Dei voluntatē. Sed quid si quidpiam celari à Deo dicamus ei quod idem præ se fert, & quod patefacit repugnās? an non tunc à se ipso videbitur dissidere & planè hypocritam agere? Nequaquam. Includit enim hypocritis vitium quoque decipere volunt alios hypocritæ, mala cum

corâ dîno: at non omnis simulatio. Est enim aliquis dolus bonus. Sic Deus voluntate signi suæ exterius patefacta, non tantum vult sed etiam iubet Isaacum à patre mactari: voluntate verò beneplaciti, ipsi Abrahamo ad tempus ignota, voluit duntaxat Abrahami fidem illa tam insigni obedientia explorari. Sic Dominus Moſen alloquens Exod. 32. exardeſcet, inquit, furor meus aduerſus hunc populum, & abſumam eum: iubet Eſaiam annuntiare mortem Ezechiz: denuntiat Nineuitis interuentionem intra diem quadageſimum. Nihil forſum tamen exequitur Deus. Num quòd aliter ſentiret quàm loqueretur hypocritarum more? vel quòd ſententiam poſtea mutaret? Neutrum, opinor, auſit dicere aduerſarius. Num quòd in arbitrium populi vel Ezechiz, vel Nineuitarum reponeret Deus decreti ſui veritatem? Ne hoc quidem verè & piè dici poſteſt. Quòd enim illos pœnituit, quo medio Deus non impleuit quòd denuntiarat, ipsis datum fuit per gratiam ab eo ipſo qui hæc illis denuntiabat: neque hoc illis dediffet, ſi exequi denuntiationem voluiſſet: quòd ſi voluiſſet, vtiq; immutabiliter feciſſet. Quid igitur? nempe hominum reſpectu duplex hic fuit voluntas: & quidem vna, nempe ſigni ſeu patefacta, alteri arcana repugnans, quæ non niſi ipſo exitu apparet. Quòd ad Deum autem attinet, nunquam aliud voluit, niſi quòd etiam fecit: ſed quòd nolebat factum, facturum ſe tamen dixit: non hypocritarum more, non mendacii ſpecie, ſed pœnæ comminationem, celata reſipſcentiæ conditione, denuntians perinde ac ſi pœna eſſet ſemel decreta & immutabilis: eorum nêpe bono quos perdere nolebat iratus, vt ſic per terreſtatione conſcientiæ viam ſibi ad reſipſcentiæ donum recipiendum iis ipsis patefaceret, quos arcana ſua voluntate ſeruare reſipſcentes decreuerat. Idem eſt autem proſus iudicandum vbi è contrario voluit Dominus partim patefacta, partim arcana, donec illam patefaceret, voluntate iuſta ſua iudicia exercere, quarum vna videtur alteri ex diametro repugnare. Sic ſine diſtinctione & ſimpliciter cum Abrahamo & eius ſobole pactus aperta & communi voluntate ſigni, Iſnaëlem beneplaciti voluntate repudiavit. Sic Eſauum primogenitura quoque naſcendi donatum, & ipſius ſobolem benedictione fœderis priuauit. Sic denique multi communi prædicatione verbi & Sacramentorum externa iam olim vocati ſunt & quotidie vocantur, ex quibus ſoli beneplacito ſalutari electi ſeruantur. Et hæc illud eſt quòd hoc etiam in loco ſtatuentum eſt, habita ſive Patris, ſive Filij vt Dei loquentis ratione. Quòd enim, niſi ad hæc aggregationem & ſalutem, Chriſti doctrina & opera auditores omnes & ſpectatores inuitabant, ſi naturam illarum rerum & quid iſta vel inuitis patefaceret conſideremus? At cur non omnes aggregare voluit? Nã ſi voluiſſet, certè illis omnibus fidem, qua vna oues omnes huic capiti adiunguntur, donaliſſet:

nasset: & si donasset, utique fuissent omnes aggregati. Cur igitur illos quoque non traxit? Certè quia hos noluit, qui nulli debitor est, trahere, sedque voluntate occulta quod ipso tandem exitu patuit. Huic autem voluntati (quam & ipsam Filius tribuit *io. 1. 12.* id est beneplacito patris) tantum abest ut repugnet Filius, omnes quidem indefinite volens voluntate signi & aperta aggregare, solos autè sibi à Patre datos ab iis passim discernens voluntate sui quoque beneplaciti: ut. *contra Deo patri de hoc discrimine gratias agat Matth. 11. 25.* & pro iis non oret, *Iohan. 17. 9. & 16.* quos etiam ut Deus nonerit *Iohan. 6. 64.* Duplex igitur fuit humano respectu hæc voluntas, vna aperta, spectanda quidem: potentia & bonitate Seruatoris & in doctrina & in operibus ipsius, sed natura simul & aduersus suam quoque conscientiam cæcis: altera occulta, quam suo denique iusto exitio sunt experti. At in patre & Christo vnica fuit voluntas, externa quidem illa præbitione ipsos convincendi, & magis ac magis omnem prætextum ignorantie illis adimendi, interiorius verò ipsos iuste indurandi, ac tandem sua ipsorum culpa & impoenitentia arcanum de ipsis perdendis decretum recipere exequendi.

Ad aliorum quoque malos voluntates scilicet semper & velle à Deo non tantum franari & regi, sed etiam moueri & ad id quod ipsi libere curandum vel etiam perficiendum inclinari, nec propterea vilius mali operis auctorem esse.

Ignoscat mihi velim Christianus lector quòd toties eadem occinenti, eadem repetam inuitus. Dixi eos qui damnantur, damnari sua ipsorum, non Dei, culpa. An sum in eo mentitus? Addidi nihilominus istud iustum iudiciū non euenire, absque Dei decreto æterno & immutabili. Ex his tribus, obsecro, quid culpæ quispiam possit, qui quid sit Deum esse, vel ex illa notitia quam Paulus Dei veritatem vocat, vel ex ipsius verbo nouit? Certè si quid sit quod Deus factum nolit, vel non sit quod factum velit, Deum nullum superesse vel ipse Epicureus esset confessus, si ausus esset. Dei verò voluntatem ab ipsius decreto, vel decretum à voluntate separare, eius est hominis qui planè insanit. Quinam enim velle possit aliquid esse quod non decreuerit ut sit: vel inuitus decernere quod nolit? At si quod tale est decretum, omnino vel nihil ab eo excipiendum est, vel quantum de ipsius prouidentia, tantundem de ipsius Deitate detraxeris. Pertinebit istud igitur tam ad seruandos quam ad damnandos: vnde intelligitur cuius sit inscitie in illis istud fateri, in istis negare. At decretum istud, si Dei est, ergo est ab æterno: ergo immutabile: quod si quis negat, nihil est in rerū natura quod istiusmodi monstrum non cōspuat. Sed audire iam mihi vi-

deor D D. Andream & Osiandrum, & alios succenturiatos & præ-
 positis ac Abbatibus inhientes, GLOSSAS GLOSSAS
 GLOSSAS hæc esse clamantes. Audiamus igitur ipsum Dei
 verbum. *Omnia*, inquit Solomon, *fecit Deus propter se, etiam sceleratam ad diem malum.* Num quæso absque decreta & certa delibera-
 tione iste, inquit Simeon, Luc. 2. 34. positus est ad ruinam & resur-
 rectionem multorum. Cedo verò: num temerè positus? ac non po-
 tius ex eius decreto, qui interprete Paulo Rom. 9. 33. Ecce pono, in-
 quit, in Sion lapideus offendiculi. Sed & Paulus 1. ad Thess. 5. 9.
 Deus, inquit, *ἐκ ἐπιτομίης οἷς ὀργῆν.* Verbum enim *ἐπιτομία* sicuti
 quum de electis Ioh. 15. 16. & de Christo ipso in quo electi sunt agi-
 tur Es. 49. 6. primarium illud fundamentum omnino declarat, cui
 cæteræ inferiores causæ subordinantur, sic quoque de altero mem-
 bro intelligatur necesse est ex mutua contrariorum ἀποῶν ratio-
 ne. Hinc illud *ἐξήγερσά σὺ*, Excitavi te, de Pharaone Rom. 9. 17. & *ἐπο-
 γράμμειν οἷς τὸ κρῖμα* Iudæ 4. necessariò includens divinum in-
 arcanae providentiæ codicem relatum ab æterno decreto. Sic
 iam tū quum mundus crearetur, nō tantum regnū illud electis de-
 stinatum fuisse dicitur Matth. 25. 34. sed etiam ipsi quoque electi
 Eph. 1. 4. atq; ad eum ipse Christus quatenus in ipso sumus electi. 1.
 Pet. 1. 29. vt contra reprobi dicuntur 1. pet. 2. 8. offendisse immorigeri
 ad hunc ipsum sermonem, *οἷς ὁ καὶ ἐτίθει τὸν λίθον.* Ab hoc autem decreto
 quinam excludetur Dei voluntas, etiam si res ipsa per se non recla-
 maret, dicente Apostolo, non tantum, *Cuius vult miseretur* sed et-
 tiam. *Quem vult indurat?* idque ea voluntate cui resisti non possit.
 Quid amplius. Si conuenerunt Herodes & Pilatus (sic testante Hie-
 rosolymitana sanctissima Ecclesia) vt facerent quæcunque Dei ma-
 nus & cōsiliū prædefinierat, quo, quod ad illos quidē attinet, nihil
 sceleratius vnquam cogitatum vel factū fuit: cuius pudoris fuerit
 negare quæ tam expressè Spiritus sanctus affirmat? Quod igitur
 docemus tum ex ipsa vera naturali Dei notitia, tum ex ipsius ver-
 bo nobis tam expressè reuelato, non est OS PONERE IN
 COELVM vt impudenter aduersarius iste nos calumniatur: sed
 loquentem è cælo Deum exaudire. Quod autem adicere ausus est,
 sic euerti omnem piorum consolationem, omnem certè impuden-
 tiam superat. Nam è contrario, quænam esse potest piorum in ad-
 uersis rebus omnibus consolatio, præter istam qua constituunt
 neque Satanam, neque ipsius Ministros, vel tantillum posse aduer-
 sum ipsos aggredi, nedum perficere, nisi Deo Seruatore nostro ita
 vt ab æterno ipsi visum est sapientissimè, iustissimè, benignissimè ad
 nominis sui gloriam, ad suorum salutē, ad hostium deniq; suorum
 subuersionem, volente, decernēte, nec tantum principia, sed etiam
 progressum, & tum castigationum, tum probationum fines, pro
 inscrutabili sua sapientia & bonitate moderante? quod: si vchm
 prolatis

proletis scripture testimoniis probare, describēdi mihi forent integri Prophetarum & Apostolorum libri. Sufficiant autem hæc pauca, *Quos Deus præsciuit* (inquit Apostolus Rom. 8. 30.) *eisdem & prædestinavit ut conformes fiant imagini filij sui*: quod idem exponens 2. Tim. 2. 12. *Si cum eo toleramus* (inquit) *etiam cum eo regnabimus*. Et 1. Theisal. 3. 3. *Nemo commoneatur in istis oppressio- nibus*, *scitis enim nos ad id esse constitutos*. Et 1. Pet. 3. 17. *Melius est ut bene agentes*, *SI ITA VELIT DEI VOLUNTAS malis officiamini, quam male agentes*, Quod si contra ituramus esse in Satanæ & sceleratorum potestate quidpiam in nos moliri, scelerarium autem ex historia præsertim Iob liquet) quorum duxerat malitiam Deus refrænet, quantum illis potestatis tribueris, tantum Deo ademeris, & integre consolationi detraxeris.

Responsio ad argumentum, Quod est causa cause, est causa causæ.

Ad 8.

Hoc est palmarium illud argumentum, quo decepti nonnulli clamitant Deum à nobis constitui malorum auctorem, nisi cum ipsius præscientiam Dei à decreto, & permissione à voluntate, in his quæ iniuste ab hominibus fiunt sepāremus: non animadvertentes ipsi Horatianum illud, Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt, sicut initio huius tractationis ostendimus. Antequam autem vanitatem eius quo nituntur argumenti ostendam, de duobus illis dicam quæ hic nobis obicit aduersarius. Horum prius est, quod dixerim, *volente Deo primos homines peccasse*. Ego verò istud minime dixi: sed neque invito, neque ignorante, neque otiose præsciente, ac proinde reuera sic volente & decernente Deo fuisse lapsos, id est prima illa felicissima origine excidisse. Et si enim hic lapsus verè, quod ad ipsos attinet, ingens fuit peccatum, quod merito Deus adhuc in toto humano genere viciscitur: tamen quod ad Dei voluntatem & decretum attingit, nullum hic nobis vitium concipiendum est; Deo semper bene & iuste decernente quicquid etiam à peccantibus instrumentis admittitur. Quod igitur primi parentes sese nativa illa bonitate priuerunt, non potuisse nisi ex Dei sic volentis, & hæc mutationem in optimum finem decernentis, ut antea ostendi, decreto factum fuisse dixi & dico. Quod autem peccarunt illi, non aliunde quam à Satana suafore, & ab ipsis Satanæ vterò obsequentibus emanavit: eò grauiore peccato quod voluntate adhuc libera, nec dum seruituti peccati mancipata, à Deo desisterunt. Denique ut præclare non uno loco dicit Augustinus: quod malum est in sese, malitiam non habet, quatenus à Deo pendet, sed quatenus bonum etiam est ut sint mala, quæ aliqui Deus esse non sineret: non sunt autem utique nolens, sed vo-

Z j.

lens. Altero autem loco me reprehendit quod alibi dicam, *oportuisse hominem Labi*: quod rursus indiget explanatione. Non enim fuit in Adamo ea peccandi necessitas, cui post peccatum mancipati fuerunt primi parentes, & quæ in nos ab ipsis est propagata, & à cuius seruitute paulatim per Iesu Christi gratiam manumittimur, plenè tandem ultimo illo die liberandi: sed alia necessitate dicendus est Adam necessariò lapsus, nempe quod ad Dei ordinationem attinet, quæ falli non potest: nec tamen mutas rerum naturas, sed vnam quamque rem pro natura ipsius determinat: qua de re quoque plenius alibi dicemus. Nunc ad rem accedamus.

Fundamentum huius argumenti D. Andreas his verbis scholæ vſitatis concepit, *Quod causa est causa, causa etiam est causari*: cui enuntiatio, vt cõtra nos valeat, subiicienda est hæc assumptio & cõclusio: At Dei decretum & voluntas causa est, si Beza credimus, malæ voluntatis hominum: cuius causatum est peccatum. Ergo Deus sic fuerit causa peccati. Ego veidè plenius postea de hac re dicturus, primùm respondeo quod ad huius syllogismi propositionem attinet, quum Deo tribuimus nomen causæ, & quidem primariæ, vniuersalis, immutabilis & efficacissimæ, æstimandam illam esse nobis non ex natura creatarum causarum quantumuis excellentium, sed ex illa Dei sublimissima Maieſtate, ipsis etiam Angelis incomprehensibili: neque illam esse cum vllis causis secundis complexu quodam connectendam ex Stoicorum imaginatione, sed considerandã vt eam quæ longè latèque ab illis diuersa, rebus omnibus creatis, vt instrumentis, modò pro ipsarum natura, modò præter atque ad eò contra earum naturam, prout ipsi libuit, vtatur: ac proinde illi axiomati simpliciter minime subiiciatur: quoniam siue bonis, siue malis instrumentis vtatur, semper iustum est ipsius opus. Ad assumptionem autem respondeo, Deum quidem esse voluntatis, etiam malorum motricem causam, at non quatenus illa mala est: siue, vt in scholis loquuntur, secundùm rationem entis, at non secundùm illius defectum, qua de re sic verè, quamuis non admodum Latinè, Thomas 1. parte quæst. 49. art. 2. ad 2. *Effectus causa secunde deficientis reducitur in causam primam non deficientem quantum ad id quod habet entitatis & perfectionis, non autem quantum ad id quod habet de defectu: sicut quisquid est motus in claudicatione, causatur à virtute motiua: sed quod est obliquitatis in ea, nõ est ex virtute motiua.* Et pr. 2. quæst. 79. art. 1. ad 3. *Effectus causa media procedens ab ea, secundùm quod subditur ordini causa prima, reducitur etiam in causam primam: sed si procedat à causa media, secundùm quod exiit ordinem causa prima, non reducitur in causam primam.* Deus ergo causa est omnis actionis, in quantum est actio: sed peccatum nominat ens cum quodam defectu, qui est ex causa creata, scilicet voluntate deprauata & deficiente à primi agentis ordine. Hoc autè vt ad oculum penè perspiciatur, primùm illud ponendum

ponendum est, res omnes creatas esse Dei, nunquam otiosi sed semper agentis, instrumenta: deinde bonarum & malarum actionem discrimen cadere in ea deorum instrumenta quæ intelligentia & ratione prædita sunt, cuiusmodi sunt Angeli & homines: alij quidem suapte natura boni, vt Angeli qui non ceciderunt: alij ex gratia, vt homines regenerati quatenus Dei Spiritu aguntur: alij verò mali non ex creatione, sed ex naturæ deprauatione spontanea, vt Angeli, qui non permanserunt in veritate, & homines quales nascuntur. Hinc igitur fit, vt res istæ utraq; habeant quidem rationem instrumenti quatenus per eas Deus operatur: rationem verò causæ quatenus ipsæ sese mouent intrinseco principio. Quatenus igitur instrumenta sunt, & à Deo aguntur: effectum quod inde Deus asequitur bonum semper est: quatenus autem causæ sunt, & suo ipsarum motu agunt, bonum est etiam earum opus: quarum voluntas cum Dei voluntate consentit, vt quum Angeli boni Dei mandata exequuntur, & regenerati homines illa rectitudine voluntatis sese mouent quam Deus in ipsis per gratiam creauit. Contrà verò quod Deus per mala instrumenta facit, semper quoque bonum est: quod autem agunt ipsa vt causæ, semper malum, tum quoque quum id agunt quod Deus fieri vult: siue sit hæc Dei voluntas ipsis precepta, vt in Iobi & Achabi historiis liquet, siue sola mala mens & malus animus hoc illis suggerat. Semper enim est inter Dei & istorum malorum instrumentorum voluntatem repugnantia, tum etiam quum videntur istæ voluntates inter se consentire, vt suo loco dicemus. Ac Dei quidem potentiam & voluntatem plenam, tum in bonorum instrumentorum motu, tum in ipsorum actione propria sic interuenire vt verè & per illos & in illis agat, extra controuersiam est. Quinam verò Deus mala instrumenta moueat, & quæ hic sit ipsius actio controuertitur, quum certum illud sit, Deum nolle iniquitatem, immò peccatorum esse hostem & vindicem. Certè, si quod diximus de Deo vt prima causa instrumenta mala mouente, nõ aliter intelligatur quàm de illa vi diuina qua naturæ ordo in rebus omnibus creatis conseruatur, & rerum voluntate præditarum voluntates cientur, transeundum erit in Peripateticorum castra, qui vniuersalem tantum prouidentiam agnoscunt. Itaque sciendum est omnino, quum ne passeruli quidem cadant sine voluntate conditoris: & ipse sortium exitus, teste Solomonem, sit à Deo, voluntates illas etiam malas, non tantum vniuersaliter: sed expressè certo & fixo diuinitus momento ad hoc vel illud agendum agi. Hoc autem non aliter posse fieri quàm Dei voluntate & decreto, & quidem potente & efficaci multis antea rationibus & auctoritatibus probauimus, & ex istis expressis testimoniis sic loquente Spiritu sancto liquet. Vos me huc non misistis, inquit Iosephus, sed Deus, Gen. 45. 8. Sic Pharaonem excitat,

Exod.9.16. & eundem indurat. Exod. 4. 21. & quidem volens Rom. 9.18. Sic tradit Davidis vxores Absolomb. 2. Sam. 12.11. Sic incitat cor Davidis ad numerandam populum. 2. Sam. 24. 1. Sic præcipit Semei vt maledicat Davidi, 2. Sam. 16. 10. Sic aduersarios suos vocat David, manum & gladium Domini, psal. 17. 13. Sic Dominus ipse Medos & Persas vocat sanctificatos suos, & iræ suæ instrumenta Esa. 10. 5. & 13. 6. Sic defectionem decem tribuum, vocat opus suum 2. Paralip. 11. 4. Sic Chaldæorum rex confertur cum ferra & securi Esa. 10. 15. Sic inquit Iobus, minimè blasphemans, Dominus dedit, Dominus abstulit Iob. 1. 21. Sic affliguntur pij ex Dei voluntate Rom. 8. 29. 1. Pet. 3. 17. & 4. 19. Sic conuenerunt Herodes & Pilatus vt facerent quæcunque manus Domini & consilium prædefinierat vt fierent, Act. 4. 28. idem non potuit nisi hora sua capi Ioh. 7. 30. & 8. 29. & 12. 27. Sic traditus dicitur ex definito Dei consilio, & præeunte decreto Act. 2. 23. Sic à Deo vulneratus est Esa. 53. 5. Sic Deus filio suo non pepercit Rom. 8. 32. Sic denique dat Deus Reges in ira sua Nehem. 9. 37. Et Iob. 34. 30. Errare facit. Esa. 63. 17. Miscet spiritum erroris. Esa. 19. 14. corda indurat & vertit: oculos excæcat: vino vertiginis inebriat. Exod. 4. 21. & 7. 9. & 9. 12. & 10. 1. & 11. 10. & 14. 4. Deut. 2. 29. Ios. 11. 20. & 1. Samuel. 2. 25. & 2. Paralip. 22. 7. Psalm. 105. 25. Tradit in reprobum sensum Rom. 1. 18. Mittit efficaciam erroris vt credatur mendacio. 2. Thessal. 2. 11. Prophetas seducit. Ezech. 14. 9. Spiritus malos immittit, addito nocendi præcepto, & data ad fallendum efficacitate 1. Reg. 22. 22. & 23. & 2. Paralip. 18. 21. & Iob. 1. 12. & 2. 6.

Istis autem agendum subiiciamus etiam duorum scriptorum grauissima testimonia, Augustin. videlicet veterum Theologorum facile principis, à quo aduersus Pelagianos pertractata est multis libris & locis hæc quæstio, & Thomæ, scholasticorum omnium doctissimi. Sic igitur Augustinus illam ipsam permissionis vocem à nonnullis postea deprauatam, & de qua mox differemus, vero sensu exponens aduersus Iulianum. *Quid est inquit lib. 3. contra Iulian. cap. 5. quod dicit, Quum desideris suis traditi dicuntur, relictis per deum patientiam ineligendi sunt, non per potentiam in peccata compulsi? Quasi non simul posuerit hac duo idem Apostolus, & patientiam & potentiam, vbi ait, Si autem volens Deus ostendero iram, & demonstrare potentiam suam, tulerit in multa patientia vasa ire qua perfecta sunt ad perditionem. Quid horum tamen esse dicit quod scriptum est, Ego Propheta si errauerit, & locutus fuerit, ego Dominus seduxi Prophetam illum: patientia est an potentia? Quodlibet eligas, vel utrumque faceris, vides tamen falsa prophetam peccatum esse, & pœnam peccati. An & hic dicitur es quod ait Dominus, Ego seduxi Prophetam illum, intelligendum est. Deseruit, vt pro eius meritis seductus erraret? Age vt vis, tamen ea modo punitus est pro peccato, vt falsum prophetam videri peccatorem. Sed illud.*

illud intueri quod vidit Michaas Propheta, Dominum sedentem super thronum suum, & omnis exercitus stabat circa eum à dextris eius & à sinistris eius. Et dixit Dominus, Quis seduret Achab Regem Israël, & ascendet, & cadet in Ramoth-Galaad? Et dixit iste sic, & iste sic: & exiit Spiritus in conspectu Domini, & dixit, Ego seducam eum. Et dixit Dominus ad eum, In quo? Et dixit, Exibo, & ero Spiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius. Et dixit, Seduces, & praualebis: ex, & fac sic: Quid ad ista dicturus es? Nempe Rex ipse peccauit, falsis credendo prophetis. At hæc ipsa erat etiam pœna peccati, Deo iudicante, Deo mittente Angelum malum, ut apertius intelligeremus quomodo in Psalmo dictum sit, misisse iram indignationis suæ per Angelos malos. Sed nunquid errando, nunquid iniuste quicquam vel temere iudicando, siue faciendo? Absit. Sed non frustra illi dictum est, Iudicia tua sicut abyssus multa. Non frustra exclamat Apostolus, O altitudo! Idem August. eodem loco. Quis ita, inquis, desipiat, ut quum audierit quod in Psalmo canitur, Ne iradas me Domine desiderio meo peccatori: hoc dicat orasse hominem, ne Deus sit patiens erga illam, si Deus non tradit ut mala fiant, nisi patientem bonitatem præbendo quum fiunt? Quid est autem quod quotidie dicimus, Ne nos inferas in tentationem, nisi ut non tradamur concupiscentiis nostris? Vnusquisque enim tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus: An fortè hoc non petimus à Deo ut non sit erga nos patiens eius bonitas? Non ergo, eius inuocamus misericordiam, sed potius iracundiam prouocamus. Quis ista sapiat sanus, imò quis vel furiosus hoc dicat? Tradit ergo Deus in passiones ignominie, ut fiant quæ non conueniunt: sed ipse conuenienter tradit, & sunt eadem peccata, & peccatorum supplicia præteritorum, & suppliciorum merita futurorum. Sicut tradidit Achab in pseudoprophetarum mendacium: sicut tradidit Roboam in falsum consilium. Facit hæc miris & ineffabilibus modis qui nouit iusta sua iudicia non solum in corporibus hominum, sed & in ipsis cordibus operari: qui non facit voluntates malas, sed utitur iis ut voluerit, quum aliquid iniquè velle non possit. Thomas autem de excæcatione loquens i. secundæ. quæst. 79. artic. 4. satis declarat his verbis quid de te tota seaserit, Omnia mala quæ Deus facit, (nempe mala pœnæ) vel permittit fieri, (nempe mala culpæ) ordinantur ad aliquod bonum, nempe interdum ad sanationem peccantis, medicinaliter in iis quos Deus permittit cadere in peccatum, ut humilientur & conuertantur, sicut dicit August. lib. de Nat. & Grat. cap. 22. & 35. nimirum prædestinatis, quibus omnia cooperantur in bonum Rom. 8. Interdum verò ad executorum damnationem quam ordinat Deus ad gloriâ iustitiæ suæ: interdum ad bonum alterius proficientis nimirum in Dei iustis aduersus alios iudiciis: interdum totius vniuersi causa, sicut culpam tyrannorum occupat in bonum alterum.

Ex istis autem inter se collatis, satis apparere existimo quid sit de eorum sententiis existimandum qui optimo quidem conatu, sed ex humana tamen sapientiâ de rebus istis indicare mihi qui-

dem videntur, veriti ne Deus alioqui sibi ipsi repugnare, præcipere quæ nolit, punire quæ præcipiat, malorum denique auctor esse statuatur. Quæ certè omnia sunt horrendæ impietatis & blasphemie plena. Ex illis igitur alij, Deum quidem bona facere, mala verò permittere, docent, iuxta illud psalm. 81. 13. Permissi eos in prauitatem cordis illorum. Et Act. 14. Siuit omnes Gentes ambulare suis ipsarum viis: quò etiam torquetur lex illa de permissis diuortijs, ob duritiem cordis Israëlitarum. Neque verò nos istud discrimen rectè & ex Augustini sententia intellectum repudiamus, Græcis etiam patribus *εὐχρηστικός* nomen passim vsurpantibus, nempe vt ita quod ipse Deus suo Spiritu, vel adhibitis bonis instrumentis facit per bonitatem & gratiam, ab iis distinguatur quæ facit quidem etiam ipse sed malis instrumentis habenas laxans, quoniam tantò potens est & tam bonus ipse Deus, vt non tantùm bona bonis instrumentis & causis agat, sed etiam, quod est opus ipsius maximè admirabile, malis ad bona facienda vtatur, & ex tenebris lumen eliciat. Quæro igitur ex illis qui hanc Permissionem aliter interpretantur, volenti an nolenti, an verò vt otioso spectatori & quasi gubernatori clauum nauis deserenti, & obstinatorum nauatarum arbitrio nauem permittenti, permissionem istam attribuant. Si volenti Deo, nobiscum faciunt: nec inde consequetur quod metuunt, vt iam antè ostendimus & iterum ostendemus. Si nolenti & inuito, quis est iste Deus cui vis afferatur? Si gubernationis mundi desertori, quantum ab Epicuri impietate abfuerint? Mitigant igitur istam sententiam nonnulli, qui nullam quidem permissionem & ipsi statuunt ab omni voluntate & actione segregatam, sed optis malorum diuinitus tantùm ordinari, id est suis limitibus circumscribi, & tum ad Dei gloriam, tum ad piorum salutem, & malorum exitium dirigi volunt. Hæc autem sententia si vera est, consequetur prouidentiam Dei, quum infinitis partibus plura malè quàm bonè in mundo fiant, mudo non præesse: sed Satanæ & malorum arbitrio, excepto duntaxat illorum arbitrij, & conatus limitatione, subesse. Molietur ergo Satan cum suis aduersus Ecclesiam quicquid ipsis libebit, quamuis non quicquid libuerit perficiant. At longè aliter loquitur Satan in historia Iobi, nihil ausus nisi Deo concedente conari: immò ne in porcos quidem nisi venia petita & impetrata ingressus. Quid? quum castigat suos Dominus, non præscribet & decernet pœnas, sed tantùm moderabitur? Quorsum ergo ipse Dominus Assyrios & Chaldæos exciuisse, aduocasse, adduxisse dicitur? Et quum malos inter se committit Dominus, annon ipse sedet vt iudex causa cognita decernens? Deniq; agit ne Satan iudicis simul & carnificis partes, Deo scilicet eius tantùm seuitiam moderante? Quæ omnia quum ex illa opinione consequantur, hinc apparet quantum sit illi tribuendum. Et vt paucis dicam

dicam quicquid istiusmodi permissioni obtendatur, nihil eos adiu-
 uerit qui sic putant humana quapiã ratione Deũ à peccato excusa-
 re. Qui enim permittit eum ruere quem seruare potest, annon il-
 lius exitio causam præbet? Alij igitur quandam aliam rationem
 excogitant, qua Deus, minimè certè hominum patrocínio indi-
 gens, excusari posse videatur. Aiunt enim, vt apparet ex lib. Sen-
 tent. 2. Distinct. 45. & 46. Deum respectu mali culpæ, non habere
 reiectum positiuum nec volendi nec nolendi, sed tantum actum
 negatiuum non volendi, qui sit indifferens & permissionem si-
 gnificet. Illos enim permittere, non qui velint aut nolint, sed
 qui non velint prohibere. Hæc illi, quibus si creditur, multò
 apertius consequeretur eorum quæ in mundo aguntur longè ma-
 ximam partem, vel Deo imprudente, vel non curante fieri, quo-
 rum illud ab eius prouidentia, istud ab eius potentia penitus
 est alienum. Denique non desunt qui Deum esse causam peccati
 dicant, sed non aliter quàm Sol tenebrarum causa dicitur, vt pote
 quæ eius recessu in aëre existant, accessu euanescent. Ita enim ne-
 cessariò illos in peccata ruere à quibus Deus gratiam suam subdu-
 cat, quæ sola faciat vt peccata vitentur. Et fatendum quidem est,
 gratiam Dei, vel iis non tribui, vel ab iis subduci quos Deus sibi i-
 p̄s relinquit, Satanæ & suis cõcupiscentiis traditos. Sed illos sic si-
 bi ipsi derelictos, non consequitur Deum postea non mouere, &
 illis tanquam instrumentis vti, tum ad ipsorum iustam perniciem,
 tum ad alios quos liberit, vel probandos, vt in persecutionibus
 Ecclesiæ accidit: vel castigãdos, vt quotidie piis euenit, & iis qui in
 Ecclesia traduntur Satanæ ad tempus ad interitum carnis. Deinde,
 ne sic quidem excusari Deus humana ratione possit, quum Deo
 Spiritum suum subducente, nihil aliud possit homo quàm peccare.
 Hinc enim collegerit caro superbiens, Deum, quum gratiam suam
 subducit, (quod non nisi volens facit) homines, etsi non directè,
 tamen in ipsam peccandi viam inducere. Quid ergo? Certè sanctis-
 simus & purissimus est Deus noster, & omnis vitij hostis, & vin-
 dex vsque ad eò seuerus, vt ne suis quidem electis non aliter parcat
 quàm omnibus peccatis ipsorum, in vnico illo Mediatore nostro
 vindicatis. Sed absit vt propterea suo illo in Angelos sceleratos, &
 longè maximam hominum partem imperio exciderit: quominus
 non tantum illorum improbitatem frænare possit, & in contra-
 riam partem auertere, verum etiam illam ipsam eorum peruer-
 sitatem sanctè, iustè, potenter mouere & inclinare: modò ad suo-
 rum electorum utilitatem, quoties illi visum est ipsos per illa mala
 sua instrumenta exercere, vt sic in suorum infirmitate virtus ipsius
 perficiatur: vel castigare, vt sub ipsius potente manu humiliati e-
 rudiantur: vel ipsos-met sceleratos inter se iusto suo iudicio com-
 mittere, donec ipsi sibi vltimum exitium accersant: nullo profus

peccantium etiam instrumentorum vitio contaminatus. Habent enim omnes illæ malæ malorum instrumentorum actiones, siue internæ, siue externæ, quod ad ipsa quidem attinet, peccatorum rationem, tum quoque quomodo malè faciunt quod Deus bene vult fieri, quæ postea Dominus iustè vlciscitur. Quod autem ad ipsam Deum attinet bene mouentem & inclinantem ea ipsa instrumenta quorum malæ volutates malè sese mouent: malæ ipsorum actiones non vt peccata considerantur, sed vt peccatorum pœnæ diuinitus inflictæ, inter quas vel maximas ipsa quoque peccata recalcantur. Vix enim peccatoribus quicquam deterius possit accidere, quam vt sibi relictis, & concupiscentiis suis, non otioso sed iudicante Deo, mancipati, peccata peccatis cumulent. Nec enim mali à bonitate defectus, à quo pendet malorum omnium actionum deformitas ad solum vsque diuinitæ purissimæ Maiestatis pertingit. Nam eius operatio semper optima, quibuscumque instrumentis utatur, optimum semper opus est: aded vt quod ad Dei æternum decretum & ei subordinatorum instrumentorum usum & finem inde tandem nascentem attinet, nihil in rerum vniuersitate nisi sapientissimè, & quàm optimè diuinitus fiat: sed vitiositas illa omnis gradum silit & figit in defectu malorum instrumentorum, non quatenus instrumenta sunt Dei per illa quoque operantis, sed quatenus iuarum malarum actionum principium apud se intus habet, quo sensu explicandum est quod ex August. Enchir. ad Laurent. iam antea citavi, vbi, *Magna, inquit, opera Domini, exquisita in omnes eius voluntates, ut inuiso & ineffabili modo non fiat prater eius voluntatem quod etiam contra eius sit voluntatem, quia non fieret, nisi sine- ret, nec usque nolens finit sed volens.* Et paulò antè. *Non dubitandum est, inquit, Deum FACERE BENE sinendo fieri quæcumq; sunt malè. Non enim hoc nisi iusto IUDICIO finit.* (ergo & decreto eoque interdum occulto, semper tamen iusto, vt idem multis aliis locis declarat.) *Quæuis ergo quæ mala sunt, in quantum mala sunt, non sint bona: tamen vs non solum bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum, vt essent & mala, nullo modo forentur esse mala ab Omnipotente Deo: cui proculdubio quàm facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse, non sinere. Hoc nisi credamus, periclitatur ipsum fidei nostra initium, quæ nos in Deum Omnipotentem credere confisemur.* Hæc ille, perspicuè ostendens sacra fide de Dei Omnipotentem tum in vniuersum, tum in singulis rebus prouidentia, non posse quidquæ geri à quo vel voluntas eius excludatur, vel id quod vult ab eius æterno decreto separetur: quæ voluntas non aliunde quàm à se ipsa normam iustitiæ & rectitudinis sumit, ideoque à nobis est adoranda non scrutanda: & ad quam vbi peruentum est, audiendus est Apostolus claimans, O Altitudo! quod nos etiam vel inuitos trahunt tot ipsa luce clariora sacra Scripturæ testimonia quæ prius citami: præser-

præsertim in quibus sit expressa *ἀπορίαις* & *ἀπορίαις* mentio, ut omnes intelligant quantum illa Permissio quam & ipsi agnoscimus, & qua id quod Deus ipse Spiritu suo facit, ab eo discrepat quod mala instrumenta, quamuis bene ab ipso instrumenta- liter mota, malè tamè faciunt, ut causæ: ab ea Permissione differat, quam nonnulli comminiscuntur, nodè in scirpo quærentes, & nihil minus quàm id quod quærunt, ut antè ostendimus, assequentes.

Et si verò futurum spero ut ista plerisque veritatem serid quæ- rentibus satisfaciant: tamen ut ex his ipsis exemplis quibus perspic- ciat, quomodo in vno & eodem opere insignis discrepantia tum consilij tum actionis duorum operantium, tum etiam finis repu- gnantia sit consideranda; agedum hoc etiam per partes considere- mus. Ac primùm quidem de primis parentibus dicamus. Quid igitur Deo propositum fuit in Adami lapsu spontaneo? Nec enim illum Deo vel inuito vel ignorare, vel insigne illud opus factum non cul- tante, labi potuisse prius ostendimus, quamuis illi datè nullam ma- lam voluntatem instillarit. Nempe, tam seruandis per miseri- cordiam suis, tum iuste damnandæ reprobatorum malitiæ, suæ deni- que nature, qualem illam in Lege describit, patefaciendæ viam aperi- re. Nam alioqui nec vlla in electis miseria existeret, quæ per me- diam prædestinatum expiaretur: nec vllum in reprobis peccatum quod condemnaret. Sed vnde hoc habes, inquit, D. Andreas? Cui si respondero ex Scholasticis ac præsertim Thoma, hoc pos- tulasse mundi ordinem, ridebit suo more. Respondeo igitur, quod ut etiam rideat, tam verum est tamen quàm ipsa veritas, et quidem fundamento posito, quod nemo nisi impius vel planè Epicureus, inficiari possit, & quod sæpe iam inculcaui, Vnum videlicet Deum esse à seipso & per se: vnde consequitur nihil fuisse, vel esse, vel futu- rum, nisi quod Dei potestate & voluntate fuerit, sit, & futurum sit. Quoties ergo de rebus præteritis agitur, nulla est consecutio firmior quàm ista à posteriore, ut in scholis loquuntur, sumptæ. Hoc factum est, Ergo Deus voluit ut fieret. Ex hoc facto istud conse- quentum est, Ergo Deus fieri hoc voluit ut hoc inde consequeretur. At id quod ego dixi negari non potest Adami lapsu effectum. Rectè igitur illud & necessariò conclusi, non ex humana cõmentatione. Satan verò quid cogitauit, quamuis imprudens Dei consilio subseruiret? Nempe quia Deum odit, & totius animia exstuat, inimicitias serere voluit inter Deum & hominem. Et certè seuit: sed summo eligendorum bono, & suar reprobandorū in isto ex- citio: & quidem ut trinquet ad sempiternam Dei gloriam. Quid au- tem cogitauerunt Adamus & Eva, simulatque se dociles Satana præ- buerunt? Nempe sese in Dei solio collocare. Merito igitur & Satan & Adam ac Eva puniuntur, ut qui sic fuerint Dei instrumenta. Insi- gne illud opus molientis, ut iam à Deo non sint obsequati: sed

contra aduersus ipsum coniurarint, quatenus suum ipsorum opus
 spontaneo suo motu sunt moliti. Nec minus apertum est discrimen
 in ipso agendi modo. Nam Deus quidem vt bonus est, Adam
 & Eua bonos & bona voluntate praeditos creauit, admo-
 net quid ab illis exigit, addit praeepto minas, vt periculi metu &
 transgressione deterreantur. Quod autem illos noua gratia non
 fulcit, in eo reprehendi non potest qui nulli est debitor, nec ab il-
 lis quidquam exigit quod ipsi praestare eis quas acceperant, viribus
 non possent, nondum videlicet peccati seruituti mancipati. Quid
 autem agit Satan? Deum impudenter calumniatur, & miseros illos
 ad defectionem sollicitat. Quid Adam & Eua? Non modo non co-
 acta, nec tantum spontanea, sed etiam prorsus adhuc libera, licet
 mutabili voluntate, à Deo suo opifice vtro deficiunt. Quis autem
 de Deo hic conqueri potest? Certè non Satan: non Adam & Eua.
 Num autem nos, Adami posterum? Atqui quod ad electos attinet
 quum multo plus recipiant in Christo quàm in Adamo amiserint,
 quid illis euenit, de quo conquerantur? Repræbi verò quum non-
 nili in peccatis concepti, etiam adoleuerint suorum peccatorum mo-
 le obruti, sua denique ipsorum conscientia conuicti, meritis pœnis
 addicantur, quo tandem iure cum Deo expostularint? At cur non
 omnes seruat? inquit quispiam. Os impudens! Mirare potius cur
 aliquos seruare dignetur. Denique quoniam Deus (quod testatur
 Apostolus Rom. xi.) conchuserit omnes sub contumacia: & (vt
 loquitur Solomon) fecerit ad gloriam suam etiam impium
 ad diem exitij, nisi per Adami spontaneum lapsum, ab ipso
 partim et misericordie, partim vt iusto futuro iudice ab æterno
 constitutum? Nam neque malum condere, neque bonum crea-
 tum ad malum impellere potuit ipse summè bonus. Et hæc qui-
 dem de ipsius Adami lapsu dicta sunt. Ad cætera verò exempla
 quæ sunt à nobis paulò antè prolata quod attinet: si Dei opus
 sanctum à malè se mouentium malorum opere, sicuti par est,
 discernatur, tum res ipsa declarabit. Deum quidem sic agendo
 alios ex suis excœcuisse ipsorum bono: alios sic castigando erudiuis-
 se ad salutem: malos autem Satana & suis concupiscentiis man-
 cipatos, & magis ac magis inexculpabiles redditos ad iustum exi-
 tium ita perduxisse. Quæ quum ita sint, viderit D. Andreas, quo iu-
 re, nihil præter impietates & blasphemias in me egregijs istis suis
 obseruationibus crepet. Me quidem certè non pœnitet diuersum
 prorsus ab ipso sentire, hoc ipsa flagitate veritate, cui testimonium
 perhibetis August. toriès à me citatus in Ench. ad Laurent cap. 107.
*Aliquando inquit bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non
 vult, etiam ipse bona multo amplius, multoque certius voluntate, veluti
 si bonus filius patrem velit viuere quem Deus bona voluntate vult mori.
 Et versus fieri potest, vt voluit homo voluntate mala quod Deus vult bona:*

vt si

ut si malus filius velit mori patrem: velit hoc etiam Deus: nempe ille vult quod non vult Deus: ille vero vult quod vult & Deus, & tamen bona voluntati Dei, pietas illius potius consonat, quamvis aliud volentis, quam huius idem volentis impietas. Tantum interest quid velle homini, quid Deo congruat: & ad quem finem quisque suæ referat voluntatem, ut aut approbetur aut improbetur. Nā Deus quasdam voluntates suas, vtiq; bonas, implet per malorum hominū voluntates malas: sicut per Iudeos malevolos bona voluntate Patris Christus occisus est, quod tantum bonum fuit ut Apostolus Petrus, quando id fieri volebat, Sathanas ab ipso qui occidi volebat, diceretur. Quam bona apparebat voluntates piorum fidelium, qui volebant Apostolum Paulum Ierusalem pergere, ne ibi pareretur mala que Agabus Propheta prädixerat? Eriamen Deum hac illam pati volebat pro annuntianda Christi fide, exercēs martyrem Christi: neque iste bonam voluntatem suam implevit per Christianorum voluntates bonas, sed per Iudeorum malas: & ad eum potius pertinebant qui volebant quod volebat, quam ipse per quos volentes factum est quod volebat: quia id ipsum quidem, sed ipse per eos bona, illi autem mala voluntate fecerunt. Sed quilibet sint voluntates vel Angelorum vel hominum, vel bonorum vel malorum, vel illud quod Deus, vel aliud volentes quam Deus: Omnipotentis Dei voluntas semper inuicta est, que mala esse nunquam potest, quia etiam quum mala irrogat iusta est, & profecto quia iusta est, mala non est. Item epist. 48. ad Vincent. Quum, inquit, pater tradiderit filium, & Dominus corpus suum, & Iudas Dominum, cur in hac traditione Deus est iustus, & homo reus, nisi quia in re una quam fecerunt, causa non una est quae fecerunt? Item. Quod mali peccant, eorum est: quod peccando hoc vel illud agunt, ex virtute Dei est, tenebras prout visum est diuidentis. Hæc ille, quibus finire refutationem istam maximi momenti volui, ut futilis illa quoque nonnullorum argutia refellatur, qui, huius distinctionis ignorantia, falsè concludunt ex nostra de his rebus doctrina consequi Deum malè agentibus assentiri: & obsequentes esse Deo quos, tamen ut peccatores auerteret: quum non simpliciter ex eo quod vult vel non vult quispiam, sed ex volentis vel nolentis animo sit consensus vel repugnantia æstimanda.

Ad 9. Si absolutum decretum vocat D. Andreas, cuius executioni nullæ causæ sint subordinatæ, vnde efficiatur reprobos non ideo damnari quòd Deus in ipsis iustas damnationis causas inuenit, sed nudè quoniam sic ipsi libeat: fabricat sibi homo iste monstrum de quo absit ut vnquam cogitauerimus. Sin verò sic appellat decretum illud æternum, cuius executioni causæ mediæ subordinatæ in ipsis reprobis inhaerent, & cuius causa est sola Dei voluntas: non tantum pugnat cum Apostolo illam ipsam voluntatem, & quidem ratem ut eirecti non possit, discretis & perspicuis verbis asserentis, sed etiam non longissime profecto videtur ab eo reprobo sensu.

AA ij.

abesse, in quem tandem incidunt qui pertinaciter veritati reluctantur. Quis enim magis insanit quam qui superius quippiam aterna illa Dei voluntate querit, qua res omnes, prout, & quando, & quales voluit, condidit, & eadem voluntate dispositas administrat? Qua de se loquens noster Aug. quæ antea citavi lib. 1. de Gen. contra Manich. cap. 3. ubi *queritur* inquit *cur ita fecerit Deus, respondendum est, quia voluit. Quod si rogando pergas cur ita voluerit, maius aliquid queris & sublimius Dei voluntate, quod inveniri non potest.* Et ad Bonifacium epist. 109. *Queritis peccata non fecerit Deus, naturas tamen ipsas, que per se ipsa sine dubio bonæ sunt, quibus tamen ex arbitrio voluntatis futurae essent vitia peccatorum, & in multis talia quibus esse pœna æterna reddenda, quis nisi Deum creavit? quare nisi quia voluit? quare autem voluerit, O homo tu quis es qui respondeas Deo? Et hæc de re scire non ignobilis quidam scholasticus, Sicur, inquit, non idcirco predestinavit Deus suos electos quia proficiunt illos obtemperantes, sed predestinavit illos ut obedirent & crederent ex gratuita eius meritorie: ita ceteros reproboavit, non quia prævidit illos fore rebelles, sed reproboavit illos, non volens taliter misereri ac trahere illos qualiter optime noverat ut obedirent. Et rursum. Non est quisquam predestinatus quia est obediurus: sed idcirco est obediurus quia est predestinatus ut obediret. Pariformiter inobedientia & rebellio, esse sunt causa meritoria æterni supplicij, non tamen sunt causa meritoria propter quas Deus permisit aut permittit voluntatem inobedientium & rebellium cadere in ipsius inobedientie ac rebellionis culpas. Quomodo sit autem intelligendum illud quod dicitur Deus neminem velle perire, sic idem August. declarat lib. ad Simplic. 1. quæst. 2. *Idem sunt & homines & peccatores, sed homines conditione, peccatores propria voluntate: illos amat Deus, istos odit: Non igitur Deus odit Esau hominem: sed odit Esau peccatorem. Licet autem Deus odio habeat peccatum tam Jacobi quam Esau: tamen non eodem modo: quod illius peccatum adimat per condonationem, quemadmodum iudicat esse faciendum illis iudicij infernalibus.* Et ibidem. *Sic iudex in homine odit furtum: sed non odit quod datur ad metallum: illud enim fur, hoc iudex facit: ita Deus quod ex confessione impiorum facit, causa perditionis, non odit quod facit, id est opus ordinationis suæ: sed opus in pœna debita percussivum, in qua occasionem salutis illi quorum miseretur inveniant.* Denique oblatus gratiæ in Christo, & verbi eius contemptum esse causam interitus illorū rebellium, quis vniquam nostrum negavit? Sed illud sanè non tantum falsò, verum etiam ridiculè dicitur, nisi paulò antè commemorata ex Augustini distinctione explicetur: Deum nolle eorum exitium qui Evangelium aspernantur. Et quæso, quorsum hæc omnia? Aliud enim est, ut millies iam inculcaui, causa damnationis quæ sanè nota & perspicua est, quam causa æternæ ad damnationem destinationis: cuius voluntatis profunditatem, qui scribatur, querit*

querit quod inueniri non potest, & cuius adoranda non scrutanda est altitudo. Et ne queri possit D. Andreas, Prædestinationis vocem perperam à me ad reprobationis decretum detortam contra veterum & recentiorum nonnullorum sententiam; à quibus tamen in re ipsa nihil prorsus dissectio: sciat quamuis plurimum inter se distent electionis & reprobationis causæ in ipsa decreti executione, quod illi significare voluerunt qui prædestinationis vocem bñalium alteri tantum huius decreti membro, nempe reprobationi accommodarunt: Augustinum tamen, à quo diligenter istud discrimen fuit semper obseruatum. Enchir. ad Laurent. cap. 100. scribere non dubitasse, quod etiam illa de qua prius disputauimus contra priorum eadē *causam* flagitat, Deū malos iuste prædestinasse ad penas, bonos benignè prædestinasse ad salutem. Et lib. de Ciuit. Dei. cap. 1. Duas esse hominum societates, quarum vna prædestinata sit in æternū regnare cum Deo, altera æternū supplicium subire cum Diabolo. Et Fulgentium meminere, prædestinata esse peccata & à Deo esse mortem, rectè negarem, obseruata quam suo loco tradidimus distinctione eorum quæ Deus rectè per mala etiam instrumenta facit: & eorū cuius ipsimet causæ sunt: librum tamen libellum suum primum ad Monimum inscripsisse de duplici Dei prædestinatione, vna bonorum ad gloriam, altera malorum ad penam.

Ad 10. Quam absit ab omni hypocrisis Dominus Deus noster qui est ista veritas, quamuis non omnes trahat quos vocat, nec semper quid facere decreuit externa seruatorum suorum voce declaret: & quomodo sit intelligendum voluntatis Signi & Beneplaciti discrimen plenissimè tum ex sacrarum literarum testimonis certissimis tum aliunde probatis argumentis firmissimis, paulò antè, nempe in obseruationem & declarare studuimus; ac proinde quàm vana & inepta sit ista occultis decreti & externæ vocationis repugnantia, quam D. Andreas hic somniat. Istud verò quod ait postea, eos solos videri licet damnari qui sese electioni in Christo reuelatæ opponunt, quoniam tandem potuit à satis sani iudicij homine profundi sci? Nam isti rectè vel suæ, vel aliorum electioni sese opponunt: si suæ, ergo & ipsi fuerunt electi, siue electioni diuinitus destinati. Quibus autem id verè dici possit quin vel à absurditas illa erasissima consistat, quæ adur, omnes esse apud Deum electos, quum tamen aligerè dicit nullus possit qui non aliquos reiciat: vel Deum, mutata sententia, reuocare partem eorum longè maximam quos antea saluti destinari: vel in cuiusque arbitrio situm esse siue à natura, siue à communè in omnes homines collata gratia, oblatum Euangelium velle & posse recipere? quorum primum penitus insani fuerit hominis, alterum manifestè impij, tertium impurissimi Pelagiani, quartum eius qui sese manifestè vniuerso Dei verbo opponat, ac præsertim his duobus testimoniis, Nemo venit ad me, nisi Pater meus traxerit.

rit eum, & non est omnium fides. Denique quis hominis istius vel infirmitatem vel impudentiam in deprauandis verbi diuini testimoniis patienter ferat? Christus Matth. 23. 15. & deinceps discipulos, & in ipsorum persona pijs omnes preparans aduersus horrendum illud offendiculum quo futurum erat vt ab ipsis malis agricolis filius non modo non agnosceretur sed etiã interficeretur, (quod etiã in quotidiano experitur Ecclesia) postquã in ea re iustum patris beneplacitum adorauit; & discipulos admonuit non omnibus communem esse gratiam, cuius sciebat illos participes pater: tandem omissis & iusto Patris iudicio relictis ceteris, omnes laborantes, id est non sibi in sua falsissima iustitia placentes, sed sub peccatorum suorum sensu, publicani illius instar, fatiscẽtes, & ad solam Dei misericordiam sub tanto pondere anhelantes, ad se vt vnicum illius gratiæ fontem vocatis, qui certẽ etiã omnes ad Christum vocantẽ venirẽt, prã ceteris tamen pauci essent, certum illis leuamen pollicetur. Et tamen D. Andream non pudet ad suum illud vniuersalis electionis commentum probandum, pulcherrimum hunc locum detorque.

De isto cõmentitiæ volutatis absolute, ad quam veluti scopulum toties iam iste naufragium fecit, toties iam respondimus. vt nos etiã huius iterationis pudeat. Ad n.

Immo extreme impudetiæ plena est hæc calūnia. Nec enim dixi causam cur impœnitentes nec velint nec possint cõuerti, manare à Deo qui ipsos in ea derelinquat. Quid enim esset ineptius quàm id in quo derelinquuntur, statuere ipsius derelictionis causã. Sed hoc dixi, quòd perseueret impœnitentes in sua impœnitentiã, non euenire quòd Deus ipsis resipiscere volentibus obstitat: quoniam alioqui non esset volutaria, sed coacta ipsorum impœnitentiã: sed quia per deprauatam suam naturam nolunt conuerti: sicut etiam, nisi Deo ipsos sua conuersionis gratia dignante, conuerti ne velle quidem nedum re ipsa possunt. Hic verò quid habet D. Andreas quod reprehendat? nisi fortasse vel cum manifestis Pelagianis negat vel conuersionis gratiã à Deo in solidum proficisci: vel illud Velle de quo loquitur Paulus, Phil. 2. 13. ad solos electos nõ pertinere. Paulus certẽ Rom. 8. non tantum negat intelligentiã carnis Dei Legi subiici, sed ne posse quidem affirmat. Et dicit Iohannes 12. 39. credere non modo noluisse, sed etiam non potuisse qui Christo resistebant vt futurum prædixerat Isaias. Et hoc est, scilicet, vniuersam doctrinam Euangelij & Sacramentorum vsum, & conscientijs perturbatis omnem consolationem adimere. Adra.

VII. Thesis. D.D. Vvirtemb.

Fundamenta assertionis nostræ sunt hæc.

Rom. 15. Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem conscientiarum spem habeamus.

Antihof. P. 1. Th. Beza. **Universalis est doctrina Pauli de vltu sacre scripturæ: omnia ad consolationem hominum Peccatorum dirigit, qui veram penitentiam agunt, & qua nemo excluditur, sed OMNES HOMINES ad eam invitantur.**

Locus ex Rom. 15. ad electorum vniuersalitatem pertinet. Nec enim alius, id est extra destinatis & extra Ecclesiam positus, Apostolus se excensuret.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Quando verò ceperit ista vniuersalitas? Certè non ab eo tempore quo loquens Moyses Deut. 4. gentis Israëlitz prærogatiuis recenset: neque Deus in prælatione Legis omnes populos, nedum omnium populorum singulos compellat. Nec missi sunt ad omnes gentes, aut omnibus gentibus scripserunt Prophetæ. Non denique ad ipsa loquentis Christi tempora, quibus discipulos suos vetat extra terminos Iudææ proficisci: sed ad id demum tempus quo repudiantibus Euangelium Iudæis, & diruta macerie patefactum est tam diu celatum arcanum, de quo Paul. Rom. 16. 25. & 26. arcanum inquam antea tam occultum vt, licet missis ad vniuersum orbem terrarum Apostolis, peculiari visione Petrum oportuerit de sublatō Gentium discretimè erudiri. Quinam igitur quod ab illo tempore incepit perpetuum fuerit? id est quod iste docet de vniuersali, non tantum omnium populorū, sed etiam singulorum hominum ad veram penitentiam inuitatione? quod alioqui scilicet sua iustitia Deo constare non possit. Quis autem ita cæcus est vt Paulum non animaduertat eo loco de sacrarum literarum in Ecclesia sine & vltu simpliciter differere, & sese illi cæui aggregare, qui solus Verbum illud pro Dei verbo agnoscit?

D.D. Vvirtemb.

Item. 1. Tim. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri & ad agnitionem veritatis peruenire.

ad locum 1. Timoth. 2. respondemus, quod

1. Verba Pauli aperte & manifesta sunt, quibus iubet orare pro OMNIBUS HOMINIBUS. QUA DEUS VELICUS OMNES HOMINES saluos fieri. Adcoque impetras, ut ab hac vniuersali promissione quenquam excludere.

2. Non agit ibi Paulus de variis statibus hominum, sed in genere de omnibus hominibus loquitur, pro quibus orandum, maxime vero pro Magistratu, quod is plu-

3. Deus non absoluta voluntate voluit omnes homines saluos fieri. Sic enim omnes homines certo saluarentur. Quis enim eius voluntati resistere posset? sed respectu voluntatis. IN HUIUSMODI. Extra quem aemine volu saluare. Quem omnibus hominibus per predicationem Euangelii, & vsum Sacramentorum offerre. Hinc quisquis se opposuerit, non Dei voluntate, sed sua propria impietate, contra Dei voluntatem perit.

Ad locum 1. Timoth. 2. respondemus, quod & ipse Apostoli scopus postulat, & omnes orthodoxi Patres, praesertim Augustinus quam plurimalocis, ex professo ostendit, quod nium hominum appellatione intelligi non singulos generum, sed genera singulorum. Agit enim ibi Apostolus de variis hominum statibus, quos Dominus ad Ecclesiam suam vocat. Et non modo perabstrahit, sed & profectum fuerit existimare, si Deus vult singulos homines saluari, ipsum non posse quod vult exequi: vel voluntatis diuinæ effectum ab hominum arbitrio suspendere.

Magistratu, quod is plurimum in Ecclesia vel prodesse, vel obesse possit, ad aliorum salutem, vel interitum.

Responsio Th. Bezae ad obseruat. D. Andreae.

Antequam ad genuinam huius loci explicationem accedam, velle Christiānum Lectorem obseruare quā futile sit argumentum ad istam commentitiā vniuersalitatem stabilendam, ab hac particulā desumptum, quā si libet sic vbiq; interpretari vt singula generum complectatur, quanta nācetur falsissimam absurditatem multitudine? Deus erit vltimo die OMNIA in OMNIBVS, inquit Apostolus 1. Cor. 15. Ergo etiam in Dæmonibus & damnatis singulis. Imo, inquit, Paulus ibi agit tantum de Ecclesia in caelis collecta. Ergo & hīc videamus quā de re Paulus agat, nec longius illam sententiam trahamus. Ioh. 12. inquit Dominus, OMNIA traham ad me ipsum. Num etiam reprobos? Nequaquā certē, quā vniuersaliter intelligi non possit illud eiusdem Christi, Nemo venit ad me nisi Pater traxerit eum, in eos ipsos dictum qui tunc vsque adeo non trahebantur, vt loquenti Christo non possent credere. Ierem. 31. 34. Omnes inquit Dominus me cognoscent à maximo ad minimum. Contra Christus illam vniuersitatem ad electos restringens, Nemo, inquit, nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare Luc. 10. 22. Factus sum Omnibus omnia,

omnia, inquit Apostolus: quod quis ausit ad singula vel singulos sine exceptione accommodare, non magis quàm illud, Omnia mihi licent? De plenitudine eius. Omnes accepimus, inquit Iohannes: An nõ verò duntaxat credētes? Dicitur est Abrahamo. Genes. 18. In te benedicentur omnes gētes. Num verò singuli ex omnibus gentibus, quum ex ipsiusmet gente non fuerit hæres Ismaël? & de Esauo, & de Idumæis dicitur sit, Iacob dilexi, Esau autem odio habui? Deus, inquit Apostolus. 1. Cor. 12. 6. agit omnia in omnibus. Num etiam peccata in sceleratis, & quidem singula in singulis? Odiō eritis inquit Dominus Luc. 21. 17. Omnibus: Num etiam bonis? Et Luc. 6. 26. Væ vobis quum benedixerint vobis omnes homines. Nempe qui ex mundo sunt, cui placere se nolle dixit Paulus. Et quàm multa eiusmodi possunt ac etiam debent passim obseruari? Videndum est igitur in his particulis de qua vniuersalitate agatur. Et notum est hanc particulam ex Hebræorum idiotismo non minùs sæpe indefinitè quàm vniuersaliter accipi, vt quum dicitur Dominus, Omnem languorem sanasse, pro quoduis languoris genus: & Pharisæi decimare, Omne olus, id est quoduis. Et nemo ignorat quàm sæpe syncdochicè per totum pars intelligatur, & totum pro parte. Sic autem in illo Apostoli loco, particulam illam non de singulis generum, sed de generibus singulorum accipiendam esse, audiamus in primis August. & quidem non verbis tantum, sed etiam certissimo testimonio testificantē Enchirid. ad Laurent. cap. 103. *Sic dicitur est, qui omnes homines vult saluos fieri, non quòd nullus hominum esset quem saluum fieri nollet qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos quos dicit facturos fuisse penitentiam si fecisset: sed vt Omnes homines, omne genus humanum intelligamus, per quas cumque differentias distributum, Reges, priuatos, &c. que pluribus ille persequitur. Et mox. Præceperat enim Apostolus vt oraretur pro Omnibus hominibus, & specialiter addiderat pro Regibus & iis qui in sublimitate sunt, qui putari poterant fastu & superbia seculari à fidei humana simplicitate aberrare (vel potiùs qui hostes & persecutores erāt Euan-gelij, & extra illius fœdus, vt viderentur digni potiùs contra quos quàm pro quibus preces conciperentur) & idcirco addidit, Qui omnes homines vult saluos fieri. Isto loquēdi modo & Dominus vsus est in E-uangelio, vbi ait Pharisæis, Decimatis omne olus. Nec Pharisæi, & quacūque aliena et omniū per omnes terras alienigenarū omnia olera decimabāt. Sicut ergo hic omne olus, omne olerum genus, ita & illic omnes homines, omne hominum genus intelligere possumus: & quocumque alio modo intelligi potest, dum tamen credere non cogamur aliquid Omnipotentem Deum voluisse, fieri factūque non esse, qui sine vllis ambiguitatibus si in cœlo & in terra sicut & veritas cantat, omnia quacumque voluit fecit, profectò facere noluit quodcumque non fecit. Idem lib. de Correp. & Grat. cap. 14. Ita dicitur est. Omnes homines vult saluos fieri, vt intelli-*

guntur omnes Predestinati, quia omne genus humanū in eis est, sicut dictum est Pharisais, Decimatis omne olus & c. Et secundum hunc locutionis modū dictū est, Sicut & ego omnibus per omnia placeo. Nūquid enim qui hoc dixit placebat etiā tā multis persecutoribus suis? Sed placebar omni generi hominū quod Christi cōgregabas Ecclesia, siue iam in tus positis, siue introducendis in eā. Hæc ille tū exemplis similiū locutionū, tū irrefragabili ratione quòd voluntas Dei exitū suū necessariò assequatur, sententiam suam confirmās, cui etiam assentitur Thomas 1. Summæ parte, quæst. 19. art. 6. & 23. quæst. art. 4. & in eum ipsū Apostoli locum scribens. Ut autem magis etiam perspicuis rationibus istud confirmerur, quæro ex quo tempore censeri possit Deus voluisse vt singuli homines salui fierent. Nam aut perpetuò fuit hæc eius voluntas: cœpit tandem velle quod antea nolebat, & antea noluit quod postea voluit. Hoc autem posterius dici de Deo sine blasphemia non potest. Prius autem illud non tantum ipsa historia & experientia omnium seculorū falsū esse ostenditur, sed etiā manifestis testimoniis Scripturæ refellitur. Fuit .n. vocatio Gentium quamplurimis seculis tacita, & Iudæis etiam ipsis ignota, nedum Gentibus ipsis patefacta Rom. 16. 25. & alibi sæpe. Et quānam dici posset seruatas voluisse Deus tot hominum inmyriadas, quādiu fuit illas viis suis incedere? Neque quum hæc dico Dei seueritatem accuso qui nulli debitor est, sed hoc dico cum Apostolo, nunquam tempus fuisse, vel esse, vel futurum quo voluerit, velit, aut voliturus sit singulorum misereri: sed ab aeterno pro bona sua voluntate, & ea quidem cui resisti non potest, constituisse & quorum in Christo misereretur, & quos in Christo induraret. Et cur obsecro diutiūs de huius loci vera interpretatione ambigeremus; quum hæc vniuersalitas alibi tam perspicuè, non tantum quòd aduentum, nequis (Sophista hinc interueniat) sed quòd ad ipsū Dei consilium & propositum seu seruandi voluntatem attinet: alibi quidem ad solos efficaciter vocatos, vt Rom. 8. 28. alibi ad adoptionem & electionem Ephes. 1. 5. & 11. alibi ad solos credentes, vt Ioh. 3. 16. Rom. 1. 16. Ephes. 1. 13. restringatur? et ipse Apostolus hoc ipso loco, *Velle seruari & ad agnitionem veritatis venire*, vt res coniunctissimas inter se copulet? Certè quoscunque vult Deus ad agnitionem veritatis venire, eos etiam ad Christum vocet necesse est. Christum autem non caro & sanguis, sed Deus ipse solus patefacit, Matth. 16. 17. idque vel arcano tantum afflatu interiore, vt Paulo accedit, vel adhibito exteriori ministerio suos trahens. Quod si ostendere conetur D. Andreas, non dico singulos homines, sed populos omnes omni tempore ad Christum interiūs fuisse vocatos, quis istam impudentiam ferat? Vocari enim interiūs, nihil aliud est quàm fide donari, quam ne illam quidem *ὑπόσχεσις* omnium esse commugem res ipsa euincit. Quāto minūs autem commu-

communis illa fuerit omnibus quæ electos à reprobis discernit: Sin verò de externo ministerio ista ad Christum vocatio intelligatur, ostendat nobis D. Andreas, quinam post cæterorum, excepta Abrahami familia, populorum à Deo defectionem, ad singulos populos ante Apostolorum tempora, nedum ad singulos homines missi sint qui venturum Messiam, & Prophetarum scripta explicarent. Quod enim adfert, & mox à me refutabitur, gratiam illam Israëlitis factam, debuisse omnes homines ad veri Dei cognitionem & cultum allicere, tale est vt ridiculum etiam videri possit, vt suo mox loco ostendam. Quid ampliùs? Omnes, id est singulos, certè si Deus vult seruari: ergo singulis brachium illud suum reuelat. At Elaias loquès de electis, omnes quidem eos vocat Θεοδιδότες: sed addit, brachium Domini cui reuelatum est? Ergo etiam omnes trahit. Sed si omnes trahit, quorsum Christus non gratiæ vniuersalitatem, qualem iste constituit, ponens, sed offendiculo multitudinis incredulorum remedium, opponens, Nemo venit ad me, inquit, nisi pater meus traxerit eum? Ergo etiam Filius singulis patrem patefacit. At Christus contrarium vociferans, Nemo, inquit, nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et quinam voluisset Gentes etiam seruare, sui quidem illius solis Circumcisus destinati tempore, quum discipulis suis diceret, In viam Gentium ne abieritis: Matth. 10. 5. Itaque vt semel hùc scriptum verbis Fulgentij lib. de remissione peccatorum 2. cap. 2. finiamus, *Illos hic Omnes accipere debemus quibus, sicut Paulus ait, dat Deus poenitentiam ad cognoscendam veritatem, qui ante finem presentis vite misericordia Dei gratis præneminuntur, ad quam sunt diuinitus prædestinati per gratuitam gratiam vt conuersi non pereant sed habeant vitam æternam.* Neque illud veræ huic soli & genuinæ interpretationi obstat, quod eodem illo Apostoli loco, quod de precibus pro omnibus hominibus concipiendis dicitur, de singulis etiam generum intelligendum est. Nouit enim suos Dominus, quos etiam solos vult saluos fieri. At nos contra de aliis statuere pro certo non possumus an ad eum pertineant an secus. *Nescientes enim*, inquit August. lib. de Correp. & Grat. cap. 15. *quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, vt omnes velimus saluos fieri.* Et rursum cap. 16. *Quantum ad nos pertinet qui prædestinatos à non prædestinatis discernere non valemus, & ob hoc omnes saluos fieri velle debemus, omnibus ne pereant, vel ne alios perdant adhibenda est à nobis medicinaliter seuera correptio. Dei est autem illis eam facere visitem, quos ipse prædestinauit conformes fieri imagini filij sui.*

Ad 3.

Rursum ad eodẽ scopulos impingit noster aduersarius, medium illud per quod Deus illud decretum exequitur, id est Christum, ipsi decreto ad eos demum quos ipsi donat, pater, vt in ipso electos, sic per ipsum seruandos ante omnia secula subordinatum,

BB ij.

confundens cum illo ipso filij mittendi decreto. Deinde quod ait omnibus, id est singulis offerri Christum per prædicationem verbi, tam falsum est quam ridiculè statuitur Deus talis esse iudex qui nolens id est inuitus (sic enim accipiat nolendi verbum necesse est) condēnet quos seruare scilicet voluerit, sed non poterit. At cōtrā Dominus ipse istos alloquēns, Ego, inquit, in interitu vestro ridebo.

D. D. Vvirtemb.

Ezech. 18. Vno ego, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat.

Antith. Th. Beza.

1. Ipsa res docet, vniuersalem esse enuntiationem, quum inquit DOMINVS: Nolo mortem morientis, quisquis fuerit. Manifesta ergo impietas est & doctrina abominanda, contra expressam literam ex promissione vniuersali particularem efficere.

2. Electio autem non absoluto Dei decreto definitur, sed in Christo, qui omnes homines

ad penitentiam vocat. Ideoque ex numero electorum sese nemo excludat, sed cum Augustino dicamus: si non es prædestinatus, fac ut prædestineris.

3. Quomodo non redderentur excusabiles: si verum esset, quod affirmatis, illos ad exitium æternum occulto & absoluto Dei decreto creatos & destinatos, & quia Deus NOLIT illos conuerti, idem etiam non posse conuerti? Horrenda & abominanda sunt hæc auditu in Ecclesia Christi.

4. Precatio hæc non confirmat errorem de occulto & absoluto Dei decreto, in damnandis hominibus, sed docet humanis viribus conuersionem ad Deum fieri non posse. Ideoque gratiam Dei implorat, OMNIBVS hominibus, adeoque vniuerso mundo oblatam.

Ad locum Ezech. 18. respondemus, 1. indefinitam esse enuntiationem, quæ ab vniuersali plurimis in rebus differt: & restrictio de conuersione ostendit, hoc intelligendum de iis solis, quibus datur conuersionis gratia, quæ certè est electorum propria. 2. Redduntur autem nihilominus inexcusabiles, qui Dei admonitiones & exhortationes, per verbum prædicatum factas, aspernantur: quod facere solent contumaciter, quos Dominus intus non conuertit. iuxta illud: 4. cōuerte me, & conuertar.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andree.

Exprobet iam nobis D. Andreas nostras quas vocat glossas præ appendice ista (*quisquis fuerit*) qua dici nihil potuit magis repugnans ei quod subiicit Ezechiel, *sed magis ut conuertatur à visis suis & viuat: ex quo intelligitur illam Dei voluntatē ad solos eos qui conuertuntur, id est trahuntur, pertinere, si de arcano illo proposito voluntas ista accipiat, de quo scribens Augustinus ad Bonifacium lib. 2. cap.*

Ad.

cap.9. *Non omnes vocati, inquit, secundum propositum sunt vocati, quoniam multi (non dicit omnes) vocati, pauci verò electi. Ipsi verò secundum propositum vocati, qui electi ante constitutionem mundi.* Quòd si putat D. Andreas quibuscunque prædicatur Euangeliū dari quòque illius amplectendi facultatem, siue habilitatem, (vult autem ipse singulis sine vlla exceptione hominibus Euangelium offerri, quòd commentum tories iam refutauī, quantumuis tam falsum vt refutatione non indigeat) quæram in primis quo termino istam habilitatem concludat: idest num̄ intelligentia illam sistat, an verò longiùs illam porrigat, idest vsque ad assensum, & ab assensu ad particularem applicationem & Spiritus Sancti testimonium quòd spiritui nostro reddi: denique ad ipsos vsque fidei fructus & perseverantiæ donum. Et quòd ad intelligentiam quidem attinet, si putat D. Andreas illius facultatem singulis diuinitus offerri per verbi prædicationem: etiamsi largirer singulis offerri Euangelium (quòd non nisi ridiculè affirmatur) tamē falsitas eius dicti ex re ipsa apparet. Quotus enim quisque est ex quàm plurimis auditoribus, qui repetitis etiam concionibus non dico melior sed doctior euadat? Nempe, inquiet aduersarius, quia non vult. Nec ego verò auditorum vel negligentiam vel contumaciam excuso. Sed quid si ne velle quidem potest? Natura enim, vt omnes sunt homines post lapsum, Apostolo teste, ne cogitare quidē quisquā potest, nedū discere, vel per se vel ex alio, quàm ex Dei spiritu, quæ Dei sunt. Quòd si gratia vniversali datur omnibus vt possint velle, quī fit vt non omnes qui possunt velint? Annona quòd alia etiam gratia opus fuerit, vt id re ipsa velint discere & intelligere quòd illis tantum datum est vt possint intelligendo discere? Et certè hoc extra controuersiam est, non apud Pelagianos, sed apud Christianos omnes, nullam primā gratiam posse esse efficacem nisi secunda illam comiteretur. Hæc autem secunda gratia, qua fit vt *δύναμις* illa & *ικανότης* oblata energiā suam exerat, si communis singulis esse statuatur, absurdissimum illud & falsissimum necessariò consequetur, nullum esse hominem qui salutis nostræ mysterium non re ipsa intelligat. Sin verò non est omnibus communis (sic ut certè paucissimis præ aliis donatur, & quidem nonnullis ad suam ipsorum perniciem) iam statuatur discriminē inter eos quos Deus alloquitur. Et quum ex æquo omnes natura sint surdi & cæci, causa certè non ipsius surditatis & cæcitatatis, sed cur hanc surditatē & cæcitatē in aliis sanet, in aliis non item, in ipsis non inuenietur: sed tota est, citra vllum vitium, ex eius voluntate qui quorū vult miseretur, & quos vult indurat, prout ab æterno illi visum est. Verissimum est enim istud quoque Augustini, *Certum est nos velle quum volumus, sed ille facit vt velimus, Philipens. 2. 12. & certum est nos facere, quum facimus, sed ille facit vt faciamus, Ezech. 57. 26.* Itaque cogitur noster aduersarius etiā si

commentitiam illam vniuersalitatē primæ gratiæ illi concederē, tamen ad inæqualitatē secundæ gratiæ deuenire. Quod si ulterius pergamus, nempe ad assentiendū idest veritatis per intelligentiam perceptæ probandæ & agnoscendæ gratiam, rursus istud donum, paucioribus etiam quam superius vtrūque dari comperietur. Quam enim multi Diabolica rabiē veritatem etiam cognitā, contra conscientiam oppugnant? Quod si ulterius pergamus vsque ad illius veritatis gustum, quo fit vt credens sibi peculiariter applicet Euangelicas in Christo promissiones: rursus ad pauciores hoc donum restringetur. Quam enim multis est amara illa veritas, aded vt illam ne mandere quidem sustineant: & ex iis qui cibū hunc deglutiūt, quā nulli illū tamen non concoquunt? Et hæc est fides illa *ὑποκαρισ*. Deniq; si ad ipsum vsq; terminum, quod superiora illa omnia dona spectant, perueniamus, quo fit vt verē simus & esse perseueremus vnus cum Christo Spiritus: hoc illud est donum, quo facti ad decus & verē Christo dati & per misericordiam saluandi, à cæteris ad dedecus & iustum exitium factis discernuntur. Vobis enim, inquebat, discipulis suis Christus, Datum est nosse mysteria cælorum, illis verò non item. Sunt enim abscondita, vt idem inquit, à sapientibus: nec in aliis quàm in suis Deus operatur vt velint: nec Spiritus vbique, sed vbi vult spirat: nec omnibus filius sed quibus voluit, patrē reuelat: nec alij possunt credere quàm quos Pater trahit: nec alij audiunt quàm quibus dantur aures ad audiendum: nec alij credunt, quàm ad vitam prædestinati: nec alibi datur vt fiat filij Dei, quàm qui nō sunt nati ex sanguinibus: nec est volentis aut currentis, sed miserantis Dei salus. Et hæc quidem illa est doctrina, quam audet noster aduersarius manifestè impiam & abominandam vocare.

Sed ex illo præterea libens quæsiuero, quam tandem particulam in hoc Ezechielis loco inueniat vnde possit indefinita in vniuersalem mutari, quum, vt paulò antè respondens ad locum ex 1. Timoth. 2. ostendi, particulæ etiam vniuersales expressæ, sæpe modò ad credentes, modò ad solam Ecclesiæ vniuersitatem, vt, Omnis caro videbit salutare Dei, Omnes erunt docti à Deo, Effundam de Spiritu meo super omnem carnem, Subleuat Deus omnes corruentes, & similia plurima: modò ad sodalitiū impiorum restringantur, vt Nemo accipit testimonium eius, Eritis odio omnibus hominibus, Omnes quærunt quæ sua sunt, cuiusmodi infinita penè possent proferri? Sed istis sanè nihil fuisset opus, nisi nos aduersarius huc adgesset. Hoc enim loco Ezechiel. non de illa voluntate Dei arcana & ne electis: quidem, quod ad alios certo dignoscendos attinet patefacta, sed de ea demum loquitur quæ per prædicationem verbi toti Ecclesiæ ceteri patefit, in quem etiam ad tempus reprobi colliguntur: & cuius prædicationis audita, in electis quidem
creatur h-

creatur fides per Spiritum Sanctum, ceteri vero magis ac magis inexcusabiles, & suæ ipsius conscientiæ testimonio conuicti coarguuntur: de quibus hic propriè agit Ezechiel. Quàm autem nulla ratione hinc colligi possit Deum efficaciter velle omnium salutem, etiam si concederem omnibus Vniuersaliter Euangelium prædicari: saltem infantes plurimi demonstrant extra Christum pereuntes, vt copiosè declarat Ambros. de vocatione Gentium lib. 1. cap. 5. & præterea quoque tam multi qui stulti & surdi nascuntur, & tota vita sua nunquam rectum iustumque rationis usum habent. Itidèmq; quod multi aliquandiu honestè transacta vitæ tandè pessimo sine intereunt, & cõtrà qui perpetuè in flagitiis vixerunt, repentina fide ac pœnitentia donati seruantur: in quibus exemplis quàm dici potest Deus efficaciter illorum omnium salutem voluisse?

Denique, quum satis superque vel sola illa vitiositas originalis faciat vt omnes nascantur iræ Dei obnoxij, quorsum laborant isti de ista vniuersali gratia, cuius contemptus tam sit ad Deum in reproborum damnatione iustificandum necessarius, vt iniustus alioqui, imò, etiam crudelis videri possit? quamuis certè non negem ad illam corruptionem natiuam quæ ad perditionem sumitur, dependente naturalis *συντηρησις* de qua Paulus Rom. 1. dicitur, quæ ne, dupliciter fieri homines æternæ mortis reos, quæ per contemptum Euangelij contemptus, longè grauissimam damnationis pœnam sic homines sibi accersere quis dubitat?

Ad.2.

Quàm multa, quæso, in tam paucis partim extrà rem, partim falsò dicta? Absolutum iste perpetuè vocat decretum ipsum Prædestinationis, quasi nos illud absque Christo, & separatim spectemus. Nam, vt in illa disputatione de Christi persona sæpe ostendimus, ita hic quoque D. Andreas putat quicquid distinctè consideratur, etiam separari. Res autem ita se habet. Prædestinationis decretum & eius executioni subordinatas causas medias, ipsamque aded executionem nunquam separamus, sæpe distinguimus, interdum coniungimus, præcunte nobis Dei verbo & ipsa ratione flagitante vt hæc interdum per se, interdum quatenus coherent spectentur. Sic dicitur nos elegisse Deus ante iacta mundi fundamenta, nempe æterno illo decreto distinctè & velut intra ipsum Dei sinum considerato, de quo scribens August. in psalmum vltimum, *Prædestinatio, inquit, nostra non in nobis facta est, sed in occulto apud ipsum in eius presentia. Tria verò reliqua in nobis sunt, Vocatio, Iustificatio, Glorificatio.* Sicut autè, hac seruata distinctione, nos à Deo in ipso prædestinati, minimè quidem separamur, sed distinctè consideramur vt vocati, iustificati, & tandem glorificandi, vt ita prædestinans à prædestinatis, & decretum à causis executioni subordinatis, ipsaque aded executione discernatur: sic etiam Filius ipse Dei

duplīciter necessariō in hac disputatione consideratur. Quatenus enim est vnus cum Patre coæternus Deus, & secundum quod Verbum est Dei, Deus apud Deum, & habita illius æterni propositi per se considerati ratione non est prædestinatus, sed cum patre & Sp. S. prædestinator: & sui ipsius vt hominis futuri, & omnium à Patre in nos conferendorum, ipsarūque aded̄ causarum mediarum coordinator: quatenus autem homo est, non tantū est & ipse prædestinatus & subordinatus, (idque gratis ab æterno.) sed etiam vt omnium ad vitam æternam prædestinatorum futurum, singulorum videlicet suo tempore in ipso reipsa eligendorum, vocandorum, iustificāndorum, & tandem glorificāndorum, caput. Hoc autem maximi momenti discrimen qui vel ignorant, vel non observant, omnia in hac per se perplexa tractatione inuoluunt, & tum sese tum alios in auia secum abducūt. At Augustinus, cui à Pelagianis vexatō Ecclesia debet veram & attentis omnibus perspicuam huius mysterij explicationem, vt illam de qua dixi inter decretum ipsum, & subordinatas eius executioni causas distinctionem accuratē ubique obseruat: sic etiam duplex istud Christi, modō vt prædestinatoris & prædestinati, plurimis locis, discrimen notat vt lib. de prædest. Sāctorum 1. cap. 15. & lib. 2. c. 24. plenē demonstrat. & Tract. in Ioan. 17. perspicuē definiens, *Priusquam, inquit, hic mundus esset, neque nos erāmus, nec ipse Mediator Dei & hominum ipse Iesus Christus.* Et mox. *Nemo regulam fidei intuens Filium Dei negaturus est prædestinātū quō negare eum hominem non potest. Rectē quisque dicitur non prædestinatus secundum quod est Verbum Dei, Deus apud Deum. Vt quid enim prædestinaretur, qui iam esset quod erat, sine initio, sine termino sempiternus? Illud enim prædestinatum eras quod nondum erat, vt suo tempore fieret quemadmodum ante omnia tempora prædestinatum erat vt fieret.*

Aliter igitur Christus considerādus est vt causa prædestinationis efficiens cum Patre & Spiritu Sancto: aliter vt primū ipsius Prædestinationis, de seruandis per misericordiam in ipso electis effectū. Quod igitur hoc loco D. Andreas de Christo scribit, *si in Christo considerat vt prædestināte: ineptissimē putat sic tolli quod è contrario sic statuitur: nēpe decretū illud quod ipse absolutū inuidiosē & falsō vocat, nos autē, occultū dicimus, quia sola Dei voluntate nititur, ad cuius altitudinē ipse Apostolus obstupescit: & quoniam donec nobis per Spiritum Sanctum detur mentem Domini tenere. 1. Cor. 2. 16. & Esai. 45. 3. quasi in sinu Dei latet, vt paulō antē ex Augustino declarauimus. Sin verō Christum considerat vt prædestinatum & prædestinatorum caput, tum sanē facit D. Andreas quod consuevit, id est, decretum illud à subordinatis illius decreti eausis non distinguit.*

Quōd autem postea subiicit, omnes videlicet homines à Christo ad pœnitentiam vocari, ne de externa quidem vocatione verum esse

esse, si de singulis personis, ut iste vult, accipiatur, non tantum falsò sed etiam ridiculè affirmari millies iam ostendimus, & res ipsa ab omni penè reo testatur. Nec certè Christus omnes, sed multos vocari dixit Matth. 20. 16. Internam autem vocationem, quæ præordinationem ad vitam æternam necessariò sequitur Act. 13. 48. & 22. 14. siue a pertionem cordis Act. 16. 14. siue tractionem Iohan. 6. 44. de qua loquens Christus, *Omnis, inquit, qui audiuit à Patre meo & didicit, ad me venit.* Ioh. 6. 45. quis Christianus ignorat?

Denique quòd ad istud attinet, *Si non es prædestinatus, fac ut prædestineris*, quis non mireretur ab isto proferri potuisse, quod non ignorat non à vero Augustino petutum, sed ex impurissimis Pelagij lacunis haustum, nobis etiamnum hodie à Semipelagianis sorbendum impudentissimè propinari? Quis enim non videt, sic incertam cuiusvis Prædestinationem statui ad extremum vsque halitum? id est vnicam nostræ ἀληθοφίας basin sic penitus euerit? Nam quando tandem quispiam statuet se effecisse, ut ex non prædestinato fieret prædestinatus: scilicet postquam Legem implerit, id est se impleuisse somnauerit. Quum autem fides in solam Dei in Christo gratiam feratur, & non nisi secundum propositum prædestinatis & vocatis detur. Rom. 8. 28. & Eph. 1. 5. quinam id fuerit prædestinationis causa efficiens, cuius est effectum? Deinde si faciendo prædestinationem impetramus, certè ex meritis vel præuis vel præsentibus dabitur, quum è contrario testetur Apostolus electos esse nos & vocatos, non quòd iam sancti essemus, vel essemus futuri, sed ut sancti fieremus: nec sit electio eius qui velit, vel qui currat, sed misericordientis Dei, quod millies verus August. aduersus Pelagi. obseruat. Et quæso, quid erit non esse prædestinatum? Nempe mediæ cuiusdam esse conditionis ab hominis voluntate & operibus suspensæ, utpòte in cuius arbitrio sit positum, vel prædestinari, vel non prædestinari. Age igitur, manifestè ad Pelagianos deficiant quicumque cum D. Andrea non certè Augustinianam sed ab Augustino fortissimè integris etiam libris oppugnatam sententiam illam ut veram vsurpabunt. Quod si libeat illam emolliam ad orthodoxæ fidei ab ipso Augustino defensæ canonem reuocare, tum sanè minime nobis aduersabitur. Erit enim non ad Deum ipsum sed ad nos, neque ad illud Dei decretum in ipsius sinu ab æterno conceptum, sed ad gius nobis in Euangelio patefacti sensum & agnitione referenda: sicut nos Petrus admonet, ut nostram electionem & vocationem firmam efficiamus: non certè in Deo qui seipso solo innititur, sed in nobis crescentibus, videlicet in fide & ad finè adducètib; sanctificationem nostram in timore Domini. 2. Corinth. 7. 1. iuxta illud 2. Iohan. 3. 10. *Per hoc manifesti sunt filij Dei & filij Diaboli, quòd quisquis non exerceat iustitiam non est ex Deo, & quisquis non diligit fratrem suum.* Num verò nos prædestinationis nostræ patefactionem in

illo occulto Dei decreto, ac nō potius in Dei verbo, ut auribus nostris per hominum ministerium insonante, sic per Sp. Sanctum eorum nostrū pulsante & illud aperiēte, atque ad eō in illud sese insinante querendū docuimus? Neq; à Prædestinatione ad medias causas descendendū esse dicimus: sed contrā ex effectis, nempe ex Sanctificatione, siue Dei fructibus ad fidem, à fide ad Iustificationem, à Iustificatione ad Vocationem ex proposito, & ab hac tandem ad ipsum æternum & immutabile prædestinationis propositum ascendere nos in grauissimis præsertim tentationibus oportere: vnde certa illa nostra glorificationis spes, quæ nunquam confundit: immò *πληροφωρηται*: immò *καυχῶνται*, exemplo Pauli Rom. 8. à 31. versic. ad finem vsque nobis præcuntis, in animis nostris foueatur. Sed aliud est de ipsa Prædestinationis doctrina quàm de ipsius vsu & applicatione differere: quas duas quæstiones prorsus diuersas qui commiscent, magnas huic tractationi tenebras offundunt.

Neque naturalis necessitas peccandi, neque necessitas, tum in electis, tum in reprobis, prædestinationis æternæ euentus excusari, peccata, vel tolli contingentiā.

Immo, horrendum & abominandum est auditu in Ecclesia Dei **dogma**, quo statuitur vel posse fieri quod Deus fieri nolit, vel non posse fieri quod Deus fieri velit: quod si pietas & veritas ipsa vt impium condemnat, consequitur id demum fieri quod Deus fieri velit, & nunquam fieri quod fieri nolit: à quo si quis excipiat damnandorum siue damnatorum exitium: tantundem Deo detraxerit. At non illud dico, inquit D. Andreas, sed hoc nego ex absoluto illo decreto quod Deo tribuitis euenire. Quasi verò nos vllum talē absolutum decretū, quale ille somniat, Deo assignamus: quo videlicet fiat vt ex vnica sua voluntate quenquam damnet. Nam è contrarij simul illum ab æterno, decreuisse dicimus, & quos, & per quas causas, non in ipso decernente, sed in ipsis perdendis *ἀπέχουρας*, sit suo tempore perditurus, quos decreuit non nisi iusto iudicio & perditionem commeritos perdere. Quod si D. Andreas omnes atque ad eō singulos posse velle credere imaginatur, hoc certè vel naturæ in solidum, vel partim naturæ, partim gratiæ, vel soli gratiæ tribuat necesse est. Si naturæ soli, age transeat apertè ad Pelagianos: si partim naturæ, partim gratiæ, abeat ad Semipelagianos Sophistas, & cum Iesuitis transigat, ne à sanioribus quidem Scholasticis admittendus. Sin verò soli gratiæ, sit igitur deinceps nobiscum Orthodoxus, & gratiā istam præterea desinat vniuersalem facere. Consequeretur enim (quum Trahere, vt rectè ab August. explicatur, nihil aliud sit, quàm ex nolente per naturam, facere volentem per gratiam.) Omnes trahi, siquidem datur Omnibus

nibus ut possint velle credere : & rursus omnes ad Christum non tantum venire posse, sed reipsa venire, testante Christo ad se venire omnes eos qui audierunt & didicerunt à Patre. Audierint enim profectò & didicerint à Patre; quibuscunque datum fuerit Filium nosse, & velle posse in ipsum credere. Quid igitur fiet aliis Christi verbis, quibus testatur, non omnes, nedum singulos, Patrem nosse, sed eos demum quibus ipse illum patefecerit Matth. 11. 27. Philip. 3. 15. & alibi passim? & non tantum non credere, sed ne credere quidem posse, quibus brachium Dei non fuerit reuelatum? Ioh. 12. 39? & non modò non venire, sed ne posse quidem venire, quibus non fuerit datum à Patre? Ioh. 6. 65. Voluisse verò vnquam Deum seruari mundum, id est, vnquam trahendos siue fidei donandos, pro quibus ipse Christus se non rogare patrem testetur, quibus tandem sani iudicij hominibus D. Andreas persuaserit? Sed hic audire mihi videor occurrentes mihi, & cum Pelagianorum reliquiis clamitantes, cur ergo damnantur qui non credunt, si credere idcirco non possunt, quia Deus nolit illos conuerti? Quasi verò hæc ad non credendum & sese Deo non subiiciendum naturalis, & vni Deo per gratiam sanabilis habitude, sit vel à naturæ creatione, vel ab eo quod Deus, qui nulli est debitor, nolit eos gratia conuersionis donare ac non potius ab illa vna spontanea & voluntaria, quamuis non præter Dei voluntatem, defectione à primis illis hostis parentibus in nos propagata emanarit, quâ testatur Apostolus Deo non modò non subiici, sed ne subiici quidem posse. Rom. 8. 7. Quod autem huius necessitatis loco Sophistæ imbecillitatem tantum quandam substituant, ne refutatione quidem indigent, quum tota scriptura nos per peccatum non tantum vulneratos sed etiã peremptos dicat: & veterem hominem non refocillari vel adiuuari vel inermum, sed ut feram & truculentam bestiam mactari ac penitus aboleri oportere. At enim, inquit rursus nonnulli, si hæc sit Dei voluntas ut in hanc necessitatem sese & omnes suos posteros precipitaret Adâ, cui necessitati nihil potest resistere, quid habet Deus de quo conqueratur? Respondeat pro me Apostolus; O altitudo Cui respõso qui non acquiescit, sese quandiu vobis suis illis delirio discruciet, nunquam inuenturus quod nusquam est, ut iam ex August. ostendimus, & veritas ipsa dicat, quum nihil sit sublimius Dei voluntate. Et si quis excipiat, Apostolum ibi non agere de Adami lapsu, sed de reprobatorum damnationis causa, quam effugere nõ poterint si quos vult Deus raduræ, verum quidem assumpsit; sed nihil contra nos concluderit. Nam Dei voluntati non magis erit potest primus ille lapsus, quàm necessitas inde cõsecuta, quæ & Adamum, & omnes eius posteros inuoluit. Apostolum autem eòsque nos deducere ut inde stultam sapientiam hominum abominari dicamus. ex eo quoque manifestè apparet, quòd Deum cõ-

figulo, humanum genus cum massa, non humani generis conditū sed ita condendi comparat, ut alia inde vasa ad decus, id est ad vitam æternam, alia ad dedecus nempe ad exitium sempiternum faciat, id est nasci iubeat: cui discrimini, nisi duorum illorum qui ex illa luti massa primi ut stirps totius humani generis conditi sunt, spontanea mutacione interueniente, locus nullus esse potuit. Cæterum absque eo ut in istam altissimam abyssum ingrediamur, immo ut illi superstruamus quod verissimum est: inde quoque istorum hominum error, quibus ab iniustitia vindicari Deus videtur non posse, si quis necessario perire statuat quos ab æterno iustè perdere decreuit, triplici quoque ratione conuinci potest: vna, quod posito nullum hic Dei decretum interuenire, abrogabitur Deo æterna ipsius prouidentia, quæ à primo demum hominis lapsu inchoabitur: altera, quod nisi, sicut rectè loquitur Augustinus, Dei voluntas statuatur esse, sensu quidem, (ut in scholis dicunt,) composito, rerum omnium necessitas, abolebitur ipsius Omnipotentia: tertia quoniam si voluntatis eius euentus ab vlla secunda causa ut fundamento suspendatur, tota causarum omnium series inuertetur, ita ut non secundæ causæ à primâ, sed primâ à secundis pendeat: quæ omnia absurdissima, falsissima, impia denique sunt.

Quid igitur? Voluntatis Dei appellatione nonnunquam declaratur Lex & Euangelium: illa quidem quod in ea patefaciat, quid ut bonè & rectè factum probet: quid ut malè & perversè factum improbet: idque præcipiendi & prohibendi forma, non quod aut præceptis illius auditis obsequi, aut ab ipso interdicta vitare velle, nedum re ipsa præstare homines natura possint: sed ut ita quidnam & ipsi Deo, & proximo debeamus, expressius etiam quàm ex Lege naturali intelligentes, magis ac magis conuicti teneamur. Euangelium autem consilium illud Dei per Prophetas promissum; & suo tempore ab ipso Christo exhibitum declarat, quo vnice constituit homines, in ipso videlicet Christo per veram fidem apprehenso seruare. Et hæc quidem vtraque voluntas, iam pridem est patefacta & quotidie patet, nec tamè vniuersaliter id est sine exceptione singulis populis nedum hominibus, sed promiscuè & indefinitè his vel illis, prout ipsi licet in umbra mortis positis, ut loquitur Esaias, apparere. Quæ autè voluntatis Dei appellatione illâ Prouidentia Dei partem intelligimus qua res omnes humanas, ipsosq; ad eam homines singulos, causis omnibus secundis & eorundem motibus ac effectis huic suæ voluntati exequendæ subordinatis, ad vltimum illum finem, id est ad gloriam suam Solomone teste, alios quidem per misericordiam, alios per iudicij viam adducit: illam solemus occultam & arcanam duabus de causis præcipuis vocare: nempe, tum quod à mero ipsius beneplacito, cunctis etiam Angelis inscrutabili & adorando, profiscitur: tum quod non nisi à posteriore, ut in scholis loquuntur, id est ab effectis dignoscatur. Hæc autem præ-

destinatio neque à secundis causis, inter quas præcipua est humana voluntas, efficitur, sicut somniantur Stoici, & adhuc imaginantur qui præuisam fidem & eius fructus faciunt decreti electionis causam, & vicissim præuisam incredulitatem & impœnitentiam decreti reprobationis causam esse contendunt: sed illas duobus diversis modis mouet & afficit, nunquam tamen voluntatem humanam cogens, quoniã ubi coactio est, nulla est voluntas propriè sic appellanda. Itaque quum de iis agitur quorũ misereri vult, quoniã eius beneficij particeps esse homo non potest nisi Dei promissionibus credens, hominis autem voluntatem inuenit, non modò non dispositam ad credendum, sed etiam penitens Euangelio repugnantem: idcirco pro singulari sua bonitate mentem ad admittendam Euangelij lucem præparat: cor lapideum emollit: interiorum denique totum hominem innouat, formans in illo nouum Velle & Facere in Christo, per fidem gratis itidem in ipso formatã apprehenso. Nam, vt præclare inquit Augustinus, *certum est nos velle quum volumus, sed ille facit vt velimus. Itæ certum est nos facere quum facimus, sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati quam facit.* Electos igitur Deus non inuenit, sed facit, vt idem inquit alibi. Ad alios autem quòd attinet, inueniens illos corruptos, & ab ipsa natura spontaneo illo primorum parentum lapsu deprauata, ad vltimum exitum iam pronos & penitens comparatos, quorsum illorum voluntatẽ ad malè agendum cogeret ad quã ipsi sponte sua feruntur? quorsum nouam illis maliciam instillaret, quum nullius mali author esse possit: qui est ipsa bonitas, & vel sola natura corruptio inuicissimam exitij sempiterni causam præbeat? Prout tamen ipsi libet malam illam voluntatem, non tantum regit & frænã, sed etiam mouet & inclinã, tum ad seipsam obdurandam, tum illam modò ad exercendos, modò ad castigandos suos, modò ad malos inter se committendos, iustè semper & sapienter adhibens. Ne tibi verò falli quum possit nec mutari qui est omnipotens & immutabilis, efficitur omnino, quum necessarium definiatur id esse quod aliter se habere non potest: necessario quoque seruari saluti destinatos, idque per misericordiam, & necessario perire exitio destinatos, idque per ipsorum vitium. Istã verò necessitas euentus diuinæ & in his & in illis prædestinationis, quum nullam vim afferat neutrorum voluntati (nam & bonorum voluntas quatenus est per Dei gratiam à seruitute peccati liberata, sponte ad bonum fertur: & cæterorum itidem voluntas in sua vitiositate manens & crescens, itidem sponte ad malum præceps ruit) qua tandem ratione vel illi de libertate illius bene agendi necessitate, vel isti de ea in qua serui nati sunt, peccandi necessitate conuerterentur? Nam quòd ad illam priorem, quam vocauimus libertatẽ necessitatẽ attingit, ea certè est vera libertas, & nihil a-

liud quàm instauratæ in electis Dei inchoatio, sicut Deum ipsum
 dicimus necessariò bonum esse, nec mentiri, nec mori posse, cuius
 certè voluntati propterea nihil detrahitur, potius asseritur. Sed
 & ex aduerso necessitas peccandi, spontaneum malæ voluntatis
 motum non tollit, sed ostendit. Quinam enim aliter mouere se pos-
 set mala voluntas quàm malè? Hoc autem vt planius etiam intelli-
 gatur, ne τὸ ἐπὶ τῶν πραγμάτων quidem sic tolli ista decreti diuini necessa-
 ria firmitate & cæritudine sic demonstratur. Proidentia Dei qua
 res omnes & singulas sine vlla exceptione administrat, secundas
 causas non tollit sed ponit, ideoque rerum naturas non mutat, sed
 quàmque rem pro natura illius determinat. Est enim Deus condi-
 tor tum rerum omnium quæ existunt, & modorum quibus exi-
 stunt. Et quem duo sint isti modi, necessitas videlicet & contin-
 gentia, vtrâque sic determinat, vt nò tantùm necessariò, sed etiam
 necessaria ex causa, & quæ aliter se habere suapte natura non pos-
 set, eueniat quod decreuit vt tali necessitate eueniret. Et vicissim
 quædam sic definiuit, vt necessariò quidè quod decreuit eueniat, qua-
 tenus ipse nunquàm falli potest, at non tamen necessaria ex causa,
 sed contingente, quæ videlicet decreuit vt cōtingenter euenirent.
 Quod agetum distinctè in Adamo primùm: deinde in omnibus ip-
 sius posteris ostendamus. Adamum igitur ante lapsum dubium
 non est voluntatem habuisse bonam, sed vt res ipsa ostendit, mu-
 tabilem. Potuit igitur naturalibus suis viribus Satanæ suggestioni
 obistere, nondum introductis in hominis voluntatem concupis-
 centiis. At quâuis in alterutram partem flexibilis esset hæc volun-
 tas: quòd ad ipsam *δύναμιν* & facultatem volendi attinget, tamen v-
 trumque eligere non potuit, sed tantùm alterum. Voluntas autem
 non coacta, sed sua vnus sponte, non necessariò, sed contingenter
 in partem illam inclinauit quæ erat à Deo determinata, cuius pro-
 inde necessarius quidem fuit euentus ex causa remota, nempe Præ-
 destinatione Dei: contingens verò ex propinqua causa contingente,
 cuius quàm spontaneus fuerit motus, tota culpa in eo *hæsit qui spontè*
lapsus est. Notum enim est τὸ ἐκείνου non opponi *τὴν ἀντιθέσιν*, sed
τὴν ἀνάγκην, quoniam quamuis ipsius *ἐκείνου* Adami, facultas in sese
 qualis est considerata fuerit in alteram partem flexibilis, tamen
 actio ipsa non utrunque sed id alteram demùm partem ferri neces-
 sariò potuit quam spontè delegisset: eam autem elegit contra-
 conscientiam quam eligere non debuit. Ad posteros autem Adami
 quòd attinget, deprauata eorum voluntas, tunc quoque à vero a-
 berrante ipsorum mente, quum aliquod tantùm boni & veri simu-
 lachrum intuetur, (de his enim hic ago quæ ad officium conscien-
 tiæ erga Deum & proximum spectant) nunquàm inter verè bo-
 num & malum deliberat, sed vel inter illa quæ speciem quidem
 habent boni, (cuiusmodi sunt Philosophiæ omnes morales virtu-
 tes) (sed

tes) sed verè bonæ non sunt, quamvis alia longius, alia propius à vero bono absint: vel inter illas virtutes & vitia verè & penitus mala vel denique inter hæc vel illa vitia deliberantes pendet: & utramvis partem elegerit, non potest aliud quàm peccare. Sed rursus quum in alterutram partem habeant quoque flexibilem illam servilem & peccato mancipatam utrinque libertatem, itidem in gremio semper partem sponte inclinant quam Deus ab æterno determinavit, prout etiam Deo visum est efficere ut ipsi sponte ferantur, efficaciam Spiritui erroris & ipsorum concupiscentiis tribuente. Unde consequitur infallibili Prædestinationis eventum contingentiam volutatis minimè tolli. Hoc autem ut magis etiam liqueat, certis etiam exemplis ostendamus, Providentiæ Dei, quamvis certa & immota determinatione mediarum causarum naturam non mutari. Christum mori citius potuisse quàm mortuus est quis neget, si spectetur in sese adversariorum ipsius potestas & malevolentia: Hora igitur illa à patre determinata, non nisi contingenter, quòd ad auctores ipsius mortis attinet, mortuus est, quibus, quòd ad ipsos attinet, tum quoque quum illum interficere statuerunt, lieuit mortem eius, ut antea, differre: quòd ad Dei, verò determinationem attinet, nec citius nec tardius, nec alio loco, nec alio mortis genere occidi potuit: sed tum demum quum advenit ipsius hora, convenerunt Herodes & Pilatus ut facerent quæcunque manus & consilium Dei prædefinierat ut fierent. Act. 13. 44. Sic si naturam ossium Christi spectes, & quid carnificibus quales in sese fuerunt licuerit consideres, illa frangi potuisse quis neget? Quia tamen alterutrum tantum eligere potuerunt carnifices, & vitro, quamvis inscienter, ad id inclinarunt quod Deus ante omnia secula determinatum prædixerat: idcirco ex Dei quidem ordinatione fieri non potuit ut frangerentur, ac proinde necessarid integra manserunt: sed ex media causa, id est carnificum voluntate contingenter fracta non fuerunt. Rectè igitur August. adversus Ciceronem eruditissimè hac de re disputans lib. 5. de Civit. Dei cap. 9. postquam & Stoicorum fatum refutavit, quo contingentia omnis tollitur, Epicureorum quoque omnem providentiæ certitudinem tollentium insaniam redarguit: cuius verbis totam hanc disputationem finire placet, *Non est, inquit, consequens ut si Deus certus est omnium ordo causarum, ideo nihil sit in nostro voluntatis arbitrio: Nam & ipsa nostra voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deus, et usque præscientia continetur, quoniam & humana voluntates, humanorum operum causa sunt.* Item. *Voluntates nostre tantum valent quantum eas Deus valere voluit ac præscivit.* (En præscientiam cum voluntate semper cõiunctam) & ideo quicquid valent, certissimè valent, & quod ipsa omnino factura sunt quia volituras ac facturas ille præscivit, cuius præscientia falli non potest. Item, *Si desinit illa esse necessitas secundum*

quam dicimus ut ita sit aliquid vel ita fiat, nescio cur eam timeamus ne nobis libertatem auferat voluntatis. Nec aliter etiam hac de re sensit Thomas scholasticorum eruditissimus 1. quæst. 22. art. 2. ad 1. & 23. quæst. art. 4. ad 1.

Conuersionis certè donum nihil ad reprobos pertinet, sed si proprium est salutis destinatarum, falsissimum est, ac etiam ridiculum dicere Deum velle illos alios quàm illos conuerti, vel negare Deum nolle ceteros damnationi destinatos conuerti. Quàto magis autem ridiculum est, affirmare audere conuersionis donum omnibus, id est ex sententia D. Andreae singulis hominibus offerri? Quasi verò alij quàm quos Deus trahit petere nedum obtinere possint conuersionis gratiam, quam ipse D. Andreas rectè testatur humanis viribus fieri non posse.

D.D. Vviremb.

Luc. 24. Sic scriptum est, & sic oportuit Christum pati, & predicari in nomine eius penitentiam, & remissionem peccatorum IN OMNES GENTES.

Antith. Th. Beza.

1. Magis mirabile est, hoc à vobis negari, cum sit res manifestissima, quòd videlicet sub vniuersali particula (OMNES) etiam singuli intellicantur homines in omnibus gentibus.

2. Deus iam inde ab orbis condito, suam voluntatem in saluandis hominibus patefecit, & in omnib. Monarchiis populum Israëliticum illustrem reddidit, apud quem hæc promissiones conseruatae sunt. Quum ergo propter mercimonia trans mare currant homines, cultus autè Dei tam fuerint negligentes, non voluntatem Dei, aut occultum eius decretum de damnandis hominibus, sed suam ipsorum impietatem accusare debebunt, qui profelyti fieri & saluari potuissent.

3. Non ad occultum Dei & absolutum decretum referri posse, quòd maxima pars orbis terrarum nunc in tenebris versatur, sed malitiam hominù causam esse, Paulus aperte docet, 1. Thess. 2. cum inquit: Quia amorè veritatis non receperunt, vt salui fierent, ideo misit eis Deus operationem erroris, vt credant mendacio. Quid magis aperte contra opinionem de absoluto Dei decreto, in damnandis hominibus dici posset?

Ad locum Luc. 24. Per omnes gentes, mirabilis est glossa, intelligere singulos omnium populorum homines. Et si verum istud esset, tamen non de omni tempore hoc verè dici posset, quum, Deus demum post missionem Apostolorum omnibus gentibus voluntatem suam saluificam patefecerit, & nunc maximam partem orbis terrarum iusto iudicio, non autem nunc demum nouo capto consilio in tenebris versari & perire velit.

Responsio

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Ad 1. Reprehendi vt ineptissimam hanc interpretationem, Omnes gentes, id est singuli omnium gentium homines. Contrarium tucetur D. Andreas. Quo argumento? Res est, inquit, manifesta. Et hoc est scilicet appositè & solidè refutare Bezae hæreses, impietates, blasphemias. Quinam verò per omnes Gentes intelligi possint omnes singularum Gentium homines, quum Deus ipse, certissimus illius Abrahamo factæ promissionis de benedicendis in ipso Gentibus omnibus interpres, non tantum Ismaëicæ cum sua Gête, quoniam solus Isaac erat promissionis filius: sed etiam Esauum cum Idumæis adhuc in vtero latentem: immò & alias quàm plurimas Gentes ex Abrahami lumbis eductas, ab illo benedictionis fœdere excluderet: quibus etiam postea nullos acerbiores hostes habuit Dei populus? Sed & idem ille Deus qui omnes Gentes dixerat benedicendas in Abrahamo, alibi omnes interpretatur multas. Genes. 17. 4. & 5. Paulus autem toties illam Abrahami benedictionem citans & explicans, nusquam istius glossæ meminit: sed Ecclesiam generali distributione in Iudæos & Græcos, siue Gentes, tunc demum ad Euangelij participationem vocatas, vbique distinguit. Neque verò sic tollitur vsus particulæ vniuersalis, quum sua quoq; Ecclesiæ vniuersalitas constet: vnde illa August. commodissima distributio humani generis post conditum mundum in duas hominum ciuitates siue societates: *quarum vna*, (inquit ipse lib. de Ciuitate Dei 1. cap. 15) *prædestinata est in æternum regnare cum Deo: altera æternum supplicium subire cum Diabolo.* Postremò quàm absurda est & ad id de quo hic agitur nullo modo accommodata istius loci citatio? Dicuntur enim illa Christi verba, de Euangelio non vt omnibus Gentibus à condito mundo, (sicut D. Andreas contendit) prædicato, sed post ipsius demum Christi discessum, aliquot etiam interiectis annis, prædicando.

Ad 2. Hac demum obseruatione D. Andreas probare instituit suum illud falsissimum & absurdissimum commentum, quòd nemo propter aliam causam, quàm propter oblatam Euangelij gratiam contemptam, vel incredulitate repudiatam, sit vnquam damnatus, vt non aliud quàm suam ipsius impietatem accusare quisquam debeat. Ceddè verò quàm solidis argumētis? Primum quòd Deus iam inde ab orbe condito suam illam voluntatem, de seruandis hominibus perfecit. Concedo, & priorem illum mundum qui longeuos illos Patriarchas præceptores habuit à promissionis liberatoris contemptu minimè absolui posse fateor. Sed nullos adhuc infantes tunc è viuis excessisse priusquàm audire quicquam de Euangelij gratia possent, & in illa malorum, quos Moses filios ho-

DD j.

minum vocat, periisse ausine D. Andreas, qua solet confidentia, affirmare? Et paulatim, parentum negligentia & improbitate, omnem illius promissionis & veræ pietatis apud illos prophanos memoriam, & inter ipsorum plerosque posteros obsoleuisse, qui nunquam ea de re quidquam audierint, probabilius est quam ut negari possit. Neque istud dico quasi excusationem isti mereantur, sed ut quàm vana sit de oblata singulis illorum temporum hominibus Euangelij gratia conclusio appareat. Deinde, cui potius quàm ipsi Deo, causas secururi diluuij, Gigantū videlicet illorum vitā omnivictiorū genere contaminatissimā cōmemoranti credemus? Quamvis igitur Noachi præconis iustitiæ contemptus quasi cumulus fuerit superioribus omnibus sceleribus adiectus, ex illis tamē verbis liquet omnis iuris & æquitatis violationem potius quàm Euangelicæ quasi singulis hominibus oblatæ gratiæ contemptum, propriam fuisse diluuij causam. Sed inquit D. Andreas, *Deus omnibus Monarchiis Israëllem apud quem promissiones illa conseruatae sunt illustrem reddidit, à quo petere ut homines veritatis illius cognitionem: atque ita proselyti fieri & seruari potuerunt, quum alioquo propter mercimonia trans mare currant homines.* Et ista rursus quàm ineptè, immò etiam quàm falsò magna ex parte dicuntur? Primum enim agitur hic inter nos de ea ratione quam Deus in damnandis singulis, quos à condito mundo damnauit, hominibus omni tempore sit securus. Quum autem Abrahamum Dominus ab omnibus omnium terrarum familiis segregatum, Euangelico fœdere cum ipso & vnis ipsius posteris renouato, ex Vr Chaldæorum educeret: notum scilicet istud mysterium fuit omnibus tunc gentibus & populis cuius cognoscendi desiderio tangi possent. Et quum postea vnica Iacobi familia, 75. animabus constans, in Ægypto exularet: seorsum in territorio Gosen collocata, licet Iosepho Ægyptum moderante, cui persuaserit D. Andreas Pharaonem & singulos Ægyptios de illo æternæ vitæ fœdere in illa familia residente certiores fuisse factos? Sed percontari, inquit D. Andreas potuerunt, nempe siquid eiusmodi de Israëlitis audiissent quo ad illam cognoscendam allici possent: quum potius illis euenerit quod omnibus etiam Euāgelium audientibus, nisi intus à Deo trahantur: nempe ut siquid tale ad ipsorum aures peruenit, aut etiam ex Iosepho vel aliis plenius cognouerunt, fuerit illis id omne præ sua Ægyptiaca superstitione vel offendiculo vel ludibrio. Illustris fuit autem postea redditus populus Israëliticus Chananæis & vicinis Gentibus: at non certè omnibus: ac ne Chananæis quidem ut erudirentur, sed ut territi exterminarentur. Quòd si de subsecutis temporibus vsque ad Christi aduentum quæritur, fuerunt quidem Israëlitiæ longè latèque illustres: sed insignibus miseriis & calamitatibus: quæ scilicet fuerunt egregium prophanis Gentibus ad suam

suam deferendam superstitionem, veram autem Israëlitarum religionem amplectendam, incitamentum. Quorsum autem plura de istis ineptissimè conclusis, quum Apostolus Ephes. 1. Gentes minime testetur fuisse ista Israëlitis vocatione peculiari ad fœderis æterni participationem illectas, sed contrà nihil ad illos consilium & beneficium istud Dei pertinuisse? Fuisse enim illas extra Christum, nihil cum Repub. Israëlitis commune habuisse: extraneos à fœderibus promissionis: Dei denique expertes in mundo extitisse: ad eò quidem vt, quamuis iam appropinquante illarum vocationis tempore diuinitus præstituro, Christus discipulos suos, in priore illa delegatione, prohibeat Gentibus aduèrtum suam prædicare: & illam Chanaanitidè mulierem, quamuis singulari beneficio afficiendam compellens. panem filiorum canibus obiciendum neget. Itaque hoc ipsum argumentum tractans Apostolus Actorum 14. 17. & Rom. 1. accuratè explicans, nullam contemptæ Euangelij gratiæ mentionem facit: sed ex violata naturali Dei notitia & Legis naturæ transgressione quæ inter turpe & honestum discernit, & nulli faciendam iniuriam dicitur, iustam iram Dei toti humano generi incubuisse & incumbere demonstrat: peculiariter postea Iudæos ex beneficiis propriè ad illud vsque tempus in eam Gentem collatis coarguens. Postremò, quorsum totum istud, quum inter nos non de damnationis causis notis ac perspicuis quærat, sed de ipso æterno causas illas omnes medias & antegrediente & ordinante? quod dum existimat positis illis causis tolli, in ipsum communem sensum peccat. Et sic quoque ad tertiam obseruationem responsum esto.

D. D. Vvirtemb.

Ioan. 3. Sic Deus dilexit M V N D V M, vt vnigenitum Filium suum daret, vt OMNIS, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Antisheffs. Th. Beza.

Ioan. 3. appellatione ¹ Mundi non vniuersaliter, sed indefinitè humanum genus intelligitur, & quidem ijs accommodata qui in ipsum credunt, dicente ipso Christo ² se non orare pro mundo, sed tantum pro ijs, quos dedit ei pater, & nomini ipsius credituris.

1. Manifesta verborum Christi deprauatio & vocabuli (Mundi) falsa interpretatio, quam ex Scriptura Sancta nunquam probare poterit. Contrarium autem ipso Iohannes, optimus suorum

verborum interpres docet, quum inquit: Christus est propitiatio pro peccatis TOTIVS MUNDI. Vbi non est indefinita vocula, sed vniuersalis particula posita. 2. Et si vocabulū (MUNDVS) hic restrictum est, non tamen errorem de absoluto decreto damnationis confirmat. Nam per MUNDVM contemptores doctrinæ Euangelij intelligit, qui se Christo opponunt: pro his se orare negat Christus. Non autem sequitur, quòd absoluta voluntate Christus eos velit saluari.

DD ij.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Coniungā mox cum hac duplici obseruatione refutāda cætera Ad. 1. u. quæ noster aduersarius in eandem sententiam à pag. 540. vsque ad 543. attulit, nihil moratus egregia illa emblemata quibus ipsi visum est, pro egregio illo suo in Ecclesiā Dei zelo, me aspergere, quibus se potius, quod æquos omnes lectores iudicatuos spero, conspuit, cuiusmodi sunt illa, pag. 542. *Falsa opinio Beza de inefficaci uocatione, & p. 543. Doctrina Beza de Prædestinatione in perpetua dubitatione relinquit conscientias perturbatas.* Et 547. *Horrenda doctrina Beza, Christum non esse pro totius Mundi peccatis mortuum.* Et ibidem. *Hic Beza cum suis fratribus in altera mensa sedentibus risit.* Et 550. *Beza doctrina usum Euangelij & Sacramentorum prorsus tollit:* quæ quàm verè in me dicantur, iudicet Ecclesia. Nunc de hoc loco agamus. Status quæstionis est, An quum Iohan. 3. dicitur Deus sic dilexisse mundum vt vnigenitum suum daret &c. singulos homines dicatur dilexisse, & pro iis Filium suum dedisse, quod ille affirmat, ego de solis illis ex vniuerso mundo delectis intelligendum asseuero. Rationes autem illius istæ sunt. Prior ex collatione loci 1. Ioh. 2. vbi totius mundi fit mentio, de quo proxima refutatione respondebo. Altera perscripta est ex pa. 540. vbi postquam (non minùs grauitè de rebus extra controuersiam omnem positis, quàm leuiter contrariis argumentis respondere consuevit) præfatus fuit non ex ratione humana, sed ex verbo Dei aperto & minimè obscuro de Dei erga homines voluntate esse iudicandum, tandem, *oro*, inquit, *vt mihi categoricè & discretè respondeas, an Deus vnquam dilexerit eos qui nunc damnati sunt, aut in futurum damnabuntur.* Potui respondere, & si quorsum hæc ipsius impudens interrogatio tenderet suspicari potuissem, respondiissem ex Augustini distinctione Deum odisse simul & amare homines: amare videlicet homines quatenus sunt opus suum, odisse verò in hominibus opera hominis, id est peccata, siue vt idem alibi loquitur, ad Simplic. *quum ex numero impiorum quos non iustificat, facit vasa in contumeliam, non hoc in eis odisse quod facit: & in quantum vasa sunt, eos ad aliquem usum facere, vt per eorum ordinatas pœnas vasa qua sunt in honorè proficiant.* Non itaque odisse Deum illos, nec in quantum homines sunt, nec in quantum vasa sunt, id est, nec quod in eis fecit creādo, nec quod in eis facit ordinando. Nihil enim eorum odit qua fecit. Quòd autem vasa eos facit perditionis, ad usum correctionis aliorum facit: odit autem in eis demum impietatem quam ipse non fecit. Sicut ergo Iudex in homine odit factum, sed non odit quòd fur datur ad metallum: illud enim fur, hoc iudex facit: ita Deus quod ex conspersione pereunantium facit vasa perditionis, non odit quod facit, id est opus perditionis sua in pœna debita pereunantium, in qua

qua occasione salutis illi quorum miseretur inueniant, sicut Pharaoni dictum est, *Ad hoc te excitavi.* &c. Hæc inquam quum possem illi respondere, quæ tum satis mihi in mentem veniebant, sui tamen simplici negatione contentus, qua sic illum constringi videbam, ut aut mihi assentiri, aut (quum de singulis personis, non autem de tota quapiam gente *δύο* in se considerata inter nos ageretur) Deo mutabilitatem tribuere cogeretur. At ille prolatis illis Christi verbis, *Sic Deus dilexit mundum*, denuð quæsiuit, quid in his Christi verbis significet vocabulum *Mundus*, Respondi, *Electos*, ut rectè exceperunt illius amanuenses: qui tamen vel imprudenter vel malitiosè (quod ipsorum conscientia relinquo) præterierunt hæc totidem verba: *Ex vniuerso mundo colligendos*: quod minime prætermissum oportuit. Nam hæc ratio est cur *Mundi* vocabulum Christus illie vsurparit. Ille verò primùm ad vniuersum consensum omnium Sacræ scripturæ veterum & neotericorum interpretum prouocauit, ex quibus certum sit, vniuersum genus humanum sic intelligi. Quasi verò istud neget qui sic fatetur significari omnes ex vniuerso humano genere diuinitus electos quorum miseretur. Sed det mihi vel vnicum probatæ fidei, id est non Pelagianum aut Semipelagianum interpretem D. Andreas, qui docuerit ex hoc vel alio vilo Scripturæ loco, parrem vnquam decreuisse Filium mittere, vel Filium suo tempore misisse vel singulos natos homines per misericordiam seruaret. Nam id certè si decreuisset etiam fecisset, quum nec impediri nec mutari possit, nec à luto sed à figulo pendeat ipsius voluntatis executio.

Sed subiecit ille postea, *Idem Christus mox eodem loco dicit hoc esse iudicium quòd Lux venit in mundum, sed dilexerunt potius homines tenebras quàm lucem, ubi, inquit, vocabulum *Mundus*, non potest intelligi de electis tantum, sed maxime de illis qui reiciuntur.* Respondeo, manifestè hic apparere in D. Andrea spiritum vertiginis. Res enim ipsa clamat in his Christi verbis, *Mundi* vocabulū quū bis hic vsurpetur, aut vtrobiq; pro solis exitio sua ipsorū culpa secuturo destinatis intelligi, aut priore quidem loco pro terrarum orbe, posteriore verò pro solis illis reprobis intelligi. Quisnam autem satis sanæ mentis homo, colligat, quum dicitur Deus dilexisse mundum, hoc nomen de singulis sine vilo electorum & reproborum discrimine dilectis & saluti destinatis intelligi? Saltè verò mihi concedat aduersarius vnicum saltem Esauum exosum fuisse, idque non alia ratione quàm quia Deus voluit. Sic enim Apostolus Rom. 9. 18. manifestè, & quidem numero multitudinis nò minus quàm in altero electionis membro colligit. Sed ut cætera prætermittam, quorsum rursus istud aduersari me? Agit enim Christus de ipsius executionis æterni illius decreti, id est damnationis causis quæ per se notæ sunt & perspicuæ. Ego verò de ipso

DD. iij.

decreto contemendo, cuius causa sit vnica Dei voluntas, omnes subordinatas antegrediens, quod iam pridem occidere isti surdo non desino.

Profert idem postea suauissimam illam Iohan. Baptistæ vocem: *Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. M V N D I* inquit, non electorum tantum. Iam vero non Israël tantum, sed ex cæteris quoque gentibus colligendorum electorum, vt antea Simeon distinctè in illo suo cygneo cantico explicauit. & Christus Ioh. 10. loquutus est, restatus eos quos alloquebatur, quamuis Israëlitas secundum carnem, non esse ex ouibus suis, nedum quum agitur de dilectione Dei erga suum gregem quem nunquam deserit, singuli omnium gentium homines eo nomine intelligantur. Sed hac in re tam turpiter hallucinatum fuisse D. Andream mirum non est, quem paulò post audiemus manifestè contendere Christum pro omnibus singulorum peccatis satisfecisse, nec quenquam propter alia peccata, sed propter solam incredulitatem damnari. Addit postea in eandem sententiam pag. 541. hæc Pauli verba ex Rom. 5. *quum inimici essemus reconciliati sumus Deo per mortem filij eius* & ex 2. Cor. 5. *Deus erat in Christo M V N D V M reconcilians sibi*. Quorsum istud verò? Paulum enim constat non aliud ostendere quam realis vocationis & reconciliationis nostræ fundamentum non esse volentis neque currentis, sed misericordis Dei, ex illo ipsius proposito quo nos in Filio ante tempora æterna dilectioni suæ destinatos, quamuis postea natos & inuentos peccatores, sic foris vocat vt intus iustificet.

Accumulat postea locum illum ex Ezechiele. 18. *Non est voluntas mea mors impij*, & ex Matth. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis*. Et ex Timoth. 2. *Deus vult omnes homines saluos fieri*. ad quorum locorum falsas & ineptas interpretationes suo iam loco respondimus, vt & illud quoque quod de falsa vt ipse loquitur, inefficaci vocatione pag. 542. & deinceps nobis obiicit, plenissimè refutauimus pag. huius nostræ responsionis 93. & aliquot sequentibus.

D. D. Vvirtemb.

1. Ioan. 2. *Ipse est propitiatio non pro nostris tantum, sed pro totius mundi peccatis*.

Antich. Th. Beza.

1. Verba Iohannis nimis aperta sunt, quam vt admittere possint hæc tam manifestè falsam interpretationem. Non

Prima Epistola Iohan. 2. quod dicit Iohan. non pro nostris tantum, sed pro peccatis totius mundi facta est propitiatio, de sola vniuersalitate electorum & credentium intelligitur

gitur, quæ iam non ex vnica ipsius Apostoli gente, nempe Iudæorum colligatur: sed diruta inacerie, sicut copiosè explicat Apostolus in Epistola ad Ephes. sese in reliquas gètes effundat, sicut Abraham promissum fuit, fore: vt per illius semen omnes gentes benedicerentur. Et videtur Iohannes hæc ipsa Christi verba secutus de industria, qui in extrema illa sua ardētissima precatōe, Iohan. 17. ver. 20, Non pro his tantum rogo, inquit, sed & pro iis, qui per sermonem eorum credituri sunt in me. Sicut etiam Iohannes dixit: Else hunc agnum Dei, qui tollit peccata mundi. Num verò Christus totius mundi peccata sustulit, vt vos de singulis hominibus interpretamini? Et certè nobis + intolerabilis vox vestra visa est. Christum esse mortuum pro damnatis, & homines non damnari propter peccata.

eam collationem instituit, inter Iudæos & gentes, sed vniuersaliter de toto mundo loquitur.

2. Nihil certius est, quàm Iohannem vocabulo (mundi) non indefinite, sed vniuersaliter omnes homines intellexisse, sicut alia prope modum infra 5. scripturæ loca testantur & confirmat.

3. Sufficiens pro singulorum hominū peccatis satisfecit, vt noua aut alia victima non opus esset, si mille mundi, vt sic loquar, restaret Deo reconciliandi, pro quibus vna gutta sanguinis Filij Dei sufficeret.

Quia verò maxima pars hominum hunc contemnit: ideo illis nihil prodest, & eò grauius damnantur. 4. Summam impietatem nos esse dicimus, si quis hoc neget. Quin ideo potissimum damnantur, quòd non credere voluerunt, Christum pro ipsorum peccatis mortuum esse: quod summum & maximum peccatum est. 5. Hæc non sunt nostra, sed Christi verba & doctrina, quum inquit: Hoc est iudiciū, (hoc est, causa iudicij & damnationis) quòd lux venit in mundum, & mundus tenebras plus dilexit, quàm lucem. Etsi igitur peccata suâ naturâ damnant: tamen amplius damnare non possunt, si in Christum verè credas. Non ergo ideo damnantur homines, quia peccarunt, vt nulla ratione amplius illis succurri possit: aliàs etiam omnes sancti damnarentur, quoniam omnes peccauerunt: sed ideo damnantur, quia liberatorem respiciunt, & in eum credere nolunt.

Responso Th. Bezae ad obseruat. D. Andrea.

Ad. & 2. Ad hunc locum duo respondi. Vnum, propitiationis beneficium necessariò ad solos electos, &, quia electi sunt, credentes pertinere: alterum, significare Ioan. non sibi soli & iis quos secum accenset, sed etiam in vniuersum toti mundo commune esse istud beneficium, quoniam videlicet diruta macerie, non iam vnus gentis seruator apparuit. Et ad prius quidem quod tamen præcipuum fuit, nihil prorsus respondet aduersarius: ad alterum autem, tantum vrget particulam T O T I V S pag. 345, & deinceps addit quòd hanc epistolam non ad Iudæos tantum, sed ad omnes Christi discipulos, doctrinam Christi amplectentes Ioannes scripserit, quos vniuersaliter alloquatur. Atqui prior illa responsio nec illius commentum probat de singulis omnium gentium ho-

minibus, nec contra me facit, quum sua sit etiam electis vniuersa-
 litas, sicut loquens Apostolus 1. Cor. 15. 22. Sicut, inquit, in Adam o-
 mnes moriuntur, sic in Christo omnes viuificabuntur: quo in loco
 quamuis prior vniuersalis particula simpliciter accepta omnibus
 hominibus conueniat, quum nullus sit cui non statutum sit mori,
 tamen de solis electis necessario intelligitur, vt sibi constet vtrius-
 que membri oppositio. Sed hoc etiam ex eo liquet, quod tractatio-
 nem de resurrectione Paulus, vt ex omnibus & singulis ipsius ar-
 gumentis apparet, ad solam illam accommodat quicum æterna vi-
 ta coheret. Coniunctissimæ sunt autem & inseparabiles propitia-
 tio & viuificatio, ac proinde illa vt & ista ad solam electorum vni-
 uersitatem necessario refertur. Sed & quid hic valeat MVNDI
 appellatio. D. Andream ex ipso Deo & ex Paulo inter se collatis
 non pudeat cognoscere. Apostolus igitur pro eo quod Do-
 minus. Genes. 12. 18. Omnes gentes dixit benedicendas in Abraha-
 mi semine, Paulus Rom. 4. 13. Promissionem illum accepisse dicit
 quod esset hæres mundi futurus, id est mundum pro hærede habi-
 turus. At omnes Gentes ipse Dominus Genes. 17. 4. & 5. multas in-
 terpretatur: nempe vniuersitatem illam ad solam electorum ex o-
 mnibus Gentibus multitudinem restringens: de quo etiam vnico
 mundo agit hoc quem tractamus loco Ioannes. Qua de re agens
 August. noster, & has ipsas promissiones explicans. *Possunt esse in-
 quit, aliqua omnia, quæ non sunt multa, sicut omnia dicimus Euangelia,
 quæ tamen breui numero, id est quaternario continentur. Et rursus possunt
 aliqua esse multa non tamen omnia: Sicut multos dicimus credere in Chri-
 stum, non tamen omnes credunt. Quod autem dictum est, In semine tuo
 benedicetur omnes gentes, & Patrem multarum Gentium posui te, eas-
 dem omnes multas, & easdem omnes esse monstratum est. Similiter quum
 dictum est, Per vnus iustificationem ad omnes homines in iustificatio-
 nem vita: & rursus dictum est, Per vnus obedientiam iusti constituentur
 multi, non aliquibus exceptis, sed de eosdẽ multos omnes oportet intelligi, non
 quod omnes homines iustificetur in Christo, sed quod omnes qui iustifican-
 tur, non aliter possunt iustificari quam in Christo.* Altera verò D. Andree
 obiectio pag. 146. in qua dicit Iohan. epistolam scriptam esse ad omnes
 discipulos Christi doctrinam Euangely amplectentes, quos simul omnes
 intelligat vocabulo NOSTRIS, nomine autem TOTIVS mundi
 omnes homines nemine excluso, quod inquit apud omnes verè pios &
 synceros Doctores est indubitatum, etiam si illi largirer, recto quidem
 sensu ita vt per omnes homines intelligantur singuli electi, ac pro-
 inde credentes, contra me non facit: ad singulos autem sine cuius-
 quam exceptione ex huius commento accommodatum, tam im-
 pium & blasphemum est illud affirmare, quam dicere damnari pos-
 se quenquam citius expiata per Christi mortem sint peccata, siue
 pro quo Christus satisfecerit: siue Christum pro aliquo satisfecisse

qui

qui beneficium eius fide non sit amplexus, quod tamen ad eò præ-
 fractè & impudenter ausus est disertis verbis inculcare pag. 546. &
 deinceps *ut paratum sese dicat, non solum ad publicam renouationem*
sed etiam ad durissimam pœnam, si quis ipsi contrarium demonstrauerit,
ex ullo vetere vel aoterico scriptore probato. Ego verò hic me ipsum
 ad eadem offero, si quem Orthodoxum protulerit qui absurdissimi-
 mam eius commentum toto peccatore non detestetur.

Illud enim, *Christus mortuus est pro omnium hominum peccatis Suf-*
ficienter, sed non Efficienter, et si recto sensu verum est, durè tamen
 admodum & ambiguè non minùs quàm barbarè dicitur. Illud e-
 nim P R O, vel consilium Patris ex quo passus est Christus, vel ip-
 sius passionis effectum, vel potiùs vtrumque declarat, quorum neu-
 trum ad alios quàm ad electos spectat: quamuis negandum non sit
 tanti esse hanc oblationem ut potuerit etiam pro infinitis mundis
 satisfacere, si plures essent mundi, & mundani omnes fide in Chri-
 stū donarentur, nedū pro singulis vnus mundi, nullo excepto, ho-
 minibus, si Deus eorū omnium vellet misereri. Christi verò propi-
 tiationis de qua hic loquitur Iohan. & quam ait pro toto mundo
 præstitam, siue ipsius Sacrificij, duæ sunt partes inter se inseparabi-
 liter coherentes & veterum Sacrificiorum ritu adumbratæ: nem-
 pe, solennis illa deprecatio Ioh. 17. expressa, quam non pro suis, ut
 legales illi Pontifices, sed pro nostris peccatis obtulit, ad sui ma-
 tationem properans: deinde ipsa illius per se ipsum in ara Crucis
 oblatio. Quis autè illum pro aliis se offerre voluisse dixerit, quàm
 pro quibus summus iste noster Sacerdos simul & victima, Patrem
 rogauit, quin istas coniuunctissimas partes inseparabiles nefarie di-
 strahat? Pro quibus autè se rogare testatur? Pro illis in primis cha-
 rissimis discipulis quos dederat ipsi Pater: deinde pro iis, inquit, qui
 per sermonem eorum credituri sunt in me. Pro mundo autem ego
 non rogo. Et ex mundo non sum, sicut & ego non sum ex mundo:
 Mundi appellatione, ut cogitur noster aduersarius pag. 545. fateri,
 credentibus oppositos intelligens. Distinctio autem illa quam iste
 tandem protulit inter SUFFICIENTER & EFFICIENTER,
 T E R, mera est tergiversatio, nec aduersarium meum in isto com-
 mento subleuat. Constat enim ex hac tota nostra disputatione non
 quæsitum fuisse inter nos singulisne hominibus, an verò solis cre-
 dentibus saluifica sit Christi redemptio: qua de re, exceptis Orige-
 nistis infans qui Dæmonas etiam ipsos tandem seruatum iri som-
 niarunt, quisnam inter Christianos vnquam quæstionem mouit?
 Sed de his duobus capitibus maximi momenti inter illum & me
 controuersum est, & controuertitur. Primùm, an Deus æternò illo
 & immutabili suo decreto facere constituerit, & suo tempore fa-
 ciat, fecerit, & ad seculorum vsque fines facturum sit ex eodem luto,
 tam vasa ad decus, quàm vasa ad dedecus: illa quidè per iudicium,

EE j.

ista verò per misericordiam ad destinatù sibi finem necessariò peruentura, vt in vtrisque in æternum glorificeretur, quòd ego affirmo, ille verò negat. Alteram, an Deus (quòd ille affirmat, ego verò inficior) sicut singulos, nemine prorsus excluso, semper voluit seruatos, ita Filium pro illis singulis passurum miserit, singulis à condito mundo illam gratiam patefecerit, & illius recipiendæ potestatem fecerit : an verò (quòd ego tueor, & ille inficiatur) sicut ab æterno Deus immutabiliter constituit, quos ipsi libuit per iustas in ipsis hærentes causas perdere, non minùs quàm alios quos itidem ipsi libuit, quamuis & ipsos in se ipsis exitio dignos, per misericordiam seruare : sic etiam solis suis illis seruandis, Christum suum qui est illorum caput, olim per Prophetas promissum, suo tandem tempore exhibuerit : quibus etiam solis verè cor aperiat, vt quemadmodum foris externo ministerio, sic intus per Sàctum suum Spiritum efficaci vocatione doctos, & per fidem iustificatos, tandem æterna vita glorificet : cæteros, partim nulla prorsus Euangelij sui patefactione dignans : partim sanctis suis permixtos per externam vocationem, sua ipsorum tamen culpa indurans, vt in æternum tandem dedecus & exitium cui destinati sunt præcipitentur. Quum de istis igitur inter nos quæsitum sit, quorsum ille mutata, vt Sophistæ solent, quæstione, istà SVFFICIENTIÆ & EFFICIENTIÆ distinctionem videri possit induxisse, nisi vt illa sua potentia hoc obdixto fucò operiret : hoc etiam ausus totidem verbis (proh scelus) scribere, & æternam ac immutabilem veritatem vocare, quòd Christus NON MINVS pro DAMNATIS SIT PASSVS, crucifixus & mortuus & pro ipsorum peccatis satisfecerit, quàm pro Petri, Pauli, & omnium Sanctorum peccatis.

Et ne quis ambigere possit hunc hominem in ea esse sententia, quòd Christus verè & re ipsa singulorum hominum, nullo prorsus excepto, peccata expiarit, quamuis postea per ipsorum incredulitatem non percipiant istius expiationis fructum, ecce ex pag. 548. apposita quoque ad marginem hac sententia, *Sola incredulitas damnat homines*, totidem ipsius expressas voces, *Non idèò damnantur, inquit, æterno exitio adiudicandi quòd peccauerim, aliàs quoque omnes electi damnarentur, quoniam omnes peccauerunt, & egent,* (verè potius deficiuntur, vel destituuntur) *gloria Dei, Sed idèò damnantur quia non habent vera fide amplecti Iesum Christum, quoniam beneficium mortis Christi per fidem sibi non applicant, qui pro ipsis mortuus est, & pro peccatis illorum satisfecit: sicut Christus aperit testatur, quum inquit, Hoc est iudicium, quòd Lux venit in mundum & mundus plus deloxit tenebras quàm lucem Iob. 3. Item Iob. 16. Spiritus Sanctus arguet mundum de peccato quia non credunt in me.* Obsecro verò, Christiane Lector, ecquis vnquam antehac in Ecclesia Christiana tam falsum, tam monstruosum, tam abominandum dogma ausus est tam impudenter in Ecclesiam

lesiam Dei inuicere, ut illud etiam æternæ & immutabilis veritatis appellatione exornet? Præterquam verò quòd iam toties ostendi non posse incredulitatis singulos homines argui, quin statuatur quod tam ridiculum est ut ne refutatione quidem indigeat, singulos exterius saltem ad Euangelij gratiam vocari: quæ ista est amentia, negare quenquam propter peccata damnari, & tamen omnes qui damnantur incredulitatis reos facere? Num enim, quæso, incredulitas peccatum non est? Immo tantum est peccatum, ut de eo certè non quasi solo, sed quasi omnium penè maximo differens Christus, Si non venissem, inquit, & eis non essem loquutus peccatum non haberetis Ioh. 9. 41. quos tamen infinitis aliis vitiiis suis se contaminatos, saltem illud ostēdit, quòd eisdem illos alloquens Ioh. 8. 7. qui vestrum, inquit, immunis est à peccato, primus in eum conuiciat lapidem. Et Ioh. 3. 36. de hac ipsa incredulitate loquens, nō dixit, ut pulchrè obseruat alicubi noster August. ira Dei venit, sed ira Dei manet super eum. Quod si excipiat D. Andreas non negare se quin aliis etiam peccatis scateant increduli, sed tantum negare propter illa damnari, secum profectò pugnarit. Etenim si Christi mors est expiatio pro istorum peccatis, si pro ipsis nō minùs quàm pro Petro & Paulo & sanctis omnibus satisfecit Christus, si dedit sese agnus ille ut singulorum nullo excepto, tolleret peccata: consequitur necessariò deleta esse illa peccata, quum deletio peccati, ab expiatione inseparabiliter pendeat: & satisfactio culpam omnem necessariò aboleat. At si fatetur tamē ille suos incredulos alia quoque habere præter incredulitatem peccata, ut certè contumacia aduersus Euangelium nunquam neque præcedentibus & subsequen-
tibus peccatis vacat: qua tandem rationis specie hæc peccata apud Dei tribunal nullo loco censentur, quorum tamen vel vnicum ac minimum mortem æternam commeretur? Ecquid verò frequentius & horribilius exprobrat Sp. Sanctus in sacris illis libris, quàm peccatorum multitudinem peccata, inquit Dominus, diuisionem posuerunt inter me & vos. Num igitur sola incredulitas est damnationis causa? Et cur quotidianis precibus ad remissionem peccatorum anhelant etiam sanctissimi quæq; immò tantò ardentius vnusquisque quanto sanctior est, si sola damnat incredulitas? peccatorum autem expiationem ab eorundem verè reali, & actuali deletione quis vnquam sanè mētis separauit? Et quum sola fide apprehendantur cum ipso Christo omnia eius beneficia saluifica, inter quæ tanti est momenti propitiatio peccatorum gratis donata, ut interdum beatitas illo solo beneficio definiatur: quina incredulorum peccata expiatio Christus verè dicitur? incredulorum, inquam in ea ad damnationē vsque perseverantium? Nam alioqui Deus quo libuit momento inuenit se facit, ut loquitur Esaias, ab iis qui prius ipsum non querebant. Quòd autem attinet ad

EE ij.

ca quæ huic sic tam apud omnes pios doctores indubitate, æternæ, & immutabili veritati præterit D. Andreas, aduersus eam, ut ipse loquitur pag. 349. absurda, horrenda & manifestè impia quæ Beza docet de morte Christi, negans illam (vel patris decreto vel effectu) pro omnibus (id est singulis nullo prorsus excepto) peccatis & peccatoribus mortuam: æquum est ut ad illa quoque respondeam. Primum, inquit ille, si æterno iudicio ad iudicandi, damnarentur quod peccauerunt, omnes etiam electi damnarentur. Nam omnes peccauerunt. Obsecro verò quisnam hic est stupor? Sint ægtoti duo, lethali eodem per se morbo, sed tamen perito medico sanabili, decumbentes. vni subuenit medicus: alterum vel cui desit medicus, vel qui medico desit, morbus perimit: quis præter hunc fortassis vnicum disputatorem negarit illum ex eo morbo mortuum, eò quod eodem vterque morbo laboraret? At si D. Andreas de præscientia differens sic esset argumentatus, si præuisa corruptio originalis peccati & eius fructuum, nempe peccatorum, Deo causam præbisset aliquos damnationi destinandi, omnes essent damnationi destinati: firmum & solidum esset argumentum, quoniam in nullis Adami filiis aliud potuit Dominus præscire vel inuenire. Sed quàm firmum istud est, tam illud est futile ac etiam ridiculum: quoniam Deus vni tribuit quod in eo non inuenit, & ita expellit quod in ipso inuenit: in altero verò quod inuenit, & ita expellit quod in ipso inuenit: in altero verò quod inuenit, relinquit. Cur ita queris quoniam sic Deo libuit. At cur libuit? O altitudo! Neuter interim habet de quo conqueratur: quum illi vita sit ex gratuito remedio, isti mors non nisi ex morbo obuenerit, quæ nec ægtotus depelli, nec medicus depellere voluit. Quod autè attinet ad locū Ioh. 3. 19. illud neque ad singulos homines pertinet sine exceptione, præsertim omnium seculorum: neque reliqua peccata excludit. Immo viderit D. Andreas cur extremam illius versiculi particulam, hæc videlicet verba reticuerit, *Quia sunt mala opera eius*, quibus vna ex præcipuis contumaciæ aduersus veritatem causis declaratur, nempe quod homines, quia mali sunt, ut cetera ipsorum vita testatur, coargui à luce nolunt. Mirum autem fuerit si ad cætera peccata accedat incredulitas propterea nullam in condemnatione haberi cæterorum operum carnis vel præcedentium vel subsequentium rationem, quæ tamen qui agunt, inquit Apostolus Galat. 5. 21 *regnum Dei non possidebunt*, quia, inquit idem Apostolus Rom. 1. *deserunt mortem*. Nec aliter etiam est explicandus alter locus ex Ioh. 16. in quo notatur quidem contumax incredulitas ut peccatum quo maximè omnis excusatio rebellibus adiunxit, at non quasi Deus minimè propterea peccatorum cæterorum, etiam præcedentium, rationem non sit habiturus.

Ad hanc quoque obseruationem modò respondimus. Quod autem in extremo D. Andreas non iam dicit simpliciter ut antea homines non damnari quia non peccarunt, sed addit restrictionem,

Ad 5.

ita ut nulla variatio amplius illis suo curri possit. rectè facit & verum dicit: rectius autem multò facturum si apertè suum illud dogma reuocasset, sicut in collatione si erroris conuinceretur facturum se promiserat pag. 547. Quis enim illi restitisset si in ipsa collatione ita esset loquutus? Et quid cum adiecit ut hanc restrictionem nunc demum adiiceret, præter conuictæ conscientie testimonium? Iterum autem dico, & coram tota Ecclesia Dei profiteor, falsum, blasphemum, impium esse dicere, *Christum siue quòd ad Dei consilium attingit, siue quòd ad effectum, NON MI NIK S* pro damnandorum & æterno iudicio ad iudicandorum peccatis passum, crucifixum, mortuum esse, & satisfacisse quàm pro peccatis Petri, Pauli & omnium Sanctorum, ut totidem verbis D. Andream non puduit ore & scriptis affirmare. Distinctionem autem illam inter SVFFICIENTER & EFFICIENTER, quam sanè rectè intellectam non nego, duris & ambiguis verbis conceptam esse, nec ad quæstionem quæ inter adagitata est quicquam pertinere proximè præcedente responsione ostendi. Sed quid si ne ista quidem restrictio nostrum aduersarium satis subleuat? Sic enim videretur omnino incredulitas peccatis remissibilibus superueniens statui irremissibilis, ac proinde per solam illam homines damnari ex aduersarij nostri dogmate, quoniam incredulis succurri nulla amplius ratione possit. Et fateor quidem si quis Euangelium respucere ad extremum vsque perseveret, de illo prorsus actum esse, quoniam solorum credentium est salus: sed proprium hoc non est incredulitatis, quum de quouis peccato idem sit sentiendum, cuius quempiam ad extremum non pœniteat. Deinde si hæc fuit aduersarij nostri sententia, cur hoc non expressit? Præterea quis illi concesserit nullam resipiscentiæ & salutis spem iis relinqui, qui priùs seu breui seu longo tempore (quis enim hoc tempus præter Deum definiat) non solum vel per ignorantiam, vel per contemptum, verum etiam obstinatè, Deo nondum illorù cor emolliente, Euangelio resisterint? Sic profectò abiit in vineam qui vocatus obrèperare Patri superbè noluerat. Nā alioqui eadem fuerit incredulitas, atque peccatum in Sp. Sanctum, quod tantum abest ut verum sit, ut cõtrà ij demum in Sp. Sãctum peccent, absque vlla veniæ spe, qui à Sp. Sancto eousque edocti ut veritatem nouerint & agnouerint, postea, Diaboli more, ut Iulianus ille apostata, illam ipsam veritatem scientes oppugnant.

D. D. Vvirtemb.

Matth. II. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

EE. iij.

3. Horrendum audiri est, tam aperta vnicuique saltem vocationem particularem fingere, quasi non serio omnes laborantes vocet. Quod impium est de Deo vel saltem cogitare.

Antihof. Th. Beza

Matth. II. compellantur omnes, qui laborant & onerati sunt, id est, sub peccatorum onere fatiscunt, quod certe iis solis conuenit, qui se peccatores agnoscunt, & ad eum confugiunt, à quo se subleuari posse sperant.

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea.

Vide responsionem nostram ad obseruationem decimam in sextam Thesim.

D. D. Vvirtemb.

Rom. II. Deus omnia sub incredulitate conclusus, ut OMNIVM miseretur.

Antih. Th. Beza.

6. Verba Pauli adeo manifesta sunt, ut nulla interpretatione indigeant, cum inquit: Concluserit Deus omnia sub peccatum, ut omnium miseretur. Sicut enim non dicit: Concluserit quosdam sub peccatum, sed inquit, omnia: sic quoque non dicit, ut quorundam, sed omnium miseretur, ut ostenderet suam misericordiam omnibus serio offerri, & Deum velle, ut omnes tredant & saluentur, si aut omnes peccauerunt.

Rom. II. Contextus ipse perspicue ostendit, Apostolum ibi non agere de singulis hominibus per se: sed humanum genus distribuere voluisse in duas partes, nempe Iudeos & gentes, ex quibus suam Ecclesiam colligit Deus per misericordiam: quò & hi & illi digni fuerint perire: ut nemo, qui seruetur, aliter quam per misericordiam seruetur. Imò quò dicitur Deus omnes conclusisse sub incredulitatem: probat quò asserimus, nempe, neque nolente Deo, neque temere homines in hanc misericordiam incidisse: cuius tamen rei culpa omnis in hominis lapsum voluntarium, & eius posteros sic peccato mancipatos conferenda est.

3. Hæc assertio simpliciter impia est, & auditu horrenda, adeoque expresso & reuelato verbo Dei contraria. Quicquid enim Deus prohibet, hoc non vult, ut quisquam faciat. Nolente ergo Deo, & non volente, sed contra ipsius voluntatem primi nostri parentes transgressi sunt præceptum in Paradiso traditum, & in hanc misericordiam inciderunt. Sic docet Spiritus Sanctus in Scriptura sacra, & qui aliter docet, si Angelus è caelo esset, anathema sit. 3. Si vestra doctrina vera est, culpa omnis non in hominem conferri potest, sed in Deum creatorem, qui (secundam vestram opinionem) absoluto de creto suo, eos ad peccandum & damnationem creauit & ordinauit, ut qui noluerit eos aliter agere, conuerti aut saluari, quò auditu horrendum est & abominandum.

Pati

Responsio Th. Beza ad obseruat. D. Andrea

Ad 1. Patinon potest D. Andreas vt in isto Pauli dicto, *Conclusit Deus omnes in contumacia vt omnium misereretur*, dicatur Paulus de vniuersitate electorum (quales omnes in ministerio ordinario esse præsumuntur) in duas hominū species, Iudæos videlicet & Gentes, distributa loqui, quod de singulis potius omnium populorū hominibus, nullo penitus excluso vult intelligi. At ego diuinitus factum puto vt iste hunc locum citaret quo manifestissimè falsitas huius interpretationis redarguitur. Primum epim tota Pauli eo in loco instituta disputatio tam apertè istud ostendit, nempe de generibus singulorum non de singulis generum illic agi, vt mera sit peruicaciæ de ista re controuersiam velle mouere. Et quoniam Apostolus hac sententia subuerteret quod toto capite nono ad singulos Iudæos pertinere negauit, & prolatis exemplis Ismaëlis & Esauj, probauit, ad solos promissionis filios quos vocat, idest promissioni destinatos spectare. Nec enim vel in electorū fide, vel in reprobatorū incredulitate subsistit, sed ad summam vsq; Dei voluntatem ascendit & electorē deduxit. At huius certè altitudo nulla est quod ad reprobos attinet, si vt damnationis, ita etiam reprobationis decreti causam, siue corruptionem siue incredulitatem, siue quippiam aliud in ipsis hæres statuas, cuius præmissio sit in Deo *apponata partiu* ipsius decreti causa. Deinde quum hoc in loco Apostolus *ἀπὸ πάντων* (quam rectius D. Andreas vertisset contumaciam quam incredulitatem, quum illa latius quam ista pateat) statuat pro termino à quo omnes isti ad misericordiam ac proinde ad fidem vocantur: contumacia verò prædicationem cui contumaciter resistitur includat, quam D. Andreas de sola Euangelij gratia intelligit: tum demum verum fuerit istud ipsius de singulis hominibus vt Euangelij contemptoribus commentum, quum probauerit verum esse singulis tot prophatorum populorum hominibus, tunc, immò ab æuo condito, promulgatum fuisse Euangelium, quum vt idem Apostolus scribit ad Ephes. erant alieni à Republica Israël, extranei à pactis promissionis, spem non habentes, & Dei expertes in mundo. Sed & Iudæos singulos an ausit iste dicere fuisse Euangelicæ prædicationi rebelles? Nihil ergo minus dictum voluit Apostolus, nec istud quidquam ad propositam ab ipso quæstionem de vocatione Gentium, & excisione Iudæorum pertinet. Sed hoc significauit, tum Gentium vocationem, cuius præcipuus Minister fuit Apostolus, tum Iudæicæ Gentis, tunc quidem quum hæc scriberet Apostolus excindendæ, postea verò tandem instaurandæ restitucionem, à mera Dei misericordia proficisci. Tunc enim Gentes ad Euangelij gratiam fuisse vocatas, quum nihil minus essent quam ipsi ob-

sequentes, Dei videlicet veritatem de qua loquitur Paulus Rom. 1. 18. in iniustitia detinētes: Iudęos autem Deum suo tempore restitutum, quātumvis insignis contumacię reos: & quidem vtrumque facturum planē admirabili consilio: abusum nimirum ipsorum Iudęorum contumacia ad Gentes ipsorum loco substituendas: & contrā per Gentium obedientiam Iudęos ad ipsas emulandas & Evangelium quoq; recipiendum, suo tempore prouocaturum. Ista verō omnia quorsum ad D. Andrę somnium? Nam etiam si, nō obstantibus istis, vera esset eius interpretatio: tamen oporteret omnibus seculis singulos omnium gētium homines fuisse primū ad Evangelium vocatos, cui singuli quoque restiterint, à qua incredulitate postea vocati ad misericordiam fuerint, immō misericordiam contecti. Omnes enim eos quos dicit Paulus fuisse in cōtumacia conclusos vt eorū omnium Deus miseretur, dixit antea partim quidem *ἐλθόντων* id est misericordiam cōsecutos, nēpe Gentes: partim verō, nēpe Iudęos, suo demum tempore *ἐλθόντων*, id est misericordiam consecuturos: quod omnibus ætatibus, & singulis hominibus tribuere (trahit enim hæc D. Andreas ad æternum Dei decretum quod vnum & idem semper fuisse necesse est) quā ridiculam sit quis non videt? Præterea si eiusmodi rebellio aduersus Evangelium oblatum, quæ pessima est incredulitatis species, præiuisse dicatur, in singulis hominibus, vocationi ad misericordiam: duæ minimū in singulis hominibus statuendę fuerint vocationes, in quarum medio statuenda fuerit *ἀνάθεμα*: quod rursus absurdum est & ridiculum, vt ex plurimis eorum exemplis constat quibus datum est vocantem Deum statim sequi. Insuper quomodo cum hac sententia cohærebit discrimen quod pauld antè, nēpe obseruatione 5. in locum 1. Iohan. 2. inter alios peccatores & per incredulitatem peccantes constituit? quod videlicet illi quidem sic peccent vt ipsis aliqua ratione succurri possit, nēpe fide: illi verō propterea damnentur quoniam alia ratione illis succurri non potest, vt qui liberatorem respuant? Nam ecce contrā Apostolus hoc locō, si vera est ipsius D. Andrę sentētia superiori repugnans, singulos homines dixerit prius oportere esse contumaces quā ad misericordiam efficaciter vocētur. Deniq; vt omnes obseruent quā supinè & negligenter obseruationes istę sint à D. Andrea conscriptę: quum ego in mea responsione ad obiectum mihi locum ex Rom. 11. 32. respondiſsem. iste transit ad locum alterum, nēpe Gal. 3. 12. sic vnum cum altero commiscens vt siue per oscitantiam, siue sciens prudens extremum locum ex Rom. 11. substituatur eius vice quod in epist. ad Gal. scribitur, quę interpolatio maximi est momenti. Nam quum Romanis scribens dixisset, vt *Omnium miseretur*, ad Galat. scribit vt promissio ex fide Iesu Christi detur credētib;: quib; verbis Paulus vniverſitatē eorū quos Deus conclusit

sub

sub contumacia, non ut in ea perirēt, sed ut inde ad misericordiam vocarentur ad solos credentes restringit. Non est autem omnium fides, sed eorum demum quos trahit Deus. Nec volentis & currentis, sed miserentis Dei qui quorum vult miseretur, & quos vult indurat. *At cur non potius, inquit D. Andreas, scripsit Apostolus, conclusit quosdam, & ut quorundam misereatur?* Nempe, quoniam non de singularibus personis, sed de electis vniuersaliter, tum ex Gentium iam vocatarum, tum ex Iudæis suo tempore restituendis, & in vnum cum Gentibus corpus coalituris agit.

Ad 1. Nihil hic crepat meus aduersarius præter anathemata aduersus ipsos etiam Angelos, si fortè ab ipso dissenserint. At ego Deū precor ne ipse potius audiat aliquando ex ipsius ore, *Qua mensura dimensus es alios & ego te metiar.* Vnde verò tandem profecta est tanta istius indignatio? Nempe, quòd ex illis verbis, *Conclusit Deus omnes sub contumacia*, collegi, nec temerè nec inuito Deo homines, in istam miseriam sua tamen ipsorum, non Dei culpa, incidisse. Nec interim quicquam ad illam phrasim respondet, neque ad innumerabiles alias multò etiam expressiores quas suo loco protuli & plenissimè tum ex locorum aliorum collatione, tum ex August. aduersus Pelagianos disputationibus certissimis & eruditissimis explicauì, quæ rursum hic nolim inculcare. Quid te verò fiet, miser Augustine, immò etiam quid te D. Luthere, si coram D. Andrea tribunali steteritis? Sed ad rem. *Quicquid, inquit, Deus prohibet, hoc non vult ut quisquam faciat.* Sanè quicquid prohibet, malum est, nec Deo summè bono placere potest. Neque hoc quicquam pius negarit. Sed plurimum ista inter se differunt: Legem per se & absolute qualis est in sese, & quatenus ab hominibus impletur vel non impletur considerare. Semper igitur ex Lege Dei quid ut rectum approbet, ut peruersum improbet, quam voluntatem suam Deus in lege patefecit, intelligimus. Quòd verò spectet Deus, his vel illis pronuntiari non tantum Legem, sed etiam Euāgelium suum iubens, ex illa sola externa denuntiatione colligi nequit, sed ex effectis demum consequentibus intelligitur: quod superioribus disputationibus abundè me probasse confido, paucis autem nunc rursus attingam.

Si quoties Deus aliquid prohibet, id fieri non vult à quoquam, certè, fieri vult quod iubet. Nūquam autem aliquid prohibet quin contrarium iubeat: nec quicquam iubet quin contrarium prohibeat. Ceddò verò, quum præciperet Abrahamo ut Isaacum mactaret, ac proinde veteret hie illi parceret: num Isaacum mactari volebat, Isaacò parci nolebat? Num perdi Nineuitas, quod iussit à Iona renuntiari: num mori Ezechiam volebat, præcipiens ei per Esaiam ut ad mortem se compararet? num, volebat à Rharaone dimitti populum quum id ei per Moſen mandaret, & tamen ipsius

FF. j.

improbritatem non modo non intraret, sed etiam, gloriæ suæ causâ, in illa malicia per ipsi iudicet cor induraret: quæ de re supra disseruimus, quum voluntatem signi à voluntate beneplaciti interdum prorsus dissidere, nec tamen Deum proterea culpari posse ostendimus. Cæterum ut generalius loquamur, num Legem mādauit populo suo, & quotidie præcipit, ut eam plenè quisquam impleat? Et tamè plenam præcipit. Et quum promissiones Legales audimas, an illas vult à nobis præstari? Nihil minùs. Nec enim unquàm constituit suos per Legē ab ipsis præstari seruare. Mādauit igitur etiā aliquid quod fieri nō vult, & promittit etiā aliquid quod præstare nō vult: nec homines propterea ludificatur. Nam homines è contrario, quum audiunt à se peti quod implere nequeant, & sibi interdici à quo abstinere non possint, & promissionibus quidem addi vident conditionem sibi aduorari, cum minis autem contrā coherere conditionem quam effugere non possint: necessariò, nisi sint prorsus mente capti, animaduertant oportet nō alio consilio sibi diuinitus proponi Legem quàm ut redarguantur, & inuiti quoque perterrescant: In hoc autem terrore, nisi peculiari gratia velut ex inferis educantur, vel in desperationem ruunt, vel magis ac magis sua ipsorum improbitate indurātur. Num quæso, absque Dei iusti iudicis consilio & voluntario decreto? Quod si Deus illum peccati per se lethalem morsum conuerterit in cor contritum & humiliatum coram ipso facie, vulnere postea oleum illud Evangelicæ gratiæ inspersurus, tum immutatus homo Dei præcepta audiens, experitur alio sibi quàm antè consilio Dei Legem rursus incalcarî: nempe non magis quàm antea ut plena ipsius præstatione seruetur, sed ut pro viribus quas à Deo accepit, carnis suæ reliquiis repugnans, secundum illam Dei voluntatem ambulet. At vires istas si putat D. Andreas homines habere à natura, totus Pelagianus est. Si partim ex natura, partim ex gratia, Semipelagianus: quod ne arrum tamen velim illi ascribere, quamuis non videam quinam ex ipsius dogmate necessariò non consequatur. Nā si hanc gratiam singulis vult offerri, rursus eadem quæstio recurret, ut iam antè plenius ostendi: cur videlicet hæc gratia sit in aliquibus efficax, in aliquibus nō itè: quod discrimē vel ex natura oriatur in solidū vel ex gratia quidē, sed inæqualiter distributa: nec Deus expers erit culpæ in hac inæqualitate, si naturalis destitutio omnium virium ad bene cogitandū & agendum ad ipsam hominis damnationē non sufficit: sed præterea ut Deus culpa vacet, offerri singulis portet gratiam cum aliqua ipsius recipiendæ possibilitate: responsaturis alioqui peccatoribus cur ab ipsis exigat quod sciat ab ipsis præstari non posse: & cur ipsos condemnet propter id ab illis non præstitum, cuius præstandi facultatem ipsis non dederit. Perinde

ac si, vt aiebat profanus ille infelicis memoria Castellio, à bubus flagitaret Deus vt volarent. Os impudens! quasi hæc hominis impotentia ad bonum, & captiuitas sub malo, sit à creatore, ac non ab eo qui à creatore suo sponte defecit. Quid quum peccata quoque inter peccatorum pœnas censentur, annon quoties Satana: & malis instrumentis, nō tantum facit quidpiam agendi potestatem, quamuis nouam maliciam ipsis non inspirando, tamen illam quam in ipsis inuenit bene mouendo; sed etiam illis quid actura sint prescribit, illa ciet, excusat, & efficacia reddit, an non vult illa agere quod agunt? Agunt autem omnia legis præceptis interdicta. Neque hic valet illa distinctio, inter actionē & actionis vtrium, & in vno opere duplex opus, vnum Dei vt instrumento malo bene vtentis, alterum ipsius instrumenti non iam vt instrumenti, sed vt causæ. Nam satis nunc est probasse, Deum sæpè minime fieri per aliquem velle quod in lege vetat, & contra fieri nolle quod in Lege præcipit, vt D. Andrea: anathematismo non teneamur. Quod autē dixi de Lege, multò manifestius & multò magis de Fide & Euangelij gratia sentiendū est. Lex. n. multò pluribus quàm Euangelium loquitur, vt pote quā ipsa natura in cordibus omnium ratione præditorū, quod ad notitiam ipsius attinet, inculperit: & nonnullū alicuius honestatis naturale desiderium in iis superest qui nō sunt profusus deplorati: quæ tamen omnia procul absunt à dono Spiritus S. regeneratis proprio. Specialior est ergo multò Euangelij gratia, quam si somniat aduersarius noster aut singulis vnquam fuisse oblatam, aut nunc offerri, aut vnquam offerendam, vel sola experientia, quæ stultorum magistra est, redarguetur. Quod si vanissimum istud delictum hoc etiam errore cumulet, vt sentiat omnibus quibus illud offertur, cor aperiri, vt attendere posse velint: & aures ad audiendum dari, vt audire queant & discere: doceat igitur omnes à patre trahi, filium sese omnibus reuelare, datum quoque fuisse turbis vt mysteria regni Dei noscerent. Duplex autem illud testimonium quod ex primo tractationum mearum volumine pag. huius collationis 551. mihi opponit, ea qua vti solet fide ab aduersario meo descriptum est. Nec enim vsquam dixi quod iste mihi adscribit, *mirò & incomprehensibili modo placuisse Deo, & voluisse Deum ex primis nostri patris peccatis.* Sed hoc scripsi totidem verbis pag. voluminis illius 179. *lapsum illum* (alibi verò dixi, cur nō peccatum sed lapsum dixerim) *ita à voluntario Adami motu profectum, vt tamen non inuito Deo acciderit, cui mirò quodam & incomprehensibili modo placet vt id quoque quod quatenus peccatum est non probat, non tamen sine ipsius voluntate eueniat.* Sic autem explicare planius studui quod ait Augustinus, nōpe, *mirò & ineffabili modo fieri vt nō fiat præter Dei voluntatē, quod sit contra Dei voluntatē.* Locus autē alter ex pag. eiusdē voluminis 222. meliorem quidē fide exscriptus est, sed ab illo astute detortus. Nec

FF. ij.

enim simpliciter & indefinite scripti, ut iste vult, *Reprobis*, sed, nonnullis ex reprobis intelligentiam excitari ad percipiendam & credendam que audiunt: quod tam verum est de generali & historica fide Diabolis etiam ipsis communi, ut ibi explico, quam falsissimum est singulis reprobis hanc gratiam fieri, ut aduersarius meus contendit.

Et hic quidem mihi plenissime respondendum esset ad impudentissimam illam calumniam quam in me totis paginis 551. & 552. effundit, quod videlicet Bezae doctrina: vsus verbi Evangelij & Sacramentorum prorsus tollat: esset, inquam, plenissime mihi ad hanc calumniam respondendum, nisi iam antea tum in collatione de Baptismo pag. 66. & 83. tum in hoc Prædestinationis tractatu quomodo sit ex vera & solida doctrina consensum de sua electione dubitantibus consulendum ostendissem: qua de re tamen cogit me rursus istius hominis importunitas non nihil dicere. *Facis*, inquit, *promissiones omnes particulares, id est ad electos tantum pertinentes de quibus Deus occultum æternum decretum fecerit, quod eos tantum seruare velit. Quis igitur tibi dicit, aut unde scies an sis in numero electorum aut reproborum comprehensus, quum in grauissimis illis tentationibus conscientia de illis ipsis Sp. S. testimoniis & eius motibus dubitet, ad quos illas remisit?* Hæc ille in summa ex quibus concludit pag. 558. *piis omnibus cauendum esse ab ea doctrina, gignendis nouis erroribus tam facunda, ut hominibus non solum Substantiam & usum Sacramentorum verum, sed etiam totum Euangelium vna cum Christo eripiat, & eos omni consolatione priuet.* Et hoc scilicet est placide disputare, non autem conuictiari. Cedit verò quasnam iste consolationes eiusmodi tētationibus opponit? Eas profectò quas facile non Satan tantum ferat tentatis de sua electione proponi, verum etiam ipsemet suggerat, ut vel falsa fide nitatur, vel in alius desperationis barathrum ruant. Vult enim D. Andreas semel tolli particulare decretum electionis, quod inuidiosè & falso sensu occultum vocat, (ut mox ostendemus) id est ipsam electionem, quo quid tandem Satanæ fuerit optabilius, quum non alio fundamento fides & spes nostrà omnis nitatur quam æternæ & immutabilis electionis nostræ certioratione? teste passim Paulo, & præsertim Rom. 8. 29. 11. 1. Cor. 2. 16. Ephes. 1. 5. 2. Tim. 2. 19. 1. Pet. 1. 2. Immo quum non eligat qui singulos nullo prorsus excepto trahit: si stat hæc D. Andreae doctrina certè vel dulcissimum illud electionis nomen ex Sacris literis expungatur oportet: vel si eos demum eligere dicatur Deus qui vniuersalem illam externa vocatione oblatam gratiam receperint, prius vocabantur homines quam electioni destinentur. Et ita peruertenda fuerit omnium nostræ salutis causarum series. Et præterea pendebit hæc electio ab hominum ipsorum arbitrio, si tribui dicatur à Deo singulis hominibus potestas credendi vel

non credendi, vt fides sit *δυναμις* singulorum sine exceptione hominum, actu verò duntaxat eorum quibus liberit Deo ad credendum, non secundæ alicuius particularis priuam confirmantis, sed primæ illius vniuersalis gratiæ vi cooperari. Quæ omnia quum falsissima sint teste vniuersa Scriptura, consolationem inde peti aduersus illos conscientiæ terrores faciliè tulerit Satan, vt tentati seipso decipiant. Deinde, si tentato veniant in mentem illa certissima, Non quicumque exterius vocantur trahi iustus à Patre, Nec filio dari omnes, sed duntaxat credituros suo tempore, quòd fides non sit omnium, Nec Filium quibusuis reuelare Patrem, sed iis demum quibus vult, & quod ipsorum Israëlitarum tristissimo exemplo cõstat, ne omnes quidem qui promissionem auribus audiunt esse promissioni filios, id est promissioni destinatos, multos vocatos, paucos electos: nec verius esse posse, singulos exterius baptifatos aqua, esse Spiritu baptifatos, quàm Circumcisos singulos carne, fuisse quoq; corde Circumcisos: quàm sibi persuadere potuerint, falsam illam vniuersalis siue electionis (quòd sanè dictu ridiculum est, quum eligere dici non possit quispiam qui nullos. reiecit) siue vocationis gratiam, quam toties iam dixi, nisi ad solam vniuersitatem electorũ restringatur, debere potiùs indefinitã dici nẽpe vt sic noverimus omnes illas circũstantias, quæ *οροστυ* nomine in sacris literis intelligi consueuerunt, vt Gentiũ, sexus, ætatis, paucorum vel multorum, grauium vel leuiorum peccatorum, quum agitur de Dei misericordia cessare, nec fidem & spem nostram villo modo remorari vel impedire debere. Denique quum non vsque aded firmam illam vniuersalem commẽtitiam gratiam esse doceat. D. Andreas, quin ab ea possit quispiam excidere, vt qui *ἀμνημίλητον* illã esse neget, & amitti penitùs posse Spiritũ adoptionis contendat, vt in tractatione de Baptifimo audiuimus: annò ipsemet, quæso, quicquid antea supertruxerat hoc dogmate subuertit, si negotium illi sit cũ eo qui se à fide & gratia Dei excidisse sibi persuadear? Quàm igitur ista vana & futilia sint nemo non videt, quibus quæ sint opponenda ex puro Dei verbo deprompta, & quomodo sit Prædestinationis doctrinæ vsus applicandus, siue vnde petenda & quomodo retinenda sit electionis certioratio, plenissimè, vt modò diximus, in tractatu de Baptifimo studuimus explicare. Tantùm nunc Christianũ lectorem velim, duplicem istius hominis errorè de particulari quam vocat electione & occulto Dei decreto animaduertere. Enimverò, si particularem illam vocat quæ ad singulos sine exceptione homines pertineat, non ego sed ipse fuerit huius particularitatis reus. Sin verò particulare appellat quam vniuersaliter propositam oporteat singulos audientes sibi particulariter applicare, id ipsum facit quod in me reprehendit: eo tamen excepto quòd ille & quidem falso, vniuersitatem istam ad totum humanum genus,

nullo profus homine excepto extendit, ego verò ad solos electos suam & ipsos vniuersitatem cõstituentes cum sacris literis restringo. Et quis hic non miretur hominem istum vsque aded tuendæ iustitiæ sententiæ studio abreptum, vt non animaduertit quod de vniuersali ad singulos sine vlla exceptione homines pertinente prædicatione opinatur, locum habere in Sacramentis non possit nisi fortassis istud etiam ausit affirmare, singulis totius mundi hominibus offerri Baptismi & Cœnæ Domini participandę gratiam. Sed de hac re plus satis. Occultum autem illud æternum Dei decretum quod iste ferre non potest (quo tamen sublato omnis Dei providentia, atque aded Deus ipse necessariò vel tollitur, vel à mediis causis suspenditur) sæpè iam diximus occultum à nobis vocari, primùm quoniam omnes medias causas sine exceptione antegrediens, immò illas ipsas omnes medias causas sibi subordinans à mera illa Dei voluntate pender, cuius altitudo inscrutabilis est & ipsis etiam Angelis admiranda. Deinde quòd non nisi à posteriore, id est per effecta nobis patefit, & tuc demum nobis esse occulta *αὐτὰ ἑαυτῶν* definit, quæ patefactio nobis sufficere debet, ac plenè sufficit: à fidei videlicet & Sanctificationis fructibus, id est à displicentia peccati & operibus Spiritus ad iustificationem & veræ fidei *ἀμεταμέλητον* donum: inde ad interiorem vocationem, cum externa id est verbi prædicatione & Sacramentorum administratione coniunctam, ac deinceps ad certissimã & omni quantumlibet vehementi tentationi inexpugnabilem in Christo Prædestinationem ascendentibus, vt de certò securura nostra glorificatione certi, iam nunc pacem in conscientis nostris habeamus.

Quoties tandem isti anathematum fabricatori tantum erit otij Ad.3. in tanto negotio vt oppugnando illi monstro non defatigetur, quod ipse solus sibi imaginatus est? Ecquis enim tam vanaquam fuit impudēs vt à Deo senserit homines æternis pœnis addici quoniam sic ipsi libuit, absque eo vt damnationis causæ in ipsis damnatis iustissimæ inueniantur. Præteritis certè causis mediis à primo ad vltimum non est descensio, sed præcipitium. Quantum autem & quatenus hic valeat illud axioma, Quod est causa causæ, est causa causæ, plenissimè suo loco exposuimus in hac cadem tractatione.

D. D. Vvirtemberg.

2. Pet. 3. *Non vult Dominus aliquos perire, sed OMNES ad penitentiam reuerti.*

Neque ex lege, neque ratione humana, sed ex solo Euangelio de Prædestinatione electorum indicandum est.

Antistofis

Antist. Th. Beza.

2. Petr. 3. ver. 9. His verbis: Non vult Dominus aliquos perire, liquet ex præcedentibus, totaque adeo tractatione, Petrum solos fideles alloqui, quibus etiam se accenset. Denique quod additur: neque ex lege, neque ex ratione humana, sed ex solo Euangelio de Prædestinatione Electorum iudicandum esse, approbamus: modò illud intelligatur ex istis verbis, 1. Iohan. 3. ver. 24. Per hoc cognoscimus nos in ipso habitare, & ipsum in nobis, quòd de spiritu suo dedit nobis.

Et 1. Iohan. 3. ver. 10. per hoc manifesti sunt filij Dei & filij diaboli, quisquis non exercet iustitiam, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum.

agi sentiunt, vt prorsus contrarium cor experiatur. Si ergo ex hoc solum sensu de electione iudicandum est, nullus vsus erit promissionum diuinarum Baptismi, Cœnæ Domini, Absolutionis, adeoque totius Ministerij Ecclesiastici. Siquidem (secundum opinionem Beza) ex his omnibus NIHIL certi de electione nostra ad æternam vitam statui potest. 3. Ruunt interdum etiam electi filij Dei in manifesta scelera, sicut filij diaboli, quemadmodum Dauid in adueterium, homicidium, &c. Vbi ergo consolatio & certitudo electionis eorum? aut vnde petenda aut sumenda erit? Quæ in promissionibus Euangelij vniuersalibus, in Baptismo, in Cœna DOMINI, in Absolutione, secundum opinionem Beza & sociorum eius, non est certa. Quis igitur non videt, quid diabolus hac doctrina meditetur? videlicet desperationem in pijs, & Epicureismum in dissolutis hominibus, qui certò sequetur.

1. Est & hæc Petri sententia tam aperta, vt falsam hanc interpretationem vestram nullo modo admittere possit. Nā non solum vniuersalis particula ponitur (OMNES) sed etiam explicatio præmittitur, NOLENS ALIQUOS perire, sed OMNES ad penitentiam reuerti. Horrenda ergo & blasphemata doctrina est Beza, quæ contrarium impiè asserit.

2. Sæpe in tentationibus adeò infirmus est sensus, quo se à spiritu

Responsio ad obseruationes D. Andrea.

Ad 1. Suas sibi horrendas blasphemias & impietates sumat si vult D. Andreas. Tu verò lector, vide si libet quid suprà ad locum 1. Tim. 2. 4. & Ezech. 18. 32. responderimus.

Ad 2. & 3. Vide nostrum respòsum ad locum Rom. 11. 32. in obseruat. secundam, secunda eius respòsi sectione.

REIICIMVS (AIUNT D. D. VVIR-
TEMBERGENSES) TANQVAM VERBO
Dei minimè consentanea, & quæ omnem consola-
tionem piis mentibus adimunt, cum docetur.

Dogma I. damnatum à D. D. Vvirtemb.

Reprobationem esse sapientissimum Dei propositum, quo ante em-
nem aternitatem (vs ipsi loquuntur) constanter absque omni in-
finita decreuerit, **EORVM NON MISERERI**, quos non de-
lexit, sed præterit, quò iusta eorum condemnatione iram suam erga pec-
cata, & gloriam declaret.

Responsio Th. Beza ad Dogmata subiecta.

I.
1. Horrendum auditu & abominandum: quòd
Deus quoddam æterno
suo decreto **NON DI-
LEXIT: sed ad iustam condemnationem eos reliquerit, quorum NON
VELIT MISERERI.**

Dogma II. damnatum à D. D. Vvirtemb.

*Causam efficientem reprobationis esse propositum Dei, quo placuerit
Deo quosdam creare, & IN EVM VSVM SVSCITARE,
vt iram & potentiam suam ostenderet, vt in ipsis quoque glorificetur.*

Responsio Th. Beza ad II. Dogma.

1. Est & hoc horrendum & abominandum, asse-
rere, quòd Deus quos-
dam **CREAVERIT**, &
in eum vsum suscitauit,
vt iram & potentiam
suam ostenderet, & vt
in ipsis quoque glorifi-
cetur, Est enim Apo-
stolus testatur, quòd in
hac vita Pharaonè suscitauerit, vt potentiam suam in hoc seculo in ipso declara-
ret: tamen nusquam scriptum legimus quòd cum ad æternam damnationem
creauerit, ad eò, vt absoluta voluntate noluerit eum poenitentiam agere & con-
uerteri. Nam quod de induratione dicitur, non absoluti decreti effectus, sed præce-
dentis crudelitatis iusta pœna fuit, quam in filios Israël immanissimè exercuit
Pharao. 2. Reprobationis nomine, siue decretum intelligatur, siue executio
decreti: impium tamen est, asserere, quòd Deus absoluta voluntate decreuerit,
quorundam hominum **NON MISERERI**. Quod cum ipse reuelata voluntate
apertè pugnat.

III.

Dogma III. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Deum reprobos nondum NATOS nullo indignitatis respectu existio destinasse, & quosdam ad iustum iudicium à DEO CONDITOS esse.

Dogma V. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Decreti Reprobationis & electionis causam esse, tum æternam benignitatem in IIS, QUOS LIBVIT ad salutem prædestinationis: tum æternum mali odium, ad IVSTAM DAMNATIONEM QUOS IPSI LIBVIT ORDINANTIS: Cur HOS autem potius, quàm ILLOS saluti, vel damnationi DESTINET, causam προκαταρκτην ΝΥΛΛΑΜ esse ALIAM, QVAM IPSIVS VOLVNTATEM.

Responsio Tb. Beza ad III. & V.

Paulum ipsum oppugnatis hoc dogmate, Rom. 9. II. Tam enim falsum est, ¹ incredulitatem esse causam diuini huius decreti de iustè perdendis aliquibus, quàm falsum est ² præuisam fidem, vel bona opera, causam esse Prædestinationis, vel electorum, quod Pelagianorum est dogma, vt dictum est ad eandem Theses V & VI.

1. Non minus hoc quoque horrendum est auditu, & abominandum, quòd negare audet D. Beza: INCREDVLTATEM causam esse decreti Dei de perdendis hominibus. Siquidem Christus apertè dicit QUI non credit, iam iudicatus est. Item, Spiritus Sanctus arguet Mundum de peccato, QVIA NON CREDVNT in me. Item, Qui non crediderit, eodemnabitur. Quapropter nullo modo Paulum oppugnauimus, qui nusquam dicit: quosdam ad æternam damnationem CONDITOS esse sicut Beza docet. 2. Fides in Christum non est naturæ, aut nostrarum humanarum virium, sed Sancti Spiritus opus. Quum ergo fides causa Electionis esse dicitur: hequaquam Pelagianorum dogma sapit, què naturæ viribus tribuerunt, quod solus Spiritus Sanctus præstare potest.

Dogma IIII. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Adamum sponte quidem, sed tamen non modo præsciente, sed etiam IVSTE ORDINANTE & decernente Deo, in istas calamitates prolapsum esse.

GG j.

1. Apostolus nequaquam dicit: Adamum Deo iuste sic ordinante et dante in istas calamitates prolapsum esse. Sensus enim verborum Pauli est: omnes homines esse peccatores, quorum omnium Deus velit misereri, si Christum per veram fidem recipiant. Non autem dicit: Deum ordinasse, ut homines omnes peccarent, & pereant.

2. Humana cogitatio

est de Deo inuito, vel otioso, vel oscitantia eius, qua homo peccauerit. De Deo autem & ipsius voluntate non nisi ex verbo Dei iudicandum, loquendum, & sentiendum est, & Majestas eius non scrutanda. 3. Paulò autè dictum est, si vera esset D. Beza, & fratrum eius opinio de absoluto Dei decreto, quo Deus ordinaverit & decreverit, ut homo peccaret: quis culpam in Deum iniuste conferret? quod lectoris iudicio committitur. Quod quidem in Thesi nostra quinta ipsorum propriis verbis magis aperte posuimus, ubi dicunt: *CVR NOS potius, quam illos saluti vel damnationi destinaret, causam αποκαταρκτην, nullam aliam esse, quam ipsius voluntatem.* Quomodo ergo culpa in eos confertur, contra quos decretum æternum & immutabile *ΝΥΔΑ & ΣΟΛΑ* Dei voluntate, nulla alia causa αποκαταρκτην præcedente, de ipsis damnandis factum est?

Dogma VI. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Cunctos mortales quum Scriptura Sãlla clamat, in vnius hominis persona morti æternæ munitos esse, HOC NON NATVRÆ adscribi posse, sed ab ADMIRABILI DEI CONSILIO PRO FECTVM esse.

Dogma VII. damnatum à D.D. Vvirtemb.

Quòd lapsus Ada tot gentes unà cum liberis, tot infantes æternæ morti involuerit, absque remedio, non aliam causam esse, quam QUOD DEO ITA VISVM fuerit.

Responsio Th. Beza ad VI. & VII. Dogma.

Superius responsum, hanc quoque Thesin non rectè scriptam refellit. Nec enim vel lapsus Adami

Adami aliunde quàm à spontanea ipsius voluntate profluxit, vel posterorum eius contumacia, quàm ex ipsorum corruptione promanat, quamvis absque decreto neutrum eveniret: Vnde illud Prudentij scitissime dictum: Nemo nocens, si fata regunt, quod viuitur, & fit: Imò nocens, quicumque volens, quod non licet, audit.

1. Quum ex decreto Dei sic ordinante oportuerit homines primos labi, quemadmodum Thestioctava & decima à nobis ipsorum verba recitata sunt: quomodo verè dici potest, non aliunde, quàm ex ipsius hominis voluntate profuxisse? Qua in parte D. Beza & socij eius sibi ipsis manifestè & apertè contradicunt.

Dogma VIII. damnatum à D. D. Vvirtemb.

Deum ideo præsciuisse, quem exitum esset habiturus homo, antequam ipsum conderet, **QVIA DECRETO SVO SIC ORDINAVERIT.**

Responsio Th. Bezae ad VIII. Dogma.

Cùm ordine causarum nihil prius sciat Deus futurum, quàm quod decrevit futurum, nisi (quod absurdissimum esset) absque Dei decreto aliquid esse vel fieri censeamus: consequitur decretum scientiæ præire, nec scientiam esse propriam rerum causam.

1. Aliud est præscire, aliud talem exitum habiturum: & aliud, decreto suo ordinare. Illud enim intellectus, hoc voluntatis est. Quæ voluntas Dei in peccato Adæ concurrat: &

causa excludi non potest. Quod enim quis vult, & ipso ordinante & decernente fit: eius causa quoque iure dicitur.

Dogma IX. damnatum à D. D. Vvirtemb.

Adamum non potuisse, nisi ex DEI decreto & ordinatione labi:

Responsio Th. Bezae ad IX. Dogma.

De hoc diximus ad dogma VI. & VII.

1. Id magis confirmat iam recitatam impietatem. Si enim non potuit Adam labi, nisi Deus sic decrevisset & ordinasset, ut labi eum oportuerit: quomodo voluntas Dei lapsus eius causa non apertè à vobis constituitur?

Dogma XI. damnatum à D. D. Vvirtemb.

O P O R T V I S S E hominem puritate & integritate sua excidere.

GG. ij.

Responsio Th. Beza ad X. Dogma.

1. Hęc hypotheſis, quam fingit Beza cum ſociis ſuis, non eſt modò falſa ſed etiam impia, & in Deum blaſphema. Scilicet, quaſi Deus abſolutum decretum fecerit, quale ab aduerſariis fingitur, tanquam in arcano Dei conſilio ſediſſent.
2. Hęc hypotheſis eſt vera: quia D O M I N V S decretum fecit, de genere humano per ſanguinem Filij ſui redimendo. Quod ſine morte ipſius fieri non potuit. Sed non eſt abſoluta neceſſitas, quaſi non potuerit Deus omnia aliter ordinare.

Dogma XI. damnatum à D.D. Virtemb.

Quòd Deus nolit Reprobationi deſtinatos SERVARI, AVT ILLIS MORTEM FILII PRODESSE.

Jacobus Andrea D.

Lucas Oſiander D.

Responsio Th. Beza ad XI. Dogma.

1. Nullum pium ſenſum his verbis ineſſe quod hic damnatis, expoſuimus ad V. & VI. aduerſarij: Quòd Deus

N O L I T reprobationi deſtinatos SERVARI, AVT MORTEM filij ſui PRODESSE: omnes verè pij & in rudimentis duxerat fidei & religionis Chriſtiane mediocriter inſtitui facile intelligere & iudicare poſſunt.

Quæ vniuerſa aduerſariorū noſtrorum doctrina, cum ad euerſionem totius Evangelici Miniſterij, certitudinis promiſſionum diuinarum de Chriſto, Baptiſmi, Cœnæ Domini, Abſolutionis faciat, & omnem conſolationem pijs & afflictis conſcientijs auferat, meritò fugienda eſt, ſicut collatio, quæ ſequitur, perſpicuè docet.

Theodorus Beza, Geneuenſis Eccleſia Miniſter.

Abrahamus Muſculus, Bernenſis Eccleſia Miniſter.

Petrus Hubnerus, Græca lingua in Gymnaſio Bernenſi pub. Profeſſor.

Antonius Faſus, Geneuenſis Eccleſia Miniſter.

Claudius Albertus D. Profeſſor Philoſophia in Academia Lauſannenſi.

Mompelgarti, 29. Martij, Anno 86.

Ad

*Ad superiores omnes D. Andrea observationes Th.
Beza responsio.*

Quum in istis obseruationibus nihil contineatur præter vanissima conuitia, non committam vt lectorum patientia diutiùs videri possim abusus, à quibus mihi potius petenda est venia, quòd & antea dum premo aduersarij vestigia, toties eadem inculcarim, & nunc rursus reponam ad quæ iam toties & in præfatione vtraque & in ipsa disputatione respondi. Quoniam enim iste quamuis (non iam vt collocutor, sed rursus ipsius Illustrissimi Principis personam vel arripiens, vel sibi impositam cupidè recipiens) finem, vt ipse. grauissimus videlicet censor, pag. suorum Actorum editionis 549. loquitur, absurdis, horrendis, & manifestè impiis Bezae sermonibus imposuisset: nihilominus tamè præterea perorare voluit quatuor præterea paginis, addita *brevi*, vt ad marginem apposuit pag. 553. *repetitione doctrinae & Glossarum Bezae*: idcirco ad ista quoque partim deminutè proposita, quæ vna est ex præcipuis falsandæ veritatis speciebus, partim eumentita, partim calumniosè detorta cogor & ipse perinuitus respondere.

*Summa GLOSSARVM Bezae in controuersia de Cæna Domini
à D. Andrea obiectarum.*

1. Hoc est corpus meum, id est, significat corpus meum, siue, est signum & figura corporis mei à terra absentis, & tantum in cælo existentis.

Responsio Th. Bezae.

Duplex occurrit in hoc limine calumnia, Vna, quòd mihi verbum SIGNIFICAT, vt nudè ac simpliciter positum obiicitur: quasi diligenter & accuratè Sacramentalem significationem, quicum rei significatæ vera præbitio semper coniuncta est, à communi & vulgari non distinxerim. Altera, quòd sic ista in me dicuntur vt etiam possint ad ipsius Cœnæ institutionis tempus referri, quasi sic instaniam vt tum quum hæc diceret Christus, corpus ipsius à terris abfuisse, & in cælis tantùm fuisse doceam: quum tamen tunc tam in terris esset præsens vnde nondum discesserat, quàm à cælis absens supra quos nondum ascenderat: neque tunc tamen alia Sacramentalis fuerit præsentia quàm nunc sit. Istud autem non temerè obseruare hoc loco volui, quòd nihil sit tam absurdū quod homines isti nobis affingere non audeant. Res auem omnis ita se habet. Eucharistiam duplici re constare, extra controuersiam est: vna ter-

GG iij.

una, nempe pane ut signo in sensus ipsos incurrente: altera cœlesti
 nempe corpore illo Domini vero, tradito pro nobis: quod etsi ve-
 rum corpus est è terra sumptum, tamen cœleste dicitur: partim quod
 propter gloriam, quæ naturam corporis illi non ademit, supra ipsos
 etiam Angelos sit euectum: partim quia in hoc mysterio non cor-
 poris sensibus, sed mentis oculis, ut externo signo repræsentatum,
 intuumdum proponitur: & quidem utrumque ad hunc communem
 finem, ut neque panis oculis tantum corporis spectetur, sed & ma-
 nu accipiat & ore comedatur: nec corpus illud Domini *dunca-*
xat in memoriam reuocetur, sed verè quoque à nobis, Sp. S. virtu-
 te id operante, & fidei instrumento illud apprehendente, fiat no-
 bis aternæ vitæ cibus. Hactenus ergo inter nos conuenit, ut arbi-
 tror: quod si satis attentè ab omnibus expendatur, de reliquis e-
 tiam in hoc negotio controuersis, nempe de Sacramentali cõiun-
 ctione, & rei significatæ percipiendæ modo, iam pridem esset inter
 veritatis amantes cõstitutum. Sed ista plus satis iam sunt disputata.
 Tantum nunc dico, duas res numero, naturam disparatas, ad diuersos
 fines singulares, diuersis obiectis, (vnam videlicet corporis sensi-
 bus, alteram menti,) & diuersis quidem modis, vnam videlicet cor-
 porali, alteram spiritali modo, in hoc mysterio propositas, non
 posse vnam & eandem rem esse. Hinc autem necessariò consequi-
 tur, neque de ipso pane corpus, neque de corpore ipsum panem *ύ-*
παρτικώς dici. At enim, inquit, vera sit oportet Christi oratio. Om-
 nino certè. Sed quum *τὸ πῦρ* in illa prædicatione retineri veritas
 ipsa, sicuti modò diximus, prohibeat, nec fidei nostræ analogia vllò
 modo patiat: fateri canctos non contentiosos necesse est, de ipso
 pane dici corpus, non quod panis sit *ύπαρτικώς* ipsum corpus, sed
 quatenus, ut Sacramentalis istius significationis vis & vsus expres-
 sius declaretur, ad signum transfertur ipsa rei significatæ appella-
 tio: ex phrasi, sicut à nostris toties est demonstratum, non tantum
 sacris literis tam familiari ut vix aliter de sacris signis loquantur,
 verum etiam communi loquendi vsu confirmata, vsque ad eò ut i-
 nanes etiam picture appellari rerum pictarum nominibus consue-
 uerint. Quæ hæc est igitur rixandi libido, verbum SIGNIFI-
 CAT, & voces SIGNI, FIGVRÆ, & quàm plurimas alias simi-
 les quas negari nõ potest apud antiquos omnes patres orthodoxos
 Græcos & Latinos passim occurrere, haud secus quàm prophanas
 & nefarias execrari: quum tamen aliter definiti sacramenta non
 possint, & sacramentalem significationem, etsi non semper cum
 perceptione, prohibente accedentium vitio, semper tamen quod
 ad Deum promittentem attinet cum rei significatæ vera præbitio-
 ne, sicuti par est cõiungamus: Vellent scilicet isti mei aduersarij, ut
 adicerem pane significari corpus sua essentia in terris cū pane præ-
 sens, & ipsi ori præberi: quod neq; corporis Christi veritas, neq; ei
 vera

vera suprà cœlos ascēsis, & vltimo demum die futura reuersio, nec ipsa sacramentorum natura & finis spiritalis patiuntur. Sed etiam si, quod absit, istud largiremur, annon semper illud firmum erit, panem non essentia, sed sacramentali tantum significatione, verè dici ipsius Christi corpus? Certè si penitiùs intueamur ipsum Trãsubstantiationis dogma, quo panis in species panis quas vocant, siue accidentia sine subiecto transmutantur: tanta vis est veritatis, vt pròpugnari non possit quin ad extremum ad Sacramẽtalem illam metonymiam recurratur: quoniam non magis species panis quàm ipsa essentia panis possint *ὑπαρκτικῶς* esse ipsum Christi corpus. Et hætenus quidem de illa obiecta nobis GLOSSA.

2. Qui indignè manducat & bibit, reus est sanguinis Domini, id est impii fiunt rei corporis & sanguinis Christi, non manducando sed negligendo, & repudiando corpus Christi.

Th. Beza responsio.

Error est scilicet, & quidem grauis, dicere cum Paulo, sicut sola fide Christo inserimur, ita Christo cum Belial, luci cum tenebris nihil esse commune, necdum vt Belial Christum, tenebræ lucem ipsam in se recipiant, aut lux recipi possit quin tenebras illuminet: & cum eodem Apostolo negare, participem quempiam esse mensæ Domini & mensæ Dæmoniorum. Sed præterea dicat D. Andreas, qua cõscientia, (an vt lectorem ludificaretur, quasi dicat Paulus indignè manducari & bibi corpus & sanguinem Christi?) expunxerit, *panis illius & poculi illius* voces. Nec enim simpliciter dixit Paulus *reum teneri corporis & sanguinis Domini, quicumque indignè ederit aut biberit sed quicumque ederit, PANEM HVNC, aut BIBERIT HOC POCVLVM Domini indignè*, quoniam videlicet sacri symboli cõtempus in rem ipsam significatam redundat. Et hocine est bona fide agere?

3. Non diiudicans corpus Domini, id est, Non diiudicans à communi pane, panem hunc Cœnæ Domini, qui habet nomen & appellationem corporis Domini.

Responsio Th. Beza.

Non tantum diminutè, sed etiam deprauato sensu ista scripsit D. Andreas. Nèc enim hanc indignitatem, quam merito taxat Apostolus, in eo vno positam esse dixi, quèd indignè accedentes sacrum

panem à quouis vulgari pane non discernant, vt in foliis panis cōtemptu sistatur hęc in Christū iniuria: sed quòd in ipsūm Christi corpus, cuius sacramentū est sacer ille panis, redundet. Mea. n. hęc verba sunt in maioribus meis Annotationibus, *Discernere corpus Domini dicitur qui dignitatis illius habes rationem, vt illud à cæteris rebus distinguat, ac proinde cum summa reuerentia ad hunc panem & hoc poculum, non tanquam ad prophanos cibos, sed tanquam ad rei pretiosissima mysteria tremens accedat.* Hocine verò est quod iste facit, verum simpliciter dicere an calumniari?

D. Andrea GLOSSAE de Cena Domini.

Nuncautem audiamus qualem sese hic præstet, qui nos vt Testamenti Domini corruptores tam acriter reprehendit: & annon ipse potius totam Cœnæ Domini institutionem, non certè contaminet, sed penitus destruat. Primùm igitur in responsione ad Sperlingum, & in Thesisibus cōtra Heydelbergenses, causam Sacramentalis coniunctionis & præsentia negat ab Institutionis verbis esse petendam: vel aliam illam esse cum pane & vino sacrae Domini Cœnæ præsentiam, quàm cum alia quouis creatura: vnde necessarid cōsequetur eadem prorsus ratione de re quouis dici posse, Hoc est Christi corpus, traditum pro nobis. *Verba enim Cœnæ Dominice, inquit, tantum sunt verba dispensationis corporis & sanguinis, Christi, iam antè & ex alia causa communicata, videlicet proprietatis per unionem essentialiter in pane & vino, sicut in alia quouis creatura, presentis.* Annon verò istud est Cœnæ Dominicæ institutionem à fundamentis conuellere, vt eius loco merè Eutychniana hypostaticæ vnionis definitio statuatur?

Sed & præterea dico & affirmo nullam esse in hac enuntiatione, *Hoc est corpus meum*, voculam quam iste sua interpretatione non sustulerit: & idem dictum volo de altera institutionis parte, quæ ad sanguinem spectat: & nisi istud apertè euicero, nõ recuso quin habear impurus sycophāta. Primùm igitur cōtendit in Malbrunnensi colloquio, per pronomen *HOC* demonstratum fuisse panē illum, quem manu prehensum & fractum Christus discipulis porrigebat, *non* vt idem valeat *HOC* Catque *HIC PANIS*: quamuis passim hoc sentiat ipse Lutherus, & verus Brentius, (id est nondum apertè Vbiquitarius) per synecdochen istud explicet: quam ne nūc quidem audent prorsus negare qui vetera certamina renouant, sed tam vulgarem esse volunt, vt propterea tropus non sit in istam Christi enuntiationem inuehendus: quia scilicet, vt cum pontificiis scribere non verentur, non nisi simplices locutiones Testamentis conueniant. Quid igitur D. Andreas iam & Luthero & Brentio suo oculatior? Vult perinde loquutum esse Christum ac si mercator quispiam

piam piper facco comprehensum monstrans, nulla sacci habita ratione, diceret, Hoc est piper: aut quispiam socio præbibens, & vinum poculo contentum præbens diceret, Hoc est vinum Rhenanum, vel Alsaticum. Sed hæc huius phrasæ interpretatio, satis eo refellitur, quod ipsius auctor postea interpretationem hanc restituit, immò pertinacissimè tuetur. *Hoc est corpus meum, id est, corpus meum est In, Sub vel Cum hoc pane*, quæ stare certè nullo modo potest, nisi panem illo pronomine demonstratum esse ipsemet præsupponat.

Iam accedamus ad verbum seu copulam, *E S T*, cuius propriam & ὑπερτικὴν significationem, quum vsque ad eò pertinaciter ipse propugnet, vt propterea quòd ad *ἀνάροιαν* refugimus, nos vt omnium perniciosissimos hæreticos execretur, re ipsa tamen manifestè tollit, idem esse volens *Hoc est corpus meum*, atque *In, Cum & Sub hoc pane est corpus meum*. Hac enim explicatione nò modò quod subiectum erat in Christi enuntiato vertitur in prædicatum, & contrà: verumetiam, quæ manifestissima est falsatio, quælitio, quæ Quid sit quippiam dicitur, in quæstionem, vbi sit quippiam, transformatur: & pro Sacramentali coniunctione Spirituali à qua pendet Sacramentalis institutionis vsus, in falsissimam vnus essentia vel in altera inclusionem, vel sub altera delitescentiam, vel cum altera comprehensionem degenerat. Et hoc est scilicet τὸ πῦρ δὲ seruari.

Denique si Vbiquitariis credimus, quòdnam erit istud Christi corpus? Finitum, Visibile, Locale, in sese permansens: & tamen ab ipso hypostaticæ vnionis momento, infinite, inuisibiliter, illocaliter, vbique sua essentia præsens: ad peculiarem autem finem, In, Sub vel Cum pane illo præsentissimum, quocunque locis Cœna Domini ex verbo ipsius celebratur: non quidem vt manu accedentium tangatur, (nam hic quoque aliqua subest religio, vel antiquæ potius superstitionis istud quoque reliquum) sed ori ingestum, & quidem suo cuique accedenti distributo proprio pane (num fortasse quod periculum sit ne si fractio panis seruaretur, ipsa quoque Christi corporis impanati substãtia laceraretur?) indignissimorum etiam ore re ipsa manducetur. Quid tandem igitur integrum in sacre Cœnæ institutione sic relinquatur?

GLOSSAE à D. Andrea obiecta Th. Beza in articulo de Persona Christi.

I. Verbum caro factum est, item, Tu es Christus Filius Dei viui, id est, Homo cum Deitate vnitus, est Homo qui à Filio Dei gestatur & sustentatur.

Th. Beza responsio.

Deus compestat Spiritum mendacij. Egone verò hanc enuntia-

HH j.

tionem, Verbum caro factum est, ita sim interpretatus, vt terminos enuntiationis inuenterim: & pro verbi subiecto substituerim personam secundum utramque naturam? utramque verò propositionem, qua naturæ distinctè considerantur, ineptè exposuerim? quæ certè corruptela ostendit hominem istum vel frontem penitus perfricuisse, vel nequè quid nos dicamus, neque quid in quem dicat intelligere. Res autem ita se habet. Priore illo enuntiato, subiectum declarat Christi Deitatem vt secundæ in Trinitate personæ: prædicatum verò humanam naturam, & quidem vt singularem & in Concreto. Sensus est ergo, Deum verbum factum esse hominem, illius humanæ naturæ assumptione, id est illam sic & eò vsque in se ipsum assumentem, vt ei suam ipsius substantiam tribuerit. Et sic describitur illis Ioannis verbis ipsa personæ verbi cum assumpta illa humana natura *ἰνωσε*, ex qua postea exoritur *ἰδιωμα τῶν κεινωσία*. Sed neque in posteriore enuntiato in quo dicitur Christus Filius Dei viui, vllum nominatur idioma, sed propria modis omnibus enuntiatione, Christo, id est personæ tribuitur Filij appellatio, siue secundum diuinam naturam distinctè, vt si de Petro loquens dixerim Petrum fuisse anima prægitum: siue secundum utramque naturam, vt si Petrum dixerim fuisse hominem. Est enim Christus, quauis non secundum carnem vt blasphemauit Eutyches, tamen etiam quatenus homo est, verè Filius Dei viui: quum hic homo per se non subsistat, vt somniauit Nestorius.

2. Hic homo est Deus, id est Filius Dei cum humanitate vnitus est Deus.

Th. Beza, responsio.

Rursum hic occurrit eadem falsitas. Nam docemus quidem non alia ratione hunc hominem esse Deum quàm quoniam in vnitatem personæ sit hæc humanitas à Filio Dei assumpta: nec aliter verum esse illud enuntiatum: sed enuntiatum *τῷ ὄντι* cum enuntiato *τῷ ὄντι* minime propterea confundendum est. Appellationes autem Dei & hominis, etsi naturarum idiomata includant, tamen non ipsa *ἰδιωματα*, sed *ἰνῶσε* declarant.

3. Homo ille est Omnipotens, id est Deitas humanitati vnita est Omnipotens. Deus est passus, id est caro vnita Deitati est passa.

Responsio Th. Beza.

Meræ calumniæ, quauis hic sit verissimus harum interpretatio-
nū sensus: Sed Vbiquitatorum est non nostrum Concreta per Abstracta, itidem Abstracta per Concreta explicare, & quidem duplicato errore, dum Homo explicatur per Deitatem humanitati vnitam: & Deus per carnem Deitati vnitam: quæ crassissimè dicuntur. Nos autem docemus ex sacræ scripturæ vsu & omnium patrum

Orthodo-

Orthodoxorum aduersus Nestorium & Euthychen scriptis, personam sæpe totam, quoniam vna est, ab altera tantum natura denominari, id est Hominem vel Deum, sed non nisi in Concreto: & hinc fieri vt per ἀντίδ'ον, ἰδιώματα vnus naturæ, id est vel diuina homini, vt quum dicitur Homo Omnipotens, vel humana Deo, vt quum dicitur Deus esse passus, tribuantur: quæ nisi prudenter discernantur ita vt diuina homini quidem, sed κατ' ἄλλο, humana verò Deo itidē κατ' ἄλλο attribuantur, necesse sit (vt Cyrillus præsertim infinitis locis admonet,) in Eutychetis Charybdin incidere, quauis tum diuina tū humana toti personæ καθ' αὐτό tribuātur: sed distinctis semper vt hypostatica definitio postulat singularum naturarum proprietatibus, non minus quàm ipsis naturis. Itaque vehementer etiam falluntur qui per κοινῶν ἰδιωμάτων non minus attribui diuina καθ' αὐτό personæ ab alterutra natura in Concreto denominatæ existimant, quàm quum dicitur Christus est Omnipotens vel Christus est passus: ne, inquit, personam cum Nestorio diuidamus. At ego contrarium affirmo ne naturas cum Eutyche confundamus. Hæc verò si vel non intelligit, vel intelligere se dissimulat D. Andreas, num propterea sum hæreticus? vel ullis GLOSSIS verbum Domini corrumpto?

D. Andrea GLOSSÆ in tractatione de Christi persona.

1. In illud Iohannis, Verbum caro factum est, ecce qualis D. Brentio & D. Andreae Christus sit Deus. *Ex isto Euangelij dicto, Verbum caro factum est, quod de Christo dicitur non de Petro, discrimen Christi & Petri (inquit Brentius pag. recognitionis 40.) eo statuendum est, quod Filius Dei etsi sua essentia implet Petrum sicut & hominem Christum, non tamen communicat Petro omnes suas proprietates, sed tantum nonnullas.* D. autem Andreas in Apolog. ad Theles Ingolstadi. *Homo Christus, inquit, dicitur Deus, non quia Deus sit in ipso (qui in omnibus creaturis est, non modo natura sed etiam secundum subsistētiās) sed quia in assumptione carnis dedit huic homini omnem potestatem in cælo & in terra. Item, Diuinitas hominis Christi non est illa ὁσιώδης & æterna cum Patre & Spiritu essentia communis, sed communicata à secūda hypostasi,*

De humanitate verò Christi ante & post ascensionem in cælos sic scribit Brentius pag. Recognit. 273. *Christus non erat in sepulchro (mortuus videlicet) qualem mulierculæ querebant, neque iuxta externum aspectum. Erat autem non in sepulchro tantum, verum etiam & in cælo & in terra iuxta diuinitatis suæ Mæstetatem.* Et alibi in eodem scripto. *Christus secundum humanitatem, siue humanitate sua erat eodem temporis momento in præsepī in Bethlehem, & in cælis ad dexteram Patris.* Et D. Andreas in illis Thesibus blasphemiarum Eutychiatarum plenis, *Corpus Christi gloriosum nō amplius est ph. sicut, sed Spi-*

rituale. Item, *Certum est, inquit, ex Christi verborum sententia eius humanitatem fuisse in cælo, & sublimiorem quàm in cælo quum esset in terra.* Item, *Humanitatem Christi ex æquitate eius divinitati potentia, & Maiestate.* At idem tribuit huic humanitati Omnipotentiam & Omnimaiestatem: ac proinde duæ sunt in Christo Omnipotentes, Omnipræsentes, Omnisciètes, Omnimaiestaticæ naturæ quibus potentis quid dici potest monstruosius? & corporis substantia inuisibilis, illocalis, ubiq; tota, quinquam verè corporea esse potest? Audiamus ergo Brentium pag. Recog. 143. *Quod dicit Theoderetus & alij corpus humanum Christi habere in altero seculo eandem circumscriptionem quam habuit in hoc seculo, nullo rectè intellecto sacra Scriptura testimonio dicit, & est puerilis cogitatio de rebus cælestibus.* Contrà August. de essentia Divinitatis, *Dei Filium in homine assumpto visibilem, corporeum atque localem post resurrectionem non credere & profiteri, est profanum.* Et epist. 146. *Ego corpus Christi ita in cælo esse credo, ut eras in terra quum ascenderet in cælum. Et quemadmodum ipse Christus discipulis de resurrectione ipsius dubitantibus ait, Palpate & videte Spiritus carnem & ossa non habet.* Et Ambros. Epist. 22. *Eadem in Christo corporis veritas est qua in nobis.* Et Ubiquitariis scilicet Omnimaiestaticis potiùs credemus?

De hypostatica verò vnitione sic totidem verbis scribit idem D. Andreas, in iisdem Thesisibus. *Res omnes à Deo subsistentiatiter sustentantur.* Item, *Christus homo hoc habet commune cum omnibus sanctis, quòd cum eo Deus personaliter fuit vnitus.* Quis verò existimasset Nestorium totius Ecclesiæ consensu ipso verbi Dei gladio iugulatum, reuiuiscere nostris temporibus potuisse: & quidem in altera Eutychieanæ impietatis parte, nempe in proprietatum confusione, cum Eutychete compositum?

Vado paraturus vobis locum (inquit Christus Ioh. 14. 2.) id est, (interprete Brentio pag. recognitionis 144.) *Vado ad mortem qua paraturus sum vobis patrem propitium, ut vos mecum perpetuò felices rediat. Non enim loquitur de loco, sed metaphoricè de felicitate & beatitudine.*

Ait Christus Ioh. 14. 3. *Veniam*, Ergo discessit verè & tunc verè veniet. Contrà D. Andreas in illis iisdem Thesisibus pag. 63. *Quum corpus Christi non sit amplius physicum, sed spirituale, quis id dicet moueri de loco ad locum? Immo, bone vir, Paulus non opponit corpus quòd sed Iuxta spirituali.* Et Angeli, Act. 1. 11. *Ita veniet, inquit, quemadmodum SPECTASTIS EVM proficiscētem in cælum.* Et August. in epist. ad Dardanum. *Christus, inquit, carni suæ immortalitatem dedit, naturam nò abstulit.* Quid plura? Si physicum defuit esse Christi corpus quum à Verbo allumeretur, quod erit hypostaticæ vnionis duarum in Christo naturarum initium? Sin verò post ascensionem, ascensio profectò illam dissoluerit. Et hoc scilicet

cec

est non est GLOSSEMA planè Satanicam?

Eodem loco Christus, *Veniam*, inquit, *ut ubi sum ego & vos sitis*: & Ioh. 14. 10. Philippum alloquens, *Non credis*, inquit, *me in Patre & Patrem in me esse? Est ergo Christus in Patre*, (inquit D. Brentius,) *& quom credentes ducas eo ubi ipse est, sequitur ut faciat UT ET IPSI SINT IN PATRE*, id est habeant propitium patrem, & fruantur unà cum ipso paterna hereditate. En egregia rursus GLOSSA qua scilicet egregiè explicatur trium personarum τὸ *ὁμοῦς* αὐτῶν, nobis scilicet cum Filio Dei commune. Et hoc non est Trinitatis mysterium à fundamento conuellerè?

Filius Dei non assumpsit Angelos, sed semen Abraham, inquit Apost. Heb. 2. 16. id est (inquit Brentius pag. illius Recognit. 66.) *Hominem assumptum in cœlesti & diuina gloria collocauit, id est exæquauit Diuinitati gloria, potentia & maiestate*: ut repetit ex Brentio D. Andreas in disputat. de Maiestate hominis Christi Theol. 26. Idem & alibi, id est λόγος *per humanitatem Christi omnia administrat*.

Apostolus, Ephes. 3. 10. Ascendit supra omnes cœlos vt impleret omnia, id est interpretibus Vbiquitariis, iam tum quum assumeret carnem Filius Dei, effudit in eam omnes suas proprietates, ac præsertim Omnipræsentiam essentia suæ in res omnes creatas sine exceptione: sed peculiariter in panem & vinum Cœnæ Domini, non vt ibi sit qui iam antea vbique est, sed vt ibi dispenseretur ore manducandus & bibendus essentialiter ab omnibus accedentibus dignis & indignis. Sic igitur descendens ascenderit. Et quid erit ista ascensio? *Externum spectaculum*, inquit Brentius pag. 167. *vsque ad nubes*. Et pag. 191. *Christus dicitur corpore seu humanitate sua penetrasse cœlum, & ascendisse super omnes cœlos, non quòd deserueris hoc cœlum, (quisnam verò hoc vnquam somniauit?) aut terram & quæ in eis sunt. (Et quis vnquam orthodoxus hoc negauit?) Sed quòd non in hoc cœlo ita hæreat, ut non etiam omnia impleat*.

Christum, vt tradit Scriptura, & Symbolum Christianorum omnium docet, credimus ascensione demum sua ingressum fuisse in regni cœlestis gloriam, quòd ad Deitatem quidem ipsius Christi attinet, nunquam diminuti, nedum derelicti: sed quoniam tempore carnis assumptæ, sub infirmitatis velo delituerat, recepti: Humanæ verò naturæ respectu, absorpta infirmitate Crucis, re ipsa tunc demum sibi dati: quod Sessione in cœlis ad dextrâ Patris declaratur. Ac Brentius autem pag. 247, etsi Christus (inquit) ab *EXTERNOSPECTACULO* ascensus sui in cœlum, dicitur condescisse ad dextram Patris sui Omnipotentis, tamen veritas huius rei non tunc primum facta est, quum Christus ascendit visibiliter in cœlum, & misit discipulis suis Spiritum Sanctum: sed quum Verbum caro factum est & assumpsit humanitatem in Deum, id est, vt ipsemet explicat pag. 166. paulò antiè à me citata in cœlesti & diuina gloria iam tum ipsam collocauit.

11.

HH iij,

*Coloff. 2. 9. Inhabitat, inquit, Apostolus in Christo omnis plenitudo
Diuinitatis corporaliter, id est, inquit, D. Andreas in illa sua apolog.
ad Thef. Ingolst. pag. 37. Intev in habitationē Dei in sanctis & in Christo.
HOC VNVM est discrimen quod Sanctis distribuat sua dona di-
mensa, Christo autem immensa. Et hoc scilicet non est Christi *εσαρ-
κωσις* & *εωσπύριον* in Nestorianam *εξέσωσιν* & *ναρπίδις* trans-
formare?*

GLOSSÆ à D. Andrea Th. Baze. obiecta in tra-
ctatione de Baptismo.

1. Apostolus ad Tit. 3. Baptismum vocat Lauacrum
regenerationis Spiritus Sancti, id est ex Bezzæ glossa, Sig-
num Lauacri quo lauacrum regenerationis significatur
& repræsentatur.

Responsio Th. Beze.

Si negat D. Andreas exteriore aquæ lauacro repræsentari inte-
riorem interioris hominis per Spiritum Sanctum mundationem,
ostendat igitur quod sit signum in baptismo, & quæ sit res signifi-
cata. Nā, utrumq; simul aut ponatur aut tollatur necesse est: subla-
to ve id etiam alterutro, dicat D. Andreas eum Baptismum inter Sa-
cramenta numeret. Cæterum Apostolum eo loco lauacri nomine
& signum & rem significatam comprehendere, veluti quum de
Cæna Domini loquens, Panē & vinum esse dixit corporis & fan-
guinis Christi *κοινωνίαν*: æquos omnes lectores mihi concessuros
confido. In hæc autem absurditates illum incidere mirum non est,
qui propter ea quod Vnus est Baptismus, id est nunquam repeten-
dus, & in vnicum Christum, per vnicam fidem tendens, ferre non
potest distinctionem inter exteriorem Aquæ baptismum à Mini-
stro administratum, & vim illam interiorem Spiritus Sancti nos
à peccatorum sordibus omnibus eluentis, & mortificato veteri
homine in vitam nouam resurrectione Spirituali educentis.

2. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto,
id est ob signatus per Baptismum aquæ ad futuram &
suo tempore subsequētem regenerationem, idque in e-
lectis tantum qui in senectâ demum sæpe numero re-
nascuntur.

Th. Beze responsio.

Adultos ad baptismum accedentes, tantum abest vt negarim
e ipsa regenerari, vt contrâ, quum professio fidei ab ipsis ante ba-
ptismum requiratur, & vera fide Christus verè apprehendatur, di-
xerim & dicam, prius & tempore & ordine ipsos (nisi, quod Deus
nouit, hypocrite fuerint) regenerari quàm baptisari. Baptismū autē
in illis adhiberi, non vt tūc primum regenerentur, sed vt hæc gratia
in

in ipsis obsignetur, sicut Abrahã credentiũ pater circumcilionẽ, antea in præputio iustificatus, accepit vt iustitiã fidei *σημεῖον ἡτοραγῆς*. In fantes verò, quo fructu Baptismi Sacramẽto in fœdere Domini obsignetur eo ipso quo baptisatur momẽto, siquidẽ ante rationis vsũ ex hac vita excedant, explicare, desumptis ex Dei verbo testimoniis & argumentis, studui. Non esse verò restringendum Baptismi fructum, ad id momentum quo Baptismus administratur, siue in infantibus qui sunt ad adolescentiam peruenturi, siue in adultis ad baptismum accedentibus, affirmari & adhuc affirmo. Ex his autem tribus *ũ* D. Andreas primũ reprehẽdit, dico ab ipso non intelligi, neque quis sit fidei effectus, neque discrimen quo Verbi simplicis prædicatio à Sacramentorum administratione, id est ipsa in fœdus receptio ab eiusdem receptionis obsignatione distinguitur. In secundo necessariis argumentis & auctoritatibus spero me probasse habitum actualis fidei nec posse nec debere, nec necessarium esse in infantibus fidelium, id est Christianismum profitentium: qua tamen in re si fortasse hallucinatus deprehendar, doctiorum iudicium libenter audiam & sequar. Tertium oppugnare D. Andreas non potest quin prius demõstret vnum saltem ex his tribus falsissimis: nempe, vel prodesse baptismum absque baptisatorum fide, id est ex opere operato, vt Scholastici Sophistæ loquuntur: vel fide verè esse præditos quicumque baptisantur, siue infantes siue adulti: vel quicumque in infantia baptisati, postea cõtrariis & fidei & regenerationi fructibus, sese fidei & veræ religionis atq; Christianitatis expertes esse testantur, à fide prorsus excidisse, quod fieri posse inter cætera noster aduersarius perniciosissimè docet: vel esse istos resipiscentes rebaptisandos, si Baptismi prius recepti fructus ad totam vitam non extenditur, à quocũque initio fides baptisatorum inchoetur.

3. Actorum 8. 13. Simon verò & ipse credidit, id est, simulauit Se credere.

Responsio Th. Beza.

Si credendi Verbum de non simulata fide nunquam dici vult D. Andreas, ostendar, quom miris modis cætera Spiritus Sanctus dona possint simulari, fidem inde esse excipiendam: & quĩnam sint illi falsi fratres, quorum meminit Apost. 2. Corint. 11. 26. & Gal. 2. 4. peltes Ecclesiarum nocentissimæ: & quæ fides illa mortua, Iacobi 2. 26. De isto verò Simone stare malo ipsius Petri testimonio Act. 8. 21. quàm D. Iacobo Andree assentiri: vt omittam quæ suprà de hoc ipso Simone suo loco exposui.

4. Actorum 23. Sequente nocte astitit Paulo Dominus, dicens, confide Paule, id est, in visione nocturna ci apparuit.

Responsio Th. Beza.

Nihil hoc ad Baptismum. Sed veritus est aduersarius meus, ne hæc quoque Glossa sibi excideret. Visionem autem hanc fuisse intellectualem, vt in scholis loquuntur, non corporalem, primum articulus veræ Ascensionis ad vltimum vsque diem duraturæ irrefragabiliter confirmat, de qua loquens August. In tantum, inquit, non est HIC, vt etiam venturus è cælo speretur. Deinde nequis hic fortassis aliquid extraordinarium sompniat, istud aliorum similitum locorum collatio manifestè probat, vt Act. 9. 10. & 12. vbi nomen *ὄραματος* exprimitur, quo nunquam corporalis aspectus significatur. Immo ne ex eo quidem quòd eodem capite lesus dicitur Paulo visus in via, & quod repetitur 1. Cor. 14. 8. colligi debet Christi corporis præsentia in terris. Tum enim vt scitè inquit August. caput loquebatur è cælis, membrum autem iacebat in terra: & propterea quoque Actorum 22. vbi dicit etiam Paulus sibi Christum in ipso templo visum, exprimitur nomen *εὐσάρως*. Nulla igitur Glossa, sed vera interpretatio in eum locum & alium similem Act. 27. 23. à nobis affertur, ne secum pugnet veritas. Sed ipse noster aduersarius, quomodo glossam hinc suam excusabit? Nam si verum est Vbiquitariorum cõmentum de vera & reali corporis Christi in omnibus locis præsentia, quid aliud declarabit verbū ADSTITIT & VISVS EST quàm *QVVM iam antea adstaret, ex invisibili factus est visibilis?* Et hæc quidem sunt nobis obiectæ glossæ in tractatione Baptismi, in qua quàm multis modis à vero aberrarit noster aduersarius, & penè quicquid de Baptismo rectè & Orthodoxè dicitur deprauarit: modò vt olim Circumcisionem, vnã quidem carnis alteram Spiritus, ita nunc Baptismum propterea quòd vnus est, duplicem esse vnum exteriorem aquæ, alterum interiorem Spiritus negans: quia tamen ipsa Christi persona, quæ vna est, sit naturis duplex: & singuli homines ex corpore & anima compositi: immodò ipsa anima regenerata, quæ certè vna est, in veterem & nouum hominem, siue carnem & Spiritum distinguatur, modò vim ipsius Spiritus Sancti propriam, externo verbo & aquæ elemento inferens: modò Baptismi Sacramentum exipariri in sese somnians, nisi omnes & singulos baptisatos sine exceptione certò statuamus re ipsa baptismi efficaciam consequi: modò infantes omnes eo ipso momento quo baptisantur actuali fide donari affirmans: modò fidè illã, qua vna interueniente Christus apprehenditur, quæ solis electis propria & peculiaris est, quæ deniq; anchora in illã immutabilis Dei de nobis in filio seruandis voluntatem coniecta tum in Verbo tum in sacramentis patefactam & Spiritus sancti testimonio in credentium cordibus certioratam, sola fidem & spem nostram in omnibus quantumuis vehementibus tempestatibus fulcit, excidere & penitus amitti posse tradens: hæc inquam,

quam, & alia consimilia.

*CLOSSÆ à D. Andrea obiella Th. Beza intra-
Elatu de Prædestinatione.*

1. Ezech. 18. Nolo mortem peccatoris, id est, volo mortem morientis peccatoris ad damnationem creati.

2. Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos, id est, nolui cōgregare vos quia ad æternam damnationem vos creavi, ordinavi, destinaui.

Responsio Th. Beza.

Vt quàm sit istius hominis in corrumpendis omnibus verè & rectè, tum ex puro Dei verbo, tum ex orthodoxo aduersus Pelagianos Ecclesiæ consensu dictis, intolerabilis audacia, vide, si liber, Christiane lector, quid in hæc loca scripserim de damnationis causis pag. 158. de voluntate Dei absoluta qualem iste mihi affingit pag. 161. & deinceps: quatenus Deus damnationem reproborum velle sit dicendus. pag. 164. & 188. in Ezechielis locum pag. 168. & 196. in locum Matth. pag. 169. de voluntate Signi & Beneplaciti pag. 173.

3. 1. Iohan. 2. Ipse est propitiatio nõ pro nostris tantum, sed pro totius mundi peccatis, id est, electorum tantum ex mundo.

4. Ioh. 3. Sic Deus dilexit mundum, id est, electos tantum in mundo.

Responsio Th. Beza.

Rursum hæc omnia calumniosè. Nam Mundi quidem appellationem auctore ipso Christo, ad eos solos restrinxi quos dat ipsi Pater, iis exclusis pro quibus se nõ precari, ac proinde missum non esse à Patre testatur. Sed causam adieci cur electorum vniuersitatem Mundum appeller, & quidem totum, nempe, propter sublatum omne gentium discrimen. Negat D. Andreas? Respondcat illi Apostolus tota penè ad Galatas. epistola, & Ephesi. Act. 2. & Rom. 1. Evangelium, inquit, est potentia Dei ad salutem OMNI CRE- denti, id est, Iudæo in primis ac etiam Græco.

5. 1. Tim. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri, id est, aliquos. Luc. 24. Oportet prædicari pœnitentiam in omnes Gentes, id est, aliquas. Rom. 11. Deus omnia conclusit sub incredulitatem vt omnium misereatur, id est, aliquorum, 1. Pet. 3. Vult Dominus omnes ad pœnitentiam reuerti, id est, aliquos.

Responsio Th. Beza.

Compescat Dominus calumniæ ac etiam falsitatis Spiritum. Respondi ad illa omnia figillatim, tum ex locorum Scripturæ col-

latione, tum ex Augustini præsertim testimoniis, tum firmissimis etiam rationibus. Nec vquam OMNES sum interpretatus ALIQUOS sed, QVOSVIS ex omni hominum numero diuinitus electos, qui & ipsi suam vniuersitatem cõstituunt: quam interpretationem mirum nõ est D. Andream impudenter deprauare quàm refellere maluisse, quum illud quidem sit facillimum homini in hac arte exercitatissimo, istud verò ne tentare quidem possint homines veritatis amantes. Quid si verò extot illius non tantùm falsis, sed etiam crassis & ridiculis GLOSSIS quas vocat, hanc vnam ipsi obiiciam in illum Apost. locum, *Deus quos vult miseretur, id est, Omnes? & Quos vult indurat, id est, Nullos?* Hoc enim vtrūq; ex ipsius dogmate necessariò consequitur Nempe, suo more, pro refutatione quicquid ipsi in buccam venerit, anathemata, & conuitia mihi reposerit. Et tamẽ, si huic calumniatori nostro, creditur, ne vnum quidem Scripturæ testimonium protuli, GLOSSAS repetij, falsas ratiocinationes recitavi, non modò Christum ex Sacramentis, sed etiam ipsum Verbum promissionum diuinarum de gratuita remissione peccatorum sustuli. Denique omnem sacræ Scripturæ & Sacramentorum vsum in perturbatis erigendis conscientijs abrogauì, omnẽque aded certitudinem nostræ salutis consequendæ profus euerti. Quæ omnia, inquit bonus iste vir, quum à nobis firmissimis sacræ Scripturæ testimoniis sint confutata, MANIFESTVM EST OMNIBVS VERBUM Dei & texturæ Scripturæ sacræ stare pro nostra parte apertissimè, Hæc tum ille Stenorea voce, ad quæ etsi mirabar Illustrissimum Principem posse conuiuere, tamen memor potiùs quid me quàm tam audacem aduersarium deceret, & maximè audientium partis obmurmuratione contentus, ea respondi, non quæ merebatur illa Thralonica iactatio, sed quod mihi tunc suggestit Solomon, silentium mihi hac in re imponens prouerb. 26. 4. cuius tamen responsionis meam summam eadem fide qua plerasque alias exceperunt, & in hæc Acta retulerunt ipsius amanuenses. Contrà verò quibus cõmentis & delictis ille dogmata sua ab initio ad finem vsque propugnauerit, penes æquos & veritatis amantes lectores iudicium esto, tantisper dum (quod omnes boni magnis suspirijs iam pridem exoptant) à piis Principibus & ciuitatum Magistratibus impetrari possit legitimus aliquis verè Theologorum & moderatorum hominum cõuentus, in quo, cõhibita contentiolorum petulantia, de controuersis istis omnibus ex Dei verbo constituatur. Interea verò, siue tam necessarium ad constituendam Ecclesiarum pacem remedium Dominus nobis tandè cõcesserit, siue sic merentibus nostris peccatis procedet etiã longius effrænis ista ad quiduis scribendũ & propugnandum licentia: mihi quidem certum est atque constitutum, ne voculam quidem deinceps vllis istiusmodi hominum scriptationi;

ptitationibus opponere: veritatem interim minimè, Deo fauente
quandiu spirabo, prodituros: sed ita vt istorum fricandæ scabiei &
irritando pruritu, ne tantillum quidem temporis in vanum con-
sumendi deinceps impendam.

*In quinta collatione de Prædestinatione, in his
consensum est.*

Vtrinque conuenit in iis omnibus, quæ ad æternum electionis seruandorum decretum & eorundem in Christo salutem pertinet.

In hoc autem non conuenit.

Quod R.D. Collocutores Vvirteimb. nullum æternum reprobatorum decretum agnoscunt. Deum enim omnes & singulos ab æterno dixisse in Christo, & saluari velle. Quod autem tam multis pereant, tribuendum esse ipsis, quod Deum vocantem neglexerint.

Alterius autem partis Collocutores docent, exitum quidem eorum qui pereunt non à Deo, sed ab ipsis, id est ab ipsorum corruptione & eiusdem fructibus proficisci: sed hoc non obstat quominus Deus, qui potest nullos etiam absque ulla iniustitia salutis in Christo destinare, & qui nulli debitor est, decreuerit ab æterno quos ipsi libuit in natiua ipsorum corruptione relinquere, ob ipsorum tandem peccata damnandos.

Summas istas superiorum singularum disputationum bona fide fuisse à nobis collectas æquus lector ex ipsarum inter se comparatarum thesaurum vtrinque exhibitarum collatione deprehendet, quas quum finita disputatione ad D.D. collocutores Vvirteimbergenses, vnà cum huc apposito scripto, in ipsorum cubiculū misissemus, fore sperantes vt illis subscribere non recusarent, & ita magnum operæpretium ex hac collatione domum referemus: illi contra additis istis ipsorum manu ad marginem annotationibus, illas paulò post remiserunt. Erat autem illud scriptum his verbis conceptum.

His ita positis, quum¹ in fundamentis ipsis Christiana religionis, non obstantibus iis de quibus adhuc non conuenit, vtrinque, consentiatur per Dei gratiam, & spes sit Deum Opt. Max. tandem, pro sua infinita elementia, daturū vt omnes per omnia consentiant: vtriusque partis collocutores mutuam amicitiam² & fraternitatem datis dextris sponderunt: vtrinque polliciti sese apud quoscunque posuerint bona fide curaturos vt deinceps ab illis odiosis vocibus Vvirgilianorum, Caluinistarum, Sacramentariorum, vt & Lutheranorum, Brentianorum, Vvirginitariorum, Consubstantiatorum & cæteris eiusmodi: tum in concionando, tum in loquendo & scribendo: ab omni denique amarulentia abstinere, & Ecclesiarum Christianarum aduersus communem hostem Pontificem Romanum, concordia quibuscunque fieri poterit rationibus concilianda ac promouenda sinceris animis studeant.

ANNOT.
ad margin.
D.D. Vvirteimb.

1. Vtinam esset verum.
2. Hoc fieri non potest ex parte nostra bona cū conscientia, donec errores suos abicerint.

Responſum ad superiores annotationes.

Etſi verò repulſam iſtam paſſi, ſatis intelligebamus quis eſſet aduerſariorum noſtrorum animus, idque maximo noſtro cum dolore, præſagientes nimirum, quod mox euenir, fore vt ex hoc ipſo colloquio arriperetur, nõ tantum veterũ renouandorũ, ſed etiam nouorũ excitandorũ certaminũ occaſio: tamẽ vt nihil intentatũ relinqueremus, præſente ipſo Illuſtriſ. Principe eadẽ ab illis quàm benigniſſimẽ ac penẽ demiſſiſſimẽ fieri potuit poſtulauimus, ſicut pag. 566. continetur. Ad ea verò quum D. Andreas, vt ex ipſius verbis ab ipſomet editis apparet, exulcerato prorfus animo reſponſiſſet: mirari ſe teſtatur quomodo eorum fraternitatem expeteremus, quibus tot errores & tot damnatas hæreſes Beza ſcriptis publicis obiecerit, quos tamen ipſi non doceant ſed deteſcentur: de hoc quoque vt & de ſuperioribus annotationibus dicendum aliquid putauit. Fateor igitur me, viuo adhuc & ſuperſtite D. Brentio, quum ipſius Recognitionem, quam appellat, oppugnarem, ſcripſiſſe, & vt adhuc arbitror, apertiſſimis ſcripturæ & Orthodoxæ veteris Eccleſiæ teſtimoniis prolixẽ quoque ſcripto libro oſtendiſſe Vbiquitatem, ſiue Omnipræſentiæ quam vocant, Carnis Chriſti dogma, ex Neſtorianifmo quo naturæ ſeparantur, & Eutychniſmo quo proprietates naturarum confunduntur eſſe conſtarum: ſed nullis ſanẽ conuitiis, immò à me multis precibus poſtulata ab Illuſtriſſ. & humaniſſimo, beatæ memoriæ Principe Duce Chriſtophoro, placida & Chriſtiana ſuper hac controuerſia collocaſſe. Illum enim ipſum Illuſtriſſ. Principem ab hoc conſilio minimẽ alienum antea fuiſſe, tribus apud ipſius Celſitudinem pro Gallicis Eccleſiis obitis legationibus cognoueram. Deinceps autem quĩnam ignem iſtum foderint: & noſtrarum partium Theologos ad ſcribendas tot Apologias adegerint: & me quidem inter cæteros, licet, cuius rei teſtes omnes vitæ meæ inſpectores appello, minimẽ *ἔχθολοι* coëgerint vehementiũ cum nonnullis agere: teſtes appello lectores eorum quæ vtrinque ſunt perſcripta: ac eam præſertim epistolam meam quam D. Heſſiandri libellis quibuſdam, pererudite & orthodoxe ſcriptis, & ad has cõponendas cõtrouerſias peraccommodatis, præfixam, Illuſtriſſ. illi Cattorum Principi ac Domino Dn. Gulielmo Haſſiẽ Lantgrauio inſcripſi. Sed quàm malle ego ſic de præteritis, & quòd ad res ipſas, & quòd ad ſtyli rationem attinet vtrinque cogitari, vt futuris, eo quo decet Eccleſiarum paſtores ac Doctores, animo, caueretur: neque communibus aduerſariis profanæ aduerſum Dei veritatem exultationis occaſionem diutiũ præberemus? Quòd autem D. Andreas miratum ſe fuiſſe dixit, ego minimẽ miror. Immò mirarer ſi ab ipſo factum non eſſet. Dixi quamuis inter nos in iſtis grauiſſimis diſputationibus non conuenerit, tamen de ipſis fundamentis Chriſtianæ Religionis conue-

conuenisse: quod in illa sua obseruatione verè à me dictum fuisse optaret, ego verè à me dictum esse contendo. Quod enim ipsi fundamentis istis superstruunt, quodcumque nostræ collationis caput spectetur, affirmo non aliunde melius & certius quàm ex substratis & concessis tum ab illis tum à nobis fundamentis destrui: & verè an falsò istud dicam non recuso quin æqui lectores omnes, perlecta eorum in quibus consensus & dissensus summa, diiudicent. Sed istos *διερπεῖς* in Ecclesia ita se gerere quis miretur? qui ne à se quidem istud peti paterentur, si saltem veteris Ecclesiæ historiam legerent, & imitandum sibi proponerent veterum doctissimorum & religiosissimorum Episcoporum exemplum, vt qui nò tantum fraternitatis comunis, sed etiam mutux inter Episcopos reuerentiæ memores perpetuò fuerint, etiam ad eos scribentes qui iam erant damnatissimorum errorum rei, nondum tamen auctoritate Synodica exauctorati: Quid quòd Apostolus ipse fratrum appellatione Achaïcas & Galaticas Ecclesias compellere non dedignatur, quum tamè apud illas quidem de ipso resurrectionis carnis capite non leuiter disceptaretur, istæ verò maxima ex parte ad falsum Euangelium descuiissent? At nos, Dei gratia, minimè veremur quod est illis nostris aduersariis potius metuendum, alioqui minimè tot iam annis in iustæ ac legitimæ sanctarum Ecclesiarum Synodi eflagitatione perseueraturi: cuius loco viderint isti, quo pudore, & qua conscientia, & qua audacia, piorum principum facilitate abutentes, obtrusis, quod nunquam in Ecclesia licuit, pauculorum *αὐθαγέρων* definitionibus, & eorum quidè ipsorum quos potius suorum scriptorum ac factorum rationem reddere oportuit, tot conscientias turbarint, tot Ecclesias fidis pastoribus ac doctoribus spoliarint, denique damnata (quantum in ipsis fuit) tot virorum omni doctrina, pietate, probitate cæterisque virtutibus omnibus illustrium memoria, quorum ne crepidas quidem lingere isti merentur, tantam in Academiis Germaniæ celeberrimas, ingrati præceptoribus suis discipuli, vastitatem induxerint. Vt ad rem redeam, verum est fuisse per nos obnixè flagitamam fraternitatis dextram, non quasi per omnia consentirem, sed vt omni offensione animorum sublata, placidè disquisitioni deinceps aditus pateferet. Sed quod recitat in his suis actis D. Andreas, nos recusasse dextram amicitix porrigere, eadem fide narrat qua plerâque alia vltro eitròque domum reuersi, iis quas suo loco protuli epistolis perscripserunt. Nec enim illud ita se habet. Sed hoc verum est, quum disertè nobis fraternitatem spondere recusarent, respondisse me dextrâ, id est eius rei signû præbere nolle, quâ re ipsa denegarent. Hinc autem certè colligere quoque debuerunt nostrum non esse sacramenta, sicuti nobis obiiciunt, rebus significatis spoliare, quum in exercitiis etiam negotiis omnem hypocrisin verbis:

II. iij.

& re ipsa detestemur.

Quòd autem ad illam narrationem attinet, Gallis religionis causa tunc profugis: & Mompelgardis, ab Illustrissimo Principe, humanissimè exceptis, quam D. Andreas additis etiam suis scholis subiiciendam suis illis Actis putavit, hæc tantùm habeo quæ respondeam. Verum est vtrumque Illustrissimi Principis responsum Gallis datum, ac præsertim posterius, mihi iam equam conscèdenti in manus traditum. De cæteris absens testari nisi ex auditu nihil possum. Hæc autem ex honestissimis & optimæ fidei illorum non paucis audiui, verissima esse & ab ipsis notariis & testibus audita & descripta quæcunque illo de quo Illustrissimus Princeps conqueritur instrumento continentur, quamvis illud quidem nõ fuerit præsentibus & consciis Mompelgardensibus Ministris conceptum & conscriptum, ita vt neque tanquam falsum, neque vt clam confectum & comparatum argui instrumētum illud posse videatur: non aliam certè ob causam, vt illi de quibus dixi bona conscientia testificantur, ab illo notario peritum, quàm ne in Galliam reuersis obijci posset quippiam ab ipsis admissum quod Gallicæ iuratæ confessioni repugnaret: tantùm abest vt Illustrissimi Principis auctoritati, cuius summam beneuolentiam & humanitatem sunt experti, detrabere, vel eam Ecclesiam in qua sunt benignissimè recepti turbare villo modo, vel cuiquam denique nocere studuerint. Sed de his agere pluribus, & istud factum vel arguere vel excusare meum non est instituti: Tantùm hæc dico constare, sicut Ecclesia Mompelgardensis, dominante Illustris. Principe beatæ memoriæ Domino Comite Georgio, fuit fidi illius serui Dei & omnium penè à Mompelgardensi ad Geneuensem vsque ditionem Ecclesiarum, parentis Gulielmi Farelli ministerio primùm plantata: deinde à beatæ quoque memoriæ viro Dn. Tuffano piè & prudenter exculta: sic non aliam fuisse doctrinam illic annuntiatam & receptam, quàm illam omnibus Helueticis & Sabaudicis Ecclesiis per omnia communem: donec caput tandem exerente Vbiquitatis monstro; nouis confessionibus & liturgiis, non tantùm allatis, sed etiam obtrusis, nullo certè cum fructu, sed cum maxima plurimarum Ecclesiarum perturbatione, & cum vicinarum antea coniunctissimarum Ecclesiarum offendiculo, Illustris. Principe Domino Comite Vvirtembergensi Friderico adhuc puero, omnis Ecclesiarum illarum status magnopere fuit perturbatus, testatis sæpe ciuibus sese in vetere illa sua Confessione perstare & perstituros. Hinc illa Mompelgardensis duplex Confessio, Vna recentior, quæ in causa fuit, cur exulantes illic Galli à communicatione Cœnæ resiliierint. Altera vetus, Gallicæ consentanea, de qua demum cum Mompelgardensibus Ministris ita se conuenisse Galli existimarunt, vt audio in illo instrumento contineri: quod alioqui ego ne vidi quidem
vaguam

vnquam. Hinc autem apparet quæ sit iniuria Gallis ab Osiandro & aliis facta, quum & apud suos Tubingenses spargerent, & Argentoratum ac Vvitebergam vsque quàm plurimos Gallos scribere auderent fuisse, à terribissima scilicet illa Sacramentariorum hæresi ad Brentianam veritatem conuersos, idque in sacra synaxi Mompelgardi testatos: quod tam sanè commentitium est quàm tota ipsa Vbiquitas, & quicquid illius fundamento fulcitur, suo demum, quum Dominus volet, & peccata hominum patientur, tempore, vt & cætera eiusmodi, ruiturum.

F I N I S.

Errata sic reponito.

Pagina 10. linea 15. lege, possunt homines ad, p. 21. l. 27. dele, citata, p. 22. l. 20. leg. superstitiosos, p. 24. l. 10. leg. Andreas sese, p. 25. l. 37. leg. magni tempore, p. 44. l. 23. leg. ablutio, pag. 46. l. 3. leg. fas esset, p. 53. l. 41. leg. igitur (etsi non quasi Sp. S. fit Baptismi pars) ipsi assentior at non tamen in eo, pag. 61. l. 18. leg. & à sacrorum: Ibidem l. 34. dele, per fidem apprehensit, p. 62. l. 24. leg. simul, nec vt species eiusdem, & lin. 35. lege, id est ad adultos qui, & lin. 36. intelligi, p. 63. l. 7. Spiritus, p. 64. l. 38. leg. paulò antè, p. 66. l. 9. lege Andreæ obiecissem, & lin. vlt. naturæ, p. 75. lin. 34. lege, habebat. p. 79. l. 38. leg. pag. 464. p. 80. l. 27. leg. firmamentum? Etsi enim, p. 82. l. 20. Soli Mariz Marthæ torori auferri, p. 84. lin. 4. & propositum de, lin. 29. dele, vnquam, & 30. leg. esse semper & prorsus irritum, lin. 37. Ecclesiz. p. 88. l. 39. l. ipsum per quod ingressus erat, & à quo, p. 101. l. 28. l. illa fides nullo. & lin. 38. dele in mille, p. 92. l. 5. l. & an credat, lin. 16. habitos hortamur, l. 33. antecedit, lin. 29. cursio laborare, p. 95. l. 25. alterum, vt cæteris iusto, p. 104. lineis 18. & 19. sunt verba Bezz aliis characteribus distinguenda, lin. 25. l. traducendi. p. 106. l. 7. dele, eius, p. 113. l. 24. l. & vim lin. 26. aquam esse, p. 114. l. 11. ab his vocibus. Nos autem, vsque ad, præstare possit, verba sunt Bezz aliis characteribus distinguenda, pag. 120. l. 20. dele vt p. 121. l. 10. l. Quod autem, p. 123. l. 29. l. excruntur, p. 133. l. 40. l. neglectionem lin. 44. l. quæ nec, p. 137. l. 4. l. exceptio: quorum adhuc. p. 141. l. 4. l. præscribit, l. 6. dele, sua forma, p. 169. l. 14. l. derelinquit, perituri dereli, & c. p. 173. l. vlt. dele mala, p. 174. l. 1. l. simulatio mala, p. 194. l. 13. l. aur corpit, p. 195. l. 21. l. destinati ministerij. l. 21. hoc, p. 198. l. 2. l. deuenire, p. 198. l. 12. l. multi, p. 206. l. 3. l. sed sic potius, p. 207. l. 3. l. deliberans, p. 224. l. 4. l. abufurum, p. 233. l. 7. l. prædestinatus. p. 238. l. 24. l. τὸ πᾶν.

